REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

GOVERNMENT GAZETTE

STAATSKOERANT

VAN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA

Registered at the Post Office as a Newspaper *As 'n Nuusblad by die Poskantoor Geregistreer*

VOL. 343 CAPE TOWN, 28 JANUARY 1994 KAAPSTAD, 28 JANUARIE 1994 No. 15466

STATE PRESIDENT'S OFFICE

No. 185. 28 January 1994

It is hereby notified that the State President has assented to the following Act which is hereby published for general information:—

No. 200 of 1993: Constitution of the Republic of South Africa, 1993.

KANTOOR VAN DIE STAATSPRESIDENT

No. 185. 28 Januarie 1994

Hierby word bekend gemaak dat die Staatspresident sy goedkeuring geheg het aan die onderstaande Wet wat hierby ter algemene inligting gepubliseer word:—

No. 200 van 1993: Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1993.

ACT

To introduce a new Constitution for the Republic of South Africa and to provide for matters incidental thereto.

TABLE OF CONTENTS

		Sections
CHAPTER 1	Constituent and Formal Provisions	1-4
CHAPTER 2	Citizenship and Franchise	5-6
CHAPTER 3	Fundamental Rights	7-35
CHAPTER 4	Parliament	36-39
	—The National Assembly	40-47
	—The Senate	48-54
	—The National Assembly and the Senate	55-67
CHAPTER 5	The Adoption of the new Constitution	68-74
CHAPTER 6	The National Executive	75-95
CHAPTER 7	The Judicial Authority and the Administration of Justice	96-109
CHAPTER 8	The Public Protector, Human Rights Commission, Commission on Gender Equality and Restitution of Land Rights	
	—The Public Protector	110-114
	—Human Rights Commission	115-118
	—Commission on Gender Equality	119-120
	—Restitution of Land Rights	121-123
CHAPTER 9	Provincial Government	124
	—Provincial Legislative Authority	125-143
	—Provincial Executive Authority	144-154
	—Provincial Finance and Fiscal Affairs	155-159
	—Provincial Constitutions	160-162
	—Commission on Provincial Government	163-173
CHAPTER 10	Local Government	174-180
CHAPTER 11	Traditional Authorities	181-184
CHAPTER 12	Finance	
	—General Financial Affairs	185-190
	—Auditor-General	191-194
	—South African Reserve Bank	195-197
	—Financial and Fiscal Commission	198-206
	—Commission on Remuneration of Representatives	207-208
CHAPTER 13	Public Service Commission and Public Service	
	—Public Service Commission	209-211
	—The Public Service	212
	—Provincial Service Commissions	213
CHAPTER 14	Police and Defence	
	—South African Police Service	214-223
	—National Defence Force	224-228
CHAPTER 15	General and Transitional Provisions	229-251
SCHEDULE 1	Part 1: Definitions of Provinces Part 2: Contentious Areas	
SCHEDULE 2	System for Election of National Assembly and Provincial Legislatures	
SCHEDULE 3	Oaths and Affirmations of Office	
SCHEDULE 4	Constitutional Principles	
SCHEDULE 5	Procedure for Election of President	
SCHEDULE 6	Legislative Competences of Provinces	
SCHEDULE 7	Repeal of Laws	

WET

Om 'n nuwe Grondwet vir die Republiek van Suid-Afrika in te voer en om voorsiening te maak vir aangeleenthede in verband daarmee.

INHOUDSOPGAWE

		Artikels
HOOFSTUK 1	Konstituerende en Formele Bepalings	1-4
HOOFSTUK 2	Burgerskap en Stemreg	5-6
HOOFSTUK 3	Fundamentele Regte	7-35
HOOFSTUK 4	Die Parlement	36-39
	—Die Nasionale Vergadering	40-47
	—Die Senaat	48-54
	—Die Nasionale Vergadering en die Senaat	55-67
HOOFSTUK 5	Die Aanvaarding van die nuwe Grondwet	68-74
HOOFSTUK 6	Die Nasionale Uitvoerende Gesag	75-95
HOOFSTUK 7	Die Regsprekende Gesag en die Regspleging	96-109
HOOFSTUK 8	Die Openbare Beskermer, Menseregtekommissie, Kommissie op Geslagsgelykheid en Herstel van Regte in Grond	
	—Die Openbare Beskermer	110-114
	—Menseregtekommissie	115-118
	—Kommissie op Geslagsgelykheid	119-120
	—Herstel van Regte in Grond	121-123
HOOFSTUK 9	Provinsiale Regering	124
	—Provinsiale Wetgewende Gesag	125-143
	—Provinsiale Uitvoerende Gesag	144-154
	—Provinsiale Finansies en Fiskale Aangeleenthede	155-159
	—Provinsiale Grondwette	160-162
	—Kommissie op Provinsiale Regering	163-173
HOOFSTUK 10	Plaaslike Regering	174-180
HOOFSTUK 11	Tradisionele Owerhede	181-184
HOOFSTUK 12	Finansies	
	—Algemene Finansiële Aangeleenthede	185-190
	—Ouditeur-generaal	191-194
	—Suid-Afrikaanse Reserwebank	195-197
	—Finansiële en Fiskale Kommissie	198-206
	—Kommissie op Besoldiging van Verteenwoordigers	207-208
HOOFSTUK 13	Staatsdienskommissie en Staatsdiens	
	—Staatsdienskommissie	209-211
	—Die Staatsdiens	212
	—Provinsiale Dienskommissies	213
HOOFSTUK 14	Polisie en Verdediging	
	—Suid-Afrikaanse Polisiediens	214-223
	—Nasionale Weermag	224-228
HOOFSTUK 15	Algemene en Oorgangsbepalings	229-251
BYLAE 1	Deel 1: Omskrywings van Provinsies Deel 2: Omstrede Gebiede	
BYLAE 2	Stelsel vir Verkiesing van Nasionale Vergadering en Provinsiale Wetgewers	
BYLAE 3	Ampsede en Plegtige Verklarings	
BYLAE 4	Grondwetlike Beginsels	
BYLAE 5	Prosedure vir Verkiesing van President	
BYLAE 6	Wetgewende Bevoegdhede van Provinsies	
BYLAE 7	Herroeping van Wette	

PREAMBLE

In humble submission to Almighty God,
We, the people of South Africa declare that—

WHEREAS there is a need to create a new order in which all South Africans will be entitled to a common South African citizenship in a sovereign and democratic constitutional state in which there is equality between men and women and people of all races so that all citizens shall be able to enjoy and exercise their fundamental rights and freedoms;

AND WHEREAS in order to secure the achievement of this goal, elected representatives of all the people of South Africa should be mandated to adopt a new Constitution in accordance with a solemn pact recorded as Constitutional Principles;

AND WHEREAS it is necessary for such purposes that provision should be made for the promotion of national unity and the restructuring and continued governance of South Africa while an elected Constitutional Assembly draws up a final Constitution;

(Afrikaans text signed by the State President.)
(Assented to 25 January 1994.)

NOW THEREFORE the following provisions are adopted as the Constitution of the Republic of South Africa:

CHAPTER 1

Constituent and Formal Provisions

Republic of South Africa

1. (1) The Republic of South Africa shall be one, sovereign state.

(2) The national territory of the Republic shall comprise the areas defined in Part 1 of Schedule 1.

National symbols

2. (1) The national flag of the Republic shall be the flag the design of which is determined by the President by proclamation in the *Gazette*.

(2) The national anthem of the Republic shall be as determined by the President by proclamation in the *Gazette*.

(3) The coat of arms of the Republic and the seal of the Republic under the previous Constitution shall be the national coat of arms of the Republic and the seal of the Republic under this Constitution.

Languages

3. (1) Afrikaans, English, isiNdebele, Sesotho sa Leboa, Sesotho, siSwati, Xitsonga, Setswana, Tshivenda, isiXhosa and isiZulu shall be the official South African languages at national level, and conditions shall be created for their development and for the promotion of their equal use and enjoyment.

(2) Rights relating to language and the status of languages existing at the commencement of this Constitution shall not be diminished, and provision shall be made by an Act of Parliament for rights relating to language and the status of languages existing only at regional level, to be extended nationally in accordance with the principles set out in subsection (9).

AANHEF

In nederige erkentlikheid teenoor die Almagtige God,
Verklaar ons, die mense van Suid-Afrika:

NADEMAAL daar 'n behoefte bestaan om 'n nuwe bestel te skep waarin alle Suid-Afrikaners geregtig sal wees op 'n gemeenskaplike Suid-Afrikaanse burgerskap in 'n soewereine en demokratiese regstaat waarin daar gelykheid tussen mans en vroue en mense van alle rasse is sodat alle burgers in staat is om hulle fundamentele regte en vryhede te geniet en uit te oefen;

EN NADEMAAL ten einde die bereiking van hierdie oogmerk te verseker, verkose verteenwoordigers van al die mense van Suid-Afrika gemagtig moet word om 'n nuwe Grondwet aan te neem ooreenkomstig 'n plegtige ooreenkoms wat as die Grondwetlike Beginsels aangeteken staan;

EN NADEMAAL dit vir genoemde doeleindes nodig is dat voorsiening gemaak moet word vir die bevordering van nasionale eenheid en die herstrukturering en voortgesette regering van Suid-Afrika terwyl 'n verkose Grondwetlike Vergadering 'n finale Grondwet opstel;

(Afrikaanse teks deur die Staatspresident geteken.)
(Goedgekeur op 25 Januarie 1994.)

WORD DERHALWE die volgende bepalings aangeneem as die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika:

HOOFSTUK 1

Konstituerende en Formele Bepalings

Republiek van Suid-Afrika

1. (1) Die Republiek van Suid-Afrika is een, soewereine staat.

(2) Die nasionale grondgebied van die Republiek omvat die gebiede in Deel 1 van Bylae 1 omskryf.

Nasionale simbole

2. (1) Die nasionale vlag van die Republiek is die vlag waarvan die ontwerp deur die President by proklamasie in die *Staatskoerant* bepaal word.

(2) Die nasionale lied van die Republiek is soos deur die President by proklamasie in die *Staatskoerant* bepaal word.

(3) Die ampswapen van die Republiek en die seël van die Republiek kragtens die vorige Grondwet is die ampswapen van die Republiek en die seël van die Republiek kragtens hierdie Grondwet.

Tale

3. (1) Afrikaans, Engels, isiNdebele, Sesotho sa Leboa, Sesotho, siSwati, Xitsonga, Setswana, Tshivenda, isiXhosa en isiZulu is die amptelike Suid-Afrikaanse tale op nasionale vlak, en toestande moet geskep word vir hulle ontwikkeling en vir die bevordering van hulle gelyke gebruik en benutting.

(2) Regte met betrekking tot taal en die status van tale wat by die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bestaan, word nie ingekort nie, en daar moet by Wet van die Parlement voorsiening gemaak word dat regte met betrekking tot taal en die status van tale wat slegs op streekvlak bestaan, op nasionale vlak uitgebrei word ooreenkomstig die beginsels uiteengesit in subartikel (9).

(3) Wherever practicable, a person shall have the right to use and to be addressed in his or her dealings with any public administration at the national level of government in any official South African language of his or her choice.

(4) Regional differentiation in relation to language policy and practice shall be permissible.

(5) A provincial legislature may, by a resolution adopted by a majority of at least two-thirds of all its members, declare any language referred to in subsection (1) to be an official language for the whole or any part of the province and for any or all powers and functions within the competence of that legislature, save that neither the rights relating to language nor the status of an official language as existing in any area or in relation to any function at the time of the commencement of this Constitution, shall be diminished.

(6) Wherever practicable, a person shall have the right to use and to be addressed in his or her dealings with any public administration at the provincial level of government in any one of the official languages of his or her choice as contemplated in subsection (5).

(7) A member of Parliament may address Parliament in the official South African language of his or her choice.

(8) Parliament and any provincial legislature may, subject to this section, make provision by legislation for the use of official languages for the purposes of the functioning of government, taking into account questions of usage, practicality and expense.

(9) Legislation, as well as official policy and practice, in relation to the use of languages at any level of government shall be subject to and based on the provisions of this section and the following principles:

(a) The creation of conditions for the development and for the promotion of the equal use and enjoyment of all official South African languages;

(b) the extension of those rights relating to language and the status of languages which at the commencement of this Constitution are restricted to certain regions;

(c) the prevention of the use of any language for the purposes of exploitation, domination or division;

(d) the promotion of multilingualism and the provision of translation facilities;

(e) the fostering of respect for languages spoken in the Republic other than the official languages, and the encouragement of their use in appropriate circumstances; and

(f) the non-diminution of rights relating to language and the status of languages existing at the commencement of this Constitution.

(10) *(a)* Provision shall be made by an Act of Parliament for the establishment by the Senate of an independent Pan South African Language Board to promote respect for the principles referred to in subsection (9) and to further the development of the official South African languages.

(b) The Pan South African Language Board shall be consulted, and be given the opportunity to make recommendations, in relation to any proposed legislation contemplated in this section.

(c) The Pan South African Language Board shall be responsible for promoting respect for and the development of German, Greek, Gujerati, Hindi, Portuguese, Tamil, Telegu, Urdu and other languages used by communities in South Africa, as well as Arabic, Hebrew and Sanskrit and other languages used for religious purposes.

Supremacy of the Constitution

4. (1) This Constitution shall be the supreme law of the Republic and any law or act inconsistent with its provisions shall, unless otherwise provided expressly or by necessary implication in this Constitution, be of no force and effect to the extent of the inconsistency.

(2) This Constitution shall bind all legislative, executive and judicial organs of state at all levels of government.

(3) Waar dit uitvoerbaar is, het 'n persoon die reg om in sy of haar betrekkinge met enige staatsadministrasie op die nasionale regeringsvlak enige amptelike Suid-Afrikaanse taal van sy of haar keuse te gebruik en daarin aangespreek te word.

(4) Streekdifferensiasie met betrekking tot taalbeleid en -praktyk is toelaatbaar.

(5) 'n Provinsiale wetgewer kan, by besluit aangeneem deur minstens twee derdes van al die lede daarvan, enige taal in subartikel (1) bedoel tot 'n amptelike taal verklaar vir die hele provinsie of enige deel daarvan en vir enige of alle bevoegdhede en werksaamhede binne die bevoegdheid van daardie wetgewer, behalwe dat nóg die regte met betrekking tot taal nóg die status van 'n amptelike taal soos dit in enige gebied of met betrekking tot enige werksaamheid ten tyde van die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bestaan, verminder mag word.

(6) Waar dit uitvoerbaar is, het 'n persoon die reg om in sy of haar betrekkinge met enige staatsadministrasie op die provinsiale regeringsvlak enige van die amptelike tale van sy of haar keuse soos in subartikel (5) beoog, te gebruik en daarin aangespreek te word.

(7) 'n Lid van die Parlement kan die Parlement in die amptelike Suid-Afrikaanse taal van sy of haar keuse toespreek.

(8) Die Parlement en enige provinsiale wetgewer kan, behoudens hierdie artikel, by wetgewing voorsiening maak vir die gebruik van amptelike tale vir die doeleindes van die funksionering van die owerheid, met inagneming van oorwegings van gebruik, doenlikheid en koste.

(9) Wetgewing, asook amptelike beleid en praktyk, met betrekking tot die gebruik van tale op enige regeringsvlak is onderworpe aan en gegrond op die bepalings van hierdie artikel en die volgende beginsels:

(a) Die skepping van toestande vir die ontwikkeling en vir die bevordering van die gelyke gebruik en benutting van al die amptelike Suid-Afrikaanse tale;

(b) die uitbreiding van die regte met betrekking tot taal en die status van tale wat by die inwerkingtreding van hierdie Grondwet tot sekere streke beperk is;

(c) die voorkoming van die gebruik van enige taal vir die doeleindes van uitbuiting, oorheersing of verdeling;

(d) die bevordering van veeltaligheid en die voorsiening van vertalingsfasiliteite;

(e) die kweek van respek vir ander tale, benewens die amptelike tale, wat in die Republiek gepraat word, en die aanmoediging van die gebruik daarvan in gepaste omstandighede; en

(f) die nie-vermindering van regte met betrekking tot taal en die status van tale wat by die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bestaan.

(10) *(a)* Daar moet by 'n Parlementswet voorsiening gemaak word vir die instelling deur die Senaat van 'n onafhanklike Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad om respek te bevorder vir die beginsels bedoel in subartikel (9) en om die ontwikkeling van die amptelike Suid-Afrikaanse tale te bevorder.

(b) Die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad moet geraadpleeg word, en die geleentheid gebied word om aanbevelings te doen, met betrekking tot enige voorgestelde wetgewing in hierdie artikel beoog.

(c) Die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad is verantwoordelik vir die bevordering van respek vir en die ontwikkeling van Duits, Grieks, Goedjarati, Hindi, Portugees, Tamil, Teloegoe, Oerdoe en ander tale wat deur gemeenskappe in Suid-Afrika gebruik word, asook Arabies, Hebreeus en Sanskrit en ander tale wat vir godsdiensdoeleindes gebruik word.

Oppergesag van die Grondwet

4. (1) Hierdie Grondwet is die hoogste reg van die Republiek en enige wet of handeling wat met die bepalings daarvan onbestaanbaar is, is, tensy uitdruklik of by noodwendige implikasie anders in hierdie Grondwet bepaal, nietig in die mate waarin dit aldus onbestaanbaar is.

(2) Hierdie Grondwet bind alle wetgewende, uitvoerende en regsprekende staatsorgane op alle regeringsvlakke.

CHAPTER 2

Citizenship and Franchise

Citizenship

5. (1) There shall be a South African citizenship.

(2) South African citizenship and the acquisition, loss and restoration of South African citizenship shall, subject to section 20 read with section 33(1), be regulated by an Act of Parliament.

(3) Every person who is a South African citizen shall, subject to this Constitution, be entitled to enjoy all rights, privileges and benefits of South African citizenship, and shall be subject to all duties, obligations and responsibilities of South African citizenship as are accorded or imposed upon him or her in terms of this Constitution or an Act of Parliament.

The franchise

6. Every person who is—

(a) (i) a South African citizen; or

(ii) not such a citizen but who in terms of an Act of Parliament has been accorded the right to exercise the franchise;

(b) of or over the age of 18 years; and

(c) not subject to any disqualifications as may be prescribed by law,

shall be entitled to vote in elections of the National Assembly, a provincial legislature or a local government and in referenda or plebiscites contemplated in this Constitution, in accordance with and subject to the laws regulating such elections, referenda and plebiscites.

CHAPTER 3

Fundamental Rights

Application

7. (1) This Chapter shall bind all legislative and executive organs of state at all levels of government.

(2) This Chapter shall apply to all law in force and all administrative decisions taken and acts performed during the period of operation of this Constitution.

(3) Juristic persons shall be entitled to the rights contained in this Chapter where, and to the extent that, the nature of the rights permits.

(4) *(a)* When an infringement of or threat to any right entrenched in this Chapter is alleged, any person referred to in paragraph *(b)* shall be entitled to apply to a competent court of law for appropriate relief, which may include a declaration of rights.

(b) The relief referred to in paragraph *(a)* may be sought by—

(i) a person acting in his or her own interest;

(ii) an association acting in the interest of its members;

(iii) a person acting on behalf of another person who is not in a position to seek such relief in his or her own name;

(iv) a person acting as a member of or in the interest of a group or class of persons; or

(v) a person acting in the public interest.

Equality

8. (1) Every person shall have the right to equality before the law and to equal protection of the law.

(2) No person shall be unfairly discriminated against, directly or indirectly, and,

HOOFSTUK 2

Burgerskap en Stemreg

Burgerskap

5. (1) Daar is 'n Suid-Afrikaanse burgerskap.

(2) Suid-Afrikaanse burgerskap en die verkryging, verlies en herverlening van Suid-Afrikaanse burgerskap word, behoudens artikel 20 saamgelees met artikel 33(1), deur 'n Parlementswet gereël.

(3) Elke persoon wat 'n Suid-Afrikaanse burger is, is, behoudens hierdie Grondwet, geregtig om alle regte, voorregte en voordele van Suid-Afrikaanse burgerskap te geniet, en is onderworpe aan alle pligte, verpligtinge en verantwoordelikhede van Suid-Afrikaanse burgerskap soos aan hom of haar ingevolge hierdie Grondwet of 'n Parlementswet verleen of opgelê.

Stemreg

6. Elke persoon wat—

(a) (i) 'n Suid-Afrikaanse burger is; of

(ii) nie 'n Suid-Afrikaanse burger is nie, maar ingevolge 'n Parlementswet die reg verleen is om stemreg uit te oefen;

(b) 18 jaar oud of ouer is; en

(c) nie aan enige onbevoegdhede by wet voorgeskryf onderworpe is nie,

is geregtig om te stem by verkiesings van die Nasionale Vergadering, 'n provinsiale wetgewer of 'n plaaslike regering en by referendums of plebissiete in hierdie Grondwet beoog, ooreenkomstig en behoudens die wette wat sodanige verkiesings, referendums en plebissiete reël.

HOOFSTUK 3

Fundamentele Regte

Toepassing

7. (1) Hierdie Hoofstuk bind alle wetgewende en uitvoerende staatsorgane op alle regeringsvlakke.

(2) Hierdie Hoofstuk is van toepassing op alle reg wat van krag is en op alle administratiewe besluite geneem en handelinge verrig gedurende die tydperk waarin hierdie Grondwet in werking is.

(3) Regspersone is geregtig op die regte in hierdie Hoofstuk vervat waar, en in die mate waarin, die aard van die regte dit vatbaar daarvoor maak.

(4) *(a)* Wanneer 'n inbreuk op of bedreiging van enige reg in hierdie Hoofstuk verskans, beweer word, is enige persoon bedoel in paragraaf *(b)* daarop geregtig om by 'n bevoegde geregshof gepaste regshulp aan te vra, wat 'n verklaring van regte kan insluit.

(b) Die regshulp bedoel in paragraaf *(a)* kan aangevra word deur—

(i) 'n persoon wat in sy of haar eie belang optree;

(ii) 'n vereniging wat in die belang van die lede daarvan optree;

(iii) 'n persoon wat namens iemand anders optree wat nie in 'n posisie is om sodanige regshulp in sy of haar eie naam aan te vra nie;

(iv) 'n persoon wat as 'n lid van of in die belang van 'n groep of klas persone optree; of

(v) 'n persoon wat in die openbare belang optree.

Gelykheid

8. (1) Elke persoon het die reg op gelykheid voor die reg en op gelyke beskerming deur die reg.

(2) Daar mag teen niemand onbillik gediskrimineer word nie, hetsy direk of

without derogating from the generality of this provision, on one or more of the following grounds in particular: race, gender, sex, ethnic or social origin, colour, sexual orientation, age, disability, religion, conscience, belief, culture or language.

(3) *(a)* This section shall not preclude measures designed to achieve the adequate protection and advancement of persons or groups or categories of persons disadvantaged by unfair discrimination, in order to enable their full and equal enjoyment of all rights and freedoms.

(b) Every person or community dispossessed of rights in land before the commencement of this Constitution under any law which would have been inconsistent with subsection (2) had that subsection been in operation at the time of the dispossession, shall be entitled to claim restitution of such rights subject to and in accordance with sections 121, 122 and 123.

(4) *Prima facie* proof of discrimination on any of the grounds specified in subsection (2) shall be presumed to be sufficient proof of unfair discrimination as contemplated in that subsection, until the contrary is established.

Life

9. Every person shall have the right to life.

Human dignity

10. Every person shall have the right to respect for and protection of his or her dignity.

Freedom and security of the person

11. (1) Every person shall have the right to freedom and security of the person, which shall include the right not to be detained without trial.

(2) No person shall be subject to torture of any kind, whether physical, mental or emotional, nor shall any person be subject to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Servitude and forced labour

12. No person shall be subject to servitude or forced labour.

Privacy

13. Every person shall have the right to his or her personal privacy, which shall include the right not to be subject to searches of his or her person, home or property, the seizure of private possessions or the violation of private communications.

Religion, belief and opinion

14. (1) Every person shall have the right to freedom of conscience, religion, thought, belief and opinion, which shall include academic freedom in institutions of higher learning.

(2) Without derogating from the generality of subsection (1), religious observances may be conducted at state or state-aided institutions under rules established by an appropriate authority for that purpose, provided that such religious observances are conducted on an equitable basis and attendance at them is free and voluntary.

(3) Nothing in this Chapter shall preclude legislation recognising—

(a) a system of personal and family law adhered to by persons professing a particular religion; and

(b) the validity of marriages concluded under a system of religious law subject to specified procedures.

indirek, en, sonder om afbreuk te doen aan die algemeenheid van hierdie bepaling, in die besonder op een of meer van die volgende gronde: ras, geslagtelikheid, geslag, etniese of sosiale herkoms, kleur, seksuele georiënteerdheid, ouderdom, gestremdheid, godsdiens, gewete, geloof, kultuur of taal.

(3) *(a)* Hierdie artikel belet nie maatreëls wat daarvoor ontwerp is om die genoegsame beskerming en vooruitgang van persone of groepe of kategorieë persone wat deur onbillike diskriminasie benadeel is, te bewerkstellig ten einde hul volle en gelyke genieting van alle regte en vryhede moontlik te maak nie.

(b) Elke persoon of gemeenskap wat voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet van regte op grond ontneem is kragtens 'n wet wat met subartikel (2) onbestaanbaar sou wees indien daardie subartikel ten tyde van die ontneming in werking was, is daarop geregtig om behoudens en ooreenkomstig artikels 121, 122 en 123 restitusie van die regte te eis.

(4) *Prima facie*-bewys van diskriminasie op enige van die gronde in subartikel (2) vermeld, word geag voldoende bewys van onbillike diskriminasie soos beoog in daardie subartikel te wees, totdat die teendeel blyk.

Lewe

9. Elke persoon het die reg op lewe.

Menswaardigheid

10. Elke persoon het die reg op respek vir en beskerming van sy of haar waardigheid.

Vryheid en sekuriteit van die persoon

11. (1) Elke persoon het die reg op vryheid en die sekuriteit van sy of haar persoon, waarby inbegrepe is die reg om nie sonder verhoor aangehou te word nie.

(2) Geen persoon mag aan marteling van enige aard, hetsy liggaamlik, geestelik of emosioneel, onderwerp word nie, en ook nie aan wreedaardige, onmenslike of vernederende behandeling of straf nie.

Slawerny en dwangarbeid

12. Geen persoon mag aan slawerny of dwangarbeid onderwerp word nie.

Privaatheid

13. Elke persoon het die reg op sy of haar persoonlike privaatheid, waarby inbegrepe is die reg om nie aan visentering van sy of haar persoon, woning of eiendom, die beslaglegging op private besittings of die skending van private kommunikasie onderwerp te word nie.

Godsdiens, geloof en opinie

14. (1) Elke persoon het die reg op vryheid van gewete, godsdiens, denke, oortuiging en opinie, waarby akademiese vryheid aan instellings van hoër onderrig inbegrepe is.

(2) Sonder om afbreuk te doen aan die algemeenheid van subartikel (1), kan godsdiensbeoefening in staats- of staatsondersteunde instellings geskied kragtens reëls deur 'n toepaslike gesag vir daardie doel bepaal, mits sodanige godsdiensbeoefening op 'n billike grondslag geskied en bywoning daarvan vry en vrywillig is.

(3) Niks in hierdie Hoofstuk belet wetgewing wat erkenning verleen aan—

(a) 'n stelsel van persone- en familiereg wat nagevolg word deur persone wat 'n besondere godsdiens aanhang nie; en

(b) die geldigheid van huwelike wat kragtens 'n stelsel van godsdiensreg behoudens gespesifiseerde prosedures aangegaan is nie.

Freedom of expression

15. (1) Every person shall have the right to freedom of speech and expression, which shall include freedom of the press and other media, and the freedom of artistic creativity and scientific research.

(2) All media financed by or under the control of the state shall be regulated in a manner which ensures impartiality and the expression of a diversity of opinion.

Assembly, demonstration and petition

16. Every person shall have the right to assemble and demonstrate with others peacefully and unarmed, and to present petitions.

Freedom of association

17. Every person shall have the right to freedom of association.

Freedom of movement

18. Every person shall have the right to freedom of movement anywhere within the national territory.

Residence

19. Every person shall have the right freely to choose his or her place of residence anywhere in the national territory.

Citizens' rights

20. Every citizen shall have the right to enter, remain in and leave the Republic, and no citizen shall without justification be deprived of his or her citizenship.

Political rights

21. (1) Every citizen shall have the right—

(a) to form, to participate in the activities of and to recruit members for a political party;

(b) to campaign for a political party or cause; and

(c) freely to make political choices.

(2) Every citizen shall have the right to vote, to do so in secret and to stand for election to public office.

Access to court

22. Every person shall have the right to have justiciable disputes settled by a court of law or, where appropriate, another independent and impartial forum.

Access to information

23. Every person shall have the right of access to all information held by the state or any of its organs at any level of government in so far as such information is required for the exercise or protection of any of his or her rights.

Administrative justice

24. Every person shall have the right to—

(a) lawful administrative action where any of his or her rights or interests is affected or threatened;

(b) procedurally fair administrative action where any of his or her rights or legitimate expectations is affected or threatened;

Vryheid van uitdrukking

15. (1) Elke persoon het die reg op vryheid van spraak en uitdrukking, waarby inbegrepe is vryheid van die pers en ander media, en die vryheid van artistieke kreatiwiteit en wetenskaplike navorsing.

(2) Alle media gefinansier deur of onder die beheer van die staat moet gereguleer word op 'n wyse wat onpartydigheid en die uitdrukking van 'n standpuntverskeidenheid verseker.

Vergadering, betoging en petisie

16. Elke persoon het die reg om vreedsaam en ongewapen saam met ander te vergader en te betoog, en om petisies voor te lê.

Vryheid van assosiasie

17. Elke persoon het die reg op vryheid van assosiasie.

Bewegingsvryheid

18. Elke persoon het die reg op vryheid van beweging oral in die nasionale grondgebied.

Verblyf

19. Elke persoon het die reg om vrylik sy of haar plek van verblyf waar ook al in die nasionale grondgebied te kies.

Burgerskapsregte

20. Elke burger het die reg om die Republiek binne te kom, daarin te bly en dit te verlaat, en geen burger mag sonder regverdiging sy of haar burgerskap ontneem word nie.

Politieke regte

21. (1) Elke burger het die reg om—

(a) 'n politieke party te stig en om deel te neem aan die aktiwiteite van en lede te werf vir 'n politieke party;

(b) hom of haar vir 'n politieke party of saak te beywer; en

(c) vrylik politieke keuses te doen.

(2) Elke burger het die reg om te stem, om dit in die geheim te doen en om hom of haar vir 'n openbare amp verkiesbaar te stel.

Toegang tot hof

22. Elke persoon het die reg om beregbare geskille deur 'n geregshof of, waar toepaslik, 'n ander onafhanklike en onpartydige forum te laat besleg.

Toegang tot inligting

23. Elke persoon het die reg op toegang tot alle inligting wat deur die staat of enige orgaan van die staat op enige regeringsvlak gehou word in soverre sodanige inligting benodig word vir die uitoefening of beskerming van enige van sy of haar regte.

Administratiewe geregtigheid

24. Elke persoon het die reg—

(a) op regsgeldige administratiewe optrede waar enige van sy of haar regte of belange geraak of bedreig word;

(b) op prosedureel billike administratiewe optrede waar enige van sy of haar regte of regmatige verwagtings geraak of bedreig word;

(c) be furnished with reasons in writing for administrative action which affects any of his or her rights or interests unless the reasons for such action have been made public; and

(d) administrative action which is justifiable in relation to the reasons given for it where any of his or her rights is affected or threatened.

Detained, arrested and accused persons

25. (1) Every person who is detained, including every sentenced prisoner, shall have the right—

(a) to be informed promptly in a language which he or she understands of the reason for his or her detention;

(b) to be detained under conditions consonant with human dignity, which shall include at least the provision of adequate nutrition, reading material and medical treatment at state expense;

(c) to consult with a legal practitioner of his or her choice, to be informed of this right promptly and, where substantial injustice would otherwise result, to be provided with the services of a legal practitioner by the state;

(d) to be given the opportunity to communicate with, and to be visited by, his or her spouse or partner, next-of-kin, religious counsellor and a medical practitioner of his or her choice; and

(e) to challenge the lawfulness of his or her detention in person before a court of law and to be released if such detention is unlawful.

(2) Every person arrested for the alleged commission of an offence shall, in addition to the rights which he or she has as a detained person, have the right—

(a) promptly to be informed, in a language which he or she understands, that he or she has the right to remain silent and to be warned of the consequences of making any statement;

(b) as soon as it is reasonably possible, but not later than 48 hours after the arrest or, if the said period of 48 hours expires outside ordinary court hours or on a day which is not a court day, the first court day after such expiry, to be brought before an ordinary court of law and to be charged or to be informed of the reason for his or her further detention, failing which he or she shall be entitled to be released;

(c) not to be compelled to make a confession or admission which could be used in evidence against him or her; and

(d) to be released from detention with or without bail, unless the interests of justice require otherwise.

(3) Every accused person shall have the right to a fair trial, which shall include the right—

(a) to a public trial before an ordinary court of law within a reasonable time after having been charged;

(b) to be informed with sufficient particularity of the charge;

(c) to be presumed innocent and to remain silent during plea proceedings or trial and not to testify during trial;

(d) to adduce and challenge evidence, and not to be a compellable witness against himself or herself;

(e) to be represented by a legal practitioner of his or her choice or, where substantial injustice would otherwise result, to be provided with legal representation at state expense, and to be informed of these rights;

(f) not to be convicted of an offence in respect of any act or omission which was not an offence at the time it was committed, and not to be sentenced to a more severe punishment than that which was applicable when the offence was committed;

(g) not to be tried again for any offence of which he or she has previously been convicted or acquitted;

(h) to have recourse by way of appeal or review to a higher court than the court of first instance;

(i) to be tried in a language which he or she understands or, failing this, to have the proceedings interpreted to him or her; and

(j) to be sentenced within a reasonable time after conviction.

(c) om skriftelik van redes voorsien te word vir administratiewe optrede wat enige van sy of haar regte of belange raak, tensy die redes vir sodanige optrede openbaar gemaak is; en

(d) op administratiewe optrede wat regverdigbaar is met betrekking tot die redes wat daarvoor gegee is, waar enige van sy of haar regte geraak of bedreig word.

Aangehoudenes, gearresteerdes en beskuldigdes

25. (1) Elke persoon wat aangehou word, met inbegrip van elke gevonniste gevangene, het die reg om—

(a) onverwyld in 'n taal wat hy of sy verstaan van die rede vir sy of haar aanhouding verwittig te word;

(b) onder menswaardige omstandighede aangehou te word, wat minstens die voorsiening van voldoende voeding, leesstof en mediese behandeling op staatskoste insluit;

(c) met 'n regspraktisyn van sy of haar keuse te konsulteer, onverwyld van hierdie reg verwittig te word en, waar dit andersins tot wesenlike onreg sou lei, deur die staat van die dienste van 'n regspraktisyn voorsien te word;

(d) 'n geleentheid gebied te word om in verbinding te tree met, en besoek te ontvang van, sy of haar gade of lewensmaat, naasbestaandes, godsdienstige raadgewer en 'n mediese praktisyn van sy of haar keuse; en

(e) die regsgeldigheid van sy of haar aanhouding in persoon voor 'n geregshof te betwis en om vrygelaat te word indien sodanige aanhouding nie regsgeldig is nie.

(2) Elke persoon wat weens die beweerde pleging van 'n misdryf gearresteer word, het, benewens die regte wat hy of sy as 'n aangehoudene het, die reg om—

(a) in 'n taal wat hy of sy verstaan, onverwyld verwittig te word dat hy of sy die reg het om te swyg en gewaarsku te word van die gevolge van die aflegging van enige verklaring;

(b) so gou as wat redelikerwys moontlik is, maar nie later nie as 48 uur na die arrestasie of, indien genoemde tydperk van 48 uur buite gewone hofure of op 'n dag wat nie 'n hofdag is nie, verstryk, die eerste hofdag na sodanige verstryking, voor 'n gewone geregshof gebring te word en aangekla te word of verwittig te word van die rede vir sy of haar verdere aanhouding, by gebreke waarvan hy of sy geregtig is om vrygelaat te word;

(c) nie verplig te word om 'n bekentenis of 'n erkenning te doen wat as getuienis teen hom of haar gebruik kan word nie; en

(d) met of sonder borgstelling uit aanhouding vrygelaat te word, tensy in die belang van geregtigheid anders vereis word.

(3) Elke beskuldigde het die reg op 'n billike verhoor, waarby inbegrepe is die reg—

(a) op 'n openbare verhoor voor 'n gewone geregshof binne 'n redelike tyd nadat hy of sy aangekla is;

(b) om in voldoende besonderhede van die aanklag verwittig te word;

(c) om onskuldig geag te word en om te swyg tydens pleitverrigtinge of verhoor en om nie tydens verhoor te getuig nie;

(d) om getuienis aan te voer en te betwis, en om nie 'n verpligbare getuie teen homself of haarself te wees nie;

(e) om deur 'n regspraktisyn van sy of haar keuse verteenwoordig te word of, waar dit andersins tot wesenlike onreg sou lei, op staatskoste van regsverteenwoordiging voorsien te word, en om van hierdie regte verwittig te word;

(f) om nie skuldig bevind te word aan 'n oortreding ten opsigte van 'n handeling of versuim wat nie 'n oortreding was op die tydstip waarop dit begaan is nie, en om nie 'n swaarder straf opgelê te word as wat van toepassing was toe die oortreding gepleeg is nie;

(g) om nie opnuut vir 'n oortreding waaraan of waarvan hy of sy voorheen skuldig bevind of vrygespreek is, verhoor te word nie;

(h) om by wyse van appèl of hersiening toegang te hê tot 'n hoër hof as die hof van eerste instansie;

(i) om verhoor te word in 'n taal wat hy of sy verstaan of, by ontstentenis daarvan, dat die verrigtinge aan hom of haar getolk word; en

(j) om binne 'n redelike tyd na skuldigbevinding gevonnis te word.

Economic activity

26. (1) Every person shall have the right freely to engage in economic activity and to pursue a livelihood anywhere in the national territory.

(2) Subsection (1) shall not preclude measures designed to promote the protection or the improvement of the quality of life, economic growth, human development, social justice, basic conditions of employment, fair labour practices or equal opportunity for all, provided such measures are justifiable in an open and democratic society based on freedom and equality.

Labour relations

27. (1) Every person shall have the right to fair labour practices.

(2) Workers shall have the right to form and join trade unions, and employers shall have the right to form and join employers' organisations.

(3) Workers and employers shall have the right to organise and bargain collectively.

(4) Workers shall have the right to strike for the purpose of collective bargaining.

(5) Employers' recourse to the lock-out for the purpose of collective bargaining shall not be impaired, subject to section 33(1).

Property

28. (1) Every person shall have the right to acquire and hold rights in property and, to the extent that the nature of the rights permits, to dispose of such rights.

(2) No deprivation of any rights in property shall be permitted otherwise than in accordance with a law.

(3) Where any rights in property are expropriated pursuant to a law referred to in subsection (2), such expropriation shall be permissible for public purposes only and shall be subject to the payment of agreed compensation or, failing agreement, to the payment of such compensation and within such period as may be determined by a court of law as just and equitable, taking into account all relevant factors, including, in the case of the determination of compensation, the use to which the property is being put, the history of its acquisition, its market value, the value of the investments in it by those affected and the interests of those affected.

Environment

29. Every person shall have the right to an environment which is not detrimental to his or her health or well-being.

Children

30. (1) Every child shall have the right—

(a) to a name and nationality as from birth;

(b) to parental care;

(c) to security, basic nutrition and basic health and social services;

(d) not to be subject to neglect or abuse; and

(e) not to be subject to exploitative labour practices nor to be required or permitted to perform work which is hazardous or harmful to his or her education, health or well-being.

(2) Every child who is in detention shall, in addition to the rights which he or she has in terms of section 25, have the right to be detained under conditions and to be treated in a manner that takes account of his or her age.

(3) For the purpose of this section a child shall mean a person under the age of 18 years and in all matters concerning such child his or her best interest shall be paramount.

Ekonomiese verkeer

26. (1) Elke persoon het die reg om vrylik aan die ekonomiese verkeer deel te neem en om op enige plek in die nasionale grondgebied 'n lewensbestaan te voer.

(2) Subartikel (1) belet nie maatreëls wat daarvoor ontwerp is om die beskerming of die verbetering van die lewenskwaliteit, ekonomiese groei, mensontwikkeling, sosiale geregtigheid, basiese diensvoorwaardes, billike arbeidspraktyke of gelyke geleenthede vir almal te bevorder nie, mits sodanige maatreëls regverdigbaar is in 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op vryheid en gelykheid.

Arbeidsverhoudinge

27. (1) Elke persoon het die reg op billike arbeidspraktyke.

(2) Werkers het die reg om vakbonde te stig en by vakbonde aan te sluit, en werkgewers het die reg om werkgewersorganisasies te stig en by werkgewersorganisasies aan te sluit.

(3) Werkers en werkgewers het die reg om te organiseer en kollektief te beding.

(4) Werkers het die reg om vir die doel van kollektiewe bedinging te staak.

(5) Werkgewers se gebruikmaking van uitsluiting vir die doeleindes van kollektiewe bedinging word behoudens artikel 33(1) nie aangetas nie.

Eiendom

28. (1) Elke persoon het die reg om regte in eiendom te verkry en te hou en om, in die mate waarin die aard van die regte dit vatbaar daarvoor maak, oor sodanige regte te beskik.

(2) Geen ontneming van enige regte in eiendom word anders as ooreenkomstig 'n wet toegelaat nie.

(3) Waar enige regte in eiendom uit hoofde van 'n wet bedoel in subartikel (2) onteien word, is sodanige onteiening slegs toelaatbaar vir openbare doeleindes en is die onteiening onderworpe aan die betaling van ooreengekome vergoeding of, by ontstentenis van ooreenkoms, die betaling van dié vergoeding en binne dié tydperk wat 'n geregshof as regverdig en billik met inagneming van alle tersaaklike faktore bepaal, met inbegrip van, in die geval van die vasstelling van vergoeding, die doel waarvoor die eiendom gebruik word, die geskiedenis van die verkryging daarvan, die markwaarde daarvan, die waarde van die beleggings daarin deur diegene wat geraak word en die belange van diegene wat geraak word.

Omgewing

29. Elke persoon het die reg op 'n omgewing wat nie vir sy of haar gesondheid of welsyn nadelig is nie.

Kinders

30. (1) Elke kind het die reg—

(a) op 'n naam en nasionaliteit vanaf geboorte;

(b) op ouerlike sorg;

(c) op sekuriteit, basiese voeding en basiese gesondheids- en maatskaplike dienste;

(d) om nie aan verwaarlosing of mishandeling onderwerp te word nie; en

(e) om nie aan uitbuitende arbeidspraktyke onderwerp te word nie en om nie verplig of toegelaat te word om werk wat gevaarlik of skadelik vir sy of haar opvoeding, gesondheid of welsyn is, te verrig nie.

(2) Elke kind wat in aanhouding is, het, benewens die regte wat hy of sy ingevolge artikel 25 het, die reg om onder toestande aangehou te word en om op 'n wyse behandel te word wat rekening hou met sy of haar ouderdom.

(3) By die toepassing van hierdie artikel beteken 'n kind 'n persoon onder die ouderdom van 18 jaar, en in alle aangeleenthede rakende so 'n kind word sy of haar beste belang voorop gestel.

Language and culture

31. Every person shall have the right to use the language and to participate in the cultural life of his or her choice.

Education

32. Every person shall have the right—

(a) to basic education and to equal access to educational institutions;

(b) to instruction in the language of his or her choice where this is reasonably practicable; and

(c) to establish, where practicable, educational institutions based on a common culture, language or religion, provided that there shall be no discrimination on the ground of race.

Limitation

33. (1) The rights entrenched in this Chapter may be limited by law of general application, provided that such limitation—

(a) shall be permissible only to the extent that it is—

(i) reasonable; and

(ii) justifiable in an open and democratic society based on freedom and equality; and

(b) shall not negate the essential content of the right in question,

and provided further that any limitation to—

(aa) a right entrenched in section 10, 11, 12, 14(1), 21, 25 or 30(1)*(d)* or *(e)* or (2); or

(bb) a right entrenched in section 15, 16, 17, 18, 23 or 24, in so far as such right relates to free and fair political activity,

shall, in addition to being reasonable as required in paragraph *(a)*(i), also be necessary.

(2) Save as provided for in subsection (1) or any other provision of this Constitution, no law, whether a rule of the common law, customary law or legislation, shall limit any right entrenched in this Chapter.

(3) The entrenchment of the rights in terms of this Chapter shall not be construed as denying the existence of any other rights or freedoms recognised or conferred by common law, customary law or legislation to the extent that they are not inconsistent with this Chapter.

(4) This Chapter shall not preclude measures designed to prohibit unfair discrimination by bodies and persons other than those bound in terms of section 7(1).

(5) *(a)* The provisions of a law in force at the commencement of this Constitution promoting fair employment practices, orderly and equitable collective bargaining and the regulation of industrial action shall remain of full force and effect until repealed or amended by the legislature.

(b) If a proposed enactment amending or repealing a law referred to in paragraph *(a)* deals with a matter in respect of which the National Manpower Commission, referred to in section 2A of the Labour Relations Act, 1956 (Act No. 28 of 1956), or any other similar body which may replace the Commission, is competent in terms of a law then in force to consider and make recommendations, such proposed enactment shall not be introduced in Parliament unless the said Commission or such other body has been given an opportunity to consider the proposed enactment and to make recommendations with regard thereto.

Taal en kultuur

31. Elke persoon het die reg om die taal van sy of haar keuse te gebruik en om aan die kulturele lewe van sy of haar keuse deel te neem.

Onderwys

32. Elke persoon het die reg—

(a) op basiese onderwys en op gelyke toegang tot onderwysinstellings;

(b) op onderrig in die taal van sy of haar keuse waar dit redelikerwys uitvoerbaar is; en

(c) om, waar dit uitvoerbaar is, onderwysinstellings gebaseer op 'n gemeenskaplike kultuur, taal of godsdiens tot stand te bring, met dien verstande dat daar geen diskriminasie op grond van ras mag wees nie.

Beperking

33. (1) Die regte in hierdie Hoofstuk verskans, kan beperk word deur algemeen geldende reg, met dien verstande dat so 'n beperking—

(a) slegs geoorloof is in die mate waarin dit—

(i) redelik is; en

(ii) regverdigbaar is in 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op vryheid en gelykheid; en

(b) nie die wesenlike inhoud van die betrokke reg ontken nie,

en met dien verstande voorts dat enige beperking van—

(aa) 'n reg in artikel 10, 11, 12, 14(1), 21, 25 of 30(1)*(d)* of *(e)* of (2) verskans; of

(bb) 'n reg in artikel 15, 16, 17, 18, 23 of 24 verskans, in soverre so 'n reg verband hou met vrye en regverdige politieke aktiwiteite,

benewens die vereiste dat dit redelik moet wees soos vereis in paragraaf *(a)*(i), ook noodsaaklik moet wees.

(2) Behalwe soos in subartikel (1) of enige ander bepaling van hierdie Grondwet bepaal, beperk geen regsreël, hetsy 'n reël van die gemene reg, gewoontereg of wetgewing, enige reg in hierdie Hoofstuk verskans nie.

(3) Die verskansing van die regte ingevolge hierdie Hoofstuk word nie so uitgelê dat dit die bestaan ontken van enige ander regte of vryhede deur die gemene reg, gewoontereg of wetgewing erken of verleen nie, in die mate waarin hulle nie met hierdie Hoofstuk onbestaanbaar is nie.

(4) Hierdie Hoofstuk belet nie maatreëls wat daarvoor ontwerp is om onbillike diskriminasie deur ander liggame en persone as dié wat ingevolge artikel 7(1) gebonde is, te verbied nie.

(5) *(a)* Die bepalings van 'n wet wat by die inwerkingtreding van hierdie Grondwet van krag is en wat billike arbeidspraktyke en ordelike en billike kollektiewe bedinging bevorder en industriële aksie reguleer, bly van krag totdat dit deur die wetgewende gesag herroep of gewysig is.

(b) Indien 'n voorgestelde wetsbepaling wat 'n wet bedoel in paragraaf *(a)* wysig of herroep, handel oor 'n aangeleentheid ten opsigte waarvan die Nasionale Mannekragkommissie, bedoel in artikel 2A van die Wet op Arbeidsverhoudinge, 1956 (Wet No. 28 van 1956), of enige ander soortgelyke liggaam wat die Kommissie mag vervang, bevoeg is om ingevolge 'n wet wat dan van krag is aanbevelings te oorweeg en te doen, word daardie voorgestelde wetsbepaling nie by die Parlement ingedien nie tensy genoemde Kommissie of daardie ander liggaam die geleentheid gebied is om die voorgestelde wetsbepaling te oorweeg en om aanbevelings daaromtrent te doen.

State of emergency and suspension

34. (1) A state of emergency shall be proclaimed prospectively under an Act of Parliament, and shall be declared only where the security of the Republic is threatened by war, invasion, general insurrection or disorder or at a time of national disaster, and if the declaration of a state of emergency is necessary to restore peace or order.

(2) The declaration of a state of emergency and any action taken, including any regulation enacted, in consequence thereof, shall be of force for a period of not more than 21 days, unless it is extended for a period of not longer than three months, or consecutive periods of not longer than three months at a time, by resolution of the National Assembly adopted by a majority of at least two-thirds of all its members.

(3) Any superior court shall be competent to enquire into the validity of a declaration of a state of emergency, any extension thereof, and any action taken, including any regulation enacted, under such declaration.

(4) The rights entrenched in this Chapter may be suspended only in consequence of the declaration of a state of emergency, and only to the extent necessary to restore peace or order.

(5) Neither any law which provides for the declaration of a state of emergency, nor any action taken, including any regulation enacted, in consequence thereof, shall permit or authorise—

(a) the creation of retrospective crimes;

(b) the indemnification of the state or of persons acting under its authority for unlawful actions during the state of emergency; or

(c) the suspension of this section, and sections 7, 8(2), 9, 10, 11(2), 12, 14, 27(1) and (2), 30(1)*(d)* and *(e)* and (2) and 33(1) and (2).

(6) Where a person is detained under a state of emergency the detention shall be subject to the following conditions:

(a) An adult family member or friend of the detainee shall be notified of the detention as soon as is reasonably possible;

(b) the names of all detainees and a reference to the measures in terms of which they are being detained shall be published in the *Gazette* within five days of their detention;

(c) when rights entrenched in section 11 or 25 have been suspended—

(i) the detention of a detainee shall, as soon as it is reasonably possible but not later than 10 days after his or her detention, be reviewed by a court of law, and the court shall order the release of the detainee if it is satisfied that the detention is not necessary to restore peace or order;

(ii) a detainee shall at any stage after the expiry of a period of 10 days after a review in terms of subparagraph (i) be entitled to apply to a court of law for a further review of his or her detention, and the court shall order the release of the detainee if it is satisfied that the detention is no longer necessary to restore peace or order;

(d) the detainee shall be entitled to appear before the court in person, to be represented by legal counsel, and to make representations against his or her continued detention;

(e) the detainee shall be entitled at all reasonable times to have access to a legal representative of his or her choice;

(f) the detainee shall be entitled at all times to have access to a medical practitioner of his or her choice; and

(g) the state shall for the purpose of a review referred to in paragraph *(c)* (i) or (ii) submit written reasons to justify the detention or further detention of the detainee to the court, and shall furnish the detainee with such reasons not later than two days before the review.

(7) If a court of law, having found the grounds for a detainee's detention unjustified, orders his or her release, such a person shall not be detained again on the same grounds unless the state shows good cause to a court of law prior to such re-detention.

Noodtoestand en opskorting

34. (1) 'n Noodtoestand word prospektief kragtens 'n Parlementswet verklaar en word verklaar slegs waar die veiligheid van die Republiek deur oorlog, inval, algemene oproer of wanorde bedreig word of ten tyde van 'n nasionale ramp, en indien die verklaring van 'n noodtoestand noodsaaklik is om vrede of orde te herstel.

(2) Die verklaring van 'n noodtoestand en enige stappe na aanleiding daarvan gedoen, met inbegrip van enige regulasie wat na aanleiding daarvan uitgevaardig is, is van krag vir 'n tydperk van hoogstens 21 dae, tensy dit verleng word met 'n tydperk van hoogstens drie maande, of opeenvolgende tydperke van hoogstens drie maande op 'n keer, by besluit van die Nasionale Vergadering aangeneem deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van al die lede daarvan.

(3) Enige hoër hof is bevoeg om ondersoek in te stel na die geldigheid van 'n verklaring van 'n noodtoestand, enige verlenging daarvan, en enige stappe kragtens so 'n verklaring gedoen, met inbegrip van 'n regulasie daarkragtens uitgevaardig.

(4) Die regte in hierdie Hoofstuk verskans, kan opgeskort word slegs na aanleiding van die verklaring van 'n noodtoestand, en slegs in dié mate wat noodsaaklik is om vrede of orde te herstel.

(5) Nóg enige wet wat voorsiening maak vir die verklaring van 'n noodtoestand, nóg enige stappe na aanleiding daarvan gedoen, met inbegrip van 'n regulasie daarkragtens uitgevaardig, veroorloof of magtig—

(a) die skep van misdrywe met terugwerkende krag;

(b) die vrywaring van die staat of van persone wat op gesag van die staat handel vir wederregtelike handelinge gedurende die noodtoestand; of

(c) die opskorting van hierdie artikel, en artikels 7, 8(2), 9, 10, 11(2), 12, 14, 27(1) en (2), 30(1)*(d)* en *(e)* en (2) en 33(1) en (2).

(6) Waar 'n persoon kragtens 'n noodtoestand aangehou word, is die aanhouding onderworpe aan die volgende voorwaardes:

(a) 'n Volwasse gesinslid of vriend van die aangehoudene moet so gou as wat redelik moontlik is van die aanhouding in kennis gestel word;

(b) die name van alle aangehoudenes en 'n verwysing na die maatreëls ingevolge waarvan hulle aangehou word, moet binne vyf dae vanaf hulle aanhouding in die *Staatskoerant* gepubliseer word;

(c) wanneer regte in artikel 11 of 25 verskans, opgeskort is—

(i) moet die aanhouding van 'n aangehoudene, so gou as wat redelikerwys moontlik is maar nie later nie as 10 dae na sy of haar aanhouding, deur 'n geregshof hersien word, en moet die hof die vrylating van die aangehoudene gelas indien die hof oortuig is dat die aanhouding nie noodsaaklik is om vrede of orde te herstel nie;

(ii) is 'n aangehoudene op enige tydstip na die verstryking van 'n tydperk van 10 dae na 'n hersiening ingevolge subparagraaf (i) daarop geregtig om by 'n geregshof om 'n verdere hersiening van sy of haar aanhouding aansoek te doen, en moet die hof die vrylating van die aangehoudene gelas indien die hof oortuig is dat die aanhouding nie verder noodsaaklik is om vrede of orde te herstel nie;

(d) die aangehoudene is daarop geregtig om in persoon voor die hof te verskyn, om deur 'n regspraktisyn verteenwoordig te word, en om vertoë teen sy of haar voortgesette aanhouding te rig;

(e) die aangehoudene is daarop geregtig om te alle redelike tye toegang tot 'n regsverteenwoordiger van sy of haar keuse te hê;

(f) die aangehoudene is daarop geregtig om te alle tye toegang tot 'n mediese praktisyn van sy of haar keuse te hê; en

(g) die staat moet vir die doeleindes van 'n hersiening bedoel in paragraaf *(c)*(i) of (ii) skriftelike redes om die aanhouding of verdere aanhouding van die aangehoudene te regverdig aan die hof voorlê, en die aangehoudene van die redes voorsien nie later nie as twee dae voor die hersiening.

(7) Indien 'n geregshof bevind het dat die gronde vir 'n aangehoudene se aanhouding nie geregverdig is nie, en sy of haar vrylating gelas, word so 'n persoon nie weer op dieselfde gronde aangehou nie tensy die staat vóór die heraanhouding goeie redes daarvoor voor 'n geregshof aanvoer.

Interpretation

35. (1) In interpreting the provisions of this Chapter a court of law shall promote the values which underlie an open and democratic society based on freedom and equality and shall, where applicable, have regard to public international law applicable to the protection of the rights entrenched in this Chapter, and may have regard to comparable foreign case law.

(2) No law which limits any of the rights entrenched in this Chapter, shall be constitutionally invalid solely by reason of the fact that the wording used *prima facie* exceeds the limits imposed in this Chapter, provided such a law is reasonably capable of a more restricted interpretation which does not exceed such limits, in which event such law shall be construed as having a meaning in accordance with the said more restricted interpretation.

(3) In the interpretation of any law and the application and development of the common law and customary law, a court shall have due regard to the spirit, purport and objects of this Chapter.

CHAPTER 4

Parliament

Constitution of Parliament

36. Parliament shall consist of the National Assembly and the Senate.

Legislative authority of Republic

37. The legislative authority of the Republic shall, subject to this Constitution, vest in Parliament, which shall have the power to make laws for the Republic in accordance with this Constitution.

Duration of Parliament

38. (1) Parliament as constituted in terms of the first election under this Constitution shall, subject to subsection (2), continue for five years as from the date of the first sitting of the National Assembly under this Constitution.

(2) If during the period referred to in subsection (1) Parliament is dissolved under section 73(9) or 93(1) or (3)*(c)*, the Houses of Parliament as constituted then, shall continue for the period up to the day immediately preceding the commencement of polling for the election of the National Assembly held in pursuance of such dissolution.

(3) Notwithstanding any dissolution of Parliament—

(a) every person who at the date of the dissolution is a member of the National Assembly or the Senate shall remain a member thereof;

(b) the National Assembly and the Senate shall remain competent to perform their functions; and

(c) the President shall be competent to summon Parliament by proclamation in the *Gazette* to an extraordinary sitting for the despatch of urgent business,

during the period for which the Houses of Parliament continue in terms of subsection (2) after the dissolution.

(4) If Parliament is dissolved and a new Parliament is constituted as contemplated in section 39, this section shall apply *mutatis mutandis* in respect of such new Parliament save that the new Parliament shall continue for the unexpired part of the period referred to in subsection (1).

Elections

39. (1) Upon a dissolution of Parliament in terms of section 73(9) or 93(1) or (3)*(c)*, the President shall by proclamation in the *Gazette*—

Uitleg

35. (1) By die uitleg van die bepalings van hierdie Hoofstuk moet 'n geregshof die waardes wat 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op vryheid en gelykheid ten grondslag lê, bevorder en, waar van toepassing, die volkereg wat van toepassing is op die beskerming van die regte wat in hierdie Hoofstuk verskans is, in ag neem, en kan die hof vergelykbare buitelandse hofbeslissings in ag neem.

(2) Geen wet wat enige van die regte beperk wat in hierdie Hoofstuk verskans is, is grondwetlik ongeldig bloot uit hoofde van die feit dat die bewoording wat gebruik is *prima facie* die perke deur hierdie Hoofstuk opgelê, oorskry nie, mits so 'n wet redelikerwys vatbaar is vir 'n meer beperkte uitleg wat nie sodanige perke oorskry nie, in watter geval die wet uitgelê word om 'n betekenis te hê in ooreenstemming met bedoelde meer beperkte uitleg.

(3) By die uitleg van enige wet en die toepassing en ontwikkeling van die gemene reg en gewoontereg, neem 'n hof die gees, strekking en oogmerke van hierdie Hoofstuk behoorlik in ag.

HOOFSTUK 4

Die Parlement

Samestelling van Parlement

36. Die Parlement bestaan uit die Nasionale Vergadering en die Senaat.

Wetgewende gesag van Republiek

37. Die wetgewende gesag van die Republiek setel, behoudens hierdie Grondwet, in die Parlement, wat bevoeg is om wette vir die Republiek ooreenkomstig hierdie Grondwet te maak.

Duur van Parlement

38. (1) Die Parlement soos saamgestel ingevolge die eerste verkiesing kragtens hierdie Grondwet duur, behoudens subartikel (2), vyf jaar vanaf die datum van die eerste sitting van die Nasionale Vergadering kragtens hierdie Grondwet.

(2) Indien die Parlement gedurende die tydperk in subartikel (1) bedoel kragtens artikel 73(9) of 93(1) of (3)*(c)* ontbind word, bly die Huise van die Parlement, soos op daardie tydstip saamgestel, voortbestaan vir die tydperk tot die dag onmiddellik voor die aanvang van die stemming vir die verkiesing van die Nasionale Vergadering ingevolge die ontbinding gehou.

(3) Ondanks enige ontbinding van die Parlement—

(a) bly elke persoon wat op die datum van die ontbinding 'n lid van die Nasionale Vergadering of die Senaat is, aan as 'n lid daarvan;

(b) bly die Nasionale Vergadering en die Senaat bevoeg om hul werksaamhede te verrig; en

(c) is die President bevoeg om die Parlement by proklamasie in die *Staatskoerant* vir 'n buitengewone sitting vir die verrigting van dringende werksaamhede byeen te roep,

gedurende die tydperk waartydens die Huise van die Parlement ingevolge subartikel (2) na die ontbinding bly voortbestaan.

(4) Indien die Parlement ontbind word en 'n nuwe Parlement soos beoog in artikel 39 saamgestel word, is hierdie artikel *mutatis mutandis* ten opsigte van so 'n nuwe Parlement van toepassing, behalwe dat die nuwe Parlement duur vir die oorblywende deel van die tydperk bedoel in subartikel (1).

Verkiesings

39. (1) By 'n ontbinding van die Parlement ingevolge artikel 73(9) of 93(1) of (3)*(c)* moet die President by proklamasie in die *Staatskoerant*—

(a) call an election of the National Assembly, which election shall take place within 90 days after the dissolution of Parliament on a date or dates specified in the proclamation; and

(b) request parties represented in the provincial legislatures to nominate persons as senators for the respective provinces in accordance with section 48(1)*(b)*.

(2) An election referred to in subsection (1)*(a)* shall be held in accordance with the Electoral Act, 1993.

THE NATIONAL ASSEMBLY

Composition of National Assembly

40. (1) The National Assembly shall consist of 400 members elected in accordance with the system of proportional representation of voters as provided for in Schedule 2 and the Electoral Act, 1993.

(2) A person nominated as a candidate for election to the National Assembly on a regional list contemplated in Schedule 2, shall, subject to subsection (3), at the time of the nomination be ordinarily resident in the province in respect of which that regional list applies.

(3) Notwithstanding subsection (2), a regional list may contain the names of candidates who are not ordinarily resident in the province in respect of which that list applies, provided that no such list shall contain the names of more than one such candidate or more than 10 per cent of the total number of candidates the party concerned is entitled to nominate on that list, whichever is the greater number.

(4) For the purposes of this section, a person shall be deemed to be ordinarily resident at the place where he or she normally lives and to which he or she returns regularly after any period of temporary absence, including the place where he or she was previously so ordinarily resident and to which he or she returns regularly after any period of absence.

(5) If a regional list contemplated in subsection (2) contains more names of candidates not ordinarily resident in the province in respect of which that list applies than are permissible under that subsection, the surplus of such names so contained shall be deleted *mutatis mutandis* in accordance with section 22(8) of the Electoral Act, 1993.

Speaker and Deputy Speaker of National Assembly

41. (1) At its first sitting after it has been convened under section 46(2), and after the election of the President, the National Assembly, with the Chief Justice or a judge of the Supreme Court designated by him or her acting as the chairperson, shall elect one of its members to be the Speaker, and shall thereafter elect another of its members to be the Deputy Speaker.

(2) The provisions of Schedule 5 shall apply *mutatis mutandis* to the election of the Speaker and the Deputy Speaker.

(3) The Speaker shall be vested with all powers and functions assigned to him or her by this Constitution, an Act of Parliament and the rules and orders.

(4) If the Speaker is absent or for any reason unable to exercise or perform the powers or functions vested in the office of Speaker, or when the office of Speaker is vacant, the Deputy Speaker shall act as Speaker during the Speaker's absence or inability or until a Speaker is elected.

(5) If any of the circumstances described in subsection (4) applies with reference to both the Speaker and the Deputy Speaker, a member of the National Assembly designated in terms of the rules and orders shall act as Speaker while the said circumstances prevail.

(6) The Deputy Speaker or the member designated under subsection (5), while acting as Speaker, may exercise the powers and shall perform the functions vested in the office of Speaker.

(7) The Speaker, the Deputy Speaker or any other member of the National Assembly designated for that purpose in terms of the rules and orders, shall preside over sittings of the National Assembly.

(a) 'n verkiesing van die Nasionale Vergadering uitskryf, watter verkiesing binne 90 dae vanaf die ontbinding van die Parlement op 'n datum of datums in die proklamasie vermeld, gehou moet word; en

(b) die partye wat in die provinsiale wetgewers verteenwoordig is, versoek om ooreenkomstig artikel 48(1)*(b)* senatore vir die onderskeie provinsies te benoem.

(2) 'n Verkiesing bedoel in subartikel (1)*(a)* word gehou ooreenkomstig die Kieswet, 1993.

DIE NASIONALE VERGADERING

Samestelling van Nasionale Vergadering

40. (1) Die Nasionale Vergadering bestaan uit 400 lede wat gekies word ooreenkomstig die stelsel van proporsionele verteenwoordiging van kiesers soos in Bylae 2 en die Kieswet, 1993, bepaal.

(2) 'n Persoon wat as 'n kandidaat vir verkiesing tot die Nasionale Vergadering op 'n streeklys beoog in Bylae 2 benoem word, moet, behoudens subartikel (3), ten tyde van die benoeming sy of haar gewone verblyfplek hê in die provinsie ten opsigte waarvan die streeklys van toepassing is.

(3) Ondanks subartikel (2) kan 'n streeklys die name van kandidate bevat wat nie hul gewone verblyfplek in die provinsie ten opsigte waarvan daardie lys van toepassing is, het nie, mits so 'n lys nie die name bevat van meer as een sodanige kandidaat of meer as 10 persent van die totale getal kandidate wat die betrokke party geregtig is om op die lys te benoem nie, watter getal ook al die grootste is.

(4) Vir die doeleindes van hierdie artikel word dit geag dat 'n persoon sy of haar gewone verblyfplek het op die plek waar hy of sy normaalweg woon en waarna hy of sy gereeld terugkeer na enige tydperk van tydelike afwesigheid, met inbegrip van enige plek waar hy of sy voorheen aldus sy of haar gewone verblyfplek gehad het en waarna hy of sy gereeld terugkeer na enige tydperk van afwesigheid.

(5) Indien 'n streeklys in subartikel (2) beoog meer name bevat van kandidate wat nie hul gewone verblyfplek in die provinsie ten opsigte waarvan die streeklys van toepassing is, het as wat ingevolge daardie subartikel toelaatbaar is nie, word die oortollige sodanige name aldus bevat, geskrap *mutatis mutandis* ooreenkomstig artikel 22(8) van die Kieswet, 1993.

Speaker en Adjunkspeaker van Nasionale Vergadering

41. (1) By die eerste sitting van die Nasionale Vergadering nadat dit kragtens artikel 46(2) byeengeroep is, en na die verkiesing van die President, kies die Nasionale Vergadering, met die Hoofregter of 'n regter van die Hooggeregshof deur hom of haar aangewys wat as die voorsitter optree, een van die lede daarvan as Speaker, en daarna 'n ander lid daarvan as Adjunkspeaker.

(2) Die bepalings van Bylae 5 is *mutatis mutandis* van toepassing op die verkiesing van die Speaker en die Adjunkspeaker.

(3) Die Speaker is beklee en belas met al die bevoegdhede en werksaamhede wat deur hierdie Grondwet, 'n Parlementswet en die reëls en orders aan hom of haar toegewys is.

(4) Indien die Speaker afwesig is of om enige rede nie die bevoegdhede en werksaamhede wat in die amp van Speaker setel, kan uitoefen of verrig nie, of wanneer die amp van Speaker vakant is, tree die Adjunkspeaker as Speaker op gedurende die Speaker se afwesigheid of onvermoë of totdat 'n Speaker gekies word.

(5) Indien enige van die omstandighede in subartikel (4) vermeld met betrekking tot sowel die Speaker as die Adjunkspeaker van toepassing is, tree 'n lid van die Nasionale Vergadering wat ingevolge die reëls en orders aangewys is as Speaker op terwyl genoemde omstandighede geld.

(6) Die Adjunkspeaker of die lid kragtens subartikel (5) aangewys, kan die bevoegdhede uitoefen en moet die werksaamhede verrig wat in die amp van Speaker setel, terwyl hy of sy as Speaker waarneem.

(7) Die Speaker, die Adjunkspeaker of enige ander lid van die Nasionale Vergadering wat ingevolge die reëls en orders vir die doel aangewys is, sit voor by sittings van die Nasionale Vergadering.

(8) While presiding at a sitting of the National Assembly, the Speaker, Deputy Speaker or other member presiding shall not have a deliberative vote, but shall have and exercise a casting vote in the case of an equality of votes.

(9) The Speaker or Deputy Speaker shall vacate his or her office if he or she ceases to be a member of the National Assembly, and may be removed from office by resolution of the National Assembly, and may resign by lodging his or her resignation in writing with the Secretary to Parliament.

(10) If the office of Speaker or Deputy Speaker becomes vacant, the National Assembly, under the chairpersonship of the Chief Justice or a judge as provided in subsection (1), shall elect a member to fill the vacancy: Provided that the Speaker shall in such event preside at the election of the Deputy Speaker.

Qualification for membership of National Assembly

42. (1) No person shall become or remain a member of the National Assembly unless he or she is a South African citizen and is and remains qualified in terms of section 6 to vote in an election of the National Assembly, or if he or she—

(a) at the time of the first election of the National Assembly held under this Constitution is serving a sentence of imprisonment of more than 12 months without the option of a fine;

(b) at any time after the promulgation of this Constitution is convicted of an offence in the Republic, or outside the Republic if the conduct constituting such offence would have constituted an offence in the Republic, and for which he or she has been sentenced to imprisonment of more than 12 months without the option of a fine, unless he or she has received a pardon;

(c) is an unrehabilitated insolvent;

(d) is of unsound mind and has been so declared by a competent court; or

(e) holds any office of profit under the Republic: Provided that the following persons shall be deemed not to hold an office of profit under the Republic for the purpose of this paragraph, namely—

(i) an Executive Deputy President, a Minister or a Deputy Minister;

(ii) a person in receipt of a pension paid from public funds or from a pension fund aided by public funds;

(iii) a justice of the peace or appraiser; or

(iv) a member of any council, board, committee, commission or similar body established by or under law or a committee of the National Assembly who receives remuneration not in excess of an amount equal to his or her salary as a member of the National Assembly.

(2) For the purposes of subsection (1)*(b)* no person shall be deemed as having been convicted of an offence until any appeal against the conviction or sentence has been determined, or, if no appeal against the conviction or sentence has been noted, the time for noting such an appeal has expired.

Vacation of seats

43. A member of the National Assembly shall vacate his or her seat if he or she—

(a) ceases to be eligible to be a member of the National Assembly in terms of section 42;

(b) ceases to be a member of the party which nominated him or her as a member of the National Assembly;

(c) resigns his or her seat by submitting his or her resignation in writing to the Secretary to Parliament;

(d) without having obtained leave in accordance with the rules and orders, absents himself or herself voluntarily from sittings of the National Assembly or any other parliamentary forum of which he or she is a member, for 15 consecutive days on which the National Assembly or any such forum sat; or

(8) Terwyl hy of sy by 'n sitting van die Nasionale Vergadering voorsit, het die Speaker, Adjunkspeaker of ander lid wat voorsit nie 'n beraadslagende stem nie, maar het hy of sy 'n beslissende stem, wat hy of sy moet uitoefen in die geval van 'n staking van stemme.

(9) Die Speaker of Adjunkspeaker ontruim sy of haar amp indien hy of sy ophou om 'n lid van die Nasionale Vergadering te wees, en kan by besluit van die Nasionale Vergadering van sy of haar amp onthef word, en kan bedank deur sy of haar bedanking skriftelik by die Sekretaris van die Parlement in te dien.

(10) Indien die amp van Speaker of Adjunkspeaker vakant raak, kies die Nasionale Vergadering, onder die voorsitterskap van die Hoofregter of 'n regter soos in subartikel (1) bepaal, 'n lid om die vakature te vul: Met dien verstande dat die Speaker in so 'n geval by die verkiesing van die Adjunkspeaker voorsit.

Bevoegdheid vir lidmaatskap van Nasionale Vergadering

42. (1) 'n Persoon is nie bevoeg om 'n lid van die Nasionale Vergadering te word of te bly nie tensy hy of sy 'n Suid-Afrikaanse burger is en ingevolge artikel 6 bevoeg is en bly om in 'n verkiesing van die Nasionale Vergadering te stem, of indien hy of sy—

(a) ten tyde van die eerste verkiesing van die Nasionale Vergadering kragtens hierdie Grondwet gehou, 'n vonnis van gevangenisstraf van meer as 12 maande sonder die keuse van 'n boete uitdien;

(b) te eniger tyd na die afkondiging van hierdie Grondwet aan 'n misdryf in die Republiek skuldig bevind word, of buite die Republiek skuldig bevind word indien die optrede wat sodanige misdryf uitmaak 'n misdryf in die Republiek sou uitgemaak het, en daarvoor tot gevangenisstraf van meer as 12 maande sonder die keuse van 'n boete gevonnis is, tensy hy of sy kwytskelding ontvang het;

(c) 'n ongerehabiliteerde insolvent is;

(d) in sy of haar geestesvermoë gekrenk is en deur 'n bevoegde hof aldus verklaar is; of

(e) 'n winsbetrekking onder die Republiek beklee: Met dien verstande dat die volgende persone by die toepassing van hierdie paragraaf geag word nie 'n winsbetrekking onder die Republiek te beklee nie, te wete—

(i) 'n Uitvoerende Adjunkpresident, Minister of Adjunkminister;

(ii) 'n persoon wat 'n pensioen ontvang wat betaal word uit openbare fondse of uit 'n pensioenfonds wat deur openbare fondse ondersteun word;

(iii) 'n vrederegter of taksateur; of

(iv) 'n lid van 'n raad, komitee, kommissie of soortgelyke liggaam wat by of kragtens wet ingestel is of 'n komitee van die Nasionale Vergadering wat vergoeding ontvang wat nie meer is nie as 'n bedrag gelykstaande met sy of haar salaris as 'n lid van die Nasionale Vergadering.

(2) By die toepassing van subartikel (1)*(b)* word 'n persoon geag nie aan 'n misdryf skuldig bevind te wees nie totdat 'n appèl teen die skuldigbevinding of vonnis beslis is, of, indien geen appèl teen die skuldigbevinding of vonnis aangeteken is nie, die tyd om so 'n appèl aan te teken, verstryk het.

Ontruiming van setels

43. 'n Lid van die Nasionale Vergadering ontruim sy of haar setel indien hy of sy—

(a) ophou om bevoeg te wees om ingevolge artikel 42 'n lid van die Nasionale Vergadering te wees;

(b) ophou om 'n lid van die party te wees wat hom of haar as lid van die Nasionale Vergadering benoem het;

(c) uit sy of haar setel bedank deur sy of haar bedanking skriftelik by die Sekretaris van die Parlement in te dien;

(d) sonder om ooreenkomstig die reëls en orders verlof te verkry, uit vrye wil afwesig bly van sittings van die Nasionale Vergadering of 'n ander parlementêre forum waarvan hy of sy 'n lid is, vir 15 opeenvolgende dae waarop die Nasionale Vergadering of so 'n forum vergader het; of

(e) becomes a member of the Senate, a provincial legislature or a local government.

Filling of vacancies

44. (1) If a member of the National Assembly vacates his or her seat, the vacancy shall be filled by a person nominated in terms of subsection (2) by the party which nominated the vacating member.

(2) The party entitled in terms of subsection (1) to fill a vacancy shall nominate a person—

(a) whose name appears on that list of candidates of that party, compiled in terms of Schedule 2, from which the vacating member was nominated to the National Assembly; and

(b) who according to the order of preference of the candidates on such list is the next qualified and available person entitled in terms of Schedule 2 to represent that party in the National Assembly.

(3) A nomination in terms of this section shall be submitted in writing to the Speaker.

Oath or affirmation by members of National Assembly

45. Every member of the National Assembly, before taking his or her seat, shall make and subscribe an oath or solemn affirmation in the terms set out in Schedule 3 before the Chief Justice, or a judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice for this purpose, or, in the case of a member nominated under section 44, before the Speaker.

Sittings of National Assembly

46. (1) The National Assembly shall sit at the Houses of Parliament in Cape Town, unless the Speaker, in accordance with the rules and orders and in consultation with the President of the Senate, directs otherwise on the grounds of public interest, security or convenience.

(2) The Chief Justice shall convene the National Assembly within 10 days after an election of the National Assembly.

(3) The National Assembly shall sit during such periods and on such days and during such hours as it may determine: Provided that the President may at any time by proclamation in the *Gazette* summon the National Assembly to an extraordinary sitting for the despatch of urgent business.

Quorum

47. The presence of at least one third or, when a vote is taken on a Bill, of at least one half of all the members of the National Assembly, other than the Speaker or other presiding member, shall be necessary to constitute a meeting of the National Assembly.

THE SENATE

Composition of Senate

48. (1) The Senate shall be composed of 10 senators for each province, nominated by the parties represented in a provincial legislature within 10 days of—

(a) the first sitting of such legislature after an election of the legislature; or

(b) an election of the National Assembly held in pursuance of a dissolution of Parliament.

(2) Each party represented in a provincial legislature shall be entitled to nominate a senator or senators for the relevant province in accordance with the principle of proportional representation as determined by the following formula:

(a) The number of senators each party shall be entitled to nominate, shall

(e) 'n lid van die Senaat, 'n provinsiale wetgewer of 'n plaaslike regering word.

Vulling van vakatures

44. (1) Indien 'n lid van die Nasionale Vergadering sy of haar setel ontruim, word die vakature gevul deur 'n persoon wat ingevolge subartikel (2) benoem is deur die party wat die uittredende lid benoem het.

(2) Die party wat ingevolge subartikel (1) geregtig is om 'n vakature te vul, moet 'n persoon benoem—

(a) wie se naam verskyn op dié kandidaatlys van daardie party, ingevolge Bylae 2 opgestel, waaruit die uittredende lid tot die Nasionale Vergadering benoem is; en

(b) wat volgens die volgorde van voorkeur van die kandidate op daardie lys die volgende bevoegde en beskikbare persoon is wat ingevolge Bylae 2 geregtig is om daardie party in die Nasionale Vergadering te verteenwoordig.

(3) 'n Benoeming ingevolge hierdie artikel word skriftelik by die Speaker ingedien.

Eed of verklaring deur lede van Nasionale Vergadering

45. Elke lid van die Nasionale Vergadering moet, voordat hy of sy sitting neem, 'n eed of plegtige verklaring met die strekking in Bylae 3 uiteengesit voor die Hoofregter, of 'n regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter vir dié doel aangewys, of, in die geval van 'n lid wat ingevolge artikel 44 benoem is, voor die Speaker aflê en onderteken.

Sittings van Nasionale Vergadering

46. (1) Die Nasionale Vergadering hou sy sittings in die Parlementsgebou in Kaapstad, tensy die Speaker, ooreenkomstig die reëls en orders en in oorleg met die President van die Senaat, op grond van openbare belang, veiligheid of gerief anders bepaal.

(2) Die Hoofregter roep die Nasionale Vergadering binne 10 dae na 'n verkiesing van die Nasionale Vergadering byeen.

(3) Die Nasionale Vergadering sit gedurende die tydperke en op die dae en gedurende die ure wat hy bepaal: Met dien verstande dat die President te eniger tyd by proklamasie in die *Staatskoerant* die Nasionale Vergadering kan byeenroep vir 'n buitengewone sitting vir die verrigting van dringende werksaamhede.

Kworum

47. Die teenwoordigheid van minstens een derde of, wanneer daar oor 'n Wetsontwerp gestem word, van minstens een helfte van al die lede van die Nasionale Vergadering, behalwe die Speaker of ander voorsittende lid, is nodig om 'n vergadering van die Nasionale Vergadering uit te maak.

DIE SENAAT

Samestelling van Senaat

48. (1) Die Senaat word saamgestel uit 10 senatore vir elke provinsie, wat deur die partye wat in 'n provinsiale wetgewer verteenwoordig is, benoem moet word binne 10 dae vanaf—

(a) die eerste sitting van so 'n wetgewer na 'n verkiesing van daardie wetgewer; of

(b) 'n verkiesing van die Nasionale Vergadering ingevolge 'n ontbinding van die Parlement gehou.

(2) Elke party wat in 'n provinsiale wetgewer verteenwoordig is, is geregtig om 'n senator of senatore vir die betrokke provinsie ooreenkomstig die beginsel van proporsionele verteenwoordiging volgens die volgende formule te benoem:

(a) Die getal senatore wat elke party geregtig is om te benoem, word

subject to paragraph *(b)* be determined by multiplying the number of seats such party holds in the provincial legislature by 10 and dividing the result by the total number of seats in the legislature plus one.

(b) If the application of paragraph *(a)* yields a surplus not absorbed by the number of senators allocated to that party, such surplus shall compete with similar surpluses accruing to any other party or parties, and any undistributed senatorial seat or seats shall be allocated to the party or parties concerned in sequence of the highest surplus.

(3) A member of a provincial legislature or local government nominated as a senator in terms of this section, shall vacate his or her seat in the provincial legislature or local government upon his or her acceptance of such nomination.

President and Deputy President of Senate

49. (1) At its first sitting after it has been convened under section 53(2), and before proceeding to dispatch any other business, the Senate, with the Chief Justice or a judge of the Supreme Court designated by him or her acting as the chairperson, shall elect one of its members to be the President of the Senate, and shall thereafter elect another of its members to be the Deputy President of the Senate.

(2) The provisions of Schedule 5 shall apply *mutatis mutandis* to the election of the President and the Deputy President of the Senate.

(3) The President of the Senate shall be vested with all the powers and functions assigned to him or her by this Constitution, an Act of Parliament and the rules and orders.

(4) If the President of the Senate is absent or for any reason unable to exercise and perform the powers and functions vested in the office of President of the Senate, or when the office of President of the Senate is vacant, the Deputy President of the Senate shall act as President of the Senate during the absence or inability of the President of the Senate or until a President of the Senate is elected.

(5) If any of the circumstances described in subsection (4) applies with reference to both the President and the Deputy President of the Senate, a senator designated in terms of the rules and orders shall act as President of the Senate while the said circumstances prevail.

(6) The Deputy President of the Senate or the senator designated under subsection (5), while acting as President of the Senate, may exercise the powers and shall perform the functions vested in the office of President of the Senate.

(7) The President or Deputy President of the Senate or any other senator designated for that purpose in terms of the rules and orders shall preside over sittings of the Senate.

(8) While presiding at a sitting of the Senate, the President or Deputy President of the Senate or other senator presiding shall not have a deliberative vote, but shall have and exercise a casting vote in the case of an equality of votes.

(9) The President or Deputy President of the Senate shall vacate his or her office if he or she ceases to be a senator, and may be removed from office by resolution of the Senate, and may resign by lodging his or her resignation in writing with the Secretary to Parliament.

(10) If the office of President or Deputy President of the Senate becomes vacant, the Senate, under the chairpersonship of the Chief Justice or a judge as provided in subsection (1), shall elect a member to fill the vacancy: Provided that the President of the Senate shall in such event preside at the election of the Deputy President of the Senate.

Qualification for membership of Senate

50. No person shall be qualified to become or remain a senator unless he or she is or remains qualified to become a member of the National Assembly.

behoudens paragraaf *(b)* bepaal deur die getal setels wat so 'n party in die provinsiale wetgewer hou met 10 te vermenigvuldig en die resultaat deur die totale getal setels in die wetgewer plus een te deel.

(b) Indien die toepassing van paragraaf *(a)* 'n surplus oplewer wat nie deur die getal senatore aan daardie party toegewys, opgeneem word nie, moet daardie surplus meeding met ander soortgelyke surplusse wat ten opsigte van 'n ander party of partye oploop, en enige ontoegewese senatorsetel of -setels word toegewys aan die betrokke party of partye in volgorde van die hoogste surplus.

(3) 'n Lid van 'n provinsiale wetgewer of plaaslike regering wat ingevolge hierdie artikel as 'n senator benoem word, ontruim sy of haar setel in die provinsiale wetgewer of plaaslike regering by sy of haar aanvaarding van sodanige benoeming.

President en Adjunkpresident van Senaat

49. (1) By die eerste sitting van die Senaat nadat dit kragtens artikel 53(2) byeengeroep is, en voordat die Senaat voortgaan om enige ander werksaamhede te verrig, kies die Senaat, met die Hoofregter of 'n regter van die Hooggeregshof deur hom of haar aangewys wat as die voorsitter optree, een van die lede daarvan as President van die Senaat, en daarna 'n ander lid daarvan as Adjunkpresident van die Senaat.

(2) Die bepalings van Bylae 5 is *mutatis mutandis* van toepassing op die verkiesing van die President en die Adjunkpresident van die Senaat.

(3) Die President van die Senaat is beklee en belas met al die bevoegdhede en werksaamhede wat deur hierdie Grondwet, 'n Parlementswet en die reëls en orders aan hom of haar toegewys is.

(4) Indien die President van die Senaat afwesig is of om enige rede nie die bevoegdhede en werksaamhede wat in die amp van President van die Senaat setel, kan uitoefen en verrig nie, of wanneer die amp van President van die Senaat vakant is, tree die Adjunkpresident van die Senaat as President van die Senaat op gedurende die afwesigheid of onvermoë van die President van die Senaat of totdat 'n President van die Senaat gekies word.

(5) Indien enige van die omstandighede in subartikel (4) vermeld met betrekking tot sowel die President as die Adjunkpresident van die Senaat van toepassing is, tree 'n senator wat ingevolge die reëls en orders aangewys is, as President van die Senaat op terwyl genoemde omstandighede geld.

(6) Die Adjunkpresident van die Senaat of die senator kragtens subartikel (5) aangewys, kan die bevoegdhede uitoefen en moet die werksaamhede verrig wat in die amp van President van die Senaat setel, terwyl hy of sy as President van die Senaat waarneem.

(7) Die President of Adjunkpresident van die Senaat of enige ander senator wat ingevolge die reëls en orders vir dié doel aangewys is, sit voor by sittings van die Senaat.

(8) Terwyl hy of sy by 'n sitting van die Senaat voorsit, het die President of Adjunkpresident van die Senaat, of die ander senator wat voorsit, nie 'n beraadslagende stem nie, maar het hy of sy 'n beslissende stem, wat hy of sy moet uitoefen in die geval van 'n staking van stemme.

(9) Die President of Adjunkpresident van die Senaat ontruim sy of haar amp indien hy of sy ophou om 'n senator te wees, en kan by besluit van die Senaat van sy of haar amp onthef word, en kan bedank deur sy of haar bedanking skriftelik by die Sekretaris van die Parlement in te dien.

(10) Indien die amp van President of Adjunkpresident van die Senaat vakant raak, kies die Senaat, onder die voorsitterskap van die Hoofregter of 'n regter soos in subartikel (1) bepaal, 'n lid om die vakature te vul: Met dien verstande dat die President van die Senaat in so 'n geval by die verkiesing van die Adjunkpresident van die Senaat voorsit.

Bevoegdheid vir lidmaatskap van Senaat

50. 'n Persoon is nie bevoeg om 'n senator te word of te bly nie tensy hy of sy bevoeg is of bly om 'n lid van die Nasionale Vergadering te word.

Vacation of seats by senators and filling of vacancies

51. (1) A senator shall vacate his or her seat if he or she—
(a) ceases to qualify to be a senator in terms of section 50;
(b) ceases to be a member of the party which nominated him or her as a senator in terms of section 48;
(c) resigns his or her seat by submitting his or her resignation in writing to the Secretary to Parliament;
(d) without having obtained leave in accordance with the rules and orders, absents himself or herself voluntarily from sittings of the Senate or any other parliamentary forum of which he or she is a member, for 15 consecutive days on which the Senate or any such forum sat; or
(e) becomes a member of the National Assembly, a provincial legislature or a local government.

(2) *(a)* If a senator vacates his or her seat, the vacancy shall be filled by a person nominated by the party which nominated the vacating senator and who is qualified and available to fill the vacancy.

(b) A nomination in terms of this subsection shall be submitted in writing to the President of the Senate.

(3) If a provincial legislature is dissolved, the senators from the province in question shall vacate their seats in the Senate with effect from the date of the first sitting of such legislature after the election of such legislature held in pursuance of such dissolution, whereupon the vacancies shall be filled in terms of section 48(1)*(a)*.

Oath or affirmation by senators

52. Every senator, before taking his or her seat, shall make and subscribe an oath or solemn affirmation in the terms set out in Schedule 3 before the Chief Justice, or a judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice for this purpose, or, in the case of a senator nominated under section 51(2), before the President of the Senate.

Sittings of Senate

53. (1) The Senate shall sit at the Houses of Parliament in Cape Town, unless the President of the Senate, in accordance with the rules and orders and in consultation with the Speaker, directs otherwise on the grounds of public interest, security or convenience.

(2) The Chief Justice shall after an election of the National Assembly convene the Senate as soon as is practically possible, but not later than 30 days after such election.

(3) The Senate shall sit during such periods and on such days and during such hours as it may determine: Provided that the President may at any time by proclamation in the *Gazette* summon the Senate to an extraordinary sitting for the dispatch of urgent business.

Quorum

54. The presence of at least one third or, when a vote is taken on a Bill, of at least one half of all the senators, other than the President of the Senate or other presiding senator, shall be necessary to constitute a meeting of the Senate.

THE NATIONAL ASSEMBLY AND THE SENATE

Powers, privileges and immunities of Parliament and benefits of members

55. (1) Parliament shall have full power to control, regulate and dispose of its internal affairs, and shall have all such other powers, privileges and immunities as may, subject to this Constitution, be prescribed by an Act of Parliament.

(2) Subject to the rules and orders there shall be freedom of speech and debate in or before Parliament and any committee thereof, and such freedom shall not be impeached or questioned in any court.

Ontruiming van setels deur senatore en vulling van vakatures

51. (1) 'n Senator ontruim sy of haar setel indien hy of sy—

(a) ophou om bevoeg te wees om ingevolge artikel 50 'n senator te wees;

(b) ophou om 'n lid te wees van die party wat hom of haar as 'n senator kragtens artikel 48 benoem het;

(c) uit sy of haar setel bedank deur sy of haar bedanking skriftelik by die Sekretaris van die Parlement in te dien;

(d) sonder om ooreenkomstig die reëls en orders verlof te verkry, uit vrye wil afwesig bly van sittings van die Senaat of van 'n ander parlementêre forum waarvan hy of sy 'n lid is, vir 15 opeenvolgende dae waarop die Senaat of so 'n forum vergader het; of

(e) 'n lid van die Nasionale Vergadering, 'n provinsiale wetgewer of 'n plaaslike regering word.

(2) *(a)* Indien 'n senator sy of haar setel ontruim, word die vakature gevul deur 'n persoon benoem deur die party wat die uittredende senator benoem het en wat bevoeg en beskikbaar is om die vakature te vul.

(b) 'n Benoeming ingevolge hierdie subartikel word skriftelik by die President van die Senaat ingedien.

(3) Indien 'n provinsiale wetgewer ontbind word, ontruim die senatore van die betrokke provinsie hulle setels in die Senaat met ingang van die datum van die eerste sitting van sodanige wetgewer na die verkiesing van sodanige wetgewer ingevolge die ontbinding gehou, waarna die vakatures gevul word ingevolge artikel 48(1)*(a)*.

Eed of verklaring deur senatore

52. Elke senator moet, voordat hy of sy sitting neem, 'n eed of plegtige verklaring met die strekking in Bylae 3 uiteengesit voor die Hoofregter, of 'n regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter vir dié doel aangewys, of, in die geval van 'n senator wat ingevolge artikel 51(2) benoem is, voor die President van die Senaat aflê en onderteken.

Sittings van Senaat

53. (1) Die Senaat hou sy sittings in die Parlementsgebou in Kaapstad, tensy die President van die Senaat, ooreenkomstig die reëls en orders en in oorleg met die Speaker, op grond van openbare belang, veiligheid of gerief anders bepaal.

(2) Die Hoofregter moet na 'n verkiesing van die Nasionale Vergadering die Senaat so gou as wat prakties moontlik is, maar nie later nie as 30 dae na die verkiesing, byeenroep.

(3) Die Senaat sit gedurende die tydperke en op die dae en gedurende die ure wat hy bepaal: Met dien verstande dat die President te eniger tyd by proklamasie in die *Staatskoerant* die Senaat kan byeenroep vir 'n buitengewone sitting vir die verrigting van dringende werksaamhede.

Kworum

54. Die teenwoordigheid van minstens een derde of, wanneer oor 'n Wetsontwerp gestem word, van minstens een helfte van al die senatore, behalwe die President van die Senaat of ander voorsittende senator, is nodig om 'n vergadering van die Senaat uit te maak.

DIE NASIONALE VERGADERING EN DIE SENAAT

Bevoegdhede, voorregte en immuniteite van Parlement en voordele van lede

55. (1) Die Parlement het volle bevoegdheid om sy interne sake te beheer, te reël en daaroor te beskik, en het al die ander bevoegdhede, voorregte en immuniteite wat behoudens hierdie Grondwet by 'n Parlementswet voorgeskryf word.

(2) Behoudens die reëls en orders is daar vryheid van spraak en debat in of voor die Parlement en enige komitee daarvan, en sodanige vryheid word nie in 'n hof gewraak of in twyfel getrek nie.

(3) A member of Parliament shall not be liable to any civil or criminal proceedings, arrest, imprisonment or damages by reason of anything which he or she has said, produced or submitted in or before or to Parliament or any committee thereof or by reason of anything which may have been revealed as a result of what he or she has said, produced or submitted in or before or to Parliament or any committee thereof.

(4) There shall be paid out of and as a charge on the National Revenue Fund to a member of the National Assembly or the Senate such salary and allowances, and upon his or her retirement, or to his or her widow or widower upon his or her death, such pension and pension benefits as may be prescribed by an Act of Parliament.

Penalty for sitting or voting when disqualified by law

56. Any person who in terms of this Constitution is disqualified to sit as a member of a House and who, while so disqualified and knowing that he or she is so disqualified, sits or votes as a member of a House in question, shall be liable to a penalty determined by the rules and orders for each day on which he or she so sits or votes, which may be recovered for credit of the National Revenue Fund by action in a court of law.

Joint sittings of Houses

57. (1) Whenever necessary the National Assembly and the Senate shall convene in a joint sitting, which shall be presided over by the Speaker, the President of the Senate or any other member of the National Assembly or the Senate as may be determined by the rules and orders.

(2) While presiding at a joint sitting the Speaker, the President of the Senate or the other member presiding, shall not have a deliberative vote, but shall have and exercise a casting vote in the case of an equality of votes.

(3) Without derogating from the power of Parliament to regulate its business and proceedings, the President of the Republic may, whenever he or she deems it desirable, request by message to the Speaker and the President of the Senate that a joint sitting of the National Assembly and the Senate be convened.

Rules and orders

58. (1) The National Assembly or the Senate may make rules and orders in connection with the conduct of its business and proceedings, and the National Assembly and the Senate may make joint rules and orders in connection with the conduct of their joint business and proceedings, including rules and orders regulating—

(a) the establishment, constitution, powers and functions, procedures and duration of committees of Parliament;
(b) restrictions on access to such committees;
(c) the competency of any such committee to perform or dispose of its business and proceedings at venues other than the Houses of Parliament; and
(d) the designation of members of the National Assembly and the Senate as presiding officers to preside over sittings of the National Assembly or the Senate or joint sittings of the National Assembly and the Senate, as the case may be, as and when the Speaker or the President of the Senate so requires.

(2) For the purposes of exercising its powers and performing its functions, any committee established under subsection (1)*(a)* shall have the power to summon persons to appear before it to give evidence on oath or affirmation and to produce any documents required by it, and to receive representations from interested persons.

Ordinary Bills

59. (1) An ordinary Bill may be introduced in either the National Assembly or the Senate and shall for its passing by Parliament, subject to subsection (2), be required to be adopted by each House.

(3) 'n Lid van die Parlement word nie aan enige siviele of strafregtelike verrigtinge, inhegtenisneming, gevangesetting of skadevergoeding blootgestel weens iets wat hy of sy in of voor of aan die Parlement of enige komitee daarvan gesê of voorgelê het of weens iets wat aan die lig gebring is as gevolg van wat hy of sy in of voor of aan die Parlement of enige komitee daarvan gesê of voorgelê het nie.

(4) Daar word uit en as 'n las teen die Nasionale Inkomstefonds aan 'n lid van die Nasionale Vergadering of die Senaat sodanige besoldiging en toelaes, en by sy of haar uittrede of aan sy of haar weduwee of wewenaar by sy of haar afsterwe, sodanige pensioen en pensioenvoordele, betaal as wat by 'n Parlementswet voorgeskryf mag word.

Straf vir wetlik onbevoegdes wat sitting neem of stem

56. Iemand wat ingevolge hierdie Grondwet onbevoeg is om as lid van 'n Huis sitting te neem en wat, terwyl hy of sy aldus onbevoeg is en weet dat hy of sy onbevoeg is, as lid van die betrokke Huis sitting neem of stem, is vir elke dag waarop hy of sy aldus sitting neem of stem, strafbaar met 'n boete wat deur die reëls en orders bepaal word, en wat ten bate van die Nasionale Inkomstefonds by wyse van 'n aksie in 'n geregshof verhaal kan word.

Gesamentlike sittings van Huise

57. (1) Wanneer dit nodig is, kom die Nasionale Vergadering en die Senaat byeen vir 'n gesamentlike sitting, waarby die Speaker, die President van die Senaat of 'n ander lid van die Nasionale Vergadering of die Senaat soos bepaal mag word deur die reëls en orders, voorsit.

(2) Terwyl hy of sy by 'n gesamentlike sitting voorsit, het die Speaker, die President van die Senaat of die ander lid wat voorsit, nie 'n beraadslagende stem nie, maar het hy of sy 'n beslissende stem, wat hy of sy moet uitoefen in die geval van 'n staking van stemme.

(3) Sonder om afbreuk te doen aan die bevoegdheid van die Parlement om sy werksaamhede en verrigtinge te reël, kan die President van die Republiek, wanneer hy of sy dit wenslik ag, by boodskap aan die Speaker en die President van die Senaat versoek dat 'n gesamentlike sitting van die Nasionale Vergadering en die Senaat byeengeroep word.

Reëls en orders

58. (1) Die Nasionale Vergadering of die Senaat kan reëls en orders in verband met die reëling van sy werksaamhede en verrigtings maak, en die Nasionale Vergadering en die Senaat kan gesamentlik reëls en orders in verband met die reëling van hulle gesamentlike werksaamhede en verrigtinge maak, met inbegrip van reëls en orders wat die volgende aangeleenthede reël, naamlik—

(a) die instelling, samestelling, bevoegdhede en werksaamhede, prosedures en duur van komitees van die Parlement;

(b) beperkings op toegang tot die komitees;

(c) die bevoegdheid van so 'n komitee om sy werksaamhede en verrigtings te verrig of af te handel op 'n ander plek as die Parlementsgebou; en

(d) die aanwysing van lede van die Nasionale Vergadering en die Senaat as voorsittende beamptes om voor te sit by sittings van die Nasionale Vergadering of die Senaat of gesamentlike sittings van die Nasionale Vergadering en die Senaat, na gelang van die geval, indien en wanneer die Speaker of die President van die Senaat dit versoek.

(2) Vir die doeleindes van die uitoefening van sy bevoegdhede en die verrigting van sy werksaamhede, het 'n komitee wat kragtens subartikel (1)*(a)* ingestel is, die bevoegdheid om persone op te roep om voor hom te verskyn om onder eed of bevestiging getuienis af te lê en om stukke deur die komitee aangevra, voor te lê, en om vertoë van belanghebbende persone te ontvang.

Gewone Wetsontwerpe

59. (1) 'n Gewone Wetsontwerp kan óf in die Nasionale Vergadering óf in die Senaat ingedien word en moet vir die aanname daarvan deur die Parlement, behoudens subartikel (2), deur elke Huis aangeneem word.

(2) An ordinary Bill passed by one House and rejected by the other shall be referred to a joint committee consisting of members of both Houses and of all the parties represented in Parliament and willing to participate in the joint committee, to consider and report on any proposed amendments to the Bill, whereafter the Bill shall be referred to a joint sitting of both Houses, at which it may be passed with or without amendment by a majority of the total number of members of both Houses.

(3) All Bills, except the new constitutional text and those referred to in sections 60(1), 61 and 62, shall for the purposes of this Constitution be considered to be ordinary Bills.

Money Bills

60. (1) Bills appropriating revenue or moneys or imposing taxation shall be introduced in the National Assembly only.

(2) Bills appropriating revenue or moneys for services provided by the national government shall deal with such appropriation only.

(3) The National Assembly shall not consider any Bill appropriating revenue or moneys unless such Bill was initiated by the Minister responsible for national financial matters, or by any other Minister acting with the concurrence of the said Minister.

(4) The National Assembly shall not pass a Bill referred to in subsection (1) unless it has been considered and reported on by a joint committee of both Houses and, in so far as it may be required in terms of this Constitution, by the Financial and Fiscal Commission.

(5) A Bill shall not be deemed to appropriate revenue or moneys or to impose taxation by reason only of its containing provisions for the imposition or appropriation of fines or other pecuniary penalties.

(6) The Senate may not amend any Bill in so far as it appropriates revenue or moneys or imposes taxation.

(7) If the National Assembly passes a Bill imposing taxation or dealing with the appropriation of revenue or moneys and the Senate rejects it or proposes amendments to it or fails to pass it within 30 days after it has been passed by the National Assembly, the Bill shall be referred back to the National Assembly for reconsideration.

(8) The National Assembly may pass a Bill referred to in subsection (7), with or without amendment, and if passed by the National Assembly such Bill shall be deemed to have been passed by Parliament.

Bills affecting certain provincial matters

61. Bills affecting the boundaries or the exercise or performance of the powers and functions of the provinces shall be deemed not to be passed by Parliament unless passed separately by both Houses and, in the case of a Bill, other than a Bill referred to in section 62, affecting the boundaries or the exercise or performance of the powers or functions of a particular province or provinces only, unless also approved by a majority of the senators of the province or provinces in question in the Senate.

Bills amending Constitution

62. (1) Subject to subsection (2) and section 74, a Bill amending this Constitution shall, for its passing by Parliament, be required to be adopted at a joint sitting of the National Assembly and the Senate by a majority of at least two-thirds of the total number of members of both Houses.

(2) No amendment of sections 126 and 144 shall be of any force and effect unless passed separately by both Houses by a majority of at least two-thirds of all the members in each House: Provided that the boundaries and legislative and executive competences of a province shall not be amended without the consent of a relevant provincial legislature.

(2) 'n Gewone Wetsontwerp wat deur een Huis aangeneem en deur die ander verwerp is, word na 'n gesamentlike komitee verwys wat bestaan uit lede van beide Huise en van al die partye wat in die Parlement verteenwoordig is en gewillig is om aan die gesamentlike komitee deel te neem, om enige voorgestelde wysigings van die Wetsontwerp te oorweeg en daaroor verslag te doen, waarna die Wetsontwerp na 'n gesamentlike sitting van beide Huise verwys moet word, waar dit met of sonder wysiging deur 'n meerderheid van die totale getal lede van beide Huise aangeneem kan word.

(3) Alle Wetsontwerpe, behalwe die nuwe grondwetlike teks en die Wetsontwerpe bedoel in artikels 60(1), 61 en 62, word by die toepassing van hierdie Grondwet geag gewone Wetsontwerpe te wees.

Geldwetsontwerpe

60. (1) Wetsontwerpe wat inkomste of geld bewillig of belasting oplê, word slegs in die Nasionale Vergadering ingedien.

(2) Wetsontwerpe wat inkomste of geld bewillig vir dienste wat deur die nasionale regering voorsien word, handel oor sodanige bewilliging alleen.

(3) Die Nasionale Vergadering oorweeg nie 'n Wetsontwerp wat inkomste of geld bewillig nie tensy die Wetsontwerp aanhangig gemaak is deur die Minister wat vir nasionale finansiële sake verantwoordelik is of deur 'n ander Minister wat met die instemming van genoemde Minister optree.

(4) Die Nasionale Vergadering neem nie 'n Wetsontwerp bedoel in subartikel (1) aan nie tensy 'n gesamentlike komitee van beide Huise en, in soverre dit ingevolge hierdie Grondwet vereis word, die Finansiële en Fiskale Kommissie dit oorweeg en verslag daaroor gedoen het.

(5) 'n Wetsontwerp word nie geag inkomste of geld te bewillig of belasting op te lê slegs omdat dit bepalings vir die oplegging of aanwending van boetes of ander geldstrawwe bevat nie.

(6) Die Senaat wysig nie 'n Wetsontwerp in soverre dit inkomste of geld bewillig of belasting oplê nie.

(7) Indien die Nasionale Vergadering 'n Wetsontwerp aanneem wat belasting oplê of wat handel met die bewilliging van inkomste of geld en die Senaat die Wetsontwerp verwerp of wysigings daarvan voorstel of dit nie aanneem binne 30 dae nadat dit deur die Nasionale Vergadering aangeneem is nie, word die Wetsontwerp na die Nasionale Vergadering vir heroorweging terugverwys.

(8) Die Nasionale Vergadering kan 'n Wetsontwerp in subartikel (7) bedoel, met of sonder wysiging aanneem, en indien dit deur die Nasionale Vergadering aangeneem is, word die Wetsontwerp geag deur die Parlement aangeneem te wees.

Wetsontwerpe rakende sekere provinsiale aangeleenthede

61. Wetsontwerpe wat die grense of die uitoefening of verrigting van die bevoegdhede en werksaamhede van die provinsies raak, word geag nie deur die Parlement aangeneem te wees nie tensy dit afsonderlik deur beide Huise aangeneem is en, in die geval van 'n Wetsontwerp, anders as 'n Wetsontwerp bedoel in artikel 62, wat die grense of die uitoefening of verrigting van die bevoegdhede of werksaamhede van 'n bepaalde provinsie of provinsies alleen raak, tensy dit ook deur 'n meerderheid van die senatore van die betrokke provinsie of provinsies in die Senaat goedgekeur is.

Wetsontwerpe wat Grondwet wysig

62. (1) Behoudens subartikel (2) en artikel 74 moet 'n Wetsontwerp wat hierdie Grondwet wysig, vir die aanname daarvan deur die Parlement, by 'n gesamentlike sitting van die Nasionale Vergadering en die Senaat aangeneem word deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van die totale getal lede van beide Huise.

(2) Geen wysiging van artikels 126 en 144 het enige regskrag nie tensy dit afsonderlik deur beide Huise deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van al die lede in elke Huis aangeneem is: Met dien verstande dat die grense en die wetgewende en uitvoerende bevoegdhede van 'n provinsie nie sonder die toestemming van 'n betrokke provinsiale wetgewer gewysig word nie.

Requisite majorities

63. Save where otherwise required in this Constitution, all questions before the National Assembly or the Senate or before the National Assembly and the Senate in a joint sitting, shall be determined by a majority of votes cast.

Assent to Bills

64. (1) A Bill duly passed by Parliament in accordance with this Constitution shall be assented to by the President subject to section 82(1)*(b)*.

(2) A Bill referred to in subsection (1) to which the President has assented and a copy of which he or she has signed, shall upon its promulgation be an Act of Parliament.

Signature and enrolment of Acts

65. (1) An Act of Parliament referred to in section 64(2) shall be enrolled of record in the office of the Registrar of the Appellate Division of the Supreme Court in such official South African languages as may be required in terms of section 3, and copies of the Act so enrolled shall be conclusive evidence of the provisions of the Act.

(2) In the case of a conflict between copies of an Act enrolled in terms of subsection (1), the copy signed by the President shall prevail.

(3) The public shall have the right of access to copies of an Act so enrolled, subject to such laws as may be passed by Parliament to protect the safety and durability of the said copies and with due regard to the convenience of the Registrar's staff.

Rights and duties of President, Executive Deputy Presidents, Ministers and Deputy Ministers in Houses

66. The President, an Executive Deputy President, a Minister and a Deputy Minister shall be entitled to sit and to speak in any House and at a joint sitting of the Houses, but may not vote in the House of which he or she is not a member.

Public access to Parliament

67. Sittings of the National Assembly or the Senate and joint sittings of the National Assembly and the Senate shall be held in public, and the public, including the media, shall have access to such sittings: Provided that reasonable measures may be taken to regulate such access and to provide for the search and, where appropriate, the refusal of entry or the removal of any person.

CHAPTER 5

The Adoption of the new Constitution

Constitution-making Body

68. (1) The National Assembly and the Senate, sitting jointly for the purposes of this Chapter, shall be the Constitutional Assembly.

(2) The Constitutional Assembly shall draft and adopt a new constitutional text in accordance with this Chapter.

(3) *(a)* The first sitting of the Constitutional Assembly shall be convened by the President of the Senate not later than seven days as from the first sitting of the Senate under this Constitution.

(b) Any subsequent sittings of the Constitutional Assembly shall be convened by the Chairperson of the Constitutional Assembly after consultation with the Speaker and the President of the Senate.

Vereiste meerderhede

63. Behalwe waar in hierdie Grondwet anders vereis word, word alle vrae voor die Nasionale Vergadering of die Senaat of voor die Nasionale Vergadering en die Senaat in 'n gesamentlike sitting, beslis deur 'n meerderheid van stemme uitgebring.

Bekragtiging van Wetsontwerpe

64. (1) 'n Wetsontwerp wat behoorlik deur die Parlement ooreenkomstig hierdie Grondwet aangeneem is, moet deur die President behoudens artikel 82(1)*(b)* bekragtig word.

(2) 'n Wetsontwerp bedoel in subartikel (1) wat deur die President bekragtig is en waarvan hy of sy 'n eksemplaar onderteken het, word by afkondiging daarvan 'n Wet van die Parlement.

Ondertekening en registrasie van Wette

65. (1) 'n Wet van die Parlement in artikel 64(2) bedoel, word opgeneem in die kantoor van die Griffier van die Appèlafdeling van die Hooggeregshof in dié amptelike Suid-Afrikaanse tale wat volgens voorskrif van artikel 3 vereis word, en eksemplare van die Wet wat aldus opgeneem is, is afdoende bewys van die bepalings van die Wet.

(2) In die geval van 'n strydigheid tussen eksemplare van 'n Wet wat ingevolge subartikel (1) opgeneem is, gee die eksemplaar deur die President onderteken die deurslag.

(3) Die publiek het die reg op toegang tot eksemplare van 'n Wet wat aldus opgeneem is behoudens die wette wat deur die Parlement aangeneem word om die veiligheid en duursaamheid van bedoelde eksemplare te beskerm en met behoorlike inagneming van die gerief van die Griffier se personeel.

Regte en verpligtinge van President, Uitvoerende Adjunkpresidente, Ministers en Adjunkministers in Huise

66. Die President, 'n Uitvoerende Adjunkpresident, 'n Minister en 'n Adjunkminister is geregtig om in enige Huis en by 'n gesamentlike sitting van die Huise sitting te neem en te praat, maar mag nie stem in die Huis waarvan hy of sy nie 'n lid is nie.

Openbare toegang tot Parlement

67. Sittings van die Nasionale Vergadering of die Senaat en gesamentlike sittings van die Nasionale Vergadering en die Senaat word in die openbaar gehou, en die publiek, met inbegrip van die media, het toegang tot sodanige sittings: Met dien verstande dat redelike maatreëls ingestel kan word om sodanige toegang te reël en om voorsiening te maak vir die deursoeking van en, waar toepaslik, die weiering van toegang aan of die verwydering van enige persoon.

HOOFSTUK 5

Die Aanneming van die nuwe Grondwet

Grondwetmakende Liggaam

68. (1) Die Nasionale Vergadering en die Senaat wat vir die doeleindes van hierdie Hoofstuk gesamentlik sit, vorm die Grondwetlike Vergadering.

(2) Die Grondwetlike Vergadering moet 'n nuwe grondwetlike teks ooreenkomstig hierdie Hoofstuk opstel en aanneem.

(3) *(a)* Die eerste sitting van die Grondwetlike Vergadering word deur die President van die Senaat byeengeroep nie later nie as sewe dae vanaf die eerste sitting van die Senaat kragtens hierdie Grondwet.

(b) Enige daaropvolgende sittings van die Grondwetlike Vergadering word deur die Voorsitter van die Grondwetlike Vergadering byeengeroep na oorlegpleging met die Speaker en die President van die Senaat.

(4) Subject to the rules and orders contemplated in section 70 and save where clearly inappropriate, sections 55 and 56 and the provisions of this Constitution with regard to joint sittings of the National Assembly and the Senate shall apply *mutatis mutandis* in respect of the Constitutional Assembly.

Chairperson and Deputy Chairperson

69. (1) At its first sitting and before proceeding to dispatch any other business, the Constitutional Assembly, with the President of the Senate presiding, shall elect one of the members of the Constitutional Assembly to be the Chairperson and another of its members to be the Deputy Chairperson of the Constitutional Assembly.

(2) The provisions of Schedule 5 shall apply *mutatis mutandis* in respect of the election of the Chairperson and the Deputy Chairperson of the Constitutional Assembly.

(3) The Chairperson shall be vested with all powers and functions assigned to him or her under this Constitution, an Act of Parliament and the rules and orders.

(4) Section 49(4) to (10) shall apply *mutatis mutandis* in respect of the Chairperson and Deputy Chairperson of the Constitutional Assembly, and in any such application references in the said sections to the Senate and a senator shall be construed as references to the Constitutional Assembly and a member of the Constitutional Assembly, respectively.

Rules and orders

70. (1) The Constitutional Assembly may make rules and orders in connection with the conduct of its business and proceedings.

(2) The provisions of section 58 shall apply *mutatis mutandis* in respect of the Constitutional Assembly.

Constitutional Principles and certification

71. (1) A new constitutional text shall—

(a) comply with the Constitutional Principles contained in Schedule 4; and

(b) be passed by the Constitutional Assembly in accordance with this Chapter.

(2) The new constitutional text passed by the Constitutional Assembly, or any provision thereof, shall not be of any force and effect unless the Constitutional Court has certified that all the provisions of such text comply with the Constitutional Principles referred to in subsection (1)*(a)*.

(3) A decision of the Constitutional Court in terms of subsection (2) certifying that the provisions of the new constitutional text comply with the Constitutional Principles, shall be final and binding, and no court of law shall have jurisdiction to enquire into or pronounce upon the validity of such text or any provision thereof.

(4) During the course of the proceedings of the Constitutional Assembly any proposed draft of the constitutional text before the Constitutional Assembly, or any part or provision of such text, shall be referred to the Constitutional Court by the Chairperson if petitioned to do so by at least one fifth of all the members of the Constitutional Assembly, in order to obtain an opinion from the Court as to whether such proposed text, or part or provision thereof, would, if passed by the Constitutional Assembly, comply with the Constitutional Principles.

Appointment of commissions, committees and bodies

72. (1) The Constitutional Assembly shall, in addition to appointing committees of its members, be competent to appoint any commissions, technical committees and other advisory bodies to assist it in the performance of its functions.

(4) Behoudens die reëls en orders in artikel 70 beoog, en behalwe waar duidelik onvanpas, is artikels 55 en 56 en die bepalings van hierdie Grondwet met betrekking tot gesamentlike sittings van die Nasionale Vergadering en die Senaat *mutatis mutandis* van toepassing ten opsigte van die Grondwetlike Vergadering.

Voorsitter en Ondervoorsitter

69. (1) By sy eerste sitting en voordat daar tot enige ander werksaamhede oorgegaan word, moet die Grondwetlike Vergadering, met die President van die Senaat as voorsitter, een van die lede van die Grondwetlike Vergadering as Voorsitter en 'n ander lid as Ondervoorsitter van die Grondwetlike Vergadering kies.

(2) Die bepalings van Bylae 5 is *mutatis mutandis* van toepassing ten opsigte van die verkiesing van die Voorsitter en die Ondervoorsitter van die Grondwetlike Vergadering.

(3) Die Voorsitter is beklee en belas met alle bevoegdhede en werksaamhede wat kragtens hierdie Grondwet, 'n Parlementswet en die reëls en orders aan hom of haar opgedra word.

(4) Artikel 49(4) tot (10) is *mutatis mutandis* van toepassing ten opsigte van die Voorsitter en Ondervoorsitter van die Grondwetlike Vergadering, en by sodanige toepassing word verwysings in genoemde artikels na die Senaat en 'n senator onderskeidelik uitgelê as verwysings na die Grondwetlike Vergadering en 'n lid van die Grondwetlike Vergadering.

Reëls en orders

70. (1) Die Grondwetlike Vergadering kan reëls en orders aanneem in verband met die reëling van sy werksaamhede en verrigtings.

(2) Die bepalings van artikel 58 is *mutatis mutandis* ten opsigte van die Grondwetlike Vergadering van toepassing.

Grondwetlike Beginsels en sertifisering

71. (1) 'n Nuwe grondwetlike teks moet—

(a) voldoen aan die Grondwetlike Beginsels in Bylae 4 vervat; en

(b) deur die Grondwetlike Vergadering ooreenkomstig hierdie Hoofstuk aangeneem word.

(2) Die nuwe grondwetlike teks wat deur die Grondwetlike Vergadering aangeneem is, of enige bepaling daarvan, is nie van krag nie tensy die Konstitusionele Hof gesertifiseer het dat al die bepalings van daardie teks aan die Grondwetlike Beginsels bedoel in subartikel (1)*(a)* voldoen.

(3) 'n Beslissing van die Konstitusionele Hof ingevolge subartikel (2) waarby gesertifiseer word dat die bepalings van die nuwe grondwetlike teks aan die Grondwetlike Beginsels voldoen, is finaal en bindend, en geen geregshof is bevoeg om ondersoek in te stel na of uitspraak te doen oor die geldigheid van sodanige teks of enige bepaling daarvan nie.

(4) In die loop van die verrigtinge van die Grondwetlike Vergadering word enige voorgestelde konsep van die grondwetlike teks wat voor die Grondwetlike Vergadering dien, of 'n gedeelte of bepaling van so 'n teks, deur die Voorsitter na die Konstitusionele Hof verwys indien deur ten minste een vyfde van al die lede van die Grondwetlike Vergadering daartoe versoek, ten einde 'n opinie van die Hof te bekom oor die vraag of daardie voorgestelde teks, of gedeelte of bepaling daarvan, indien dit deur die Grondwetlike Vergadering aangeneem word, aan die Grondwetlike Beginsels sal voldoen.

Aanstelling van kommissies, komitees en liggame

72. (1) Die Grondwetlike Vergadering is bevoeg om, benewens die aanstelling van komitees van sy lede, enige kommissies, tegniese komitees en ander adviserende liggame aan te stel om hom by die verrigting van sy werksaamhede by te staan.

(2) The Constitutional Assembly shall, subject to subsection (3), appoint an independent panel of five South African citizens being recognised constitutional experts, not being members of Parliament or any other legislature and not holding office in any political party, to advise it, or the Chairperson, on matters pertaining to its functions, and to perform such other tasks as are provided for in this Constitution.

(3) A majority of at least two-thirds of all the members of the Constitutional Assembly shall be required for the appointment of the panel of constitutional experts, and, in the event of such majority not being achieved, a panel of constitutional experts complying with the requirements mentioned in subsection (2) and consisting of a nominee of each party which holds at least 40 seats in the Constitutional Assembly and wishes to make such a nomination, shall be appointed.

Adoption of new constitutional text

73. (1) The Constitutional Assembly shall pass the new constitutional text within two years as from the date of the first sitting of the National Assembly under this Constitution.

(2) For the passing of the new constitutional text by the Constitutional Assembly, a majority of at least two-thirds of all the members of the Constitutional Assembly shall be required: Provided that provisions of such text relating to the boundaries, powers and functions of provinces shall not be considered passed by the Constitutional Assembly unless approved also by a majority of two-thirds of all the members of the Senate.

(3) If the Constitutional Assembly fails to pass a proposed draft of the new constitutional text in accordance with subsection (2), but such draft is supported by a majority of all its members, such proposed draft shall be referred by the Chairperson to the panel of constitutional experts referred to in section 72(2) for its advice, to be given within 30 days of such referral, on amendments to the proposed draft, within the framework of the Constitutional Principles, which might secure the support required in terms of subsection (2).

(4) An amended draft text unanimously recommended by the panel of constitutional experts and submitted to the Constitutional Assembly within the said period of 30 days, shall be considered by the Constitutional Assembly, and if passed in accordance with subsection (2), it shall become the Constitution of the Republic of South Africa.

(5) Should the panel of constitutional experts fail to submit within the said period of 30 days to the Constitutional Assembly an amended draft text which is unanimously recommended by the panel, or should such an amended draft text not be passed by the Constitutional Assembly in accordance with subsection (2), any proposed draft text before the Constitutional Assembly may be approved by it by resolution of a majority of its members for the purposes of subsection (6).

(6) A text approved under subsection (5) shall, after it has been certified by the Constitutional Court in terms of section 71(2), be referred by the President for a decision by the electorate by way of a national referendum.

(7) The question put before the electorate in the referendum shall be the acceptance or rejection of the text approved under subsection (5).

(8) The text presented to the electorate in the referendum shall, if approved by a majority of at least 60 per cent of the votes cast in the referendum and subject to subsection (13), become the Constitution of the Republic of South Africa.

(9) If the relevant text is not approved in the referendum in accordance with subsection (8), or if a new constitutional text is not passed in terms of this Chapter within the period of two years referred to in subsection (1), the President shall dissolve Parliament by proclamation in the *Gazette* within 14 days after the referendum or the expiry of the said period, whereupon an election contemplated in section 39(1)*(a)* shall be held.

(2) Die Grondwetlike Vergadering moet, behoudens subartikel (3), 'n onafhanklike paneel aanstel bestaande uit vyf Suid-Afrikaanse burgers wat erkende grondwetlike deskundiges is, wat nie lede van die Parlement of enige ander wetgewende liggaam is nie en wat nie 'n amp in enige politieke party beklee nie, om hom, of die Voorsitter, te adviseer oor aangeleenthede rakende die werksaamhede van die Grondwetlike Vergadering en om die ander take te verrig waarvoor daar in hierdie Grondwet voorsiening gemaak word.

(3) 'n Meerderheid van minstens twee derdes van al die lede van die Grondwetlike Vergadering word vir die aanstelling van die paneel van grondwetlike deskundiges vereis, en, indien so 'n meerderheid nie behaal word nie, word 'n paneel van grondwetlike deskundiges aangestel wat aan die vereistes vermeld in subartikel (2) voldoen en wat bestaan uit 'n benoemde van elke party wat ten minste 40 setels in die Grondwetlike Vergadering het en so 'n benoeming wil doen.

Aanneming van nuwe grondwetlike teks

73. (1) Die Grondwetlike Vergadering moet die nuwe grondwetlike teks aanneem binne twee jaar vanaf die datum van die eerste sitting van die Nasionale Vergadering kragtens hierdie Grondwet.

(2) Vir die aanneming van die nuwe grondwetlike teks deur die Grondwetlike Vergadering, word 'n meerderheid van minstens twee derdes van al die lede van die Grondwetlike Vergadering vereis: Met dien verstande dat bepalings van die teks wat betrekking het op die grense, bevoegdhede en werksaamhede van provinsies nie geag word deur die Grondwetlike Vergadering aangeneem te wees nie tensy dit ook deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van al die lede van die Senaat goedgekeur is.

(3) Indien die Grondwetlike Vergadering nie daarin slaag om 'n voorgestelde konsep van die nuwe grondwetlike teks ooreenkomstig subartikel (2) aan te neem nie, maar so 'n konsep deur die meerderheid van al die lede daarvan ondersteun word, moet die voorgestelde konsep deur die Voorsitter na die paneel van grondwetlike deskundiges bedoel in artikel 72(2) verwys word vir sy advies, wat binne 30 dae vanaf sodanige verwysing gegee moet word, oor wysigings aan die voorgestelde konsep, binne die raamwerk van die Grondwetlike Beginsels, wat die ondersteuning wat ingevolge subartikel (2) vereis word, sou kon verseker.

(4) 'n Gewysigde konsepteks wat eenparig deur die paneel van grondwetlike deskundiges aanbeveel is en aan die Grondwetlike Vergadering binne genoemde tydperk van 30 dae voorgelê is, moet deur die Grondwetlike Vergadering oorweeg word, en indien dit ooreenkomstig subartikel (2) aangeneem word, word dit die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika.

(5) Indien die paneel van grondwetlike deskundiges nie daarin slaag om binne genoemde tydperk van 30 dae 'n gewysigde konsepteks wat eenparig deur die paneel aanbeveel word, aan die Grondwetlike Vergadering voor te lê nie, of indien so 'n gewysigde konsepteks nie ooreenkomstig subartikel (2) deur die Grondwetlike Vergadering aangeneem word nie, kan enige voorgestelde konsepteks wat voor die Grondwetlike Vergadering dien deur die Grondwetlike Vergadering by 'n besluit van 'n meerderheid van sy lede vir die doeleindes van subartikel (6) goedgekeur word.

(6) 'n Teks wat kragtens subartikel (5) goedgekeur is, word nadat dit deur die Konstitusionele Hof ingevolge artikel 71(2) gesertifiseer is, deur die President na die kiesers vir 'n beslissing by wyse van 'n nasionale referendum verwys.

(7) Die vraag wat by die referendum aan die kiesers voorgehou word, is die aanvaarding of verwerping van die teks wat kragtens subartikel (5) goedgekeur is.

(8) Die teks wat aan die kiesers by die referendum voorgehou word, word, indien dit goedgekeur word deur 'n meerderheid van minstens 60 persent van die stemme in die referendum uitgebring en behoudens subartikel (13), die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika.

(9) Indien die betrokke teks nie in die referendum ooreenkomstig subartikel (8) goedgekeur word nie, of indien 'n nuwe grondwetlike teks nie ingevolge hierdie Hoofstuk binne die tydperk van twee jaar bedoel in subartikel (1) aangeneem word nie, ontbind die President die Parlement by proklamasie in die *Staatskoerant* binne 14 dae na die referendum of die verstryking van genoemde tydperk, waarna 'n verkiesing soos beoog in artikel 39(1)*(a)* gehou moet word.

(10) The Constitutional Assembly as constituted after such an election, shall pass the new constitutional text within a period of one year as from the date of its first sitting after such election.

(11) For the passing of the new constitutional text referred to in subsection (10) by the Constitutional Assembly, a majority of at least 60 per cent of all the members of the Constitutional Assembly shall be required: Provided that provisions of such text relating to the boundaries, powers and functions of provinces shall not be considered passed by the Constitutional Assembly unless approved also by a majority of at least 60 per cent of all the members of the Senate.

(12) The provisions of subsections (3) to (9) of this section and the other sections of this Chapter shall apply *mutatis mutandis* in respect of the Constitutional Assembly referred to in subsection (10) of this section.

(13) A new constitutional text adopted in terms of this Chapter shall be assented to by the President and shall upon its promulgation be the Constitution of the Republic of South Africa.

Amendments relating to this Chapter and Schedule 4

74. (1) No amendment or repeal of—

(a) this section or the Constitutional Principles set out in Schedule 4; or

(b) any other provision of this Chapter in so far as it relates to—

(i) the Constitutional Principles; or

(ii) the requirement that the new constitutional text shall comply with the Constitutional Principles, or that such text shall be certified by the Constitutional Court as being in compliance therewith,

shall be permissible.

(2) The other provisions of this Chapter may be amended by the Constitutional Assembly by resolution of a majority of at least two-thirds of all its members.

CHAPTER 6

The National Executive

Executive authority of the Republic

75. The executive authority of the Republic with regard to all matters falling within the legislative competence of Parliament shall vest in the President, who shall exercise and perform his or her powers and functions subject to and in accordance with this Constitution.

Head of State

76. The President shall be the Head of State.

Election of President

77. (1) *(a)* The National Assembly shall at its first sitting after it has been convened in terms of section 46(2) elect one of its members as the President.

(b) The National Assembly and the Senate shall thereafter, as often as it again becomes necessary to elect a President, elect at a joint sitting one of the members of the National Assembly as the President.

(2) *(a)* The Chief Justice, or a judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice for this purpose, shall preside over any sitting at which an election referred to in subsection (1) takes place.

(b) An election referred to in subsection (1) shall be conducted in accordance with Schedule 5.

(3) The election of a President in terms of subsection (1)*(b)* shall take place at a time and on a date fixed by the Chief Justice: Provided that—

(a) if such an election of a President is occasioned by reason of a dissolution of Parliament, it shall take place within 10 days after the Senate was convened after the election of the National Assembly held in pursuance of such dissolution; or

(b) if such an election of a President is occasioned by reason of a vacancy in the office of President, it shall take place within 30 days after the vacancy arose.

(10) Die Grondwetlike Vergadering soos saamgestel na so 'n verkiesing, moet die nuwe grondwetlike teks aanneem binne 'n tydperk van een jaar vanaf die datum van sy eerste sitting na sodanige verkiesing.

(11) Vir die aanneming van die nuwe grondwetlike teks bedoel in subartikel (10) deur die Grondwetlike Vergadering, word 'n meerderheid van minstens 60 persent van al die lede van die Grondwetlike Vergadering vereis: Met dien verstande dat bepalings van die teks wat betrekking het op die grense, bevoegdhede en werksaamhede van provinsies nie geag word deur die Grondwetlike Vergadering aangeneem te wees nie tensy dit ook deur 'n meerderheid van minstens 60 persent van al die lede van die Senaat goedgekeur is.

(12) Die bepalings van subartikels (3) tot (9) van hierdie artikel en die ander artikels van hierdie Hoofstuk is *mutatis mutandis* van toepassing op die Grondwetlike Vergadering bedoel in subartikel (10) van hierdie artikel.

(13) 'n Nuwe grondwetlike teks wat ingevolge hierdie Hoofstuk aangeneem is, moet deur die President bekragtig word en is by afkondiging daarvan die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika.

Wysigings met betrekking tot hierdie Hoofstuk en Bylae 4

74. (1) Geen wysiging of herroeping van—

(a) hierdie artikel of die Grondwetlike Beginsels in Bylae 4 uiteengesit; of

(b) enige ander bepaling van hierdie Hoofstuk in soverre dit betrekking het op—

(i) die Grondwetlike Beginsels; of

(ii) die vereiste dat die nuwe grondwetlike teks aan die Grondwetlike Beginsels moet voldoen, of dat sodanige teks deur die Konstitusionele Hof gesertifiseer moet word as synde daaraan te voldoen,

is geoorloof nie.

(2) Alle ander bepalings van hierdie Hoofstuk kan deur die Grondwetlike Vergadering gewysig word deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van al die lede van die Grondwetlike Vergadering.

HOOFSTUK 6

Die Nasionale Uitvoerende Gesag

Uitvoerende gesag van die Republiek

75. Die uitvoerende gesag van die Republiek met betrekking tot alle aangeleenthede wat binne die wetgewende bevoegdheid van die Parlement val, berus by die President, wat sy of haar bevoegdhede en werksaamhede behoudens en ooreenkomstig hierdie Grondwet uitoefen en verrig.

Staatshoof

76. Die President is die Staatshoof.

Verkiesing van President

77. (1) *(a)* Die Nasionale Vergadering kies by sy eerste sitting nadat dit ingevolge artikel 46(2) byeengeroep is, een van die lede daarvan as die President.

(b) Die Nasionale Vergadering en die Senaat kies daarna, so dikwels as wat dit weer nodig word om 'n President te kies, by 'n gesamentlike sitting een van die lede van die Nasionale Vergadering as die President.

(2) *(a)* Die Hoofregter of 'n regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter vir dié doel aangewys, tree as voorsitter op by 'n sitting waarop 'n verkiesing bedoel in subartikel (1) plaasvind.

(b) 'n Verkiesing bedoel in subartikel (1) geskied ooreenkomstig Bylae 5.

(3) Die verkiesing van 'n President ingevolge subartikel (1)*(b)* vind plaas op 'n tyd en datum deur die Hoofregter bepaal: Met dien verstande dat—

(a) indien so 'n verkiesing van 'n President weens 'n ontbinding van die Parlement nodig is, die verkiesing moet plaasvind binne 10 dae nadat die Senaat byeengeroep is na die verkiesing van die Nasionale Vergadering ingevolge so 'n ontbinding gehou; of

(b) indien so 'n verkiesing van 'n President weens 'n vakature in die amp van President nodig is, die verkiesing moet plaasvind binne 30 dae nadat die vakature ontstaan het.

(4) On being elected, the President shall vacate his or her seat in the National Assembly.

(5) During the period in which the President continues in office in terms of section 80(1)*(b)*, he or she shall for the purposes of section 42(1)*(e)* be deemed not to hold an office of profit under the Republic.

Oath or affirmation

78. The President-elect shall, before formally assuming office, make and subscribe an oath or solemn affirmation in the terms set out in Schedule 3 before the Chief Justice or a judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice for this purpose.

Remuneration of President

79. There shall be paid to the President out of and as a charge on the National Revenue Fund and apart from any privilege which he or she may enjoy, such remuneration and allowances, and upon his or her retirement, or to his or her widow or widower on his or her death, such pension and pension benefits, as may be determined from time to time by resolution of Parliament.

Tenure of office of President

80. (1) The President elected in terms of section 77(1)*(a)* shall, subject to sections 87 and 93(2), hold office—

(a) for the period terminating on a date five years as from the date of the first sitting of the National Assembly under this Constitution; or

(b) if Parliament is dissolved during such period, for the period until a President has been elected in terms of section 77(1)*(b)* after such dissolution and has assumed office.

(2) A President elected in terms of section 77(1)*(b)* shall, subject to subsection (1)*(b)* of this section and sections 87 and 93(2), hold office for the unexpired part of the period referred to in subsection (1)*(a)* of this section.

Responsibilities of President

81. (1) The President shall be responsible for the observance of the provisions of this Constitution by the executive and shall as head of state defend and uphold the Constitution as the supreme law of the land.

(2) The President shall with dignity provide executive leadership in the interest of national unity in accordance with this Constitution and the law of the Republic.

(3) The President shall not hold any other public office and shall not perform remunerative work outside the duties of his or her office.

Powers and functions of President

82. (1) The President shall be competent to exercise and perform the following powers and functions, namely—

(a) to assent to, sign and promulgate Bills duly passed by Parliament;

(b) in the event of a procedural shortcoming in the legislative process, to refer a Bill passed by Parliament back for further consideration by Parliament;

(c) to convene meetings of the Cabinet;

(d) to refer disputes of a constitutional nature between parties represented in Parliament or between organs of state at any level of government to the Constitutional Court or other appropriate institution, commission or body for resolution;

(e) to confer honours;

(f) to appoint, accredit, receive and recognise ambassadors, plenipotentiaries, diplomatic representatives and other diplomatic officers, consuls and consular officers;

(g) to appoint commissions of enquiry;

(4) By sy of haar verkiesing ontruim die President sy of haar setel in die Nasionale Vergadering.

(5) Gedurende die tydperk wat die President ingevolge artikel 80(1)*(b)* in sy of haar amp voortgaan, word hy of sy by die toepassing van artikel 42(1)*(e)* geag nie 'n winsbetrekking onder die Republiek te beklee nie.

Eed of verklaring

78. Die verkose President moet, voordat hy of sy formeel die amp van President aanvaar, 'n eed of plegtige verklaring met die strekking in Bylae 3 uiteengesit voor die Hoofregter of 'n regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter vir dié doel aangewys, aflê en onderteken.

Besoldiging van President

79. Daar word aan die President, afgesien van enige voorreg wat hy of sy mag geniet, uit en ten laste van die Nasionale Inkomstefonds die besoldiging en toelaes, en by sy of haar aftrede, of aan sy of haar weduwee of wewenaar by sy of haar afsterwe, die pensioen en pensioenvoordele, betaal wat van tyd tot tyd by besluit van die Parlement bepaal word.

Ampstermyn van President

80. (1) Die President wat kragtens artikel 77(1)*(a)* gekies is, beklee sy of haar amp, behoudens artikels 87 en 93(2)—

(a) vir die tydperk wat eindig op 'n datum vyf jaar vanaf die datum van die eerste sitting van die Nasionale Vergadering kragtens hierdie Grondwet; of

(b) indien die Parlement gedurende daardie tydperk ontbind word, vir die tydperk totdat 'n President na so 'n ontbinding ingevolge artikel 77(1)*(b)* gekies is en sy of haar amp aanvaar het.

(2) 'n President wat ingevolge artikel 77(1)*(b)* gekies is, beklee sy of haar amp, behoudens subartikel (1)*(b)* van hierdie artikel en artikels 87 en 93(2), vir die onverstreke deel van die tydperk bedoel in subartikel (1)*(a)* van hierdie artikel.

Verantwoordelikhede van President

81. (1) Die President is verantwoordelik vir die nakoming van die bepalings van hierdie Grondwet deur die uitvoerende gesag, en moet as staatshoof die Grondwet as die hoogste reg van die land beskerm en handhaaf.

(2) Die President moet met waardigheid op uitvoerende vlak in belang van nasionale eenheid ooreenkomstig hierdie Grondwet en die reg van die Republiek leiding gee.

(3) Die President mag nie 'n ander openbare amp beklee en mag nie buite sy of haar ampspligte besoldigde werk verrig nie.

Bevoegdhede en werksaamhede van President

82. (1) Die President is bevoeg om die volgende bevoegdhede en werksaamhede uit te oefen en te verrig, naamlik—

(a) om Wetsontwerpe wat behoorlik deur die Parlement aangeneem is, te bekragtig, te onderteken en af te kondig;

(b) om in die geval van 'n prosedurele tekortkoming in die wetgewende proses, 'n Wetsontwerp wat deur die Parlement aangeneem is terug te verwys vir verdere oorweging deur die Parlement;

(c) om vergaderings van die Kabinet byeen te roep;

(d) om geskille van 'n grondwetlike aard tussen partye wat in die Parlement verteenwoordig is of tussen staatsorgane op enige regeringsvlak na die Konstitusionele Hof of ander toepaslike instelling, kommissie of liggaam vir beslegting te verwys;

(e) om eerbewyse toe te ken;

(f) om ambassadeurs, gevolmagtigdes, diplomatieke verteenwoordigers en ander diplomatieke amptenare, konsuls en konsulêre amptenare aan te stel, te akkrediteer, te ontvang en te erken;

(g) om kommissies van ondersoek aan te stel;

(h) to make such appointments as may be necessary under powers conferred upon him or her by this Constitution or any other law;
(i) to negotiate and sign international agreements;
(j) to proclaim referenda and plebiscites in terms of this Constitution or an Act of Parliament; and
(k) to pardon or reprieve offenders, either unconditionally or subject to such conditions as he or she may deem fit, and to remit any fines, penalties or forfeitures.

(2) The President shall consult the Executive Deputy Presidents—
(a) in the development and execution of the policies of the national government;
(b) in all matters relating to the management of the Cabinet and the performance of Cabinet business;
(c) in the assignment and allocation of functions contemplated in section 84(5) to an Executive Deputy President;
(d) regarding appointments under subsection (1)*(f)*; and
(e) before exercising any of the competences referred to in subsection (1)*(g)* to *(k)*.

(3) The President shall exercise and perform all powers and functions assigned to him or her by this Constitution or any other law, except those specified in subsections (1) and (2) or where otherwise expressly or by implication provided in this Constitution, in consultation with the Cabinet: Provided that the Cabinet may delegate its consultation function in terms of this subsection, with reference to any particular power or function of the President, to any Minister or Ministers.

(4) *(a)* The President shall be the Commander-in-Chief of the National Defence Force.

(b) The President may—
(i) with the approval of Parliament, declare a state of national defence;
(ii) employ the National Defence Force in accordance with and subject to sections 227 and 228; and
(iii) confer upon members of the National Defence Force permanent commissions and cancel such commissions.

Confirmation of executive acts of President

83. (1) Decisions of the President taken in terms of section 82 shall be expressed in writing under his or her signature.

(2) Any instrument signed by the President in the exercise or performance of a power or function referred to in section 82(3) shall be countersigned by a Minister.

(3) The signature of the President on any instrument shall be confirmed by the seal of the Republic.

Executive Deputy Presidents

84. (1) Every party holding at least 80 seats in the National Assembly shall be entitled to designate an Executive Deputy President from among the members of the National Assembly.

(2) Should no party or only one party hold 80 or more seats in the National Assembly, the party holding the largest number of seats and the party holding the second largest number of seats shall each be entitled to designate one Executive Deputy President from among the members of the National Assembly.

(3) On being designated as such, an Executive Deputy President may elect to vacate or not to vacate his or her seat in the National Assembly.

(4) Section 81 shall apply *mutatis mutandis* to an Executive Deputy President.

(5) An Executive Deputy President may exercise the powers and shall perform the functions vested in the office of Executive Deputy President by this Constitution or assigned to him or her by the President.

(6) An Executive Deputy President shall, before formally assuming office, make and subscribe an oath or solemn affirmation in the terms set out in Schedule 3 before the Chief Justice or a judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice for this purpose.

(h) om die aanstellings te doen wat nodig is kragtens bevoegdhede aan hom of haar verleen by hierdie Grondwet of 'n ander wet;
(i) om internasionale ooreenkomste te onderhandel en te onderteken;
(j) om referendums en plebissiete ingevolge hierdie Grondwet of 'n Parlementswet af te kondig; en
(k) om oortreders te begenadig of aan hulle grasie te verleen, óf onvoorwaardelik óf op die voorwaardes wat hy of sy goedvind, en om boetes, strawwe en verbeurings kwyt te skeld.

(2) Die President moet die Uitvoerende Adjunkpresidente raadpleeg—
(a) by die formulering en uitvoering van die beleid van die nasionale regering;
(b) oor alle aangeleenthede met betrekking tot die bestuur van die Kabinet en die verrigting van die werksaamhede van die Kabinet;
(c) oor die toewysing en toekenning van werksaamhede beoog in artikel 84(5) aan 'n Uitvoerende Adjunkpresident;
(d) rakende aanstellings kragtens subartikel (1)*(f)*; en
(e) voordat hy of sy enige van die bevoegdhede bedoel in subartikel (1)*(g)* tot *(k)* uitoefen.

(3) Die President moet alle bevoegdhede en werksaamhede wat aan hom of haar by hierdie Grondwet of 'n ander wet toegewys is, behalwe dié in subartikels (1) en (2) vermeld of waar daar andersins in hierdie Grondwet uitdruklik of by implikasie bepaal word, in oorleg met die Kabinet uitoefen en verrig: Met dien verstande dat die Kabinet sy oorlegplegingsfunksie ingevolge hierdie subartikel, met betrekking tot enige bepaalde bevoegdheid of werksaamheid van die President, aan 'n Minister of Ministers kan delegeer.

(4) *(a)* Die President is die Opperbevelhebber van die Nasionale Weermag.
(b) Die President kan—
(i) met die goedkeuring van die Parlement 'n staat van nasionale verdediging verklaar;
(ii) die Nasionale Weermag ooreenkomstig en behoudens artikels 227 en 228 in diens stel; en
(iii) permanente kommissies aan lede van die Nasionale Weermag toeken en sodanige kommissies intrek.

Bekragtiging van uitvoerende handelinge van President

83. (1) Besluite van die President ingevolge artikel 82 geneem, word skriftelik onder sy of haar handtekening te kenne gegee.

(2) 'n Stuk wat deur die President by die uitoefening of verrigting van 'n bevoegdheid of werksaamheid bedoel in artikel 82(3) geteken is, moet deur 'n Minister mede-onderteken word.

(3) Die handtekening van die President op 'n stuk word bevestig deur die seël van die Republiek.

Uitvoerende Adjunkpresidente

84. (1) Elke party wat minstens 80 setels in die Nasionale Vergadering het, is daarop geregtig om 'n Uitvoerende Adjunkpresident vanuit die geledere van die lede van die Nasionale Vergadering aan te wys.

(2) Indien geen party nie of slegs een party 80 of meer setels in die Nasionale Vergadering het, is die party wat die grootste getal setels het en die party wat die tweede grootste getal setels het, elkeen daarop geregtig om een Uitvoerende Adjunkpresident uit die lede van die Nasionale Vergadering aan te wys.

(3) Wanneer aldus aangewys, kan 'n Uitvoerende Adjunkpresident besluit om sy of haar setel in die Nasionale Vergadering te ontruim of nie te ontruim nie.

(4) Artikel 81 is *mutatis mutandis* op 'n Uitvoerende Adjunkpresident van toepassing.

(5) 'n Uitvoerende Adjunkpresident kan die bevoegdhede uitoefen en moet die werksaamhede verrig wat by hierdie Grondwet in die amp van Uitvoerende Adjunkpresident setel of deur die President aan hom of haar opgedra word.

(6) 'n Uitvoerende Adjunkpresident moet, voordat hy of sy formeel die amp van Uitvoerende Adjunkpresident aanvaar, 'n eed of plegtige verklaring met die strekking in Bylae 3 uiteengesit voor die Hoofregter, of 'n regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter vir dié doel aangewys, aflê en onderteken.

Tenure of office of Executive Deputy Presidents and filling of vacancies

85. (1) An Executive Deputy President shall, subject to section 87, hold office—

(a) for the period terminating on a date five years as from the date of the first sitting of the National Assembly under this Constitution, unless he or she is before the expiry of such period replaced as Executive Deputy President by the party which designated him or her; or

(b) if Parliament is dissolved during such period, for the period until a President has been elected in terms of section 77(1)*(b)* after such dissolution and has assumed office.

(2) If an Executive Deputy President vacates his or her office, section 84(1) or (2) shall apply *mutatis mutandis* in respect of the filling of the vacancy.

(3) An Executive Deputy President designated to fill a vacancy shall, subject to subsection (1)*(b)* of this section and section 87, hold office for the unexpired part of the period referred to in subsection (1)*(a)* of this section.

Acting President

86. (1) The President shall appoint one of the Executive Deputy Presidents, or if no Executive Deputy President is available, a Minister, to act as President during his or her absence or temporary incapacity.

(2) In designating an Acting President under subsection (1), the President shall take into consideration the exigencies of government and the spirit underlying the concept of a government of national unity.

(3) Should it be necessary that an Acting President be appointed and the President is absent or unable to make such an appointment, or if the office of President is vacant, the other members of the Cabinet shall make such appointment, taking into consideration the exigencies of government and the spirit underlying the concept of a government of national unity.

(4) An Acting President shall while acting as President have all the powers and functions vested in the office of President.

Removal from office of President or Executive Deputy President

87. The President or an Executive Deputy President shall cease to hold office on a resolution adopted at a joint sitting of the National Assembly and the Senate by a majority of at least two-thirds of the total number of members of the Houses and impeaching the President or such Executive Deputy President on the ground of a serious violation of this Constitution or the other laws of the Republic, or of misconduct or inability rendering him or her unfit to exercise and perform his or her powers and functions in accordance with section 81 or 84(4), as the case may be.

Cabinet

88. (1) The Cabinet shall consist of the President, the Executive Deputy Presidents and not more than 27 Ministers appointed by the President in accordance with this section.

(2) A party holding at least 20 seats in the National Assembly and which has decided to participate in the government of national unity, shall be entitled to be allocated one or more of the Cabinet portfolios in proportion to the number of seats held by it in the National Assembly relative to the number of seats held by the other participating parties.

(3) Cabinet portfolios shall for the purposes of subsection (2) be allocated to the respective participating parties in accordance with the following formula:

(a) A quota of seats per portfolio shall be determined by dividing the total number of seats in the National Assembly held jointly by the participating parties by the number of portfolios plus one.

Ampstermyn van Uitvoerende Adjunkpresidente en vulling van vakatures

85. (1) 'n Uitvoerende Adjunkpresident beklee, behoudens artikel 87, sy of haar amp—

(a) vir die tydperk wat eindig op 'n datum vyf jaar vanaf die datum van die eerste sitting van die Nasionale Vergadering kragtens hierdie Grondwet, tensy hy of sy voor die verstryking van daardie tydperk as Uitvoerende Adjunkpresident deur die party wat hom of haar aangewys het, vervang word; of

(b) indien die Parlement gedurende daardie tydperk ontbind word, vir die tydperk totdat 'n President na so 'n ontbinding ingevolge artikel 77(1)*(b)* gekies is en sy of haar amp aanvaar het.

(2) Indien 'n Uitvoerende Adjunkpresident sy of haar amp ontruim, is artikel 84(1) of (2) *mutatis mutandis* met betrekking tot die vulling van die vakature van toepassing.

(3) 'n Uitvoerende Adjunkpresident wat aangewys is om 'n vakature te vul, beklee, behoudens subartikel (1)*(b)* van hierdie artikel en artikel 87, sy of haar amp vir die onverstreke deel van die tydperk bedoel in subartikel (1)*(a)* van hierdie artikel.

Waarnemende President

86. (1) Die President stel een van die Uitvoerende Adjunkpresidente, of indien 'n Uitvoerende Adjunkpresident nie beskikbaar is nie, 'n Minister, aan om gedurende sy of haar afwesigheid of tydelike onvermoë as President waar te neem.

(2) By die aanwysing van 'n Waarnemende President kragtens subartikel (1) neem die President die behoeftes van staatsbestuur en die gees onderliggend aan die konsep van 'n regering van nasionale eenheid, in aanmerking.

(3) Indien dit nodig is dat 'n Waarnemende President aangestel word en die President afwesig is of nie in staat is om so 'n aanstelling te doen nie, of indien die amp van President vakant is, doen die ander lede van die Kabinet so 'n aanstelling met inagneming van die behoeftes van staatsbestuur en die gees onderliggend aan die konsep van 'n regering van nasionale eenheid.

(4) 'n Waarnemende President het terwyl hy of sy as President optree, al die bevoegdhede en werksaamhede wat in die amp van President setel.

Ampsontheffing van President of Uitvoerende Adjunkpresident

87. Die President of 'n Uitvoerende Adjunkpresident hou op om sy of haar amp te beklee by 'n besluit wat by 'n gesamentlike sitting van die Nasionale Vergadering en die Senaat deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van die totale getal lede van die Huise aangeneem is en wat die President of so 'n Uitvoerende Adjunkpresident wraak op grond van 'n ernstige oortreding van hierdie Grondwet of die ander wette van die Republiek, of van wangedrag of onvermoë wat hom of haar ongeskik maak om sy of haar bevoegdhede en werksaamhede ooreenkomstig artikel 81 of 84(4), na gelang van die geval, uit te oefen en te verrig.

Kabinet

88. (1) Die Kabinet bestaan uit die President, die Uitvoerende Adjunkpresidente en hoogstens 27 Ministers wat deur die President ooreenkomstig hierdie artikel aangestel is.

(2) 'n Party wat minstens 20 setels in die Nasionale Vergadering het en wat besluit het om aan die regering van nasionale eenheid deel te neem, is geregtig op die toekenning van een of meer Kabinetsportefeuljes in verhouding tot die getal setels wat die party in die Nasionale Vergadering het teenoor die getal setels wat die ander deelnemende partye het.

(3) Kabinetsportefeuljes word by die toepassing van subartikel (2) aan die onderskeie deelnemende partye toegeken ooreenkomstig die volgende formule:

(a) 'n Kwota setels per portefeulje word bepaal deur die totale getal setels in die Nasionale Vergadering wat die deelnemende partye gesamentlik het, te deel deur die getal portefeuljes plus een.

(b) The result, disregarding third and subsequent decimals, if any, shall be the quota of seats per portfolio.

(c) The number of portfolios to be allocated to a participating party shall be determined by dividing the total number of seats held by such party in the National Assembly by the quota referred to in paragraph *(b)*.

(d) The result shall, subject to paragraph *(e)*, indicate the number of portfolios to be allocated to such party.

(e) Where the application of the above formula yields a surplus not absorbed by the number of portfolios allocated to a party, such surplus shall compete with other similar surpluses accruing to another party or parties, and any portfolio or portfolios which remain unallocated shall be allocated to the party or parties concerned in sequence of the highest surplus.

(4) The President shall after consultation with the Executive Deputy Presidents and the leaders of the participating parties—

(a) determine the specific portfolios to be allocated to the respective participating parties in accordance with the number of portfolios allocated to them in terms of subsection (3);

(b) appoint in respect of each such portfolio a member of Parliament who is a member of the party to which that portfolio was allocated under paragraph *(a)*, as the Minister responsible for that portfolio;

(c) if it becomes necessary for the purposes of this Constitution or in the interest of good government, vary any determination under paragraph *(a)* subject to subsection (3);

(d) terminate any appointment under paragraph *(b)*—

(i) if he or she is requested to do so by the leader of the party of which the Minister in question is a member; or

(ii) if it becomes necessary for the purposes of this Constitution or in the interest of good government; or

(e) fill, when necessary, subject to paragraph *(b)*, a vacancy in the office of Minister.

(5) Subsection (4) shall be implemented in the spirit underlying the concept of a government of national unity, and the President and the other functionaries concerned shall in the implementation of that subsection endeavour to achieve consensus at all times: Provided that if consensus cannot be achieved on—

(a) the exercise of a power referred to in paragraph *(a)*, *(c)* or *(d)*(ii) of that subsection, the President's decision shall prevail;

(b) the exercise of a power referred to in paragraph *(b)*, *(d)*(i) or *(e)* of that subsection affecting a person who is not a member of the President's party, the decision of the leader of the party of which such person is a member shall prevail; and

(c) the exercise of a power referred to in paragraph *(b)* or *(e)* of that subsection affecting a person who is a member of the President's party, the President's decision shall prevail.

(6) If any determination of portfolio allocations is varied under subsection (4)*(c)*, the affected Ministers shall vacate their portfolios but shall be eligible, where applicable, for re-appointment to other portfolios allocated to their respective parties in terms of the varied determination.

(7) A Minister shall, before formally assuming office, make and subscribe an oath or solemn affirmation in the terms set out in Schedule 3 before the Chief Justice or a judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice for this purpose.

(8) No member of the Cabinet may take up any other paid employment, engage in activities inconsistent with his or her membership of the Cabinet, or expose himself or herself to any situation which carries with it the risk of a conflict between his or her responsibilities as a member of the Cabinet and his or her private interests.

(9) No member of the Cabinet shall use his or her position as such, or directly or indirectly use information entrusted confidentially to him or her in such capacity, to enrich himself or herself or any other person.

(b) Die resultaat, met weglating van derde en opvolgende desimale breuke, as daar is, is die kwota setels per portefeulje.

(c) Die getal portefeuljes wat aan 'n deelnemende party toegeken word, word bepaal deur die totale getal setels wat so 'n party in die Nasionale Vergadering het, te deel deur die kwota bedoel in paragraaf *(b)*.

(d) Die resultaat dui, behoudens paragraaf *(e)*, die getal portefeuljes aan wat aan so 'n party toegeken word.

(e) Waar die toepassing van voormelde formule 'n surplus oplewer wat nie deur die getal portefeuljes wat aan 'n party toegeken is, opgeneem word nie, moet so 'n surplus met ander soortgelyke surplusse wat ten opsigte van 'n ander party of partye oploop, meeding, en 'n portefeulje of portefeuljes wat nie toegeken word nie, word toegeken aan die betrokke party of partye in volgorde van die hoogste surplus.

(4) Die President moet na oorleg met die Uitvoerende Adjunkpresidente en die leiers van die deelnemende partye—

(a) die spesifieke portefeuljes bepaal wat aan die onderskeie deelnemende partye toegeken word ooreenkomstig die getal portefeuljes wat aan hulle ingevolge subartikel (3) toegeken is;

(b) ten opsigte van elkeen van daardie portefeuljes 'n lid van die Parlement wat lid van die party is aan wie die portefeulje kragtens paragraaf *(a)* toegeken is, as die Minister verantwoordelik vir daardie portefeulje aanstel;

(c) indien dit vir die doeleindes van hierdie Grondwet of in die belang van goeie staatsbestuur nodig word, 'n bepaling kragtens paragraaf *(a)* behoudens subartikel (3) wysig;

(d) 'n aanstelling kragtens paragraaf *(b)* beëindig—

(i) indien hy of sy daartoe versoek word deur die leier van die party waarvan die betrokke Minister 'n lid is; of

(ii) indien dit vir die doeleindes van hierdie Grondwet of in die belang van goeie staatsbestuur nodig word; of

(e) wanneer nodig, behoudens paragraaf *(b)*, 'n vakature in die amp van Minister vul.

(5) Subartikel (4) word uitgevoer in die gees onderliggend aan die konsep van 'n regering van nasionale eenheid, en die President en die ander betrokke funksionarisse moet by die uitvoering van daardie subartikel poog om te alle tye konsensus te bereik: Met dien verstande dat indien konsensus nie bereik kan word nie oor—

(a) die uitoefening van 'n bevoegdheid bedoel in paragraaf *(a)*, *(c)* of *(d)*(ii) van daardie subartikel, die President se besluit die deurslag gee;

(b) die uitoefening van 'n bevoegdheid bedoel in paragraaf *(b)*, *(d)*(i) of *(e)* van daardie subartikel wat 'n persoon raak wat nie 'n lid van die President se party is nie, die besluit van die leier van die party waarvan so 'n persoon 'n lid is, die deurslag gee; en

(c) die uitoefening van 'n bevoegdheid bedoel in paragraaf *(b)* of *(e)* van daardie subartikel wat 'n persoon raak wat lid van die President se party is, die President se besluit die deurslag gee.

(6) Indien 'n bepaling van portefeuljetoekennings kragtens subartikel (4)*(c)* gewysig word, ontruim die betrokke Ministers hul portefeuljes, maar kan hulle, waar toepaslik, weer aangestel word in ander portefeuljes wat aan hulle onderskeie partye ingevolge die gewysigde bepaling toegeken word.

(7) 'n Minister moet, voordat hy of sy formeel die amp van Minister aanvaar, 'n eed of plegtige verklaring met die strekking in Bylae 3 uiteengesit voor die Hoofregter, of 'n regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter vir dié doel aangewys, aflê en onderteken.

(8) 'n Lid van die Kabinet mag nie enige ander besoldigde betrekking aanvaar, deelneem aan bedrywighede wat met sy of haar lidmaatskap van die Kabinet onbestaanbaar is, of homself of haarself blootstel aan 'n omstandigheid wat die risiko inhou van 'n botsing tussen sy of haar verantwoordelikhede as 'n lid van die Kabinet en sy of haar persoonlike belange nie.

(9) 'n Lid van die Kabinet wend nie sy of haar posisie as sodanig aan, of gebruik nie direk of indirek inligting wat vertroulik aan hom of haar in daardie hoedanigheid toevertrou is, om homself of haarself of enige ander persoon te verryk nie.

(10) There shall be paid out of and as a charge on the National Revenue Fund to an Executive Deputy President or a Minister such remuneration and allowances, and upon his or her retirement, or to his or her widow or widower upon his or her death, such pension and pension benefits, as may be prescribed by an Act of Parliament.

Cabinet procedure

89. (1) Meetings of the Cabinet shall be presided over by the President, or, if the President so instructs, by an Executive Deputy President: Provided that the Executive Deputy Presidents shall preside over meetings of the Cabinet in turn unless the exigencies of government and the spirit underlying the concept of a government of national unity otherwise dictate.

(2) The Cabinet shall function in a manner which gives consideration to the consensus-seeking spirit underlying the concept of a government of national unity as well as the need for effective government.

(3) Where an Executive Deputy President presides over a meeting of the Cabinet otherwise than in the capacity of Acting President, a decision in the Cabinet on any matter shall be submitted to the President before its implementation and shall upon its ratification by the President be deemed to be a decision taken in consultation with the Cabinet in accordance with section 82(3).

Temporary assignment of Minister's powers and functions to another Minister

90. Whenever a Minister is absent or for any reason unable to exercise and perform any of the powers and functions assigned to him or her, or whenever a Minister has vacated his or her office and a successor has not yet been appointed, the President may appoint any other Minister to act in the said Minister's stead, either generally or in the exercise or performance of any specific power or function.

Transfer of Minister's powers and functions to another Minister

91. (1) The President may assign the administration of a law which is entrusted to any particular Minister or which entrusts to any particular Minister any power or function, to any other Minister.

(2) Any reference in such a law to a particular Minister as the Minister to whom the administration of such law is entrusted, shall upon the assignment under subsection (1) of its administration to another Minister, be construed as a reference to the latter.

Accountability of Ministers and Cabinet

92. (1) A Minister shall be accountable individually both to the President and to Parliament for the administration of the portfolio entrusted to him or her, and all members of the Cabinet shall correspondingly be accountable collectively for the performance of the functions of the national government and for its policies.

(2) A Minister shall administer his or her portfolio in accordance with the policy determined by the Cabinet.

(3) If a Minister fails to administer his or her portfolio in accordance with the policy of the Cabinet, the President may require the Minister concerned to bring the administration of the portfolio into conformity with such policy.

(4) If the Minister concerned fails to comply with a requirement of the President under subsection (3), the President may, after consultation with the Minister and, if the Minister is not a member of the President's party, or is not the leader of a participating party, also after consultation with the leader of such Minister's party, remove the Minister from office.

(10) Daar word uit en ten laste van die Nasionale Inkomstefonds aan 'n Uitvoerende Adjunkpresident en aan 'n Minister die besoldiging en toelaes, en by sy of haar uittrede, of aan sy of haar weduwee of wewenaar by sy of haar afsterwe, die pensioen en pensioenvoordele, betaal wat by Parlementswet voorgeskryf mag word.

Kabinetprosedure

89. (1) Die President of, indien die President so 'n opdrag gee, 'n Uitvoerende Adjunkpresident sit op vergaderings van die Kabinet voor: Met dien verstande dat die Uitvoerende Adjunkpresidente om die beurt voorsit by vergaderings van die Kabinet, tensy die behoeftes van staatsbestuur en die gees onderliggend aan die konsep van 'n regering van nasionale eenheid 'n ander reëling noodsaak.

(2) Die Kabinet funksioneer met inagneming van die konsensus-soekende gees onderliggend aan die konsep van 'n regering van nasionale eenheid, sowel as die behoefte aan effektiewe staatsbestuur.

(3) Waar 'n Uitvoerende Adjunkpresident by 'n vergadering van die Kabinet voorsit in 'n ander hoedanigheid as dié van Waarnemende President, word 'n besluit in die Kabinet oor 'n aangeleentheid voor die uitvoering daarvan aan die President voorgelê, en word dit by die bekragtiging daarvan deur die President, geag 'n besluit te wees wat geneem is in oorleg met die Kabinet ooreenkomstig artikel 82(3).

Tydelike opdrag van Minister se bevoegdhede en werksaamhede aan ander Minister

90. Wanneer 'n Minister afwesig is of om die een of ander rede nie in staat is om enige van die bevoegdhede en werksaamhede wat aan hom of haar opgedra is, uit te oefen en te verrig nie, of wanneer 'n Minister sy of haar amp ontruim het en 'n opvolger nog nie aangestel is nie, kan die President 'n ander Minister aanstel om in die plek van genoemde Minister op te tree, hetsy in die algemeen hetsy om 'n bepaalde bevoegdheid of werksaamheid uit te oefen of te verrig.

Oordrag van Minister se bevoegdhede en werksaamhede aan ander Minister

91. (1) Die President kan die uitvoering van 'n wet wat aan 'n bepaalde Minister toevertrou is of wat aan 'n bepaalde Minister 'n bevoegdheid of werksaamheid toevertrou, aan 'n ander Minister opdra.

(2) 'n Verwysing in so 'n wet na 'n bepaalde Minister as die Minister aan wie die uitvoering van die wet toevertrou is, word by die opdra kragtens subartikel (1) van die uitvoering daarvan aan 'n ander Minister, uitgelê as 'n verwysing na laasgenoemde Minister.

Aanspreeklikheid van Ministers en Kabinet

92. (1) 'n Minister is afsonderlik aanspreeklik teenoor sowel die President as die Parlement vir die administrasie van die portefeulje wat aan hom of haar toevertrou is, en alle lede van die Kabinet is dienooreenkomstig gesamentlik aanspreeklik vir die verrigting van die werksaamhede van die nasionale regering en vir die beleid daarvan.

(2) 'n Minister administreer sy of haar portefeulje ooreenkomstig die beleid deur die Kabinet bepaal.

(3) Indien 'n Minister versuim om sy of haar portefeulje ooreenkomstig die beleid van die Kabinet te administreer, kan die President die betrokke Minister aansê om die administrasie van die portefeulje in ooreenstemming met sodanige beleid te bring.

(4) Indien die betrokke Minister versuim om aan 'n aansegging van die President kragtens subartikel (3) te voldoen, kan die President na oorleg met die Minister en, indien die Minister nie 'n lid van die President se party is nie, of nie die leier van 'n deelnemende party is nie, ook na oorleg met die leier van so 'n Minister se party, die Minister van sy of haar amp onthef.

Votes of no confidence

93. (1) If Parliament passes a vote of no confidence in the Cabinet, including the President, the President shall, unless he or she resigns, dissolve Parliament and call an election in accordance with section 39.

(2) If Parliament passes a vote of no confidence in the President, but not in the other members of the Cabinet, the President shall resign.

(3) If Parliament passes a vote of no confidence in the Cabinet, excluding the President, the President may—

(a) resign;

(b) reconstitute the Cabinet in accordance with section 88(4); or

(c) dissolve Parliament and call an election in accordance with section 39.

(4) The President shall where required, or where he or she elects, to do so in terms of this section, dissolve Parliament by proclamation in the *Gazette* within 14 days of the relevant vote of no confidence.

Appointment of Deputy Ministers

94. (1) The President may, after consultation with the Executive Deputy Presidents and the leaders of the parties serving in the Cabinet, establish deputy ministerial posts.

(2) A party shall be entitled to be allocated one or more of the deputy ministerial posts in the same proportion and according to the same formula as that in which the portfolios in the Cabinet are allocated to it.

(3) The provisions of section 88(4) to (10) shall apply *mutatis mutandis* in respect of Deputy Ministers, and in such application a reference to—

(a) a Minister or portfolio shall be construed as a reference to a Deputy Minister and a deputy ministerial post, respectively; and

(b) subsection (3) of section 88 shall be construed as a reference to subsection (2) of this section.

(4) If a person is appointed as the Deputy Minister of any portfolio entrusted to a Minister—

(a) such Deputy Minister shall exercise and perform on behalf of the relevant Minister any of the powers and functions assigned to such Minister in terms of any law or otherwise which may, subject to the directions of the President, be assigned to him or her by such Minister; and

(b) any reference in any law to such a Minister shall be construed as including a reference to the Deputy Minister acting in pursuance of an assignment under paragraph *(a)* by the Minister for whom he or she acts.

(5) Whenever a Deputy Minister is absent or for any reason unable to exercise or perform any of the powers or functions of his or her office, the President may appoint any other Deputy Minister or any other person to act in the said Deputy Minister's stead, either generally or in the exercise or performance of any specific power or function.

Composition and functioning of Cabinet in event of non-participation by parties

95. (1) If every party entitled to designate an Executive Deputy President, other than the President's party, fails to do so, the Executive Deputy President of the President's party shall exercise and perform the powers and functions of the Executive Deputy Presidents.

(2) If any party entitled to Cabinet portfolios declines to serve in the Cabinet, such party shall be disregarded in the determination of portfolio allocations in terms of section 88.

(3) If all parties entitled to Cabinet portfolios, other than the President's party, decline to serve in the Cabinet, appointments to the Cabinet shall be made at the discretion of the President.

Voorstelle van wantroue

93. (1) Indien die Parlement 'n voorstel van wantroue in die Kabinet, met inbegrip van die President, aanneem, moet die President, tensy hy of sy bedank, die Parlement ontbind en 'n verkiesing ooreenkomstig artikel 39 uitskryf.

(2) Indien die Parlement 'n voorstel van wantroue in die President, maar nie in die ander lede van die Kabinet nie, aanneem, moet die President bedank.

(3) Indien die Parlement 'n voorstel van wantroue in die Kabinet, uitgesonderd die President, aanneem, kan die President—

(a) bedank;

(b) die Kabinet ooreenkomstig artikel 88(4) hersaamstel; of

(c) die Parlement ontbind en 'n verkiesing ooreenkomstig artikel 39 uitskryf.

(4) Die President moet, waar dit ingevolge hierdie artikel vereis word of waar hy of sy ingevolge hierdie artikel kies om dit te doen, die Parlement by proklamasie in die *Staatskoerant* binne 14 dae na die betrokke voorstel van wantroue ontbind.

Aanstelling van Adjunkministers

94. (1) Die President kan, na oorleg met die Uitvoerende Adjunkpresidente en die leiers van die partye wat in die Kabinet dien, adjunkministersposte instel.

(2) 'n Party is geregtig op die toekenning van een of meer adjunkministersposte in dieselfde verhouding en ooreenkomstig dieselfde formule as dié waarin portefeuljes in die Kabinet aan die party toegeken is.

(3) Die bepalings van artikel 88(4) tot (10) is *mutatis mutandis* van toepassing ten opsigte van Adjunkministers, en in so 'n geval word 'n verwysing na—

(a) 'n Minister of 'n portefeulje uitgelê as 'n verwysing na, onderskeidelik, 'n Adjunkminister en 'n adjunkministerspos; en

(b) subartikel (3) van artikel 88 uitgelê as 'n verwysing na subartikel (2) van hierdie artikel.

(4) Indien 'n persoon aangestel word as die Adjunkminister van 'n portefeulje wat aan 'n Minister toevertrou is—

(a) moet die Adjunkminister namens die betrokke Minister enige van die bevoegdhede en werksaamhede uitoefen en verrig wat aan so 'n Minister ingevolge 'n wet of andersins opgedra is en wat die Minister, behoudens die voorskrifte van die President, aan hom of haar opdra; en

(b) word 'n verwysing in 'n wet na so 'n Minister, uitgelê ook as 'n verwysing na die Adjunkminister handelende uit hoofde van 'n opdrag kragtens paragraaf *(a)* deur die Minister namens wie hy of sy optree.

(5) Wanneer 'n Adjunkminister afwesig is of om die een of ander rede nie in staat is om enige van die bevoegdhede of werksaamhede van sy of haar amp uit te oefen of te verrig nie, kan die President 'n ander Adjunkminister of enige ander persoon aanstel om in die plek van genoemde Adjunkminister op te tree, hetsy in die algemeen hetsy om 'n bepaalde bevoegdheid of werksaamheid uit te oefen of te verrig.

Samestelling en funksionering van Kabinet in geval van nie-deelname deur partye

95. (1) Indien elke party wat daarop geregtig is om 'n Uitvoerende Adjunkpresident aan te wys, behalwe die President se party, versuim om dit te doen, moet die Uitvoerende Adjunkpresident van die President se party die bevoegdhede en werksaamhede van die Uitvoerende Adjunkpresidente uitoefen en verrig.

(2) Indien 'n party wat op Kabinetsportefeuljes geregtig is, nie bereid is om in die Kabinet te dien nie, word daardie party buite rekening gelaat by die bepaling van portefeuljetoekennings ingevolge artikel 88.

(3) Indien geen party wat op Kabinetsportefeuljes geregtig is, behalwe die President se party, bereid is om in die Kabinet te dien nie, word aanstellings in die Kabinet na goeddunke van die President gedoen.

CHAPTER 7

The Judicial Authority and the Administration of Justice

Judicial authority

96. (1) The judicial authority of the Republic shall vest in the courts established by this Constitution and any other law.

(2) The judiciary shall be independent, impartial and subject only to this Constitution and the law.

(3) No person and no organ of state shall interfere with judicial officers in the performance of their functions.

Appointment of Chief Justice and President of Constitutional Court

97. (1) There shall be a Chief Justice of the Supreme Court of South Africa, who shall, subject to section 104, be appointed by the President in consultation with the Cabinet and after consultation with the Judicial Service Commission.

(2) *(a)* There shall be a President of the Constitutional Court, who shall, subject to section 99, be appointed by the President in consultation with the Cabinet and after consultation with the Chief Justice.

(b) Unless the new constitutional text provides otherwise, the President of the Constitutional Court shall hold office for a non-renewable period of seven years.

Constitutional Court and its jurisdiction

98. (1) There shall be a Constitutional Court consisting of a President and 10 other judges appointed in terms of section 99.

(2) The Constitutional Court shall have jurisdiction in the Republic as the court of final instance over all matters relating to the interpretation, protection and enforcement of the provisions of this Constitution, including—

(a) any alleged violation or threatened violation of any fundamental right entrenched in Chapter 3;

(b) any dispute over the constitutionality of any executive or administrative act or conduct or threatened executive or administrative act or conduct of any organ of state;

(c) any inquiry into the constitutionality of any law, including an Act of Parliament, irrespective of whether such law was passed or made before or after the commencement of this Constitution;

(d) any dispute over the constitutionality of any Bill before Parliament or a provincial legislature, subject to subsection (9);

(e) any dispute of a constitutional nature between organs of state at any level of government;

(f) the determination of questions whether any matter falls within its jurisdiction; and

(g) the determination of any other matters as may be entrusted to it by this Constitution or any other law.

(3) The Constitutional Court shall be the only court having jurisdiction over a matter referred to in subsection (2), save where otherwise provided in section 101(3) and (6).

(4) A decision of the Constitutional Court shall bind all persons and all legislative, executive and judicial organs of state.

(5) In the event of the Constitutional Court finding that any law or any provision thereof is inconsistent with this Constitution, it shall declare such law or provision invalid to the extent of its inconsistency: Provided that the Constitutional Court may, in the interests of justice and good government, require Parliament or any other competent authority, within a period specified by the Court, to correct the defect in the law or provision, which shall then remain in force pending correction or the expiry of the period so specified.

HOOFSTUK 7

Die Regsprekende Gesag en die Regspleging

Regsprekende gesag

96. (1) Die regsprekende gesag van die Republiek berus by die howe ingestel by hierdie Grondwet en enige ander wet.

(2) Die regsprekende gesag is onafhanklik, onpartydig en onderworpe slegs aan hierdie Grondwet en die reg.

(3) Geen persoon en geen staatsorgaan mag met regsprekende beamptes in die verrigting van hulle werksaamhede inmeng nie.

Aanstelling van Hoofregter en President van Konstitusionele Hof

97. (1) Daar is 'n Hoofregter van die Hooggeregshof van Suid-Afrika, wat, behoudens artikel 104, deur die President in oorleg met die Kabinet en na oorleg met die Regterlike Dienskommissie aangestel word.

(2) *(a)* Daar is 'n President van die Konstitusionele Hof, wat, behoudens artikel 99, deur die President in oorleg met die Kabinet en na oorleg met die Hoofregter aangestel word.

(b) Tensy die nuwe grondwetlike teks anders bepaal, beklee die President van die Konstitusionele Hof sy of haar amp vir 'n nie-hernubare tydperk van sewe jaar.

Konstitusionele Hof en sy jurisdiksie

98. (1) Daar is 'n Konstitusionele Hof, wat bestaan uit 'n President en 10 ander regters ingevolge artikel 99 aangestel.

(2) Die Konstitusionele Hof het jurisdiksie in die Republiek as die hof van finale instansie oor alle aangeleenthede met betrekking tot die uitleg, beskerming en afdwinging van die bepalings van hierdie Grondwet, met inbegrip van—

(a) enige beweerde skending of dreigende skending van 'n fundamentele reg in Hoofstuk 3 verskans;

(b) enige geskil oor die grondwetlike bestaanbaarheid van 'n uitvoerende of administratiewe handeling of optrede of dreigende uitvoerende of administratiewe handeling of optrede van enige staatsorgaan;

(c) enige ondersoek na die grondwetlike bestaanbaarheid van 'n wet, met inbegrip van 'n Parlementswet, ongeag of sodanige wet aangeneem of gemaak is voor of na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet;

(d) enige geskil oor die grondwetlike bestaanbaarheid van 'n Wetsontwerp voor die Parlement of 'n provinsiale wetgewer, behoudens subartikel (9);

(e) enige geskil van 'n grondwetlike aard tussen staatsorgane op enige vlak van regering;

(f) die beslissing van vrae of enige aangeleentheid binne sy jurisdiksie val; en

(g) die beslissing van enige ander aangeleentheid wat by hierdie Grondwet of enige ander wet aan hom toevertrou word.

(3) Die Konstitusionele Hof is die enigste hof wat jurisdiksie oor 'n aangeleentheid bedoel in subartikel (2) het, behalwe waar anders in artikel 101(3) en (6) bepaal.

(4) 'n Beslissing van die Konstitusionele Hof bind alle persone en alle wetgewende, uitvoerende en regsprekende staatsorgane.

(5) In die geval waar die Konstitusionele Hof bevind dat enige wet of enige bepaling daarvan met hierdie Grondwet onbestaanbaar is, verklaar hy daardie wet of bepaling ongeldig in die mate waarin dit onbestaanbaar is: Met dien verstande dat die Konstitusionele Hof, in die belang van geregtigheid en goeie staatsbestuur, kan vereis dat die Parlement of 'n ander bevoegde gesag binne 'n tydperk deur die Hof bepaal, die gebrek in die wet of bepaling regstel, in watter geval die wet van krag bly hangende die regstelling daarvan of die verstryking van die tydperk aldus bepaal.

(6) Unless the Constitutional Court in the interests of justice and good government orders otherwise, and save to the extent that it so orders, the declaration of invalidity of a law or a provision thereof—

(a) existing at the commencement of this Constitution, shall not invalidate anything done or permitted in terms thereof before the coming into effect of such declaration of invalidity; or

(b) passed after such commencement, shall invalidate everything done or permitted in terms thereof.

(7) In the event of the Constitutional Court declaring an executive or administrative act or conduct or threatened executive or administrative act or conduct of an organ of state to be unconstitutional, it may order the relevant organ of state to refrain from such act or conduct, or, subject to such conditions and within such time as may be specified by it, to correct such act or conduct in accordance with this Constitution.

(8) The Constitutional Court may in respect of the proceedings before it make such order as to costs as it may deem just and equitable in the circumstances.

(9) The Constitutional Court shall exercise jurisdiction in any dispute referred to in subsection (2)*(d)* only at the request of the Speaker of the National Assembly, the President of the Senate or the Speaker of a provincial legislature, who shall make such a request to the Court upon receipt of a petition by at least one-third of all the members of the National Assembly, the Senate or such provincial legislature, as the case may be, requiring him or her to do so.

Composition of Constitutional Court and appointment of judges of Constitutional Court

99. (1) Unless the new constitutional text provides otherwise, the judges of the Constitutional Court shall be appointed by the President for a non-renewable period of seven years.

(2) No person shall be qualified to be appointed President or a judge of the Constitutional Court unless he or she—

(a) is a South African citizen; and

(b) is a fit and proper person to be a judge of the Constitutional Court; and

(c) (i) is a judge of the Supreme Court or is qualified to be admitted as an advocate or attorney and has, for a cumulative period of at least 10 years after having so qualified, practised as an advocate or an attorney or lectured in law at a university; or

(ii) is a person who, by reason of his or her training and experience, has expertise in the field of constitutional law relevant to the application of this Constitution and the law of the Republic.

(3) Four judges of the Constitutional Court shall be appointed from among the judges of the Supreme Court by the President in consultation with the Cabinet and with the Chief Justice.

(4) Subject to subsection (5), six judges of the Constitutional Court shall be appointed by the President in consultation with the Cabinet and after consultation with the President of the Constitutional Court: Provided that not more than two persons may be appointed from the category of persons referred to in subsection (2)*(c)*(ii).

(5) *(a)* Subject to subsection (6), an appointment or appointments under section 97(2) or subsection (4) or (7) of this section shall only be made from the recommendations of the Judicial Service Commission, and with due regard to its reasons for such recommendations, of not more than three nominees in excess of the number of persons required to be appointed: Provided that in respect of the first appointment after the commencement of this Constitution of the six judges referred to in subsection (4), the Judicial Service Commission shall submit a list of ten nominees.

(b) If the appointing authorities decide not to accept any or some of such recommendations, the Judicial Service Commission shall be informed thereof and be furnished with the reasons therefor.

(c) After having been informed in terms of paragraph *(b)*, the Judicial Service Commission shall, in accordance with paragraph *(a)*, submit further recommendations, whereafter the appointing authorities shall make the appointment or appointments from the recommendations as supplemented in terms of this paragraph.

(6) Tensy die Konstitusionele Hof in die belang van geregtigheid en goeie staatsbestuur anders beveel, en behoudens die mate waarin die Hof aldus beveel, maak die verklaring van ongeldigheid van 'n wet of 'n bepaling daarvan—

(a) wat by die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bestaan, nie enigiets wat ingevolge daarvan gedoen of toegelaat is voor die inwerkingtreding van die verklaring van ongeldigheid, ongeldig nie; of

(b) wat na sodanige inwerkingtreding verorden word, alles wat ingevolge daarvan gedoen of toegelaat is, ongeldig.

(7) In die geval waar die Konstitusionele Hof 'n uitvoerende of administratiewe handeling of optrede of dreigende uitvoerende of administratiewe handeling of optrede van 'n staatsorgaan grondwetlik onbestaanbaar verklaar, kan die Hof die betrokke staatsorgaan beveel om homself te weerhou van sodanige handeling of optrede, of om, behoudens die voorwaardes en binne die tydperk wat die Hof vermeld, sodanige handeling of optrede ooreenkomstig hierdie Grondwet reg te stel.

(8) Die Konstitusionele Hof kan, ten opsigte van die verrigtinge voor hom, die bevel oor koste maak wat hy onder die omstandighede regverdig en billik ag.

(9) Die Konstitusionele Hof oefen jurisdiksie in enige geskil bedoel in subartikel (2)*(d)* uit slegs indien hy daartoe versoek word deur die Speaker van die Nasionale Vergadering, die President van die Senaat of die Speaker van 'n provinsiale wetgewer, wat sodanige versoek aan die Hof moet rig by ontvangs van 'n versoekskrif deur minstens een derde van al die lede van die Nasionale Vergadering, die Senaat of so 'n provinsiale wetgewer, na gelang van die geval, wat hom of haar versoek om dit te doen.

Samestelling van Konstitusionele Hof en aanstelling van regters van Konstitusionele Hof

99. (1) Tensy die nuwe grondwetlike teks anders bepaal, word die regters van die Konstitusionele Hof deur die President vir 'n nie-hernubare tydperk van sewe jaar aangestel.

(2) Niemand kwalifiseer om as President of 'n regter van die Konstitusionele Hof aangestel te word nie tensy hy of sy—

(a) 'n Suid-Afrikaanse burger is; en

(b) 'n geskikte persoon is om 'n regter van die Konstitusionele Hof te wees; en

(c) (i) 'n regter van die Hooggeregshof is of gekwalifiseer is om as advokaat of prokureur toegelaat te word en, vir 'n kumulatiewe tydperk van minstens 10 jaar nadat hy of sy aldus gekwalifiseer het, as advokaat of prokureur gepraktiseer het of in die regte aan 'n universiteit gedoseer het; of

(ii) 'n persoon is wat, op grond van sy of haar opleiding en ervaring, oor kundigheid op die gebied van die staatsreg beskik wat toepaslik is by die toepassing van hierdie Grondwet en die reg van die Republiek.

(3) Vier regters van die Konstitusionele Hof word uit die geledere van die regters van die Hooggeregshof deur die President in oorleg met die Kabinet en met die Hoofregter aangestel.

(4) Behoudens subartikel (5) word ses regters van die Konstitusionele Hof deur die President in oorleg met die Kabinet en na oorleg met die President van die Konstitusionele Hof aangestel: Met dien verstande dat hoogstens twee persone uit die kategorie persone bedoel in subartikel (2)*(c)*(ii) aangestel kan word.

(5) *(a)* Behoudens subartikel (6) word 'n aanstelling of aanstellings kragtens artikel 97(2) of subartikel (4) of (7) van hierdie artikel slegs gedoen uit die aanbevelings van die Regterlike Dienskommissie, en met behoorlike inagneming van die Kommissie se redes vir sodanige aanbevelings, van hoogstens drie benoemde persone meer as die getal persone wat aangestel moet word: Met dien verstande dat ten opsigte van die eerste aanstelling na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet van die ses regters bedoel in subartikel (4), die Regterlike Dienskommissie 'n lys van tien benoemde persone moet voorlê.

(b) Indien die instansies wat die aanstellings doen, besluit om geeneen of nie sekere van sodanige aanbevelings te aanvaar nie, moet die Regterlike Dienskommissie daarvan verwittig word en van die redes daarvoor voorsien word.

(c) Nadat die Regterlike Dienskommissie ingevolge paragraaf *(b)* ingelig is, lê die Kommissie, ooreenkomstig paragraaf *(a)*, verdere aanbevelings voor, waarna die instansies wat die aanstellings doen die aanstelling of aanstellings uit die aanbevelings soos aangevul ingevolge hierdie paragraaf, doen.

(d) In submitting its recommendations to the appointing authorities in terms of paragraphs *(a)* and *(c)* the Judicial Service Commission shall have regard to the need to constitute a court which is independent and competent and representative in respect of race and gender.

(6) Subsection (5) shall not apply to the first appointment after the commencement of this Constitution of the President of the Constitutional Court under section 97(2).

(7) Vacancies in the Constitutional Court shall be filled—

(a) in the case of a vacancy in the office of a judge appointed under subsection (3), in accordance with that subsection; and

(b) in the case of a vacancy in the office of a judge appointed under subsection (4), in accordance with that subsection.

Engaging the Constitutional Court

100. (1) The conditions upon which the Constitutional Court may be seized of any matter within its jurisdiction, and all matters relating to the proceedings of and before the Court, shall be regulated by rules prescribed by the President of the Constitutional Court in consultation with the Chief Justice, which rules shall be published in the *Gazette*.

(2) The rules of the Constitutional Court may make provision for direct access to the Court where it is in the interest of justice to do so in respect of any matter over which it has jurisdiction.

Supreme Court

101. (1) There shall be a Supreme Court of South Africa, which shall consist of an Appellate Division and such provincial and local divisions, and with such areas of jurisdiction, as may be prescribed by law.

(2) Subject to this Constitution, the Supreme Court shall have the jurisdiction, including the inherent jurisdiction, vested in the Supreme Court immediately before the commencement of this Constitution, and any further jurisdiction conferred upon it by this Constitution or by any law.

(3) Subject to this Constitution, a provincial or local division of the Supreme Court shall, within its area of jurisdiction, have jurisdiction in respect of the following additional matters, namely—

(a) any alleged violation or threatened violation of any fundamental right entrenched in Chapter 3;

(b) any dispute over the constitutionality of any executive or administrative act or conduct or threatened executive or administrative act or conduct of any organ of state;

(c) any inquiry into the constitutionality of any law applicable within its area of jurisdiction, other than an Act of Parliament, irrespective of whether such law was passed or made before or after the commencement of this Constitution;

(d) any dispute of a constitutional nature between local governments or between a local and a provincial government;

(e) any dispute over the constitutionality of a Bill before a provincial legislature, subject to section 98(9);

(f) the determination of questions whether any matter falls within its jurisdiction; and

(g) the determination of any other matters as may be entrusted to it by an Act of Parliament.

(4) For the purposes of exercising its jurisdiction under subsection (3), a provincial or local division of the Supreme Court shall have the powers of the Constitutional Court in terms of section 98(5), (6), (7), (8) and (9) relating to the interpretation, protection and enforcement of this Constitution.

(5) The Appellate Division shall have no jurisdiction to adjudicate any matter within the jurisdiction of the Constitutional Court.

(d) By die voorlegging ingevolge paragrawe *(a)* en *(c)* van sy aanbevelings aan die instansies wat die aanstellings doen, neem die Regterlike Dienskommissie die behoefte in ag om 'n hof saam te stel wat onafhanklik en bekwaam is en verteenwoordigend ten opsigte van ras en geslag is.

(6) Subartikel (5) is nie van toepassing ten opsigte van die eerste aanstelling na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet van die President van die Konstitusionele Hof kragtens artikel 97(2) nie.

(7) Vakatures in die Konstitusionele Hof word—

(a) in die geval van 'n vakature in die amp van 'n regter kragtens subartikel (3) aangestel, ooreenkomstig daardie subartikel gevul; en

(b) in die geval van 'n vakature in die amp van 'n regter kragtens subartikel (4) aangestel, ooreenkomstig daardie subartikel gevul.

Benutting van Konstitusionele Hof

100. (1) Die voorwaardes waarop die Konstitusionele Hof met betrekking tot enige aangeleentheid binne sy jurisdiksie betrek kan word, en alle ander aangeleenthede met betrekking tot die verrigtinge van en voor die Hof, word gereël deur reëls voorgeskryf deur die President van die Konstitusionele Hof in oorleg met die Hoofregter, watter reëls in die *Staatskoerant* gepubliseer moet word.

(2) Die reëls van die Konstitusionele Hof kan voorsiening maak vir direkte toegang tot die Hof waar dit in belang van geregtigheid is om dit te doen ten opsigte van enige aangeleentheid waaroor die Hof jurisdiksie het.

Hooggeregshof

101. (1) Daar is 'n Hooggeregshof van Suid-Afrika, wat bestaan uit 'n Appèlafdeling en die provinsiale en plaaslike afdelings, en met regsgebiede, wat by wet voorgeskryf word.

(2) Behoudens hierdie Grondwet het die Hooggeregshof die jurisdiksie, met inbegrip van die inherente jurisdiksie, wat in die Hooggeregshof gevestig het onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet, en enige bykomende jurisdiksie wat deur hierdie Grondwet of enige wet aan hom verleen word.

(3) Behoudens hierdie Grondwet het 'n provinsiale of plaaslike afdeling van die Hooggeregshof, binne sy regsgebied, jurisdiksie met betrekking tot die volgende bykomende aangeleenthede, naamlik—

(a) enige beweerde skending of dreigende skending van 'n fundamentele reg in Hoofstuk 3 verskans;

(b) enige geskil oor die grondwetlike bestaanbaarheid van 'n uitvoerende of administratiewe handeling of optrede of dreigende uitvoerende of administratiewe handeling of optrede van enige staatsorgaan;

(c) enige ondersoek oor die grondwetlike bestaanbaarheid van 'n wet wat binne sy regsgebied van toepassing is, behalwe 'n Parlementswet, ongeag of sodanige wet voor of na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet verorden of gemaak is;

(d) enige geskil van 'n grondwetlike aard tussen plaaslike regerings of tussen 'n plaaslike en 'n provinsiale regering;

(e) enige geskil oor die grondwetlike bestaanbaarheid van 'n Wetsontwerp voor 'n provinsiale wetgewer, behoudens artikel 98(9);

(f) die beslissing van vrae of enige aangeleentheid binne sy jurisdiksie val; en

(g) die beslissing van enige ander aangeleentheid wat by 'n Parlementswet aan hom toevertrou word.

(4) Vir die doeleindes van die uitoefening van sy jurisdiksie kragtens subartikel (3) het 'n provinsiale of plaaslike afdeling van die Hooggeregshof die bevoegdhede van die Konstitusionele Hof ingevolge artikel 98(5), (6), (7), (8) en (9) met betrekking tot die uitleg, beskerming en afdwinging van hierdie Grondwet.

(5) Die Appèlafdeling het geen jurisdiksie om oor enige aangeleentheid wat binne die jurisdiksie van die Konstitusionele Hof val, te beslis nie.

(6) If the parties to a matter falling outside the additional jurisdiction of a provincial or local division of the Supreme Court in terms of subsection (3), agree thereto, a provincial or local division shall, notwithstanding any provision to the contrary, have jurisdiction to determine such matter: Provided that a provincial or local division shall not acquire jurisdiction in terms of this subsection with regard to any matter referred to in section 102(12).

Procedural matters

102. (1) If, in any matter before a provincial or local division of the Supreme Court, there is an issue which may be decisive for the case, and which falls within the exclusive jurisdiction of the Constitutional Court in terms of section 98(2) and (3), the provincial or local division concerned shall, if it considers it to be in the interest of justice to do so, refer such matter to the Constitutional Court for its decision: Provided that, if it is necessary for evidence to be heard for the purposes of deciding such issue, the provincial or local division concerned shall hear such evidence and make a finding thereon, before referring the matter to the Constitutional Court.

(2) If, in any matter before a local or provincial division, there is any issue other than an issue referred to the Constitutional Court in terms of subsection (1), the provincial or local division shall, if it refers the relevant issue to the Constitutional Court, suspend the proceedings before it, pending the decision of the Constitutional Court.

(3) If, in any matter before a provincial or local division, there are both constitutional and other issues, the provincial or local division concerned shall, if it does not refer an issue to the Constitutional Court, hear the matter, make findings of fact which may be relevant to a constitutional issue within the exclusive jurisdiction of the Constitutional Court, and give a decision on such issues as are within its jurisdiction.

(4) An appeal shall lie to the Appellate Division against a decision of a provincial or local division in terms of subsection (3).

(5) If the Appellate Division is able to dispose of an appeal brought in terms of subsection (4), without dealing with any constitutional issue that has been raised, it shall do so.

(6) If it is necessary for the purposes of disposing of the said appeal for the constitutional issue to be decided, the Appellate Division shall refer such issue to the Constitutional Court for its decision.

(7) The Chief Justice and the President of the Constitutional Court shall jointly make rules to facilitate the procedure for dealing with appeals in which there are both constitutional and other issues, which may provide for the constitutional issues to be referred to the Constitutional Court before or after any such appeal has been heard by the Appellate Division.

(8) If any division of the Supreme Court disposes of a matter in which a constitutional issue has been raised and such court is of the opinion that the constitutional issue is of such public importance that a ruling should be given thereon, it may, notwithstanding the fact that the matter has been disposed of, refer such issue to the Constitutional Court for a decision.

(9) When a constitutional issue has been referred to the Constitutional Court by a division of the Supreme Court in terms of subsection (8), the Minister responsible for the administration of justice shall, at the request of the President of the Constitutional Court, appoint counsel to argue such constitutional issue.

(10) If the validity of a law is in dispute in any matter, and a relevant government is not a party to the proceedings, it shall be entitled to intervene as a party before the court in question, or shall be entitled to submit written argument to the said court.

(11) Appeals to the Appellate Division and the Constitutional Court shall be regulated by law, including the rules of such courts, which may provide that leave of the court from which the appeal is brought, or to which the appeal is noted, shall be required as a condition for such appeal.

(6) Indien die partye by 'n aangeleentheid wat buite die bykomende jurisdiksie van 'n provinsiale of plaaslike afdeling van die Hooggeregshof ingevolge subartikel (3) val, daartoe ooreenkom, het 'n provinsiale of plaaslike afdeling, ondanks andersluidende bepalings, jurisdiksie om sodanige aangeleentheid te beslis: Met dien verstande dat 'n provinsiale of plaaslike afdeling nie jurisdiksie ingevolge hierdie subartikel verkry nie met betrekking tot 'n aangeleentheid in artikel 102(12) bedoel.

Prosedure-aangeleenthede

102. (1) Indien daar by enige aangeleentheid voor 'n provinsiale of plaaslike afdeling van die Hooggeregshof 'n geskilpunt is wat deurslaggewend vir die saak kan wees, en wat binne die uitsluitlike jurisdiksie van die Konstitusionele Hof ingevolge artikel 98(2) en (3) val, verwys die betrokke provinsiale of plaaslike afdeling, indien hy van mening is dat dit in die belang van geregtigheid is om dit te doen, daardie aangeleentheid na die Konstitusionele Hof vir sy beslissing: Met dien verstande dat, indien dit nodig is dat getuienis aangehoor word ten einde sodanige geskilpunt te beslis, die betrokke provinsiale of plaaslike afdeling sodanige getuienis moet aanhoor en 'n bevinding daaroor moet maak voordat die aangeleentheid na die Konstitusionele Hof verwys word.

(2) Indien daar ten opsigte van enige aangeleentheid voor 'n provinsiale of plaaslike afdeling 'n geskilpunt is behalwe 'n geskilpunt wat ingevolge subartikel (1) na die Konstitusionele Hof verwys is, moet die provinsiale of plaaslike afdeling, indien hy die betrokke geskilpunt na die Konstitusionele Hof verwys, die verrigtinge voor hom opskort, hangende die beslissing van die Konstitusionele Hof.

(3) Indien daar by enige aangeleentheid voor 'n provinsiale of plaaslike afdeling sowel grondwetlike as ander geskilpunte is, moet die betrokke provinsiale of plaaslike afdeling, indien hy nie 'n geskilpunt na die Konstitusionele Hof verwys nie, die aangeleentheid aanhoor en die feitebevindings maak wat ter sake kan wees by 'n grondwetlike geskilpunt binne die uitsluitlike jurisdiksie van die Konstitusionele Hof, en moet hy 'n beslissing gee oor die geskilpunte wat binne sy jurisdiksie val.

(4) Appèl kan aangeteken word by die Appèlafdeling teen 'n beslissing van 'n provinsiale of plaaslike afdeling ingevolge subartikel (3).

(5) Indien die Appèlafdeling in staat is om 'n appèl af te handel wat ingevolge subartikel (4) aangeteken is, sonder om 'n grondwetlike geskilpunt wat geopper is, te behandel, doen hy dit.

(6) Indien dit vir die doeleindes van die afhandeling van genoemde appèl nodig is dat die grondwetlike geskilpunt beslis word, verwys die Appèlafdeling sodanige geskilpunt na die Konstitusionele Hof vir sy beslissing.

(7) Die Hoofregter en die President van die Konstitusionele Hof vaardig gesamentlik reëls uit om die prosedure te vergemaklik om appèlle waarby daar sowel grondwetlike as ander geskilpunte is, te behandel, watter reëls voorsiening kan maak dat die grondwetlike geskilpunte na die Konstitusionele Hof verwys word voordat of nadat so 'n appèl deur die Appèlafdeling aangehoor is.

(8) Indien enige afdeling van die Hooggeregshof 'n saak afhandel waarin 'n grondwetlike geskilpunt geopper is en die hof van mening is dat die grondwetlike geskilpunt van sodanige openbare belang is dat 'n beslissing daaroor gegee behoort te word, kan hy, ondanks die feit dat die saak afgehandel is, sodanige geskilpunt na die Konstitusionele Hof vir 'n beslissing verwys.

(9) Wanneer 'n grondwetlike geskilpunt ingevolge subartikel (8) deur 'n afdeling van die Hooggeregshof na die Konstitusionele Hof verwys is, stel die Minister verantwoordelik vir die administrasie van die regspleging, op versoek van die President van die Konstitusionele Hof raadgewers aan om die grondwetlike geskilpunt te beredeneer.

(10) Indien die geldigheid van 'n wet by enige aangeleentheid in geskil is, en 'n betrokke regering nie 'n party by die verrigtinge is nie, is daardie regering daarop geregtig om as 'n party voor die betrokke hof toe te tree of om skriftelike betoë aan gemelde hof voor te lê.

(11) Appèlle na die Appèlafdeling en die Konstitusionele Hof word by wet gereël, met inbegrip van die reëls van sodanige howe, wat voorsiening kan maak dat verlof van die hof waarvandaan die appèl aangeteken word, of by wie die appèl aangeteken word, as 'n voorwaarde vir sodanige appèl gestel moet word.

(12) Appeals arising from matters referred to in section 101(3) and which relate to issues of constitutionality shall lie to the Constitutional Court.

(13) If a dispute arises between organs of state (other than a dispute referred to in section 101(3)*(d)*) regarding the question whether or not any executive or administrative act or conduct or any threatened executive or administrative act or conduct of one of those organs is consistent with this Constitution, the organ disputing the validity of the act or conduct may apply to a provincial or local division to refer the question of the validity of such act or conduct to the Constitutional Court for its decision.

(14) If the provincial or local division concerned is of the opinion that the act or conduct or threatened act or conduct referred to in subsection (13) may be unconstitutional, it shall refer the matter to the Constitutional Court.

(15) If evidence is necessary for the purpose of deciding a matter referred to in subsections (13) and (14), the provincial or local division concerned shall hear such evidence and make a finding thereon, before referring such matter to the Constitutional Court.

(16) A decision not to refer a matter to the Constitutional Court in terms of subsection (14), shall be appealable to the Constitutional Court.

(17) If, in any matter before a provincial or local division, the only issue raised is a constitutional issue within the exclusive jurisdiction of the Constitutional Court in terms of section 98(2) and (3), a refusal to refer such issue to the Constitutional Court shall be appealable to the Constitutional Court .

Other courts

103. (1) The establishment, jurisdiction, composition and functioning of all other courts shall be as prescribed by or under a law.

(2) If in any proceedings before a court referred to in subsection (1), it is alleged that any law or provision of such law is invalid on the ground of its inconsistency with a provision of this Constitution, the court shall, subject to the other provisions of this section, decide the matter on the assumption that the law or provision is valid.

(3) If in any proceedings before a court referred to in subsection (1), the presiding officer is of the opinion that it is in the interest of justice to do so, he or she may postpone the proceedings to enable the party who has alleged that a relevant law or provision is invalid, to apply to a provincial or local division of the Supreme Court for relief in terms of subsection (4).

(4) If the provincial or local division hearing an application referred to in subsection (3), is of the opinion that a decision regarding the validity of the law or provision is material to the adjudication of the matter before the court referred to in subsection (1), and that there is a reasonable prospect that the relevant law or provision will be held to be invalid, and that it is in the interest of justice to do so, the provincial or local division shall—

(a) if the issue raised is within its jurisdiction, deal with such issue itself, and if it is in the exclusive jurisdiction of the Constitutional Court, refer it to the Constitutional Court for its decision after making a finding on any evidence which may be relevant to such issue; and

(b) suspend the proceedings before the court referred to in subsection (1) pending the decision of the provincial or local division or the Constitutional Court, as the case may be.

Appointment, removal from office and remuneration of judges

104. (1) Judges of the Supreme Court shall be fit and proper persons appointed by the President acting on the advice of the Judicial Service Commission.

(2) Judges of the Constitutional Court and the Supreme Court shall receive such remuneration as may be prescribed by or under law, and their remuneration shall not be reduced during their continuation in office.

(12) Appèlle wat voortspruit uit aangeleenthede beoog in artikel 101(3) en wat betrekking het op grondwetlike geskilpunte, word aangeteken by die Konstitusionele Hof.

(13) Indien 'n geskil tussen staatsorgane (behalwe 'n geskil bedoel in artikel 101(3)*(d)*) ontstaan betreffende die vraag of enige uitvoerende of administratiewe handeling of optrede of enige dreigende uitvoerende handeling of optrede van een van daardie organe met hierdie Grondwet bestaanbaar is al dan nie, kan die orgaan wat die geldigheid van die handeling of optrede betwis by 'n provinsiale of plaaslike afdeling aansoek doen om die vraag na die geldigheid van sodanige handeling of optrede na die Konstitusionele Hof vir sy beslissing te verwys.

(14) Indien die betrokke provinsiale of plaaslike afdeling van mening is dat die handeling of optrede of dreigende handeling of optrede bedoel in subartikel (13) grondwetlik onbestaanbaar kan wees, verwys hy die aangeleentheid na die Konstitusionele Hof.

(15) Indien getuienis nodig is ten einde 'n aangeleentheid bedoel in subartikels (13) en (14) te beslis, hoor die betrokke provinsiale of plaaslike afdeling sodanige getuienis aan en maak hy 'n bevinding daaroor, voordat die aangeleentheid na die Konstitusionele Hof verwys word.

(16) 'n Beslissing om nie 'n aangeleentheid ingevolge subartikel (14) na die Konstitusionele Hof te verwys nie, is appelleerbaar na die Konstitusionele Hof.

(17) Indien ten opsigte van enige aangeleentheid voor 'n provinsiale of plaaslike afdeling die enigste geskilpunt wat geopper word 'n grondwetlike geskilpunt is binne die uitsluitlike jurisdiksie van die Konstitusionele Hof ingevolge artikel 98(2) en (3), is 'n weiering om sodanige geskilpunt na die Konstitusionele Hof te verwys, appelleerbaar na die Konstitusionele Hof.

Ander howe

103. (1) Die instelling, jurisdiksie, samestelling en funksionering van alle ander howe is soos by of kragtens 'n wet voorgeskryf.

(2) Indien dit by enige verrigtinge voor 'n hof bedoel in subartikel (1) beweer word dat enige wet of bepaling daarvan ongeldig is op grond van die onbestaanbaarheid daarvan met 'n bepaling van hierdie Grondwet, beslis die hof, behoudens die ander bepalings van hierdie artikel, die aangeleentheid in die veronderstelling dat die wet of bepaling geldig is.

(3) Indien in enige verrigtinge voor 'n hof bedoel in subartikel (1) die voorsittende beampte van oordeel is dat dit in die belang van geregtigheid is om dit te doen, kan hy of sy die verrigtinge uitstel ten einde die party wat beweer dat 'n betrokke wet of bepaling ongeldig is, die geleentheid te bied om by 'n provinsiale of plaaslike afdeling van die Hooggeregshof aansoek te doen om regshulp ingevolge subartikel (4).

(4) Indien die provinsiale of plaaslike afdeling wat 'n aansoek bedoel in subartikel (3) aanhoor, van oordeel is dat 'n beslissing betreffende die geldigheid van die wet of bepaling wesenlik is vir die beregting van die aangeleentheid voor die hof bedoel in subartikel (1), en dat daar 'n redelike vooruitsig is dat die betrokke wet of bepaling ongeldig bevind sal word, en dat dit in belang van geregtigheid is om dit te doen, moet die provinsiale of plaaslike afdeling—

(a) indien die geskilpunt wat geopper is binne sy jurisdiksie val, self met die geskilpunt handel, en indien dit binne die uitsluitlike jurisdiksie van die Konstitusionele Hof val, dit na die Konstitusionele Hof vir sy beslissing verwys nadat 'n bevinding gemaak is oor enige getuienis wat by so 'n geskilpunt ter sake mag wees; en

(b) die verrigtinge voor die hof bedoel in subartikel (1) opskort hangende die beslissing van die provinsiale of plaaslike afdeling of die Konstitusionele Hof, na gelang van die geval.

Aanstelling, ampsontheffing en besoldiging van regters

104. (1) Regters van die Hooggeregshof moet gepaste en geskikte persone wees wat deur die President, handelende op advies van die Regterlike Dienskommissie, aangestel word.

(2) Regters van die Konstitusionele Hof en die Hooggeregshof ontvang die besoldiging wat by of kragtens wet voorgeskryf word, en hul besoldiging mag nie gedurende hul ampstermyn verminder word nie.

(3) Any judge shall, before commencing to perform the functions of his or her office, make and subscribe an oath or solemn affirmation in the terms set out in Schedule 3 before any other judge.

(4) A judge may only be removed from office by the President on the grounds of misbehaviour, incapacity or incompetence established by the Judicial Service Commission and upon receipt of an address from both the National Assembly and the Senate praying for such removal.

(5) A judge who is the subject of an investigation by the Judicial Service Commission in terms of subsection (4) may be suspended by the President pending such investigation.

Judicial Service Commission

105. (1) There shall be a Judicial Service Commission, which shall, subject to subsection (3), consist of—

(a) the Chief Justice, who shall preside at meetings of the Commission;
(b) the President of the Constitutional Court;
(c) one Judge President designated by the Judges President;
(d) the Minister responsible for the administration of justice or his or her nominee;
(e) two practising advocates designated by the advocates' profession;
(f) two practising attorneys designated by the attorneys' profession;
(g) one professor of law designated by the deans of all the law faculties at South African universities;
(h) four senators designated *en bloc* by the Senate by resolution adopted by a majority of at least two-thirds of all its members;
(i) four persons, two of whom shall be practising attorneys or advocates, who shall be designated by the President in consultation with the Cabinet;
(j) on the occasion of the consideration of matters specifically relating to a provincial division of the Supreme Court, the Judge President of the relevant division and the Premier of the relevant province.

(2) The functions of the Judicial Service Commission shall be—

(a) to make recommendations regarding the appointment, removal from office, term of office and tenure of judges of the Supreme Court in terms of section 104;
(b) to make recommendations regarding the removal from office of judges of the Constitutional Court in terms of section 104(4); and
(c) to advise the national and provincial governments on all matters relating to the judiciary and the administration of justice.

(3) When the Commission performs its functions in terms of subsection (2)*(c)*, it shall sit without the four senators referred to in subsection (1)*(h)*.

(4) The Commission shall determine its own procedure, provided that the support of at least an ordinary majority of all its members shall be required for its decisions.

(5) The Commission may appoint committees from among its number and assign any of its powers and functions to such committee.

Seats of Constitutional Court and Appellate Division

106. (1) The seat of the Constitutional Court shall be Johannesburg.

(2) The seat of the Appellate Division of the Supreme Court shall be Bloemfontein.

Languages

107. (1) A party to litigation, an accused person and a witness may, during the proceedings of a court, use the South African language of his or her choice, and may require such proceedings of a court in which he or she is involved to be interpreted in a language understood by him or her.

(3) 'n Regter moet, voordat hy of sy met die verrigting van sy of haar ampspligte begin, 'n eed of plegtige verklaring met die strekking in Bylae 3 uiteengesit voor 'n ander regter aflê en onderteken.

(4) 'n Regter kan slegs van sy of haar amp onthef word deur die President op grond van wangedrag, onvermoë of onbekwaamheid wat deur die Regterlike Dienskommissie vasgestel is en by ontvangs van 'n versoekskrif van sowel die Nasionale Vergadering as die Senaat waarin sodanige ontheffing versoek word.

(5) 'n Regter wat onderworpe aan 'n ondersoek deur die Regterlike Dienskommissie ingevolge subartikel (4) is, kan deur die President hangende sodanige ondersoek geskors word.

Regterlike Dienskommissie

105. (1) Daar is 'n Regterlike Dienskommissie wat, behoudens subartikel (3), bestaan uit—

(a) die Hoofregter, wat by vergaderings van die Kommissie voorsit;
(b) die President van die Konstitusionele Hof;
(c) een Regter-president deur die Regters-president aangewys;
(d) die Minister verantwoordelik vir die administrasie van die regspleging of sy of haar genomineerde;
(e) twee praktiserende advokate deur die advokateprofessie aangewys;
(f) twee praktiserende prokureurs deur die prokureursprofessie aangewys;
(g) een hoogleraar in die regte deur die dekane van al die regsfakulteite van Suid-Afrikaanse universiteite aangewys;
(h) vier senatore *en bloc* deur die Senaat aangewys by 'n besluit aangeneem deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van al die lede daarvan;
(i) vier persone, van wie twee praktiserende prokureurs of advokate moet wees, wat deur die President in oorleg met die Kabinet aangewys word;
(j) in die geval van die oorweging van aangeleenthede wat spesifiek op 'n provinsiale afdeling van die Hooggeregshof betrekking het, die Regter-president van die betrokke afdeling en die Premier van die betrokke provinsie.

(2) Die werksaamhede van die Regterlike Dienskommissie is—

(a) om aanbevelings te doen rakende die aanstelling, ontheffing en ampsduur en -termyn van regters van die Hooggeregshof ingevolge artikel 104;
(b) om aanbevelings te doen betreffende die ampsontheffing van regters van die Konstitusionele Hof ingevolge artikel 104(4); en
(c) om die nasionale en provinsiale regerings te adviseer oor alle aangeleenthede rakende die regsprekende gesag en die administrasie van die regspleging.

(3) Wanneer die Kommissie sy werksaamhede ingevolge subartikel (2)*(c)* verrig, neem hy sitting sonder die vier senatore bedoel in subartikel (1)*(h)*.

(4) Die Kommissie bepaal sy eie prosedure, met dien verstande dat by die neem van besluite, die steun van minstens 'n gewone meerderheid van al sy lede vereis word.

(5) Die Kommissie kan uit sy lede komitees aanstel en enige van sy bevoegdhede en werksaamhede aan so 'n komitee opdra.

Setels van Konstitusionele Hof en Appèlafdeling

106. (1) Die setel van die Konstitusionele Hof is Johannesburg.

(2) Die setel van die Appèlafdeling van die Hooggeregshof is Bloemfontein.

Taal

107. (1) 'n Party by 'n geding, 'n beskuldigde en 'n getuie kan gedurende die verrigtinge van 'n hof die Suid-Afrikaanse taal van sy of haar keuse gebruik en kan eis dat die verrigtinge van 'n hof waarby hy of sy betrokke is, in 'n taal wat hy of sy verstaan, vertaal word.

(2) The record of the proceedings of a court shall, subject to section 3, be kept in any official language: Provided that the relevant rights relating to language and the status of languages in this regard existing at the commencement of this Constitution shall not be diminished.

Attorneys-General

108. (1) The authority to institute criminal prosecutions on behalf of the state shall vest in the attorneys-general of the Republic.

(2) The area of jurisdiction, powers and functions of an attorney-general shall be as prescribed by or under law.

(3) No person shall be appointed as an attorney-general unless he or she is appropriately qualified in terms of a law regulating the appointment of attorneys-general in the Republic.

Magistrates Commission

109. There shall be a Magistrates Commission established by law to ensure that the appointment, promotion, transfer or dismissal of, or disciplinary steps against magistrates, take place without favour or prejudice, and that the applicable laws and administrative directives in this regard are applied uniformly and properly, and to ensure that no victimization or improper influencing of magistrates occurs.

CHAPTER 8

The Public Protector, Human Rights Commission, Commission on Gender Issues and Restitution of Land Rights

THE PUBLIC PROTECTOR

Establishment and appointment

110. (1) There shall be a Public Protector for the Republic.

(2) The President shall, whenever it becomes necessary, appoint as the Public Protector a person—

(a) nominated by a joint committee of the Houses of Parliament composed of one member of each party represented in Parliament and willing to serve on the committee; and

(b) approved by the National Assembly and the Senate by a resolution adopted by a majority of at least 75 per cent of the members present and voting at a joint meeting:

Provided that if any nomination is not approved as required in paragraph *(b)*, the joint committee shall nominate another person.

(3) The first appointment of a person as the Public Protector after the commencement of this Constitution shall be made within 60 days of the first sitting of the Senate under this Constitution.

(4) The Public Protector shall be a South African citizen who is a fit and proper person to hold such office, and who—

(a) is a Judge of the Supreme Court of South Africa; or

(b) is qualified to be admitted as an advocate and has, for a cumulative period of at least 10 years after having so qualified—

(i) practised as an advocate or an attorney; or

(ii) lectured in law at a university; or

(c) has specialised knowledge of or experience for a period of at least 10 years in the administration of justice, public administration or public finance.

(5) Unless the new constitutional text provides otherwise, the Public Protector shall hold office for a period of seven years.

(6) The remuneration and other terms and conditions of employment of the Public Protector shall be as prescribed by or under an Act of Parliament,

(2) Die notule van hofverrigtinge word, behoudens artikel 3, in enige amptelike taal gehou: Met dien verstande dat die betrokke regte met betrekking tot taal en die status van tale in dié verband wat by die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bestaan, nie verminder mag word nie.

Prokureurs-generaal

108. (1) Die gesag om strafregtelike vervolgings namens die staat in te stel, berus by die prokureurs-generaal van die Republiek.

(2) Die regsgebied, bevoegdhede en werksaamhede van 'n prokureur-generaal is soos voorgeskryf by of kragtens 'n wet.

(3) Niemand word as prokureur-generaal aangestel nie tensy hy of sy toepaslik gekwalifiseer is ingevolge 'n wet wat die aanstelling van prokureurs-generaal in die Republiek reël.

Landdrostekommissie

109. Daar moet 'n Landdrostekommissie wees wat by wet ingestel is ten einde te verseker dat die aanstelling, bevordering, verplasing of ontslag van, of dissiplinêre stappe teen, landdroste, sonder begunstiging of vooroordeel plaasvind, en dat die toepaslike wette en administratiewe voorskrifte in dié verband eenvormig en behoorlik toegepas word, en ten einde te verseker dat geen viktimisering of onbehoorlike beïnvloeding van landdroste plaasvind nie.

HOOFSTUK 8

Die Openbare Beskermer, Menseregtekommissie, Kommissie op Geslagsgelykheid en Herstel van Grondregte

DIE OPENBARE BESKERMER

Instelling en aanstelling

110. (1) Daar is 'n Openbare Beskermer vir die Republiek.

(2) Die President moet, wanneer dit ook al nodig mag word, 'n persoon as die Openbare Beskermer aanstel wat—

(a) benoem is deur 'n gesamentlike komitee van die Huise van die Parlement bestaande uit 'n lid van elke party wat in die Parlement verteenwoordig is en wat bereid is om in die komitee te dien; en

(b) goedgekeur is deur die Nasionale Vergadering en die Senaat by 'n besluit aangeneem deur minstens 75 persent van die lede wat by 'n gesamentlike vergadering teenwoordig is en stem:

Met dien verstande dat indien 'n benoeming nie volgens voorskrif van paragraaf *(b)* goedgekeur word nie, die gesamentlike komitee 'n ander persoon moet benoem.

(3) Die eerste aanstelling van 'n persoon benoem as Openbare Beskermer na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet, moet gedoen word binne 60 dae na die eerste sitting van die Senaat kragtens hierdie Grondwet.

(4) Die Openbare Beskermer moet 'n Suid-Afrikaanse burger wees wat 'n gepaste en geskikte persoon is om so 'n amp te beklee, en wat—

(a) 'n Regter van die Hooggeregshof van Suid-Afrika is; of

(b) gekwalifiseerd is om as 'n advokaat toegelaat te word en wat, vir 'n samelopende tydperk van minstens 10 jaar nadat hy of sy aldus gekwalifiseer het—

(i) as 'n advokaat of prokureur gepraktiseer het; of

(ii) in die regte aan 'n universiteit gedoseer het; of

(c) beskik oor gespesialiseerde kennis van of ondervinding vir 'n tydperk van minstens 10 jaar in die regspleging, publieke administrasie of staatsfinansies.

(5) Tensy die nuwe grondwetlike teks anders bepaal, beklee die Openbare Beskermer die amp vir 'n tydperk van sewe jaar.

(6) Die besoldiging en ander bedinge en voorwaardes van diens van die Openbare Beskermer is soos voorgeskryf by of kragtens 'n Parlementswet,

and such remuneration shall not be reduced, nor shall such terms and conditions be adversely altered, during his or her term of office.

(7) The Public Protector shall not perform remunerative work outside his or her official duties.

(8) The Public Protector may be removed from office by the President, but only on the grounds of misbehaviour, incapacity or incompetence, determined by a joint committee of the Houses of Parliament, composed as provided in subsection (2)*(a)*, and upon receipt of an address from both the National Assembly and the Senate requesting such removal.

(9) A Public Protector who is the subject of an investigation by a joint committee in terms of subsection (8), may be suspended by the President pending a decision in such investigation.

Independence and impartiality

111. (1) The Public Protector shall be independent and impartial and shall exercise and perform his or her powers and functions subject only to this Constitution and the law.

(2) The Public Protector and the persons appointed in terms of section 113(1) shall have such immunities and privileges as may be assigned to them by or under an Act of Parliament for the purpose of ensuring the independent and impartial exercise and performance of their powers and functions.

(3) No organ of state and no member or employee of an organ of state nor any other person shall interfere with the Public Protector or a person appointed under section 113 in the exercise and performance of his or her powers and functions.

(4) All organs of state shall accord such assistance as may be reasonably required for the protection of the independence, impartiality, dignity and effectiveness of the Public Protector in the exercise and performance of his or her powers and functions.

Powers and functions

112. (1) The Public Protector shall, in addition to any powers and functions assigned to him or her by any law, be competent—

(a) to investigate, on his or her own initiative or on receipt of a complaint, any alleged—
  (i) maladministration in connection with the affairs of government at any level;
  (ii) abuse or unjustifiable exercise of power or unfair, capricious, discourteous or other improper conduct or undue delay by a person performing a public function;
  (iii) improper or dishonest act, or omission or corruption, with respect to public money;
  (iv) improper or unlawful enrichment, or receipt of any improper advantage, or promise of such enrichment or advantage, by a person as a result of an act or omission in the public administration or in connection with the affairs of government at any level or of a person performing a public function; or
  (v) act or omission by a person in the employ of government at any level, or a person performing a public function, which results in unlawful or improper prejudice to any other person;

(b) to endeavour, in his or her sole discretion, to resolve any dispute or rectify any act or omission by—
  (i) mediation, conciliation or negotiation;
  (ii) advising, where necessary, any complainant regarding appropriate remedies; or
  (iii) any other means that may be expedient in the circumstances; or

en sodanige besoldiging word nie verminder en sodanige bedinge en voorwaardes word nie nadelig verander gedurende sy of haar ampstermyn nie.

(7) Die Openbare Beskermer verrig nie besoldigde werk buite sy of haar ampspligte nie.

(8) Die Openbare Beskermer kan deur die President van sy of haar amp onthef word, maar slegs op grond van wangedrag, onvermoë of onbekwaamheid wat vasgestel is deur 'n gesamentlike komitee van die Huise van die Parlement saamgestel volgens voorskrif van subartikel (2)*(a)*, en by ontvangs van 'n versoekskrif van sowel die Nasionale Vergadering as die Senaat waarin sodanige ontheffing versoek word.

(9) 'n Openbare Beskermer wat onderworpe aan 'n ondersoek deur 'n gesamentlike komitee ingevolge subartikel (8) is, kan deur die President geskors word hangende 'n beslissing in sodanige ondersoek.

Onafhanklikheid en onpartydigheid

111. (1) Die Openbare Beskermer is onafhanklik en onpartydig en oefen sy of haar bevoegdhede uit en verrig sy of haar werksaamhede onderworpe slegs aan hierdie Grondwet en die reg.

(2) Die Openbare Beskermer en die persone ingevolge artikel 113(1) aangestel, het die immuniteite en voorregte wat aan hulle by of kragtens 'n Parlementswet verleen word ten einde die onafhanklike en onpartydige uitoefening en verrigting van hul bevoegdhede en werksaamhede te verseker.

(3) Geen staatsorgaan en geen lid of werknemer van 'n staatsorgaan en geen ander persoon mag die Openbare Beskermer of 'n persoon kragtens artikel 113 aangestel in die uitoefening en verrigting van sy of haar bevoegdhede en werksaamhede hinder nie.

(4) Alle staatsorgane verleen die bystand wat redelikerwys vereis mag word vir die beskerming van die onafhanklikheid, onpartydigheid, waardigheid en doeltreffendheid van die Openbare Beskermer in die uitoefening en verrigting van sy of haar bevoegdhede en werksaamhede.

Bevoegdhede en werksaamhede

112. (1) Die Openbare Beskermer is bevoeg om, benewens enige bevoegdhede en werksaamhede by wet hom of haar toegewys—

(a) op eie inisiatief of by ontvangs van 'n klagte, ondersoek te doen na enige beweerde—

(i) wanadministrasie in verband met regeringsaangeleenthede op enige vlak;

(ii) misbruik of ongeregverdigde uitoefening van mag of onbillike, wispelturige, onbeleefde of ander onbehoorlike optrede of onverskoonbare vertraging deur 'n persoon wat 'n openbare werksaamheid verrig;

(iii) onbehoorlike of oneerlike handeling, of late of korrupsie, ten opsigte van openbare fondse;

(iv) onbehoorlike of onregmatige verryking, of ontvangs van enige onbehoorlike voordeel, of belofte van sodanige verryking of voordeel, deur 'n persoon as gevolg van 'n handeling of late in die staatsadministrasie of in verband met regeringsaangeleenthede op enige vlak, of van 'n persoon wat 'n openbare werksaamheid verrig; of

(v) handeling of late deur 'n persoon in diens van die regering op enige vlak, of 'n persoon wat 'n openbare werksaamheid verrig wat onregmatige of onbehoorlike benadeling vir enige ander persoon tot gevolg het;

(b) in sy of haar uitsluitlike diskresie te poog om enige dispuut op te los of enige handeling of late reg te stel—

(i) deur bemiddeling, versoening of onderhandeling;

(ii) deur enige klaer of klaagster, waar nodig, aangaande toepaslike remedies te adviseer; of

(iii) op enige ander wyse wat onder die omstandighede geskik mag wees; of

(c) at any time prior to, during or after an investigation—
(i) if he or she is of the opinion that the facts disclose the commission of an offence by any person, to bring the matter to the notice of the relevant authority charged with prosecutions; or
(ii) if he or she deems it advisable, to refer any matter which has a bearing on an investigation, to the appropriate public body or authority affected by it or to make an appropriate recommendation regarding the redress of the prejudice resulting therefrom or make any other appropriate recommendation he or she deems expedient to the affected public body or authority.

(2) Nothing in subsection (1) shall be construed as empowering the Public Protector to investigate the performance of judicial functions by any court of law.

(3) The Public Protector shall conduct an investigation under subsection (1) with due regard to the circumstances of each case, and shall for the purposes of such investigation, in addition to such powers as may be prescribed by law, but subject to the provisions of this Constitution and the law of privilege, be competent to—

(a) direct any person to appear before him or her to give evidence or to produce any document in his or her possession or under his or her control which, in the opinion of the Public Protector, has a bearing on the matter being inquired into, and may examine such person for that purpose; and
(b) enter, or authorise another person to enter, any building or premises and there to make such investigation or inquiry as he or she may deem necessary, and seize anything on those premises which in his or her opinion has a bearing on the purpose of the investigation.

(4) The Public Protector or any member of his or her staff shall be competent, but not compellable, to answer questions in any proceedings in or before a court of law or any body or institution established by or under any law, in connection with any information which in the course of his or her investigation has come to his or her knowledge.

(5) Recourse to, or the exercise and performance of any powers and functions of, the Public Protector shall not oust the jurisdiction of a court of law to hear any matter or cause whatsoever.

(6) The Public Protector shall report in writing on his or her activities to Parliament at least once every year.

Staff and expenditure

113. (1) The Public Protector may appoint, on such terms and conditions of service as may be determined by or under a law, such persons as may be necessary for the discharge of the work of the office of the Public Protector.

(2) The Public Protector may delegate any of his or her powers or functions to persons referred to in subsection (1) subject to such conditions as may be determined by or under a law.

(3) Expenditure incidental to the exercise and performance of the powers and functions of the Public Protector in terms of this Constitution or under any other law shall be defrayed from money appropriated by Parliament.

Provincial public protectors

114. (1) A provincial legislature may, subject to subsections (2) and (3), by law provide for the establishment, appointment, powers and functions of a provincial public protector and for matters in connection therewith.

(2) A provincial law referred to in subsection (1) shall not in any way derogate from the powers and functions of the Public Protector.

(3) A provincial public protector shall be appointed by the Premier of a province in consultation with the Public Protector, provided that the appointment shall be confirmed by resolution of a majority of at least two-thirds of all the members of the provincial legislature.

(c) te eniger tyd voor, gedurende of na 'n ondersoek—

(i) indien hy of sy van oordeel is dat die feite die pleeg van 'n misdryf deur enige persoon openbaar, die aangeleentheid onder die aandag te bring van die betrokke gesag wat met vervolgings belas is; of

(ii) indien hy of sy dit raadsaam ag, 'n aangeleentheid wat op 'n ondersoek betrekking het na die gepaste openbare liggaam of gesag wat daardeur geraak word, te verwys, of om 'n gepaste aanbeveling aangaande die herstel van die nadeel wat daaruit voortvloei te doen, of enige ander gepaste aanbeveling wat hy of sy doenlik ag aan die betrokke openbare liggaam of gesag te doen.

(2) Niks in subartikel (1) word uitgelê as sou dit die Openbare Beskermer magtig om die verrigting deur enige geregshof van regsprekende werksaamhede te ondersoek nie.

(3) Die Openbare Beskermer doen 'n ondersoek kragtens subartikel (1) met behoorlike inagneming van die omstandighede van elke geval, en vir die doeleindes van so 'n ondersoek het hy of sy, benewens die bevoegdhede wat by wet voorgeskryf word, maar onderworpe aan die bepalings van hierdie Grondwet en die reg aangaande privilegie, die bevoegdheid om—

(a) enige persoon te gelas om voor hom of haar te verskyn om getuienis te lewer of om enige dokument in sy of haar besit of onder sy of haar beheer voor te lê wat, na die oordeel van die Openbare Beskermer, betrekking het op die aangeleentheid wat ondersoek word, en om so 'n persoon vir daardie doel te ondervra; en

(b) enige gebou of perseel te betree, of 'n ander persoon daartoe te magtig, en om daar die ondersoek of navraag te doen wat hy of sy nodig ag, en beslag te lê op enigiets op daardie perseel wat na sy of haar mening op die doel van die ondersoek betrekking het.

(4) Die Openbare Beskermer of enige lid van sy of haar personeel is bevoeg, maar nie verplig nie, om in enige verrigtinge in of voor 'n geregshof of enige liggaam of instelling by of kragtens 'n wet ingestel, vrae in verband met enige inligting wat in die loop van sy of haar ondersoek tot sy of haar kennis gekom het, te beantwoord.

(5) 'n Beroep op, of die uitoefening of verrigting van enige bevoegdhede en werksaamhede van, die Openbare Beskermer sluit nie die jurisdiksie van 'n geregshof uit om enige aangeleentheid of saak hoegenaamd aan te hoor nie.

(6) Die Openbare Beskermer moet minstens een maal per jaar skriftelik aan die Parlement oor sy of haar aktiwiteite verslag doen.

Personeel en uitgawes

113. (1) Die Openbare Beskermer kan op die bedinge en voorwaardes van diens wat by of kragtens 'n wet bepaal word, die persone aanstel wat nodig is om die werksaamhede van die kantoor van die Openbare Beskermer te verrig.

(2) Die Openbare Beskermer kan, behoudens die voorwaardes by of kragtens 'n wet bepaal, enige van sy of haar bevoegdhede of werksaamhede aan persone bedoel in subartikel (1) delegeer.

(3) Uitgawes in verband met die uitoefening en verrigting van die bevoegdhede en werksaamhede van die Openbare Beskermer ingevolge hierdie Grondwet of kragtens enige ander wet word bestry uit geld wat deur die Parlement bewillig is.

Provinsiale openbare beskermers

114. (1) 'n Provinsiale wetgewer kan, behoudens subartikels (2) en (3), by wet voorsiening maak vir die instelling, aanstelling, bevoegdhede en werksaamhede van 'n provinsiale openbare beskermer en vir aangeleenthede wat daarmee in verband staan.

(2) 'n Provinsiale wet bedoel in subartikel (1) mag op geen wyse die bevoegdhede en werksaamhede van die Openbare Beskermer beperk nie.

(3) 'n Provinsiale openbare beskermer word deur die Premier van 'n provinsie in oorleg met die Openbare Beskermer aangestel, met dien verstande dat die aanstelling by besluit deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van al die lede van die provinsiale wetgewer bekragtig word.

(4) A provincial public protector shall exercise and perform his or her powers and functions in consultation with the Public Protector, who shall have concurrent jurisdiction in the provinces.

HUMAN RIGHTS COMMISSION

Establishment and appointments

115. (1) There shall be a Human Rights Commission, which shall consist of a chairperson and 10 members who are fit and proper persons, South African citizens and broadly representative of the South African community.

(2) The members of the Commission shall be appointed as provided in subsection (3) and vacancies in the Commission shall be filled accordingly.

(3) The President shall, whenever it becomes necessary, appoint as a member of the Commission a person—

(a) nominated by a joint committee of the Houses of Parliament composed of one member of each party represented in Parliament and willing to participate in the committee; and

(b) approved by the National Assembly and the Senate by a resolution adopted by a majority of at least 75 per cent of the members present and voting at a joint meeting:

Provided that if any nomination is not approved as required in paragraph *(b)*, the joint committee shall nominate another person.

(4) The first members of the Commission after the commencement of this Constitution, shall be appointed within 60 days of the first sitting of the Senate under this Constitution.

(5) A Chairperson and a Deputy Chairperson of the Commission shall as often as it becomes necessary be elected by the members of the Commission from among their number.

Powers and functions

116. (1) The Commission shall, in addition to any powers and functions assigned to it by law, be competent and be obliged to—

(a) promote the observance of, respect for and the protection of fundamental rights;

(b) develop an awareness of fundamental rights among all people of the Republic;

(c) make recommendations to organs of state at all levels of government where it considers such action advisable for the adoption of progressive measures for the promotion of fundamental rights within the framework of the law and this Constitution, as well as appropriate measures for the further observance of such rights;

(d) undertake such studies for report on or relating to fundamental rights as it considers advisable in the performance of its functions; and

(e) request any organ of state to supply it with information on any legislative or executive measures adopted by it relating to fundamental rights.

(2) If the Commission is of the opinion that any proposed legislation might be contrary to Chapter 3 or to norms of international human rights law which form part of South African law or to other relevant norms of international law, it shall immediately report that fact to the relevant legislature.

(3) The Commission shall be competent to investigate on its own initiative or on receipt of a complaint, any alleged violation of fundamental rights, and if, after due investigation, the Commission is of the opinion that there is substance in any complaint made to it, it shall, in so far as it is able to do so, assist the complainant and other persons adversely affected thereby, to secure redress, and where it is necessary for that purpose to do so, it may arrange for or provide financial assistance to enable proceedings to be taken to a competent court for the necessary relief or may direct a complainant to an appropriate forum.

(4) 'n Provinsiale openbare beskermer moet sy of haar bevoegdhede en werksaamhede uitoefen en verrig in oorleg met die Openbare Beskermer, wat konkurrente jurisdiksie in die provinsies het.

MENSEREGTEKOMMISSIE

Instelling en aanstellings

115. (1) Daar is 'n Menseregtekommissie, wat uit 'n voorsitter en 10 lede bestaan wat gepaste en geskikte persone is, Suid-Afrikaanse burgers is en oor die algemeen verteenwoordigend van die Suid-Afrikaanse gemeenskap is.

(2) Die lede van die Kommissie word volgens voorskrif van subartikel (3) aangestel en vakatures in die Kommissie word dienooreenkomstig gevul.

(3) Die President moet, wanneer dit ook al nodig mag word, 'n persoon as 'n lid van die Kommissie aanstel wat—

(a) benoem is deur 'n gesamentlike komitee van die Huise van die Parlement bestaande uit 'n lid van elke party wat in die Parlement verteenwoordig is en wat bereid is om in die komitee te dien; en

(b) goedgekeur is deur die Nasionale Vergadering en die Senaat by 'n besluit aangeneem deur minstens 75 persent van die lede wat by 'n gesamentlike vergadering teenwoordig is en stem:

Met dien verstande dat indien 'n benoeming nie volgens voorskrif van paragraaf *(b)* goedgekeur word nie, die gesamentlike komitee 'n ander persoon moet benoem.

(4) Die eerste lede van die Kommissie na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet, moet aangestel word binne 60 dae na die eerste sitting van die Senaat kragtens hierdie Grondwet.

(5) 'n Voorsitter en 'n Ondervoorsitter van die Kommissie word so gereeld as wat nodig word deur die lede van die Kommissie uit hul geledere gekies.

Bevoegdhede en werksaamhede

116. (1) Die Kommissie is, benewens enige bevoegdhede en verpligtinge by wet aan die Kommissie toegewys, bevoeg en verplig om—

(a) die nalewing van, respek vir en die beskerming van fundamentele regte te bevorder;

(b) 'n bewustheid van fundamentele regte onder al die mense van die Republiek aan te kweek;

(c) aanbevelings aan staatsorgane op alle regeringsvlakke te doen waar die Kommissie sodanige optrede as raadsaam beskou vir die instelling van maatreëls wat fundamentele regte progressief binne die raamwerk van die reg en hierdie Grondwet mag bevorder, asook paslike maatreëls vir die verdere nalewing van sodanige regte;

(d) die studies ten einde verslag te doen oor of met betrekking tot fundamentele regte te onderneem wat die Kommissie by die verrigting van sy werksaamhede as raadsaam beskou; en

(e) enige staatsorgaan te versoek om hom te voorsien van inligting oor enige wetgewende of uitvoerende maatreëls wat deur die betrokke orgaan met betrekking tot fundamentele regte aangeneem is.

(2) Indien die Kommissie van oordeel is dat enige voorgestelde wetgewing onbestaanbaar sou kon wees met Hoofstuk 3, of met die norme van die internasionale reg aangaande menseregte wat deel uitmaak van die Suid-Afrikaanse reg, of met ander tersaaklike norme van die volkereg, moet die Kommissie dit onverwyld onder die betrokke wetgewer se aandag bring.

(3) Die Kommissie is bevoeg om op eie inisiatief of by ontvangs van 'n klagte enige beweerde skending van fundamentele regte te ondersoek, en indien die Kommissie, na behoorlike ondersoek, van mening is dat daar gronde vir so 'n klagte is, moet die Kommissie, in soverre dit moontlik is, die klaer en ander persone wat nadelig daardeur geraak word, bystaan ten einde regstelling te verseker, en waar dit vir daardie doel nodig is, kan die Kommissie finansiële bystand reël of verleen sodat verrigtinge voor 'n bevoegde hof vir die nodige verligting ingestel kan word, of 'n klaer na 'n gepaste forum verwys.

Staff and expenditure

117. (1) The Commission shall appoint a director, who shall be the chief executive officer of the Commission and who shall be empowered to appoint staff subject to the approval of the Commission and on such terms and conditions of service as may be determined by or under an Act of Parliament.

(2) Expenditure incidental to the exercise and performance of the powers and functions of the Commission in terms of this Constitution or any other law shall be defrayed from money appropriated by Parliament.

Reports

118. The Commission shall report to the President at least once every year on its activities, and the President shall cause such report to be tabled promptly in the National Assembly and the Senate.

COMMISSION ON GENDER EQUALITY

Establishment

119. (1) There shall be a Commission on Gender Equality, which shall consist of a chairperson and such number of members as may be determined by an Act of Parliament.

(2) The Commission shall consist of persons who are fit and proper for appointment, South African citizens and broadly representative of the South African community.

(3) The object of the Commission shall be to promote gender equality and to advise and to make recommendations to Parliament or any other legislature with regard to any laws or proposed legislation which affects gender equality and the status of women.

Composition and functioning

120. The Act of Parliament referred to in section 119 shall provide for the composition, powers, functions and functioning of the Commission on Gender Issues and for all other matters in connection therewith.

RESTITUTION OF LAND RIGHTS

Claims

121. (1) An Act of Parliament shall provide for matters relating to the restitution of land rights, as envisaged in this section and in sections 122 and 123.

(2) A person or a community shall be entitled to claim restitution of a right in land from the state if—

(a) such person or community was dispossessed of such right at any time after a date to be fixed by the Act referred to in subsection (1); and

(b) such dispossession was effected under or for the purpose of furthering the object of a law which would have been inconsistent with the prohibition of racial discrimination contained in section 8(2), had that section been in operation at the time of such dispossession.

(3) The date fixed by virtue of subsection (2)*(a)* shall not be a date earlier than 19 June 1913.

(4) *(a)* The provisions of this section shall not apply to any rights in land expropriated under the Expropriation Act, 1975 (Act No. 63 of 1975), or any other law incorporating by reference that Act, or the provisions of that Act with regard to compensation, if just and equitable compensation as contemplated in section 123(4) was paid in respect of such expropriation.

(b) In this section "Expropriation Act, 1975" shall include any expropriation law repealed by that Act.

Personeel en uitgawes

117. (1) Die Kommissie stel 'n direkteur aan, wat die hoof- uitvoerende beampte van die Kommissie is en wat by magte is om personeel aan te stel onderworpe aan die goedkeuring van die Kommissie en op die bedinge en voorwaardes van diens wat by of kragtens 'n Parlementswet bepaal word.

(2) Uitgawes in verband met die uitoefening en verrigting van die bevoegdhede en werksaamhede van die Kommissie ingevolge hierdie Grondwet of enige ander wet word bestry uit geld wat deur die Parlement bewillig word.

Verslae

118. Die Kommissie moet minstens een maal per jaar aan die President oor sy aktiwiteite verslag doen, en die President moet die verslag so spoedig moontlik in die Nasionale Vergadering en in die Senaat ter Tafel laat lê.

KOMMISSIE OP GESLAGSGELYKHEID

Instelling

119. (1) Daar is 'n Kommissie op Geslagsgelykheid, wat bestaan uit 'n voorsitter en die getal lede wat by 'n Parlementswet bepaal word.

(2) Die Kommissie bestaan uit gepaste persone wat geskik vir aanstelling is, Suid-Afrikaanse burgers is en oor die algemeen verteenwoordigend van die Suid-Afrikaanse gemeenskap is.

(3) Die oogmerk van die Kommissie is om geslagsgelykheid te bevorder en om die Parlement of enige ander wetgewer te adviseer en aanbevelings aan hulle te doen met betrekking tot enige wette of voorgestelde wetgewing wat geslagsgelykheid en die status van vroue raak.

Samestelling en funksionering

120. Die Parlementswet in artikel 119 vermeld, moet voorsiening maak vir die samestelling, bevoegdhede, werksaamhede en funksionering van die Kommissie op Geslagsaangeleenthede en vir alle ander aangeleenthede in verband daarmee.

HERSTEL VAN REGTE IN GROND

Eise

121. (1) 'n Parlementswet moet voorsiening maak vir aangeleenthede met betrekking tot die herstel van regte in grond, soos in hierdie artikel en artikels 122 en 123 beoog.

(2) 'n Persoon of 'n gemeenskap is geregtig om van die staat herstel van 'n reg in grond te eis indien—

(a) so 'n persoon of gemeenskap daardie reg ontneem is op enige tydstip na 'n datum wat by die Parlementswet bedoel in subartikel (1) bepaal moet word; en

(b) die ontneming geskied het kragtens of om die oogmerk te bevorder van 'n wet wat onbestaanbaar met die verbod op rassediskriminasie vervat in artikel 8(2) sou wees indien daardie artikel ten tyde van sodanige ontneming van krag was.

(3) Die datum wat uit hoofde van subartikel (2)*(a)* vasgestel word, mag nie 'n datum wees wat vroeër as 19 Junie 1913 is nie.

(4) *(a)* Die bepalings van hierdie artikel is nie van toepassing nie op enige regte in grond wat onteien is kragtens die Onteieningswet, 1975 (Wet No. 63 van 1975), of kragtens enige ander wet wat daardie Wet, of die bepalings van daardie Wet met betrekking tot vergoeding, by verwysing inkorporeer nie, indien billike en regverdige vergoeding soos in artikel 123(4) beoog, ten opsigte van die onteiening betaal is.

(b) In hierdie artikel sluit "Onteieningswet, 1975" enige onteieningswet in wat deur daardie Wet herroep is.

(5) No claim under this section shall be lodged before the passing of the Act contemplated in subsection (1).

(6) Any claims under subsection (2) shall be subject to such conditions, limitations and exclusions as may be prescribed by such Act, and shall not be justiciable by a court of law unless the claim has been dealt with in terms of section 122 by the Commission established by that section.

Commission

122. (1) The Act contemplated in section 121(1) shall establish a Commission on Restitution of Land Rights, which shall be competent to—

(a) investigate the merits of any claims;
(b) mediate and settle disputes arising from such claims;
(c) draw up reports on unsettled claims for submission as evidence to a court of law and to present any other relevant evidence to the court; and
(d) exercise and perform any such other powers and functions as may be provided for in the said Act.

(2) The procedures to be followed for dealing with claims in terms of this section shall be as prescribed by or under the said Act.

Court orders

123. (1) Where a claim contemplated in section 121(2) is lodged with a court of law and the land in question is—

(a) in the possession of the state and the state certifies that the restoration of the right in question is feasible, the court may, subject to subsection (4), order the state to restore the relevant right to the claimant; or
(b) in the possession of a private owner and the state certifies that the acquisition of such land by the state is feasible, the court may, subject to subsection (4), order the state to purchase or expropriate such land and restore the relevant right to the claimant.

(2) The court shall not issue an order under subsection (1)*(b)* unless it is just and equitable to do so, taking into account all relevant factors, including the history of the dispossession, the hardship caused, the use to which the property is being put, the history of its acquisition by the owner, the interests of the owner and others affected by any expropriation, and the interests of the dispossessed: Provided that any expropriation under subsection (1)*(b)* shall be subject to the payment of compensation calculated in the manner provided for in section 28(3).

(3) If the state certifies that any restoration in terms of subsection (1)*(a)* or any acquisition in terms of subsection (1)*(b)* is not feasible, or if the claimant instead of the restoration of the right prefers alternative relief, the court may, subject to subsection (4), order the state, in lieu of the restoration of the said right—

(a) to grant the claimant an appropriate right in available alternative state-owned land designated by the state to the satisfaction of the court, provided that the state certifies that it is feasible to designate alternative state-owned land;
(b) to pay the claimant compensation; or
(c) to grant the claimant any alternative relief.

(4) *(a)* The compensation referred to in subsection (3) shall be determined by the court as being just and equitable, taking into account the circumstances which prevailed at the time of the dispossession and all such other factors as may be prescribed by the Act referred to in section 121(1), including any compensation that was paid upon such dispossession.

(b) If the court grants the claimant the relief contemplated in subsection (1) or (3), it shall take into account, and, where appropriate, make an order with regard to, any compensation that was paid to the claimant upon the dispossession of the right in question.

(5) Geen eis kragtens hierdie artikel word ingestel voordat die Parlementswet beoog in subartikel (1) aangeneem is nie.

(6) Enige eise kragtens subartikel (2) is onderworpe aan die voorwaardes, beperkings en uitsluitings wat by so 'n Parlementswet bepaal word, en is nie deur 'n geregshof beregbaar tensy die Kommissie by artikel 122 ingestel, ingevolge daardie artikel met die eis gehandel het nie.

Kommissie

122. (1) Die Parlementswet in artikel 121(1) beoog, moet 'n Kommissie op Herstel van Regte in Grond instel, met bevoegdheid om—

(a) die verdienstelikheid van enige eise te ondersoek;

(b) geskille wat uit sodanige eise ontstaan, te bemiddel en te skik;

(c) verslae op te stel oor eise wat nie geskik kan word nie, vir voorlegging as getuienis aan 'n geregshof en om enige ander relevante getuienis aan die hof voor te lê; en

(d) enige ander bevoegdhede uit te oefen en werksaamhede te verrig wat deur genoemde Parlementswet bepaal word.

(2) Die prosedure wat gevolg moet word om met eise ingevolge hierdie artikel te handel, is soos by of kragtens bedoelde Wet voorgeskryf.

Hofbevele

123. (1) Waar 'n eis beoog in artikel 121(2) in 'n geregshof ingestel word en die grond wat ter sprake is—

(a) in staatsbesit is en die staat sertifiseer dat die herstel van die betrokke reg uitvoerbaar is, kan die hof, behoudens subartikel (4), die staat beveel om die betrokke reg ten gunste van die eiser te herstel; of

(b) in privaatbesit is en die staat sertifiseer dat die verkryging van sodanige grond deur die staat uitvoerbaar is, kan die hof, behoudens subartikel (4), die staat beveel om sodanige grond aan te koop of te onteien en om die betrokke reg ten gunste van die eiser te herstel.

(2) Die hof reik nie 'n bevel kragtens subartikel (1)*(b)* uit nie tensy dit regverdig en billik is om dit te doen, met inagneming van alle tersaaklike faktore, met inbegrip van die geskiedenis van die ontneming, die ontbering veroorsaak, die doel waarvoor die eiendom gebruik word, die geskiedenis van die verkryging daarvan deur die eienaar, die belange van die eienaar en ander wat deur enige onteiening geraak sal word, en die belange van die ontneemdes: Met dien verstande dat enige onteiening kragtens subartikel (1)*(b)* onderworpe is aan die betaling van vergoeding bereken op die wyse in artikel 28(3) bepaal.

(3) Indien die Staat sertifiseer dat enige herstel ingevolge subartikel (1)*(a)* of enige verkryging ingevolge subartikel (1)*(b)* nie uitvoerbaar is nie, of indien die eiser, in plaas van herstel van die reg, alternatiewe regshulp verkies, kan die hof, behoudens subartikel (4), die staat beveel om in plaas van die herstel van vermelde reg—

(a) aan die eiser 'n toepaslike reg toe te ken in beskikbare alternatiewe staatsgrond deur die staat tot bevrediging van die hof aangewys, mits die staat sertifiseer dat die aanwysing van alternatiewe staatsgrond uitvoerbaar is;

(b) aan die eiser vergoeding te betaal; of

(c) aan die eiser enige alternatiewe regshulp te verleen.

(4) *(a)* Die vergoeding bedoel in subartikel (3) moet deur die hof as synde regverdig en billik bepaal word, met inagneming van die omstandighede wat ten tyde van die ontneming geheers het en van enige ander faktore wat deur die Wet bedoel in artikel 121(1) voorgeskryf word, met inbegrip van enige vergoeding wat tydens die ontneming betaal is.

(b) Indien die hof aan die eiser die regshulp beoog in subartikel (1) of (3) toestaan, moet die hof enige vergoeding in ag neem wat by die ontneming van die betrokke reg aan die eiser betaal is, en, waar toepaslik, 'n bevel in hierdie verband maak.

CHAPTER 9

Provincial Government

Establishment of provinces

124. (1) The following provinces are hereby established, which for the purposes of this Constitution, but subject to subsection (2), shall be recognised as the provinces of the Republic:

(a) Eastern Cape;
(b) Eastern Transvaal;
(c) Natal;
(d) Northern Cape;
(e) Northern Transvaal;
(f) North-West;
(g) Orange Free State;
(h) Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging; and
(i) Western Cape:

Provided that Parliament shall at the request of a provincial legislature alter the name of a province in accordance with the request of such legislature.

(2) The areas of the respective provinces shall be as defined in Part 1 of Schedule 1: Provided that the establishment of the Northern Cape as a separate province, the establishment in the area of the Eastern Cape of one province, and the inclusion of the areas specified in paragraphs *(a)* to *(f)* and *(i)* to *(n)* of Part 2 of Schedule 1 within the provinces as defined in Part 1 of Schedule 1, shall be subject to alteration in accordance with this section.

(3) *(a)* A referendum may be held in terms of this section in each of the areas specified in paragraphs *(a)* to *(n)* of Part 2 of Schedule 1 (hereinafter referred to as an affected area) to determine the views of the voters ordinarily resident in such area regarding an issue referred to in subsection (5) or (6).

(b) A referendum referred to in paragraph *(a)* shall be held in an affected area within three months of the lodging with the Secretary to Parliament of a petition signed by persons entitled to vote and ordinarily resident in such area.

(c) The number of signatures on such a petition shall be at least equal in number to such percentage of the votes recorded in terms of subsection (4) in respect of the affected area in question, as may be determined by the Independent Electoral Commission.

(d) The Independent Electoral Commission shall not be dissolved in terms of the Independent Electoral Commission Act, 1993 (Act No. 150 of 1993), after the first election held under this Constitution until it has made a determination in terms of paragraph *(c)* in respect of all the affected areas.

(e) Such a petition shall be lodged with the Secretary to Parliament within a period of six months of the commencement of this Constitution or a period referred to in subsection (10), whichever period expires first.

(4) In the first election of the National Assembly and the provincial legislatures held under this Constitution, votes cast in each of the affected areas shall be counted separately and recorded for use for the purposes of this section.

(5) Subject to subsection (7), the object of a referendum in respect of an area referred to in paragraph *(e)*, *(f)*, *(g)* or *(h)* of Part 2 of Schedule 1, shall be the determination of the views of voters ordinarily resident in such an area, concerning, as the case may be—

(a) the continued inclusion of the area referred to in the said paragraph *(e)* in the provincial territory of the Eastern Cape, or its inclusion in the provincial territory of Natal;
(b) the continued inclusion of the area referred to in the said paragraph *(f)* in the provincial territory of Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging, or its inclusion in the provincial territory of the Eastern Transvaal;

HOOFSTUK 9

Provinsiale Regering

Instelling van provinsies

124. (1) Die volgende provinsies word hierby ingestel, wat vir die doeleindes van hierdie Grondwet, maar behoudens subartikel (2), as die provinsies van die Republiek erken word:

(a) Oos-Kaap;
(b) Oos-Transvaal;
(c) Natal;
(d) Noord-Kaap;
(e) Noord-Transvaal;
(f) Noordwes;
(g) Oranje-Vrystaat;
(h) Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging; en
(i) Wes-Kaap:

Met dien verstande dat die Parlement op versoek van 'n provinsiale wetgewer die naam van 'n provinsie ooreenkomstig die versoek van sodanige wetgewer moet verander.

(2) Die gebiede van die onderskeie provinsies is soos in Deel 1 van Bylae 1 omskryf: Met dien verstande dat die instelling van die Noord-Kaap as 'n aparte provinsie, die instelling in die gebied van die Oos-Kaap van een provinsie, en die insluiting van die gebiede vermeld in paragrawe *(a)* tot *(f)* en *(i)* tot *(n)* van Deel 2 van Bylae 1 binne die provinsies soos omskryf in Deel 1 van Bylae 1, onderworpe is aan verandering ooreenkomstig hierdie artikel.

(3) *(a)* 'n Referendum kan ingevolge hierdie artikel gehou word in elkeen van die gebiede vermeld in paragrawe *(a)* tot *(n)* van Deel 2 van Bylae 1 (hieronder 'n geaffekteerde gebied genoem) ten einde die sienswyse van die kiesers wat hul gewone verblyfplek in so 'n gebied het, ten opsigte van 'n aangeleentheid bedoel in subartikel (5) of (6), te bepaal.

(b) 'n Referendum bedoel in paragraaf *(a)* word gehou in 'n geaffekteerde gebied binne drie maande na die indiening by die Sekretaris van die Parlement van 'n versoekskrif wat onderteken is deur persone wat stemgeregtig is en hul gewone verblyfplek in so 'n gebied het.

(c) Die getal handtekeninge op so 'n versoekskrif moet ten minste gelyk in getal wees aan daardie persentasie, deur die Onafhanklike Verkiesingskommissie bepaal, van die stemme wat ingevolge subartikel (4) ten opsigte van die betrokke geaffekteerde gebied aangeteken is.

(d) Die Onafhanklike Verkiesingskommissie word nie ingevolge die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993 (Wet No. 150 van 1993), na die eerste verkiesing gehou kragtens hierdie Grondwet, ontbind voordat hy 'n bepaling ingevolge paragraaf *(c)* ten opsigte van al die geaffekteerde gebiede gedoen het nie.

(e) So 'n versoekskrif moet binne 'n tydperk van ses maande na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet of 'n tydperk bedoel in subartikel (10), watter tydperk ook al die eerste verstryk, by die Sekretaris van die Parlement ingedien word.

(4) In die eerste verkiesing van die Nasionale Vergadering en die provinsiale wetgewers wat ingevolge hierdie Grondwet gehou word, word die stemme wat in elk van die geaffekteerde gebiede uitgebring is, apart getel en aangeteken vir die doeleindes van hierdie artikel.

(5) Behoudens subartikel (7) is die oogmerk met 'n referendum ten opsigte van 'n gebied bedoel in paragraaf *(e)*, *(f)*, *(g)* of *(h)* van Deel 2 van Bylae 1 die bepaling van die sienswyse van die kiesers wat hul gewone verblyfplek in so 'n gebied het, oor, na gelang van die geval—

(a) die voortgesette insluiting van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(e)* by die provinsiale grondgebied van die Oos-Kaap, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van Natal;
(b) die voortgesette insluiting van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(f)* by die provinsiale grondgebied van Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van Oos-Transvaal;

(c) the continued existence of the area referred to in the said paragraph *(g)* as one province, or its division into two separate provinces on either side of the line forming the eastern boundaries of the districts of Venterstad, Steynsburg, Hofmeyr, Tarka, Fort Beaufort, Albany and Bathurst; or

(d) the continued existence of the area referred to in the said paragraph *(h)* as a separate province, or its discontinuance as a separate province, in which event those districts of the said area north of the Orange River shall be included in the provincial territory of the North-West, and those districts south of the Orange River shall be included in the provincial territory of the Western Cape:

Provided that in the case of a referendum regarding an issue referred to in—

(i) paragraphs *(a)* and *(b)* of this subsection, a majority of votes cast shall be required to sanction the inclusion of the areas in question in the provincial territories of Natal or the Eastern Transvaal, as the case may be;

(ii) paragraph *(c)* of this subsection, a majority of at least 60 per cent of the votes cast in either of the two blocks mentioned in paragraph *(g)* of Part 2 of Schedule 1 shall be required to sanction the division of the said area into two separate provinces; and

(iii) paragraph *(d)* of this subsection, a majority of at least 60 per cent of the votes cast shall be required to sanction the discontinuance of the Northern Cape as a separate province.

(6) Subject to subsection (7), the object of a referendum in respect of an area referred to in paragraph *(a)*, *(b)*, *(c)*, *(d)*, *(i)*, *(j)*, *(k)*, *(l)*, *(m)* or *(n)* of Part 2 of Schedule 1, shall be the determination of the views of the majority of the voters ordinarily resident in such an area, concerning—

(a) in the case of the area referred to in the said paragraph *(a)*, the continued inclusion of such area in the provincial territory of the Northern Transvaal, or its inclusion in the provincial territory of the Eastern Transvaal;

(b) in the case of the area referred to in the said paragraph *(b)*, the continued inclusion of such area in the provincial territory of the Northern Cape, or its inclusion in the provincial territory of the Western Cape;

(c) in the case of the area referred to in the said paragraph *(c)*, the continued inclusion of such area in the provincial territory of the Eastern Transvaal, or its inclusion in the provincial territory of the Northern Transvaal;

(d) in the case of the area referred to in the said paragraph *(d)*, the continued inclusion of such area in the provincial territory of the Eastern Cape, or its inclusion in the provincial territory of Natal;

(e) in the case of the area referred to in the said paragraph *(i)*, the continued inclusion of such area in the provincial territory of the Eastern Transvaal, or its inclusion in the provincial territory of Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging;

(f) in the case of the area referred to in the said paragraph *(j)*, the continued inclusion of such area in the provincial territory of the Orange Free State, or its inclusion in the provincial territory of Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging;

(g) in the case of the area referred to in the said paragraph *(k)*, the continued inclusion of such area in the provincial territory of the Western Cape, or its inclusion in the provincial territory of the Northern Cape;

(h) in the case of the area referred to in the said paragraph *(l)*, the continued inclusion of such area in the provincial territory of Natal, or its inclusion in the provincial territory of the Eastern Cape;

(i) in the case of the area referred to in the said paragraph *(m)*, the continued inclusion of such area in the provincial territory of the Northern Cape, or its inclusion in the provincial territory of the North-West; or

(c) die voortbestaan van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(g)* as 'n enkele provinsie, of die verdeling daarvan in twee aparte provinsies aan weerskante van die lyn wat die oostelike grense van die distrikte Venterstad, Steynsburg, Hofmeyr, Tarka, Fort Beaufort, Albany en Bathurst vorm; of

(d) die voortbestaan van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(h)* as 'n aparte provinsie, of die beëindiging daarvan as 'n aparte provinsie, in welke geval daardie distrikte van genoemde gebied noord van die Oranjerivier by die provinsiale grondgebied van die Noordwes ingesluit word, en daardie distrikte suid van die Oranjerivier by die provinsiale grondgebied van die Wes-Kaap ingesluit word:

Met dien verstande dat in die geval van 'n referendum oor 'n aangeleentheid bedoel in—

(i) paragrawe *(a)* en *(b)* van hierdie subartikel, 'n meerderheid stemme uitgebring, nodig is ten einde die insluiting van die betrokke gebiede by die provinsiale grondgebiede van Natal of Oos-Transvaal, na gelang van die geval, te magtig;

(ii) paragraaf *(c)* van hierdie subartikel, 'n meerderheid van ten minste 60 persent van die stemme uitgebring in enigeen van die twee blokke bedoel in paragraaf *(g)* van Deel 2 van Bylae 1 nodig is ten einde die verdeling van bedoelde gebied in twee aparte provinsies te magtig; en

(iii) paragraaf *(d)* van hierdie subartikel, 'n meerderheid van ten minste 60 persent van die stemme uitgebring, nodig is ten einde die beëindiging van die Noord-Kaap as 'n aparte provinsie te magtig.

(6) Behoudens subartikel (7) is die oogmerk met 'n referendum ten opsigte van 'n gebied bedoel in paragraaf *(a)*, *(b)*, *(c)*, *(d)*, *(i)*, *(j)*, *(k)*, *(l)*, *(m)* of *(n)* van Deel 2 van Bylae 1, die bepaling van die sienswyse van die meerderheid kiesers wat hul gewone verblyf in so 'n gebied het, oor—

(a) in die geval van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(a)*, die voortgesette insluiting van die gebied by die provinsiale grondgebied van Noord-Transvaal, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van Oos-Transvaal;

(b) in die geval van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(b)*, die voortgesette insluiting van die gebied by die provinsiale grondgebied van die Noord-Kaap, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van die Wes-Kaap;

(c) in die geval van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(c)*, die voortgesette insluiting van die gebied by die provinsiale grondgebied van Oos-Transvaal, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van Noord-Transvaal;

(d) in die geval van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(d)*, die voortgesette insluiting van die gebied by die provinsiale grondgebied van die Oos-Kaap, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van Natal;

(e) in die geval van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(i)*, die voortgesette insluiting van die gebied by die provinsiale grondgebied van Oos-Transvaal, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging;

(f) in die geval van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(j)*, die voortgesette insluiting van die gebied by die provinsiale grondgebied van die Oranje-Vrystaat, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging;

(g) in die geval van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(k)*, die voortgesette insluiting van die gebied in die provinsiale grondgebied van die Wes-Kaap, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van die Noord-Kaap;

(h) in die geval van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(l)*, die voortgesette insluiting van die gebied by die provinsiale grondgebied van Natal, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van die Oos-Kaap;

(i) in die geval van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(m)*, die voortgesette insluiting van die gebied by die provinsiale grondgebied van die Noord-Kaap, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van Noordwes; of

(j) in the case of the area referred to in the said paragraph *(n)*, the continued inclusion of such area in the provincial territory of the North-West, or its inclusion in the provincial territory of Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging.

(7) *(a)* The Independent Electoral Commission shall be competent to make regulations or give directions concerning the implementation of this section, including—

(i) the formulation of the question to be put before the electorate in any particular referendum;

(ii) the determination of the sequence of referendums with reference to a province in respect of which more than one petition contemplated in subsection (3)*(e)* or (10) is received;

(iii) the drawing up and registering of party lists for an affected area;

(iv) the identification of persons entitled to vote in a referendum or election held in terms of this section;

(v) procedures relating to the drawing up of petitions for the purposes of this section; and

(vi) any other matters which it considers necessary for such implementation.

(b) This subsection shall come into operation on the date of promulgation of this Constitution.

(8) A party or parties representing a majority of voters in an affected area may within a period of one month of the date of the first election under this Constitution of members of the provincial legislature of the province within which such area falls in terms of Part 1 of Schedule 1, petition the Independent Electoral Commission to publish a notice in terms of subsection (9).

(9) If a petition is lodged with the Independent Electoral Commission in terms of subsection (8), requesting that an affected area be altered as contemplated in subsection (5) or (6), and the Independent Electoral Commission is satisfied that the petition has the support of a party or parties representing a majority of voters in that affected area, it shall forthwith cause to be published in the *Gazette*, notice of the fact that it has received such a petition.

(10) Within five months of the date of publication of a notice referred to in subsection (9) a petition may be lodged with the Secretary to Parliament, calling for a referendum contemplated in subsection (3) to be held in the area in respect of which such notice was published.

(11) If a petition for a referendum as provided for in subsection (10) is lodged with the Secretary to Parliament, the petition lodged with the Independent Electoral Commission under subsection (8) will lapse, and the result of the referendum in respect of such area will be decisive.

(12) If a petition for a referendum as provided for in subsection (10) is not lodged with the Secretary to Parliament within the period referred to in that subsection, the Independent Electoral Commission shall, upon the expiry of that prescribed period, forthwith cause to be published in the *Gazette*, notice of that fact, and the alteration contemplated in the notice published in terms of subsection (9) shall thereupon be implemented in accordance with subsection (13).

(13) *(a)* For the purpose of implementing an alteration in terms of subsection (12), or an alteration pursuant to a referendum held in terms of subsection (3), the Independent Electoral Commission shall, if it considers it necessary to do so as a result of an alteration to be made, give directions concerning—

(i) the establishment of a new provincial legislature or the reconstitution of an existing provincial legislature;

(ii) the holding of an election of a new or reconstituted provincial legislature;

(iii) the allocation of seats within such new or reconstituted provincial legislature; and

(iv) the names of the persons who will become or remain members of such provincial legislature.

(j) in die geval van die gebied bedoel in genoemde paragraaf *(n)*, die voortgesette insluiting van die gebied by die provinsiale grondgebied van Noordwes, of die insluiting daarvan by die provinsiale grondgebied van Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging.

(7) *(a)* Die Onafhanklike Verkiesingskommissie is bevoeg om regulasies uit te vaardig of lasgewings uit te reik betreffende die implementering van hierdie artikel, met inbegrip van—

(i) die opstel van die vraag wat in enige bepaalde referendum aan die kiesers voorgehou word;

(ii) die bepaling van die volgorde van referendums met verwysing na 'n provinsie ten opsigte waarvan meer as een versoekskrif bedoel in subartikel (3)*(e)* of (10) ontvang word;

(iii) die opstel en registrasie van partylyste vir 'n geaffekteerde gebied;

(iv) die identifisering van persone wat in 'n referendum of verkiesing gehou ingevolge hierdie artikel, stemgeregtig is;

(v) prosedures wat verband hou met die opstel van versoekskrifte vir die doeleindes van hierdie artikel; en

(vi) enige ander aangeleenthede wat hy vir sodanige implementering nodig ag.

(b) Hierdie subartikel tree in werking op die datum van afkondiging van hierdie Grondwet.

(8) 'n Party of partye wat 'n meerderheid kiesers in 'n geaffekteerde gebied verteenwoordig, kan binne 'n tydperk van een maand vanaf die datum van die eerste verkiesing kragtens hierdie Grondwet van lede van die provinsiale wetgewer van die provinsie waarbinne die gebied ingevolge Deel 1 van Bylae 1 val, die Onafhanklike Verkiesingskommissie versoek om 'n kennisgewing ingevolge subartikel (9) te publiseer.

(9) Indien 'n versoekskrif ingevolge subartikel (8) by die Onafhanklike Verkiesingskommissie ingedien is waarin versoek word dat 'n geaffekteerde gebied verander word soos in subartikel (5) of (6) beoog, en die Onafhanklike Verkiesingskommissie oortuig is dat die versoekskrif die ondersteuning het van 'n party of partye wat 'n meerderheid kiesers in daardie geaffekteerde gebied verteenwoordig, laat publiseer hy onverwyld in die *Staatskoerant* 'n kennisgewing ten effekte dat hy so 'n versoekskrif ontvang het.

(10) Binne vyf maande vanaf die datum van publikasie van 'n kennisgewing bedoel in subartikel (9) kan 'n versoekskrif by die Sekretaris van die Parlement ingedien word waarin versoek word dat 'n referendum soos in subartikel (3) beoog, gehou word in die gebied ten opsigte waarvan die kennisgewing gepubliseer is.

(11) Indien 'n versoekskrif vir 'n referendum soos waarvoor in subartikel (10) voorsiening gemaak word, by die Sekretaris van die Parlement ingedien is, verval die versoekskrif wat kragtens subartikel (8) by die Onafhanklike Verkiesingskommissie ingedien is, en is die uitslag van die referendum ten opsigte van die gebied beslissend.

(12) Indien 'n versoekskrif vir 'n referendum soos waarvoor in subartikel (10) voorsiening gemaak word, nie binne die tydperk bedoel in daardie subartikel by die Sekretaris van die Parlement ingedien word nie, moet die Onafhanklike Verkiesingskommissie by verstryking van daardie voorgeskrewe tydperk onverwyld 'n kennisgewing te dien effekte in die *Staatskoerant* laat publiseer, en daarop word die verandering beoog in die kennisgewing wat ingevolge subartikel (9) gepubliseer is, ooreenkomstig subartikel (13) geïmplementeer.

(13) *(a)* Vir die doel van die implementering van 'n verandering ingevolge subartikel (12), of 'n verandering ooreenkomstig 'n referendum ingevolge subartikel (3) gehou, moet die Onafhanklike Verkiesingskommissie, indien hy dit as gevolg van 'n verandering wat gemaak moet word, nodig ag om dit te doen, lasgewings uitreik betreffende—

(i) die instelling van 'n nuwe provinsiale wetgewer of die hersamestelling van 'n bestaande provinsiale wetgewer;

(ii) die hou van 'n verkiesing van 'n nuwe of hersaamgestelde provinsiale wetgewer;

(iii) die toewysing van setels binne sodanige nuwe of hersaamgestelde provinsiale wetgewer; en

(iv) die name van die persone wat lede van sodanige provinsiale wetgewer sal word of bly.

(b) The Independent Electoral Commission shall for the purposes of any directions under paragraph *(a)* have regard to—

(i) representations made to it by political parties who will or may be affected by any such directions;

(ii) party lists compiled by parties for the purpose of the election of the provincial legislatures which will be dissolved or reconstituted;

(iii) party lists compiled pursuant to any regulation made or directions given by it in terms of subsection (7);

(iv) the provisions of Schedule 2 (without necessarily being bound thereby in regard to the sequence in which seats are to be awarded or forfeited); and

(v) all other factors which in its opinion are relevant to such directions:

Provided that if it is of the opinion that any particular alteration does not require an existing provincial legislature to be reconstituted, it may direct that notwithstanding such alteration, such provincial legislature shall not be reconstituted.

(c) If a Premier, member of the Executive Council of a province, senator or other officer has been elected, appointed or nominated in terms of this Constitution by the members of any provincial legislature affected by directions given by the Independent Electoral Commission in terms of paragraph *(a)*, the Independent Electoral Commission may also give directions that new elections, appointments or nominations be made, in which event such elections, appointments or nominations shall be carried out in accordance with this Constitution, and within such times as the Independent Electoral Commission may prescribe.

(14) The President shall by proclamation in the *Gazette*, to take effect on such date as may be determined by the Independent Electoral Commission, amend subsection (1) and Schedule 1 to give effect to any alteration made in terms of this section.

(15) Notwithstanding the provisions of section 62, Parliament may by a majority of votes in each House, effect consequential amendments to this Constitution arising out of any alterations to provinces or provincial boundaries, or directions given by the Independent Electoral Commission in terms of this section.

PROVINCIAL LEGISLATIVE AUTHORITY

Provincial legislature

125. (1) There shall be a legislature for each province.

(2) The legislative authority of a province shall, subject to this Constitution, vest in the provincial legislature, which shall have the power to make laws for the province in accordance with this Constitution.

(3) Laws made by a provincial legislature shall, subject to any exceptions as may be provided for by an Act of Parliament, be applicable only within the territory of the province.

Legislative competence of provinces

126. (1) A provincial legislature shall, subject to subsections (3) and (4), have concurrent competence with Parliament to make laws for the province with regard to all matters which fall within the functional areas specified in Schedule 6.

(2) The legislative competence referred to in subsection (1), shall include the competence to make laws which are reasonably necessary for or incidental to the effective exercise of such legislative competence.

(3) An Act of Parliament which deals with a matter referred to in subsection (1) or (2) shall prevail over a provincial law inconsistent therewith, only to the extent that—

(a) it deals with a matter that cannot be regulated effectively by provincial legislation;

(b) it deals with a matter that, to be performed effectively, requires to be regulated or co-ordinated by uniform norms or standards that apply generally throughout the Republic;

(b) Die Onafhanklike Verkiesingskommissie moet vir die doeleindes van enige lasgewings kragtens paragraaf *(a)*, die volgende in ag neem:

(i) Vertoë tot hom gerig deur politieke partye wat deur sodanige lasgewings geraak sal of kan word;

(ii) partylyste wat deur partye opgestel is vir die doel van die verkiesing van die provinsiale wetgewers wat ontbind of hersaamgestel sal word;

(iii) partylyste wat opgestel is ingevolge enige regulasie of lasgewings wat deur hom ingevolge subartikel (7) uitgevaardig of uitgereik is;

(iv) die bepalings van Bylae 2 (sonder dat hy noodwendig daardeur gebind word met betrekking tot die volgorde waarin setels toegewys of verbeur staan te word); en

(v) alle ander faktore wat na sy mening by sodanige lasgewings ter sake is:

Met dien verstande dat indien hy van mening is dat 'n bepaalde verandering nie die hersamestelling van 'n bestaande provinsiale wetgewer vereis nie, hy kan gelas dat sodanige provinsiale wetgewer ondanks sodanige verandering nie hersaamgestel word nie.

(c) Indien 'n Premier, lid van die Uitvoerende Raad van 'n provinsie, senator of ander ampsbekleër ingevolge hierdie Grondwet verkies, aangestel of benoem is deur die lede van enige provinsiale wetgewer wat geraak word deur lasgewings deur die Onafhanklike Verkiesingskommissie ingevolge paragraaf *(a)* uitgereik, kan die Onafhanklike Verkiesingskommissie ook lasgewings uitreik dat nuwe verkiesings, aanstellings of benoemings gedoen word, in welke geval sodanige verkiesings, aanstellings of benoemings ooreenkomstig hierdie Grondwet uitgevoer word, en binne die tye wat die Onafhanklike Verkiesingskommissie voorskryf.

(14) Die President moet by proklamasie in die *Staatskoerant*, wat in werking tree op 'n datum wat deur die Onafhanklike Verkiesingskommissie bepaal word, subartikel (1) en Bylae 1 wysig ten einde gevolg te gee aan 'n verandering wat ingevolge hierdie artikel gemaak is.

(15) Ondanks die bepalings van artikel 62 kan die Parlement met 'n meerderheid stemme in elke Huis gevolglike wysigings aan hierdie Grondwet aanbring wat voortspruit uit enige veranderings aan provinsies of provinsiale grense, of lasgewings ingevolge hierdie artikel deur die Onafhanklike Verkiesingskommissie uitgereik.

PROVINSIALE WETGEWENDE GESAG

Provinsiale wetgewer

125. (1) Daar is 'n wetgewer vir elke provinsie.

(2) Die wetgewende gesag van 'n provinsie setel, behoudens hierdie Grondwet, in die provinsiale wetgewer, wat bevoeg is om wette vir die provinsie ooreenkomstig hierdie Grondwet te maak.

(3) Wette wat deur 'n provinsiale wetgewer gemaak word, is, behoudens enige uitsonderings waarvoor by 'n Parlementswet voorsiening gemaak word, slegs binne die grondgebied van die provinsie van toepassing.

Wetgewende bevoegdheid van provinsies

126. (1) 'n Provinsiale wetgewer het, behoudens subartikels (3) en (4), konkurrente bevoegdheid met die Parlement om wette vir die provinsie te maak met betrekking tot alle aangeleenthede binne die funksionele terreine in Bylae 6 vermeld.

(2) Die wetgewende bevoegdheid in subartikel (1) bedoel, sluit die bevoegdheid in om wette te maak wat redelikerwys nodig vir of bykomend by die doeltreffende uitoefening van sodanige wetgewende bevoegdheid is.

(3) 'n Parlementswet wat met 'n aangeleentheid bedoel in subartikel (1) of (2) handel, geniet voorrang bo 'n provinsiale wet wat daarmee onbestaanbaar is, slegs in die mate waarin—

(a) dit met 'n aangeleentheid handel wat nie doeltreffend deur provinsiale wetgewing gereël kan word nie;

(b) dit met 'n aangeleentheid handel wat, om doeltreffend uitgevoer te kan word, gereël en gekoördineer moet word deur eenvormige norme of standaarde wat algemeen geldend in die Republiek is;

(c) it is necessary to set minimum standards across the nation for the rendering of public services;

(d) it is necessary for the determination of national economic policies, the maintenance of economic unity, the protection of the environment, the promotion of inter-provincial commerce, the protection of the common market in respect of the mobility of goods, services, capital or labour, or the maintenance of national security; or

(e) the provincial law materially prejudices the economic, health or security interests of another province or the country as a whole.

(4) An Act of Parliament shall prevail over a provincial law, as provided for in subsection (3), only if it applies uniformly in all parts of the Republic.

(5) An Act of Parliament and a provincial law shall be construed as being consistent with each other, unless, and only to the extent that, they are, expressly or by necessary implication, inconsistent with each other.

(6) A provincial legislature may recommend to Parliament the passing of any law relating to any matter in respect of which such legislature is not competent to make laws or in respect of which an Act of Parliament prevails over a provincial law in terms of subsection (3).

Composition of provincial legislatures

127. (1) A provincial legislature shall consist of not fewer than 30 and not more than 100 members elected in accordance with the system of proportional representation of voters provided for in Schedule 2 and the Electoral Act, 1993.

(2) The number of seats in a provincial legislature shall, subject to subsection (1), be determined in accordance with Schedule 2.

(3) The members of a provincial legislature shall be elected from provincial lists of party candidates for the province in question.

Duration and dissolution of provincial legislatures

128. (1) A provincial legislature, as constituted in terms of an election of such legislature under this Constitution, shall, subject to subsection (2), continue for five years as from the date of such election, at the expiry of which it shall be dissolved.

(2) If during the period referred to in subsection (1) a provincial legislature is dissolved in terms of section 154(1) or (3)*(c)* or 162, the provincial legislature as constituted then, shall continue for the period up to the day immediately preceding the commencement of polling for the election of the provincial legislature held in pursuance of such dissolution.

(3) Notwithstanding any dissolution of a provincial legislature—

(a) every person who at the date of the dissolution is a member of the provincial legislature shall remain a member thereof;

(b) the provincial legislature shall remain competent to perform its functions; and

(c) the Premier of the province shall be competent to summon the provincial legislature by proclamation in the *Provincial Gazette* to an extraordinary sitting for the dispatch of urgent business,

during the period for which the provincial legislature continues in terms of subsection (2) after the dissolution.

Elections

129. (1) If a provincial legislature is dissolved in terms of section 128(1), 154(1) or (3)*(c)* or 162, the Premier of the province shall upon such dissolution, by proclamation in the *Provincial Gazette* call an election of such legislature, which election shall take place within 90 days after the dissolution of the legislature on a date or dates specified in the proclamation.

(2) An election referred to in subsection (1), shall be conducted in accordance with the Electoral Act, 1993.

Sittings of provincial legislature

130. (1) The Secretary of a provincial legislature shall convene such legislature within seven days after an election of such legislature.

(c) dit nodig is om regoor die land minimum standaarde vir die lewering van openbare dienste vas te stel;

(d) dit nodig is vir die bepaling van nasionale ekonomiese beleid, die handhawing van ekonomiese eenheid, die beskerming van die omgewing, die bevordering van interprovinsiale handel, die beskerming van die gemeenskapsmark ten opsigte van die mobiliteit van goedere, dienste, kapitaal of arbeid, of die handhawing van nasionale veiligheid; of

(e) die provinsiale wet die ekonomiese, gesondheids- of veiligheidsbelange van 'n ander provinsie of die land in die geheel wesenlik benadeel.

(4) 'n Parlementswet geniet voorrang bo 'n provinsiale wet soos in subartikel (3) bepaal slegs indien die Wet eenvormig in alle dele van die Republiek van toepassing is.

(5) 'n Parlementswet en 'n provinsiale wet moet as bestaanbaar met mekaar uitgelê word, tensy, en slegs in die mate waarin, hulle, hetsy uitdruklik of by noodwendige implikasie, met mekaar onbestaanbaar is.

(6) 'n Provinsiale wetgewer kan by die Parlement die aanname aanbeveel van enige wet wat betrekking het op enige aangeleentheid waaroor so 'n wetgewer nie bevoeg is om wette te maak nie of ten opsigte waarvan 'n Parlementswet ingevolge subartikel (3) voorrang bo 'n provinsiale wet geniet.

Samestelling van provinsiale wetgewers

127. (1) 'n Provinsiale wetgewer bestaan uit minstens 30 en hoogstens 100 lede wat ooreenkomstig die stelsel van proporsionele verteenwoordiging van kiesers soos bepaal in Bylae 2 en die Kieswet, 1993, gekies word.

(2) Die aantal setels in 'n provinsiale wetgewer word, behoudens subartikel (1), ooreenkomstig Bylae 2 bepaal.

(3) Die lede van 'n provinsiale wetgewer word uit die provinsiale lyste van partykandidate vir die betrokke provinsie gekies.

Duur en ontbinding van provinsiale wetgewers

128. (1) 'n Provinsiale wetgewer, soos saamgestel ingevolge 'n verkiesing van daardie wetgewer kragtens hierdie Grondwet, duur, behoudens subartikel (2), vir vyf jaar vanaf die datum van sodanige verkiesing, en ontbind na afloop van dié tydperk.

(2) Indien 'n provinsiale wetgewer gedurende die tydperk in subartikel (1) bedoel, ingevolge artikel 154(1) of (3)*(c)* of 162 ontbind word, bly die provinsiale wetgewer, soos op daardie tydstip saamgestel, voortbestaan vir die tydperk tot die dag wat die aanvang van die stemming vir die verkiesing van die provinsiale wetgewer wat ingevolge so 'n ontbinding gehou word, onmiddellik voorafgaan.

(3) Ondanks enige ontbinding van 'n provinsiale wetgewer—

(a) bly elke persoon wat op die datum van die ontbinding 'n lid van die provinsiale wetgewer is, aan as 'n lid daarvan;

(b) bly die provinsiale wetgewer bevoeg om sy werksaamhede te verrig; en

(c) is die Premier van die provinsie bevoeg om die provinsiale wetgewer by proklamasie in die *Provinsiale Koerant* vir 'n buitengewone sitting vir die verrigting van dringende werksaamhede byeen te roep,

gedurende die tydperk waartydens die provinsiale wetgewer ingevolge subartikel (2) na die ontbinding bly voortbestaan.

Verkiesings

129. (1) Indien 'n provinsiale wetgewer ingevolge artikel 128(1), 154(1) of (3)*(c)* of 162 ontbind word, moet die Premier van die provinsie by sodanige ontbinding, by proklamasie in die *Provinsiale Koerant* 'n verkiesing van daardie wetgewer uitskryf, watter verkiesing binne 90 dae na die ontbinding van die wetgewer op 'n datum of datums in die proklamasie vermeld, gehou moet word.

(2) 'n Verkiesing bedoel in subartikel (1), word gehou ooreenkomstig die Kieswet, 1993.

Sittings van provinsiale wetgewer

130. (1) Die Sekretaris van 'n provinsiale wetgewer moet die wetgewer binne sewe dae na 'n verkiesing van die wetgewer byeenroep.

(2) The provincial legislature shall sit during such periods and on such days and during such hours as it may determine: Provided that the Premier of a province may at any time by proclamation in the *Provincial Gazette* summon the provincial legislature to an extraordinary sitting for the dispatch of urgent business.

Speaker and Deputy Speaker of provincial legislature

131. (1) At its first sitting after it has been convened under section 130(1), and after the election of the Premier of the province, a provincial legislature with a judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice acting as the chairperson, shall elect one of its members to be the Speaker, and shall thereafter elect another of its members to be the Deputy Speaker of such legislature.

(2) The provisions of Schedule 5 and section 41(3) to (10) shall apply *mutatis mutandis* in respect of the Speaker and the Deputy Speaker of a provincial legislature.

Qualification for membership of provincial legislatures

132. (1) No person shall be qualified to become or remain a member of a provincial legislature unless he or she is qualified to become a member of the National Assembly.

(2) A member of a provincial legislature who is elected as the Premier or appointed as a member of the Executive Council of a province shall for the purposes of section 42(1)*(e)* be deemed not to hold an office of profit under the Republic.

(3) The provisions of section 40(2), (3), (4) and (5) shall *mutatis mutandis* apply to a person nominated as a candidate for election to a provincial legislature, and in any such application a reference in that section to a regional list shall be construed as a reference to a provincial list as contemplated in Schedule 2.

Vacation of seats and filling of vacancies

133. (1) A member of a provincial legislature shall vacate his or her seat if he or she—

(a) ceases to be eligible to be a member of the provincial legislature in terms of section 132;

(b) ceases to be a member of the party which nominated him or her as a member of the provincial legislature;

(c) resigns his or her seat by submitting his or her resignation in writing to the Secretary of the provincial legislature;

(d) absents himself or herself voluntarily from sittings of the provincial legislature for 30 consecutive sitting days, without having obtained the leave of the provincial legislature in accordance with the rules and orders; or

(e) becomes a member of the National Assembly or the Senate.

(2) The provisions of section 44(1) and (2) shall apply *mutatis mutandis* in respect of the filling of vacancies in a provincial legislature, and in any such application a reference to—

(a) the National Assembly shall be construed as a reference to a provincial legislature; and

(b) a list of party candidates shall be construed as a reference to a list referred to in section 127(3).

(3) A nomination in terms of this section shall be submitted in writing to the Speaker of the provincial legislature in question.

Oath or affirmation by members

134. Every member of a provincial legislature, before taking his or her seat, shall make and subscribe an oath or solemn affirmation in the terms set out in Schedule 3 before a judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice for this purpose, or, in the case of a member nominated under section 133, before the Speaker of the provincial legislature.

(2) Die provinsiale wetgewer sit gedurende die tydperke en op die dae en gedurende die ure wat hy bepaal: Met dien verstande dat die Premier van 'n provinsie te eniger tyd by proklamasie in die *Provinsiale Koerant* die provinsiale wetgewer kan byeenroep vir 'n buitengewone sitting vir die verrigting van dringende werksaamhede.

Speaker en Adjunkspeaker van provinsiale wetgewer

131. (1) By die eerste sitting van 'n provinsiale wetgewer nadat dit kragtens artikel 130(1) byeengeroep is, en na die verkiesing van die Premier van die provinsie, kies die provinsiale wetgewer, met 'n regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter aangewys wat as die voorsitter optree, een van die lede daarvan as Speaker en daarna 'n ander lid as Adjunkspeaker van die wetgewer.

(2) Die bepalings van Bylae 5 en artikel 41(3) tot (10) is *mutatis mutandis* van toepassing ten opsigte van die Speaker en die Adjunkspeaker van 'n provinsiale wetgewer.

Bevoegdheid vir lidmaatskap van provinsiale wetgewers

132. (1) 'n Persoon is nie bevoeg om 'n lid van 'n provinsiale wetgewer te word of te bly nie tensy hy of sy bevoeg is om 'n lid van die Nasionale Vergadering te word.

(2) 'n Lid van 'n provinsiale wetgewer wat as die Premier verkies word of as 'n lid van die Uitvoerende Raad van 'n provinsie aangestel word, word by die toepassing van artikel 42(1)*(e)* geag nie 'n winsbetrekking onder die Republiek te beklee nie.

(3) Die bepalings van artikel 40(2), (3), (4) en (5) is *mutatis mutandis* van toepassing op iemand wat as kandidaat vir verkiesing tot 'n provinsiale wetgewer benoem is, en by sodanige toepassing word 'n verwysing in daardie artikel na 'n streeklys uitgelê as 'n verwysing na 'n provinsiale lys soos beoog in Bylae 2.

Ontruiming van setels en vulling van vakatures

133. (1) 'n Lid van 'n provinsiale wetgewer ontruim sy of haar setel indien hy of sy—

(a) ophou om bevoeg te wees om ingevolge artikel 132 'n lid van die provinsiale wetgewer te wees;

(b) ophou om 'n lid te wees van die party wat hom of haar as lid van die provinsiale wetgewer benoem het;

(c) uit sy of haar setel bedank deur sy of haar bedanking skriftelik by die Sekretaris van die provinsiale wetgewer in te dien;

(d) uit vrye wil afwesig bly van sittings van die provinsiale wetgewer vir 30 opeenvolgende sittingsdae sonder om verlof daarvoor van die provinsiale wetgewer ooreenkomstig die reëls en orders te verkry; of

(e) 'n lid van die Nasionale Vergadering of die Senaat word.

(2) Die bepalings van artikel 44(1) en (2) is *mutatis mutandis* van toepassing ten opsigte van die vulling van vakatures in 'n provinsiale wetgewer, en by sodanige toepassing word 'n verwysing na—

(a) die Nasionale Vergadering, uitgelê as 'n verwysing na 'n provinsiale wetgewer; en

(b) 'n lys van partykandidate, uitgelê as 'n verwysing na 'n lys in artikel 127(3) bedoel.

(3) 'n Benoeming ingevolge hierdie artikel word skriftelik by die Speaker van die betrokke provinsiale wetgewer ingedien.

Eed of verklaring deur lede

134. Elke lid van 'n provinsiale wetgewer moet, voordat hy of sy sitting neem, 'n eed of 'n plegtige verklaring met die strekking in Bylae 3 uiteengesit voor 'n regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter vir die doel aangewys of, in die geval van 'n lid wat ingevolge artikel 133 benoem is, voor die Speaker van die provinsiale wetgewer, aflê en onderteken.

Powers, privileges and immunities of provincial legislatures and benefits of members

135. (1) A provincial legislature shall have full power to control, regulate and dispose of its internal affairs and shall have all such other powers, privileges and immunities as may, subject to this Constitution, be prescribed by a law of such legislature.

(2) Subject to the rules and orders of a provincial legislature there shall be freedom of speech and debate in or before such legislature and any committee thereof, and such freedom shall not be impeached or questioned in any court.

(3) A member of a provincial legislature shall not be liable to any civil or criminal proceedings, arrest, imprisonment or damages by reason of anything which he or she has said, produced or submitted in or before or to such legislature or any committee thereof or by reason of anything which may have been revealed as a result of what he or she has said, produced or submitted in or before or to such legislature or any committee thereof.

(4) There shall be paid out of and as a charge on the Provincial Revenue Fund of a province to a member of the legislature of that province such salary and allowances, and upon his or her retirement, or to his or her widow or widower upon his or her death, such pension and pension benefits, as may be prescribed by a law of the provincial legislature.

Penalty for sitting or voting when disqualified

136. Any person who in terms of this Constitution is disqualified to sit as a member of a provincial legislature and who, while so disqualified and knowing that he or she is so disqualified, sits or votes as such a member, shall be liable to a penalty determined by the rules and orders for each day on which he or she so sits or votes, which may be recovered for credit of the Provincial Revenue Fund concerned by action in a court of law.

Rules and orders

137. (1) A provincial legislature may make rules and orders in connection with the conduct of its business and proceedings.

(2) The provisions of section 58 shall apply *mutatis mutandis* in respect of a provincial legislature.

Quorum

138. The presence of at least one third or, when a vote is taken on a Bill, of at least one half of all the members of the provincial legislature other than the Speaker or other presiding member, shall be necessary to constitute a sitting of such legislature.

Requisite majorities

139. Save where otherwise required in this Constitution, all questions before a provincial legislature shall be determined by a majority of votes cast.

Assent to Bills

140. (1) A Bill duly passed by a provincial legislature in accordance with this Constitution shall be assented to by the Premier of the province subject to section 147(1)*(b)*.

(2) A Bill referred to in subsection (1) to which the Premier has assented and a copy of which he or she has signed, shall upon its promulgation be a law of the provincial legislature in question.

Signature and enrolment of provincial laws

141. (1) A law of a provincial legislature referred to in section 140(2) shall be enrolled of record in the office of the Registrar of the Appellate Division of the

Bevoegdhede, voorregte en immuniteite van provinsiale wetgewers en voordele van lede

135. (1) 'n Provinsiale wetgewer het volle bevoegdheid om sy interne sake te beheer, te reël en daaroor te beskik en het al die ander bevoegdhede, voorregte en immuniteite wat, behoudens hierdie Grondwet, by 'n wet van so 'n wetgewer voorgeskryf mag word.

(2) Behoudens die reëls en orders van 'n provinsiale wetgewer is daar vryheid van spraak en debat in of voor so 'n wetgewer en enige komitee daarvan, en sodanige vryheid word nie in 'n hof gewraak of in twyfel getrek nie.

(3) 'n Lid van 'n provinsiale wetgewer word nie aan enige siviele of strafregtelike verrigtinge, inhegtenisneming, gevangesetting of skadevergoeding blootgestel weens enigiets wat hy of sy in of voor of aan so 'n wetgewer of enige komitee daarvan gesê of voorgelê het of weens iets wat aan die lig gebring is as gevolg van wat hy of sy in of voor of aan so 'n wetgewer of enige komitee daarvan gesê of voorgelê het nie.

(4) Daar word uit en as 'n las teen die Provinsiale Inkomstefonds van 'n provinsie aan 'n lid van die wetgewer van daardie provinsie sodanige besoldiging en toelaes, en by sy of haar uittrede, of aan sy of haar weduwee of wewenaar by sy of haar afsterwe, sodanige pensioen en pensioenvoordele, betaal as wat by 'n wet van die provinsiale wetgewer voorgeskryf mag word.

Straf vir wetlik onbevoegdes wat sitting neem of stem

136. Iemand wat ingevolge hierdie Grondwet onbevoeg is om as lid van 'n provinsiale wetgewer sitting te neem en wat, terwyl hy of sy aldus onbevoeg is en weet dat hy of sy aldus onbevoeg is, as so 'n lid sitting neem of stem, is vir elke dag waarop hy of sy aldus sitting neem of stem, strafbaar met 'n boete wat deur die reëls en orders bepaal word, en wat ten bate van die betrokke Provinsiale Inkomstefonds by wyse van 'n aksie in 'n geregshof verhaal kan word.

Reëls en orders

137. (1) 'n Provinsiale wetgewer kan reëls en orders in verband met die reëling van sy werksaamhede en verrigtings maak.

(2) Die bepalings van artikel 58 is *mutatis mutandis* ten opsigte van 'n provinsiale wetgewer van toepassing.

Kworum

138. Die teenwoordigheid van minstens een derde of, wanneer daar oor 'n Wetsontwerp gestem word, van minstens een helfte van al die lede van 'n provinsiale wetgewer, behalwe die Speaker of ander voorsittende lid, is nodig om 'n sitting van so 'n wetgewer uit te maak.

Vereiste meerderhede

139. Behalwe waar anders in hierdie Grondwet vereis, word alle vrae voor 'n provinsiale wetgewer beslis deur 'n meerderheid van die stemme wat uitgebring is.

Bekragtiging van Wetsontwerpe

140. (1) 'n Wetsontwerp wat behoorlik deur 'n provinsiale wetgewer ooreenkomstig hierdie Grondwet aangeneem is, moet deur die Premier van die provinsie, behoudens artikel 147(1)*(b)*, bekragtig word.

(2) 'n Wetsontwerp bedoel in subartikel (1) wat deur die Premier bekragtig is en waarvan hy of sy 'n eksemplaar onderteken het, word by afkondiging daarvan 'n wet van die betrokke provinsiale wetgewer.

Ondertekening en registrasie van provinsiale wette

141. (1) 'n Wet van 'n provinsiale wetgewer in artikel 140(2) bedoel, word opgeneem in die kantoor van die Griffier van die Appèlafdeling van die

Supreme Court in such official South African languages as may be required in terms of section 3, and copies of the law so enrolled shall be conclusive evidence of the provisions of such law.

(2) In the case of a conflict between copies of a law enrolled in terms of subsection (1), the copy signed by the Premier shall prevail.

(3) The public shall have the right of access to copies of a law so enrolled, subject to such laws as may be passed by Parliament to protect the safety and durability of the said copies and with due regard to the convenience of the Registrar's staff.

Public access to provincial legislatures

142. Sittings of a provincial legislature shall be held in public, and the public, including the media, shall have access to such sittings: Provided that reasonable measures may be taken to regulate such access, and to provide for the search of and, where appropriate, the refusal of entry or the removal of any person.

Administration of provincial legislatures

143. (1) For the purposes of setting up a provisional administration of a provincial legislature, the Transitional Executive Council shall as soon as possible after the commencement of this Constitution appoint for each provincial legislature a provisional secretary, who shall hold office as Secretary until an appointment is made in terms of subsection (2).

(2) The Executive Council of a province shall after consultation with the Commission on Provincial Government appoint a Secretary and such other staff as may be necessary for the discharge of the work of such legislature.

(3) Persons appointed under this section shall be remunerated out of and as a charge on the Provincial Revenue Fund of the province.

PROVINCIAL EXECUTIVE AUTHORITY

Executive authority of provinces

144. (1) The executive authority of a province shall vest in the Premier of the province, who shall exercise and perform his or her powers and functions subject to and in accordance with this Constitution.

(2) A province shall have executive authority over all matters in respect of which such province has exercised its legislative competence, matters assigned to it by or under section 235 or any law, and matters delegated to it by or under any law.

Election of Premiers

145. (1) *(a)* The provincial legislature of a province shall at its first sitting after it has been convened in terms of section 130(1), elect one of its members as the Premier of the province.

(b) A provincial legislature shall thereafter, as often as it again becomes necessary to elect a Premier, elect one of its members as the Premier of the province.

(c) The provisions of Schedule 5 shall apply *mutatis mutandis* in respect of the election of the Premier of a province.

(2) A judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice for this purpose, shall preside over an election referred to in subsection (1).

(3) The election of a Premier in terms of subsection (1)*(b)* shall take place at a time and on a date fixed by the judge so designated: Provided that—

(a) if such election of a Premier is occasioned by reason of a dissolution of the provincial legislature, it shall take place within 14 days after the election of the provincial legislature held in pursuance of such dissolution; or

(b) if such election of a Premier is occasioned by reason of a vacancy in the office of Premier, it shall take place within 30 days after the vacancy arose.

Hooggeregshof in die amptelike Suid-Afrikaanse tale wat volgens voorskrif van artikel 3 vereis word, en eksemplare van die wet wat aldus opgeneem is, is afdoende bewys van die bepalings van so 'n wet.

(2) In die geval van 'n strydigheid tussen eksemplare van 'n wet wat ingevolge subartikel (1) opgeneem is, gee die eksemplaar deur die Premier onderteken die deurslag.

(3) Die publiek het die reg op toegang tot eksemplare van 'n wet wat aldus opgeneem is, behoudens die wette wat deur die Parlement aangeneem word om die veiligheid en duursaamheid van bedoelde eksemplare te beskerm, en met behoorlike inagneming van die gerief van die Griffier se personeel.

Openbare toegang tot provinsiale wetgewers

142. Sittings van 'n provinsiale wetgewer word in die openbaar gehou, en die publiek, met inbegrip van die media, het toegang tot sodanige sittings: Met dien verstande dat redelike maatreëls ingestel kan word om sodanige toegang te reël en om voorsiening te maak vir die deursoeking van en, waar toepaslik, die weiering van toegang aan of die verwydering van enige persoon.

Administrasie van provinsiale wetgewers

143. (1) Vir die doeleindes van die instelling van 'n tussentydse administrasie van 'n provinsiale wetgewer moet die Uitvoerende Oorgangsraad so spoedig moontlik na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet vir elke provinsie 'n tussentydse sekretaris aanwys, wat die amp van Sekretaris beklee totdat 'n aanstelling ingevolge subartikel (2) gedoen word.

(2) Die Uitvoerende Raad van 'n provinsie moet, na oorleg met die Kommissie op Provinsiale Regering, 'n Sekretaris en die ander personeel wat nodig is, aanstel om die werk van so 'n wetgewer te doen.

(3) Persone kragtens hierdie artikel aangestel, word uit en as 'n las teen die Provinsiale Inkomstefonds van die provinsie besoldig.

PROVINSIALE UITVOERENDE GESAG

Uitvoerende gesag van provinsies

144. (1) Die uitvoerende gesag van 'n provinsie berus by die Premier van die provinsie, wat sy of haar bevoegdhede en werksaamhede behoudens en ooreenkomstig hierdie Grondwet uitoefen en verrig.

(2) 'n Provinsie het uitvoerende gesag oor alle aangeleenthede ten opsigte waarvan die provinsie sy wetgewende bevoegdhede uitgeoefen het, aangeleenthede wat by of kragtens artikel 235 of enige wet aan hom opgedra is, en aangeleenthede wat by of kragtens enige wet aan hom gedelegeer is.

Verkiesing van Premiers

145. (1) *(a)* Die provinsiale wetgewer van 'n provinsie kies by sy eerste sitting nadat dit ingevolge artikel 130(1) byeengeroep is, een van die lede daarvan as die Premier van die provinsie.

(b) 'n Provinsiale wetgewer kies daarna, so dikwels as wat dit weer nodig word om 'n Premier te kies, een van die lede daarvan as die Premier van die provinsie.

(c) Die bepalings van Bylae 5 is *mutatis mutandis* ten opsigte van die verkiesing van die Premier van 'n provinsie van toepassing.

(2) 'n Regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter vir dié doel aangewys, tree as voorsitter op by 'n verkiesing bedoel in subartikel (1).

(3) Die verkiesing van 'n Premier ingevolge subartikel (1)*(b)*, vind plaas op 'n tyd en datum bepaal deur die regter wat aldus aangewys is: Met dien verstande dat—

(a) indien so 'n verkiesing van 'n Premier weens 'n ontbinding van die provinsiale wetgewer nodig is, die verkiesing moet plaasvind binne 14 dae na die verkiesing van die provinsiale wetgewer wat ingevolge so 'n ontbinding gehou is; of

(b) indien so 'n verkiesing van 'n Premier as gevolg van 'n vakature in die amp van Premier nodig is, die verkiesing moet plaasvind binne 30 dae nadat die vakature ontstaan het.

Tenure of and removal from office of Premiers

146. (1) The Premier of a province elected in terms of section 145(1) shall, subject to subsection (2) and section 154(2), hold office—

(a) for the period referred to in section 128(1); or

(b) if the provincial legislature is dissolved during such period, for the period until such dissolution,

and shall thereafter remain in office until a Premier has been elected in terms of section 145(1)*(b)* after the dissolution and has assumed office.

(2) The Premier of a province shall cease to hold office on a resolution adopted by the provincial legislature by a majority of at least two-thirds of all its members and impeaching the Premier on the ground of a serious violation of this Constitution or the other laws of the Republic or the province in question, or of misconduct or inability rendering him or her unfit to exercise and perform his or her powers and functions in accordance with section 147.

Responsibilities, powers and functions of Premiers

147. (1) The Premier of a province shall be responsible for the observance of the provisions of this Constitution and all other laws by the executive of the province, and shall be competent to exercise and perform the following powers and functions, namely—

(a) to assent to, sign and promulgate Bills duly passed by the provincial legislature;

(b) in the event of a procedural shortcoming in the legislative process, to refer a Bill passed by the provincial legislature back for further consideration by such legislature;

(c) to convene meetings of the Executive Council;

(d) to appoint commissions of enquiry;

(e) to make such appointments as may be necessary under powers conferred upon him or her by this Constitution or any other law; and

(f) to proclaim referenda and plebiscites in terms of this Constitution or a provincial law.

(2) The Premier of a province shall exercise and perform all powers and functions assigned to him or her by this Constitution or any other law, except those specified in subsection (1) or where otherwise expressly or by implication provided in this Constitution, in consultation with the Executive Council of the province: Provided that the Executive Council may delegate its consultation function in terms of this subsection, with reference to any particular power or function of the Premier, to any member or members of the Executive Council.

Acting Premiers

148. (1) The Premier of a province shall appoint one of the members of the Executive Council of the province to act as Premier during his or her absence or temporary incapacity.

(2) Should it be necessary that an Acting Premier be appointed and the Premier is absent or unable to make such an appointment, or if the office of Premier is vacant, the other members of the Executive Council shall make such appointment.

(3) An Acting Premier shall while acting as Premier have all the powers and functions vested in the office of Premier.

Executive Councils

149. (1) The Executive Council of a province shall consist of the Premier and not more than 10 members appointed by the Premier in accordance with this section.

(2) A party holding at least 10 per cent of the seats in a provincial legislature and which has decided to participate in the Executive Council, shall be entitled to be allocated one or more of the Executive Council portfolios in proportion to the number of seats held by it in the provincial legislature relative to the number of seats held by the other participating parties.

Ampsduur en ontheffing van amp van Premiers

146. (1) Die Premier van 'n provinsie wat ingevolge artikel 145(1) verkies is, beklee sy of haar amp, behoudens subartikel (2) en artikel 154(2)—

(a) vir die tydperk in artikel 128(1) bedoel; of

(b) indien die provinsiale wetgewer gedurende daardie tydperk ontbind word, vir die tydperk tot so 'n ontbinding,

en gaan daarna voort om sy of haar amp te beklee totdat 'n Premier ingevolge artikel 145(1)*(b)* na die ontbinding verkies is en sy of haar amp aanvaar het.

(2) Die Premier van 'n provinsie hou op om sy of haar amp te beklee by 'n besluit wat deur die provinsiale wetgewer deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van al die lede daarvan aangeneem is en wat die Premier wraak op grond van 'n ernstige oortreding van hierdie Grondwet of die ander wette van die Republiek of die betrokke provinsie, of van wangedrag of onvermoë wat hom of haar ongeskik maak om sy of haar bevoegdhede en werksaamhede ooreenkomstig artikel 147 uit te oefen en te verrig.

Verantwoordelikhede, bevoegdhede en werksaamhede van Premiers

147. (1) Die Premier van 'n provinsie is verantwoordelik vir die nakoming van die bepalings van hierdie Grondwet en alle ander wette deur die uitvoerende gesag van die provinsie, en is bevoeg om die volgende bevoegdhede en werksaamhede uit te oefen en te verrig, naamlik—

(a) om Wetsontwerpe wat behoorlik deur die provinsiale wetgewer aangeneem is, te bekragtig, te onderteken en af te kondig;

(b) om in geval van 'n prosedurele tekortkoming in die wetgewende proses, 'n Wetsontwerp wat deur die provinsiale wetgewer aangeneem is, terug te verwys vir verdere oorweging deur sodanige wetgewer;

(c) om vergaderings van die Uitvoerende Raad byeen te roep;

(d) om kommissies van ondersoek aan te stel;

(e) om die aanstellings te doen wat nodig is kragtens bevoegdhede aan hom of haar verleen by hierdie Grondwet of 'n ander wet; en

(f) om referendums en plebissiete ingevolge hierdie Grondwet of 'n provinsiale wet af te kondig.

(2) Die Premier van 'n provinsie moet alle bevoegdhede en werksaamhede wat by hierdie Grondwet of 'n ander wet aan hom of haar toegewys is, behalwe dié in subartikel (1) vermeld of waar daar andersins in hierdie Grondwet uitdruklik of by implikasie bepaal word, in oorleg met die Uitvoerende Raad van die provinsie uitoefen en verrig: Met dien verstande dat die Uitvoerende Raad sy oorlegplegingsfunksie ingevolge hierdie subartikel, met betrekking tot enige bepaalde bevoegdheid of werksaamheid van die Premier, aan 'n lid of lede van die Uitvoerende Raad kan delegeer.

Waarnemende Premiers

148. (1) Die Premier van 'n provinsie stel een van die lede van die Uitvoerende Raad van die provinsie aan om gedurende sy of haar afwesigheid of tydelike onvermoë as Premier waar te neem.

(2) Indien dit nodig is dat 'n Waarnemende Premier aangestel word en die Premier afwesig is of nie in staat is om so 'n aanstelling te doen nie, of indien die amp van Premier vakant is, doen die ander lede van die Uitvoerende Raad so 'n aanstelling.

(3) 'n Waarnemende Premier het, terwyl hy of sy as Premier optree, al die bevoegdhede en werksaamhede wat in die amp van Premier setel.

Uitvoerende Rade

149. (1) Die Uitvoerende Raad van 'n provinsie bestaan uit die Premier en hoogstens 10 lede wat deur die Premier ooreenkomstig hierdie artikel aangestel is.

(2) 'n Party wat minstens 10 persent van die setels in 'n provinsiale wetgewer het en wat besluit het om aan die Uitvoerende Raad deel te neem, is geregtig op die toekenning van een of meer van die portefeuljes in die Uitvoerende Raad in verhouding tot die getal setels wat die party in die provinsiale wetgewer het teenoor die getal setels wat die ander deelnemende partye het.

(3) Executive Council portfolios shall for the purposes of subsection (2) be allocated *mutatis mutandis* in accordance with the formula set out in paragraphs *(a)* to *(e)* of section 88(3), to the respective participating parties.

(4) The Premier of a province shall after consultation with the leaders of the participating parties—

(a) determine the specific portfolios to be allocated to the respective participating parties in accordance with the number of portfolios allocated to them in terms of subsection (3);

(b) appoint in respect of each such portfolio a member of the provincial legislature who is a member of the party to which that portfolio was allocated under paragraph *(a)*, as the member of the Executive Council responsible for that portfolio;

(c) if it becomes necessary for the purposes of this Constitution or in the interest of good government, vary any determination under paragraph *(a)*, subject to subsection (3);

(d) terminate any appointment under paragraph *(b)*—

(i) if he or she is requested to do so by the leader of the party of which the relevant member of the Executive Council is a member; or

(ii) if it becomes necessary for the purposes of this Constitution or in the interest of good government; or

(e) fill when necessary, subject to paragraph *(b)*, a vacancy in the office of a member of the Executive Council.

(5) Subsection (4) shall be implemented in the spirit underlying the concept of a government of national unity, and the Premier and the other functionaries concerned shall for the purposes of subsection (4) endeavour to achieve consensus at all times: Provided that if consensus cannot be achieved on—

(a) the exercise of a power referred to in paragraph *(a)*, *(c)* or *(d)*(ii) of that subsection, the Premier's decision shall prevail;

(b) the exercise of a power referred to in paragraph *(b)*, *(d)*(i) or *(e)* of that subsection affecting a person who is not a member of the Premier's party, the decision of the leader of the party of which such person is a member shall prevail; and

(c) the exercise of a power referred to in paragraph *(b)* or *(e)* of that subsection affecting a person who is a member of the Premier's party, the Premier's decision shall prevail.

(6) If any determination of portfolio allocations is varied under subsection (4)*(c)*, the affected members of the Executive Council shall vacate their portfolios but shall be eligible, where applicable, for re-appointment to other portfolios allocated to their respective parties in terms of the varied determination.

(7) The Premier or a member of the Executive Council shall, before formally assuming office, make and subscribe an oath or solemn affirmation in the terms set out in Schedule 3 before a judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice for this purpose.

(8) No member of an Executive Council may take up any other paid employment, engage in activities inconsistent with his or her membership of the Executive Council, or expose himself or herself to any situation which carries with it the risk of a conflict between his or her responsibilities as a member of the Executive Council and his or her private interests.

(9) No member of the Executive Council shall use his or her position as such, or directly or indirectly use information entrusted confidentially to him or her in such capacity, to enrich himself or herself or any other person.

(10) There shall be paid out of and as a charge on the Provincial Revenue Fund of a province to the Premier or a member of an Executive Council of such province such salary and allowances, and upon his or her retirement, or to his or her widow or widower upon his or her death, such pension and pension benefits, as may be prescribed by a law of the provincial legislature.

(3) Die portefeuljes in die Uitvoerende Raad word by die toepassing van subartikel (2), *mutatis mutandis* ooreenkomstig die formule in paragrawe *(a)* tot *(e)* van artikel 88(3) uiteengesit, aan die onderskeie deelnemende partye toegeken.

(4) Die Premier van 'n provinsie moet na oorleg met die leiers van die deelnemende partye—

(a) die spesifieke portefeuljes bepaal wat aan die onderskeie deelnemende partye toegeken word ooreenkomstig die getal portefeuljes wat ingevolge subartikel (3) aan hulle toegeken is;

(b) ten opsigte van elkeen van daardie portefeuljes 'n lid van die provinsiale wetgewer wat 'n lid van die party is aan wie die portefeulje kragtens paragraaf *(a)* toegeken is, as die lid van die Uitvoerende Raad verantwoordelik vir daardie portefeulje aanstel;

(c) indien dit vir die doeleindes van hierdie Grondwet of in die belang van goeie staatsbestuur nodig word, 'n bepaling kragtens paragraaf *(a)*, behoudens subartikel (3), wysig;

(d) 'n aanstelling kragtens paragraaf *(b)* beëindig—

(i) indien hy of sy daartoe versoek word deur die leier van die party waarvan die betrokke lid van die Uitvoerende Raad 'n lid is; of

(ii) indien dit vir die doeleindes van hierdie Grondwet of in die belang van goeie staatsbestuur nodig word; of

(e) wanneer nodig, behoudens paragraaf *(b)*, 'n vakature in die amp van lid van die Uitvoerende Raad vul.

(5) Subartikel (4) word uitgevoer in die gees onderliggend aan die konsep van 'n regering van nasionale eenheid, en die Premier en die ander betrokke funksionarisse moet by die toepassing van daardie subartikel poog om te alle tye konsensus te bereik: Met dien verstande dat indien konsensus nie bereik kan word nie oor—

(a) die uitoefening van 'n bevoegdheid bedoel in paragraaf *(a)*, *(c)* of *(d)*(ii) van daardie subartikel, die Premier se besluit die deurslag gee;

(b) die uitoefening van 'n bevoegdheid bedoel in paragraaf *(b)*, *(d)*(i) of *(e)* van daardie subartikel wat 'n persoon raak wat nie 'n lid van die Premier se party is nie, die besluit van die leier van die party waarvan so 'n persoon 'n lid is, die deurslag gee; en

(c) die uitoefening van 'n bevoegdheid bedoel in paragraaf *(b)* of *(e)* van daardie subartikel wat 'n persoon raak wat lid van die Premier se party is, die Premier se besluit die deurslag gee.

(6) Indien 'n bepaling van portefeuljetoekennings kragtens subartikel (4)*(c)* gewysig word, ontruim die betrokke lede van die Uitvoerende Raad hul portefeuljes, maar kan hulle, waar toepaslik, weer aangestel word in ander portefeuljes wat ingevolge die gewysigde bepaling aan hulle onderskeie partye toegeken is.

(7) Die Premier of 'n lid van die Uitvoerende Raad moet, voordat hy of sy formeel sy of haar amp aanvaar, 'n eed of plegtige verklaring met die strekking in Bylae 3 uiteengesit voor 'n regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter vir dié doel aangewys, aflê en onderteken.

(8) 'n Lid van 'n Uitvoerende Raad mag nie enige ander besoldigde betrekking aanvaar, deelneem aan bedrywighede wat met sy of haar lidmaatskap van die Uitvoerende Raad onbestaanbaar is, of homself of haarself blootstel aan 'n omstandigheid wat die risiko inhou van 'n botsing tussen sy of haar verantwoordelikhede as 'n lid van die Uitvoerende Raad en sy of haar persoonlike belange nie.

(9) 'n Lid van die Uitvoerende Raad wend nie sy of haar posisie as sodanig aan, of gebruik nie direk of indirek inligting wat vertroulik aan hom of haar in daardie hoedanigheid toevertrou is, om homself of haarself of enige ander persoon te verryk nie.

(10) Daar word uit en ten laste van die Provinsiale Inkomstefonds van 'n provinsie aan die Premier en aan 'n lid van 'n Uitvoerende Raad van daardie provinsie die besoldiging en toelaes, en by sy of haar uittrede, of aan sy of haar weduwee of wewenaar by sy of haar afsterwe, die pensioen en pensioenvoordele, betaal wat by 'n wet van die provinsiale wetgewer voorgeskryf mag word.

Executive Council procedure

150. (1) Meetings of the Executive Council shall be presided over by the Premier.

(2) The Executive Council shall function in a manner which gives consideration to the consensus-seeking spirit underlying the concept of a government of national unity as well as the need for effective government.

Temporary assignment of powers and functions to Executive Council members

151. Whenever a member of an Executive Council of a province is absent or for any reason unable to exercise and perform any of the powers and functions assigned to him or her, or whenever a member of an Executive Council has vacated his or her office and a successor has not yet been appointed, the Premier may appoint any other member of the Council to act in the said member's stead, either generally or in the exercise or performance of any specific power or function.

Transfer of powers and functions from one member to another member

152. (1) The Premier of a province may assign the administration of a law which is entrusted to any particular member of the Executive Council or which entrusts to any particular member of the Council any power or function, to any other member of the Council.

(2) Any reference in such a law to a particular member of the Executive Council as the member to whom the administration of such a law is entrusted, shall upon the assignment under subsection (1) of the administration of such a law to another member of the Council, be construed as a reference to the latter.

Accountability of members of Executive Councils

153. (1) A member of an Executive Council of a province shall be accountable individually both to the Premier and the provincial legislature of the province for the administration of the portfolio allocated to him or her, and all members of an Executive Council shall correspondingly be accountable collectively for the performance of the functions of the provincial government and for its policies.

(2) A member of an Executive Council shall administer his or her portfolio in accordance with the policy determined by the Executive Council .

(3) If a member of an Executive Council of a province fails to administer his or her portfolio in accordance with the policy of the Executive Council, the Premier of the province may require the member concerned to bring the administration of the portfolio into conformity with such policy.

(4) If the member concerned fails to comply with a requirement of the Premier under subsection (3), the Premier may, after consultation with the member, and if the member is not a member of the Premier's party, or is not the leader of a participating party, also after consultation with the leader of such member's party, remove the member from office.

Votes of no confidence

154. (1) If a provincial legislature passes a vote of no confidence in the Executive Council, including the Premier, the Premier shall, unless he or she resigns, dissolve such legislature and call an election in accordance with section 129.

(2) If a provincial legislature passes a vote of no confidence in the Premier, but not in the other members of the Executive Council, the Premier shall resign.

(3) If a provincial legislature passes a vote of no confidence in the Executive Council, excluding the Premier, the Premier may—

(a) resign;

Prosedure in Uitvoerende Raad

150. (1) Die Premier tree as voorsitter op by vergaderings van die Uitvoerende Raad.

(2) Die Uitvoerende Raad funksioneer met inagneming van die konsensus-soekende gees onderliggend aan die konsep van 'n regering van nasionale eenheid, sowel as die behoefte aan effektiewe staatsbestuur.

Tydelike opdrag van bevoegdhede en werksaamhede aan lede van Uitvoerende Raad

151. Wanneer 'n lid van 'n Uitvoerende Raad van 'n provinsie, afwesig is of om die een of ander rede nie in staat is om enige van die bevoegdhede en werksaamhede wat aan hom of haar opgedra is, uit te oefen en te verrig nie, of wanneer 'n lid van 'n Uitvoerende Raad sy of haar amp ontruim het en 'n opvolger nog nie aangestel is nie, kan die Premier 'n ander lid van die Raad aanstel om in die plek van genoemde lid op te tree, hetsy in die algemeen, hetsy om 'n bepaalde bevoegdheid of werksaamheid uit te oefen of te verrig.

Oordrag van bevoegdhede en werksaamhede van een lid aan ander lid

152. (1) Die Premier van 'n provinsie kan die uitvoering van 'n wet wat aan 'n bepaalde lid van die Uitvoerende Raad toevertrou is of wat aan 'n bepaalde lid van die Raad 'n bevoegdheid of werksaamheid toevertrou, aan 'n ander lid van die Raad opdra.

(2) 'n Verwysing in so 'n wet na 'n bepaalde lid van die Uitvoerende Gesag as die lid aan wie die uitvoering van so 'n wet toevertrou is, word by die opdra kragtens subartikel (1) van die uitvoering daarvan aan 'n ander lid van die Raad, uitgelê as 'n verwysing na laasgenoemde lid.

Aanspreeklikheid van lede van Uitvoerende Rade

153. (1) 'n Lid van 'n Uitvoerende Raad van 'n provinsie is afsonderlik aanspreeklik teenoor sowel die Premier as die provinsiale wetgewer van die provinsie vir die administrasie van die portefeulje wat aan hom of haar toevertrou is, en alle lede van 'n Uitvoerende Raad is dienooreenkomstig gesamentlik aanspreeklik vir die verrigting van die werksaamhede van die provinsiale regering en vir die beleid daarvan.

(2) 'n Lid van 'n Uitvoerende Raad administreer sy of haar portefeulje ooreenkomstig die beleid deur die Uitvoerende Raad bepaal.

(3) Indien 'n lid van 'n Uitvoerende Raad van 'n provinsie versuim om sy of haar portefeulje ooreenkomstig die beleid van die Uitvoerende Raad te administreer, kan die Premier van die provinsie die betrokke lid aansê om die administrasie van die portefeulje in ooreenstemming met bedoelde beleid te bring.

(4) Indien die betrokke lid versuim om aan 'n aansegging van die Premier kragtens subartikel (3) te voldoen, kan die Premier, na oorleg met die lid en, indien die lid nie 'n lid van die Premier se party is nie, of nie die leier van 'n deelnemende party is nie, ook na oorleg met die leier van so 'n lid se party, die lid van sy of haar amp onthef.

Voorstelle van wantroue

154. (1) Indien 'n provinsiale wetgewer 'n voorstel van wantroue in die Uitvoerende Raad, met inbegrip van die Premier, aanneem, moet die Premier, tensy hy of sy bedank, die wetgewer ontbind en 'n verkiesing ooreenkomstig artikel 129 uitskryf.

(2) Indien 'n provinsiale wetgewer 'n voorstel van wantroue in die Premier, maar nie in die ander lede van die Uitvoerende Raad nie, aanneem, moet die Premier bedank.

(3) Indien 'n provinsiale wetgewer 'n voorstel van wantroue in die Uitvoerende Raad, uitgesonderd die Premier, aanneem, kan die Premier—

(a) bedank;

(b) reconstitute the Executive Council in accordance with section 149(4); or
(c) dissolve such legislature and call an election in accordance with section 129.

(4) The Premier shall where required, or where he or she elects, to do so in terms of this section, dissolve the provincial legislature by proclamation in the *Provincial Gazette* within 14 days of the vote of no confidence.

PROVINCIAL FINANCE AND FISCAL AFFAIRS

Provinces' share of revenue collected nationally

155. (1) A province shall be entitled to an equitable share of revenue collected nationally to enable it to provide services and to exercise and perform its powers and functions.

(2) The equitable share of revenue referred to in subsection (1) shall consist of—
(a) a percentage, as fixed by an Act of Parliament, of income tax on individuals which is collected within the province;
(b) a percentage, as fixed by an Act of Parliament, of value-added tax or other sales tax which is collected within the province; and
(c) other conditional or unconditional allocations out of national revenue to a province.

(3) The percentages referred to in subsection (2)*(a)* and *(b)* shall be fixed reasonably after taking into account the national interest and recommendations of the Financial and Fiscal Commission.

(4) Allocations referred to in subsection (2)*(c)* shall be determined in accordance with an Act of Parliament, with due regard to the national interest and after taking into account—
(a) the provision that has to be made for interest and other payments in respect of the national debt; and
(b) the different fiscal capacities, including the revenues derived from sources referred to in subsection (2)*(a)* and *(b)*, fiscal performances, efficiency of utilisation of revenue, needs and economic disparities within and between provinces, as well as the developmental needs, administrative responsibilities and other legitimate interests of the provinces, and any other objective criteria identified by the Financial and Fiscal Commission; and
(c) the legitimate needs and interests of the national government; and
(d) the recommendations of the Financial and Fiscal Commission.

Levying of taxes by provinces

156. (1) A province may levy taxes, surcharges or levies other than of a kind referred to in section 155(2)*(a)* or *(b)*, provided that—
(a) it is authorised to do so by an Act of Parliament passed after recommendations of the Financial and Fiscal Commission on the draft text of any such Act have been submitted to and considered by Parliament; and
(b) there is no discrimination against non-residents of that province who are South African citizens.

(2) A provincial legislature shall not be entitled to levy taxes detrimentally affecting national economic policies, inter-provincial commerce or the national mobility of goods, services, capital and labour.

(3) A provincial legislature shall be competent to enact legislation authorising the imposition of user charges: Provided that—
(a) the criteria to be taken into account in raising such charges may be regulated by an Act of Parliament passed after recommendations of the Financial and Fiscal Commission relating to the draft text of any such Act have been submitted to and considered by Parliament; and
(b) they do not discriminate against non-residents of that province who are South African citizens.

(b) die Uitvoerende Raad ooreenkomstig artikel 149(4) hersaamstel; of
(c) die wetgewer ontbind en 'n verkiesing ooreenkomstig artikel 129 uitskryf.

(4) Die Premier moet, waar dit ingevolge hierdie artikel vereis word of waar hy of sy ingevolge hierdie artikel kies om dit te doen, die provinsiale wetgewer by proklamasie in die *Provinsiale Koerant* binne 14 dae na 'n voorstel van wantroue ontbind.

PROVINSIALE FINANSIES EN FISKALE AANGELEENTHEDE

Provinsies se deel van inkomste landswyd ingevorder

155. (1) 'n Provinsie is geregtig op 'n billike aandeel in die inkomste wat nasionaal ingevorder word ten einde die provinsie in staat te stel om dienste te lewer en om sy bevoegdhede en werksaamhede uit te oefen en te verrig.

(2) Die billike aandeel in inkomste bedoel in subartikel (1), bestaan uit—
(a) 'n persentasie, soos deur 'n Parlementswet bepaal, van die inkomstebelasting op individue wat binne die provinsie gevorder word;
(b) 'n persentasie, soos deur 'n Parlementswet bepaal, van die belasting op toegevoegde waarde of ander verkoopbelasting wat binne die provinsie gevorder word; en
(c) ander voorwaardelike of onvoorwaardelike toekennings wat aan 'n provinsie uit nasionale inkomste gedoen word.

(3) Die persentasies bedoel in subartikel (2)*(a)* en *(b)* word redelikerwys vasgestel nadat die nasionale belang en aanbevelings van die Finansiële en Fiskale Kommissie in aanmerking geneem is.

(4) Die toekennings bedoel in subartikel (2)*(c)* word bepaal ooreenkomstig 'n Parlementswet, met behoorlike inagneming van die nasionale belang en nadat die volgende in aanmerking geneem is, naamlik—
(a) voorsiening wat gemaak moet word vir rente en ander betalings ten opsigte van die nasionale skuld; en
(b) die verskillende fiskale vermoëns, met inbegrip van die inkomste verkry uit bronne bedoel in subartikel (2)*(a)* en *(b)*, fiskale prestasies, doeltreffendheid by die aanwending van inkomste, behoeftes en ekonomiese ongelykhede binne en tussen provinsies, sowel as die ontwikkelingsbehoeftes, administratiewe verantwoordelikhede en ander regmatige belange van die provinsies en enige ander objektiewe maatstawwe wat deur die Finansiële en Fiskale Kommissie geïdentifiseer is; en
(c) die gegronde behoeftes en belange van die nasionale regering; en
(d) die aanbevelings van die Finansiële en Fiskale Kommissie.

Heffing van belasting deur provinsies

156. (1) 'n Provinsie kan ander belasting, bobelasting of heffings as van 'n soort bedoel in artikel 155(2)*(a)* of *(b)* hef, op voorwaarde dat—
(a) 'n provinsie gemagtig word om dit te doen by 'n Parlementswet wat aangeneem is nadat aanbevelings van die Finansiële en Fiskale Kommissie oor die konsepteks van so 'n Wet aan die Parlement voorgelê en deur die Parlement oorweeg is; en
(b) daar nie gediskrimineer word teen nie-inwoners van daardie provinsie wat Suid-Afrikaanse burgers is nie.

(2) 'n Provinsiale wetgewer is nie bevoeg om belastings te hef wat nasionale ekonomiese beleidsrigtings, interprovinsiale handel of die nasionale mobiliteit van goedere, dienste, kapitaal en arbeid nadelig raak nie.

(3) 'n Provinsiale wetgewer is bevoeg om wetgewing te verorden wat die oplegging van verbruikersgelde magtig: Met dien verstande dat—
(a) die maatstawwe wat in aanmerking geneem moet word by die heffing van sodanige gelde gereël kan word by 'n Parlementswet wat aangeneem is nadat aanbevelings van die Finansiële en Fiskale Kommissie met betrekking tot die konsepteks van so 'n Wet aan die Parlement voorgelê en deur die Parlement oorweeg is; en
(b) daar nie gediskrimineer word teen nie-inwoners van daardie provinsie wat Suid-Afrikaanse burgers is nie.

Raising of loans by provinces

157. (1) A province—

(a) shall, subject to subsection (2), not be competent to raise loans for current expenditure; and

(b) shall be competent to raise loans for capital expenditure, provided it does so within the framework of norms and conditions prescribed by an Act of Parliament passed after recommendations of the Financial and Fiscal Commission relating to the draft text of any such Act have been submitted to and considered by Parliament.

(2) Loans referred to in subsection (1)*(a)* may be raised for bridging finance during a fiscal year, subject to the condition that they shall be redeemed in that same fiscal year and subject to such further conditions as may be prescribed by an Act of Parliament passed after recommendations of the Financial and Fiscal Commission relating to the draft text of any such Act have been submitted to and considered by Parliament.

(3) A province may not guarantee a loan unless—

(a) the Financial and Fiscal Commission has verified the need for a guarantee and recommended that it be given; and

(b) the giving of the guarantee has been approved by a resolution of Parliament.

Revenue allocations by national government

158. Revenue allocations made by the national government—

(a) to a provincial or local government shall be made through an appropriation Act; and

(b) to a local government shall ordinarily be made through the provincial government of the province in which the local government is situated.

Provincial Revenue Funds

159. (1) There is hereby established in the administration of each province a Provincial Revenue Fund, into which shall be paid all revenue raised by or accruing to the provincial government.

(2) No money may be withdrawn from a Provincial Revenue Fund otherwise than by virtue of an appropriation made in accordance with a law of the provincial legislature concerned.

PROVINCIAL CONSTITUTIONS

Adoption of provincial constitutions

160. (1) The provincial legislature shall be entitled to pass a constitution for its province by a resolution of a majority of at least two-thirds of all its members.

(2) A provincial legislature may make such arrangements as it deems appropriate in connection with its proceedings relating to the drafting and consideration of a provincial constitution.

(3) A provincial constitution shall not be inconsistent with—

(a) a provision of this Constitution, including this Chapter and the Constitutional Principles set out in Schedule 4; and

(b) a provision of the new constitutional text.

(4) The text of a provincial constitution passed by a provincial legislature, or any provision thereof, shall be of no force and effect unless the Constitutional Court has certified that none of its provisions is inconsistent with a provision referred to in subsection (3)*(a)*, and if the new constitutional text is then already passed, also with a provision of the new constitutional text.

(5) A decision of the Constitutional Court in terms of subsection (4) certifying that the text of a provincial constitution is not inconsistent with the said provisions, shall be final and binding, and no court of law shall have jurisdiction to enquire into or pronounce upon the validity of such text or any provision thereof.

Aangaan van lenings deur provinsies

157. (1) 'n Provinsie—

(a) is behoudens subartikel (2) nie bevoeg om lenings vir lopende uitgawes aan te gaan nie; en

(b) is bevoeg om lenings vir kapitaaluitgawes aan te gaan, mits dit gedoen word binne die raamwerk van norme en voorwaardes deur 'n Parlementswet voorgeskryf wat aangeneem is nadat aanbevelings van die Finansiële en Fiskale Kommissie met betrekking tot die konsepteks van so 'n Wet aan die Parlement voorgelê en deur die Parlement oorweeg is.

(2) Lenings bedoel in subartikel (1)*(a)* kan vir oorbruggingsfinansiering in die loop van 'n fiskale jaar aangegaan word onderworpe aan die voorwaarde dat dit in dieselfde fiskale jaar afgelos moet word en onderworpe aan die verdere voorwaardes voorgeskryf by 'n Parlementswet wat aangeneem is nadat die aanbevelings van die Finansiële en Fiskale Kommissie met betrekking tot die konsepteks van so 'n Wet aan die Parlement voorgelê en deur die Parlement oorweeg is.

(3) 'n Provinsie waarborg nie 'n lening nie tensy—

(a) die Finansiële en Fiskale Kommissie die behoefte aan 'n waarborg bevestig het en die verskaffing daarvan aanbeveel het; en

(b) die gee van die waarborg by 'n besluit van die Parlement goedgekeur is.

Inkomstetoekennings deur nasionale regering

158. Inkomstetoekennings deur die nasionale regering gedoen—

(a) aan 'n provinsiale of plaaslike regering, word deur middel van 'n begrotingswet bewerkstellig; en

(b) aan 'n plaaslike regering, moet in die reël bewerkstellig word deur tussenkoms van die provinsiale regering van die provinsie waarin die plaaslike regering geleë is.

Provinsiale Inkomstefondse

159. (1) Daar word hierby in die administrasie van elke provinsie 'n Provinsiale Inkomstefonds ingestel, waarin alle inkomste gestort word wat deur 'n provinsiale regering ingesamel word of hom toeval.

(2) Geen geld word uit 'n Provinsiale Inkomstefonds onttrek nie, behalwe uit hoofde van 'n bewilliging gemaak ooreenkomstig 'n wet van die betrokke provinsiale wetgewer.

PROVINSIALE GRONDWETTE

Aanname van provinsiale grondwette

160. (1) 'n Provinsiale wetgewer is bevoeg om by besluit deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van al sy lede 'n grondwet vir sy provinsie aan te neem.

(2) 'n Provinsiale wetgewer kan die reëlings tref wat hy gepas ag in verband met sy verrigtinge met betrekking tot die opstel en oorweging van 'n provinsiale grondwet.

(3) 'n Provinsiale grondwet mag nie onbestaanbaar wees nie met—

(a) 'n bepaling van hierdie Grondwet, met inbegrip van hierdie Hoofstuk en die Grondwetlike Beginsels in Bylae 4 uiteengesit; en

(b) 'n bepaling van die nuwe grondwetlike teks.

(4) Die teks van 'n provinsiale grondwet wat deur 'n provinsiale wetgewer aangeneem is, of enige bepaling daarvan, is nie van krag nie tensy die Konstitusionele Hof gesertifiseer het dat geeneen van die bepalings van daardie grondwet met 'n bepaling bedoel in subartikel (3)*(a)* onbestaanbaar is nie, en indien die nuwe grondwetlike teks dan reeds aangeneem is, ook nie met 'n bepaling van die nuwe grondwetlike teks onbestaanbaar is nie.

(5) 'n Beslissing van die Konstitusionele Hof ingevolge subartikel (4) waarby gesertifiseer word dat die teks van 'n provinsiale grondwet nie onbestaanbaar met bedoelde bepalings is nie, is finaal en bindend, en geen geregshof is bevoeg om ondersoek in te stel na of uitspraak te lewer oor die geldigheid van daardie teks of enige bepaling daarvan nie.

Development of provincial constitutional dispensation

161. (1) The development of a system of provincial government shall receive the priority attention of the Constitutional Assembly, and in this regard it shall take into consideration any recommendations of the Commission on Provincial Government and any comments thereon by the respective provincial governments.

(2) Any recommendations of the Commission to the Constitutional Assembly shall include draft provisions for inclusion in the new constitutional text in so far as they relate to matters falling within the ambit of the Commission's object in terms of section 164.

(3) The Constitutional Assembly shall deal with such draft provisions in the same manner as it is required in terms of this Constitution to deal with other constitutional proposals.

(4) Draft provisions recommended by the Commission which are not adopted by the Constitutional Assembly shall lapse, except if the Constitutional Assembly by resolution of a majority of the members present and voting refers the recommended provisions back to the Commission for further consideration.

(5) Draft provisions referred back to the Commission may again be presented to the Constitutional Assembly, provided that if amended in one or more substantive respects, the provisions of this section regarding the acceptance, rejection or referral of the recommendations of the Commission shall apply *mutatis mutandis*.

Election of new provincial governments

162. A provincial government may at any time after the commencement of a provincial constitution contemplated in section 160 or of the constitutional dispensation contemplated in section 161, petition the Constitutional Assembly to dissolve its provincial legislature and to call an election for the establishment of a new provincial legislature and executive authority in that province.

COMMISSION ON PROVINCIAL GOVERNMENT

Establishment of Commission on Provincial Government

163. There is hereby established a Commission on Provincial Government consisting of not less than 10 and not more than 15 members appointed by the President subject to section 165.

Object and functions of Commission

164. (1) The object of the Commission is to facilitate the establishment of provincial government, and the Commission shall for the achievement of that object be competent—

(a) to advise the Constitutional Assembly on the development of a constitutional dispensation with regard to provincial systems of government;

(b) to advise the national government or a provincial government on the establishment and consolidation of administrative institutions and structures in a province or on any matter arising out of the application of section 124; and

(c) to make recommendations to the national government or a provincial government on the rationalisation of statutory enactments or public sector resources directed at the introduction and maintenance of an effective system of provincial government.

(2) Advice to the Constitutional Assembly in terms of subsection (1)*(a)*, shall include recommendations in the form of draft constitutional provisions regarding —

(a) the finalisation of the number and the boundaries of the provinces of the Republic;

(b) the constitutional dispensations of such provinces, including the constitutional structures within such provinces as well as the method of their election and their authority, functions and procedures;

Ontwikkeling van provinsiale grondwetlike bedeling

161. (1) Die ontwikkeling van 'n stelsel van provinsiale regering moet voorkeuraandag van die Grondwetlike Vergadering geniet, en in dié verband moet dit enige aanbevelings van die Kommissie op Provinsiale Regering en enige kommentaar daarop deur die onderskeie provinsiale regerings oorweeg.

(2) Enige aanbevelings van die Kommissie aan die Grondwetlike Vergadering moet konsepbepalings vir opname in die nuwe grondwetlike teks insluit vir sover dit betrekking het op aangeleenthede wat binne die trefwydte van die Kommissie se oogmerk ingevolge artikel 164 val.

(3) Die Grondwetlike Vergadering moet met sodanige konsepbepalings op dieselfde wyse handel as waarop dit ingevolge hierdie Grondwet met ander grondwetlike voorstelle moet handel.

(4) Konsepbepalings deur die Kommissie aanbeveel wat nie deur die Grondwetlike Vergadering aangeneem word nie, verval, behalwe as die Grondwetlike Vergadering by 'n besluit van 'n meerderheid van die lede wat teenwoordig is en stem die aanbevole bepalings na die Kommissie vir verdere oorweging terugverwys.

(5) Konsepbepalings wat na die Kommissie terugverwys is, kan weer aan die Grondwetlike Vergadering voorgelê word, op voorwaarde dat indien dit in een of meer wesenlike opsigte gewysig word, die bepalings van hierdie artikel betreffende die aanvaarding, verwerping of terugverwysing van die aanbevelings van die Kommissie *mutatis mutandis* van toepassing is.

Verkiesing van nuwe provinsiale regerings

162. 'n Provinsiale regering kan te eniger tyd na die inwerkingtreding van 'n provinsiale grondwet beoog in artikel 160 of van die grondwetlike bedeling beoog in artikel 161, die Grondwetlike Vergadering by wyse van 'n petisie versoek om sy provinsiale wetgewer te ontbind en 'n verkiesing uit te roep ten einde 'n nuwe provinsiale wetgewer en uitvoerende gesag in die betrokke provinsie in te stel.

KOMMISSIE OP PROVINSIALE REGERING

Instelling van Kommissie op Provinsiale Regering

163. Daar word hierby 'n Kommissie op Provinsiale Regering ingestel, wat bestaan uit minstens 10 en hoogstens 15 lede wat, behoudens artikel 165, deur die President aangestel word.

Oogmerk en werksaamhede van Kommissie

164. (1) Die oogmerk van die Kommissie is om die instelling van provinsiale regering te vergemaklik, en die Kommissie is ter bereiking van daardie oogmerk bevoeg—

(a) om die Grondwetlike Vergadering oor die ontwikkeling van 'n grondwetlike bedeling met betrekking tot provinsiale regeringstelsels te adviseer;

(b) om die nasionale regering of 'n provinsiale regering te adviseer oor die instelling en konsolidasie van administratiewe instellings en strukture in 'n provinsie of oor enige aangeleentheid wat voortvloei uit die toepassing van artikel 124; en

(c) om aanbevelings aan die nasionale regering of 'n provinsiale regering te doen oor die rasionalisering van statutêre verordeninge of die hulpbronne van die openbare sektor wat gerig is op die invoering en instandhouding van 'n doeltreffende stelsel van provinsiale regering.

(2) Advies aan die Grondwetlike Vergadering ingevolge subartikel (1)*(a)*, moet aanbevelings in die vorm van konsepgrondwetlike bepalings insluit betreffende—

(a) die finalisering van die getal en die grense van die provinsies van die Republiek;

(b) die grondwetlike bedelings van sodanige provinsies, met inbegrip van die grondwetlike strukture binne daardie provinsies, sowel as die wyse van hul verkiesing en hul gesag, werksaamhede en prosedures;

(c) measures, including transitional measures, that provide for the phasing in of new provincial constitutional dispensations;
(d) the final delimitation of powers and functions between national and provincial institutions of government, with due regard to the criteria that are set out in subsection (3);
(e) fiscal arrangements between the institutions of national government and those of the provincial governments;
(f) the powers and functions of local governments; and
(g) any matter which the Commission considers to be relevant or ancillary to its functions.

(3) In carrying out its functions the Commission shall, *inter alia*, take into consideration—

(a) the provisions of this Constitution;
(b) the Constitutional Principles set out in Schedule 4;
(c) historical boundaries, including those set out in Part 1 of Schedule 1, former provincial boundaries, magisterial district boundaries and infrastructures;
(d) administrative considerations, including the availability or non-availability of infrastructures and nodal points for service;
(e) the need to rationalise existing structures;
(f) cost-effectiveness of government, administration and the delivery of services;
(g) the need to minimise inconvenience;
(h) demographic considerations;
(i) economic viability;
(j) developmental potential; and
(k) cultural and language realities.

Constitution of Commission

165. (1) The members of the Commission shall be appointed by the President within 30 days of the commencement of this Constitution.

(2) Unless the President otherwise determines, the members of the Commission shall be appointed in a full-time capacity.

(3) At least one member of the Commission shall be appointed from each province with the concurrence of the Premier of the province.

(4) A member of the Commission shall perform his or her functions fairly, impartially and independently.

(5) A member appointed in a full-time capacity shall not perform or commit himself or herself to perform remunerative work outside his or her functions as a member of the Commission.

(6) A member of the Commission shall not hold office in any political party or political organisation.

Chairperson and Deputy Chairperson

166. (1) The President shall designate one of the members of the Commission as the Chairperson and another as the Deputy Chairperson.

(2) *(a)* If the Chairperson is absent or unable to perform his or her functions as chairperson, or when there is a vacancy in the office of Chairperson, the Deputy Chairperson shall act as Chairperson, and if both the Chairperson and the Deputy Chairperson are absent or unable to perform the functions of the Chairperson, the Commission shall elect another member to act as Chairperson.

(b) While acting as Chairperson the Deputy Chairperson or such member may exercise the powers and shall perform the functions of the Chairperson.

Vacation of office and filling of vacancies

167. (1) A member of the Commission shall vacate his or her office if he or she resigns or if he or she becomes disqualified in terms of section 165 to hold office or is removed from office under subsection (2).

(c) maatreëls, met inbegrip van oorgangsmaatreëls, wat voorsiening maak vir die infasering van nuwe provinsiale grondwetlike bedelings;
(d) die finale afbakening van bevoegdhede en werksaamhede tussen nasionale en provinsiale regeringsinstellings, met behoorlike inagneming van die maatstawwe wat in subartikel (3) uiteengesit word;
(e) fiskale reëlings tussen die instellings van die nasionale regering en dié van die provinsiale regerings;
(f) die bevoegdhede en werksaamhede van plaaslike regerings; en
(g) enige aangeleentheid wat die Kommissie ter sake of bykomstig by sy werksaamhede ag.

(3) By die verrigting van sy werksaamhede moet die Kommissie, onder andere, die volgende in ag neem, naamlik—
(a) die bepalings van hierdie Grondwet;
(b) die Grondwetlike Beginsels soos in Bylae 4 uiteengesit;
(c) historiese grense, met inbegrip van dié in Deel 1 van Bylae 1 uiteengesit, vorige provinsiale grense, grense van landdrosdistrikte en infrastrukture;
(d) administratiewe oorwegings, met inbegrip van die beskikbaarheid of nie-beskikbaarheid van infrastrukture en nodale punte vir dienste;
(e) die behoefte aan die rasionalisering van bestaande strukture;
(f) koste-effektiwiteit van staatsbestuur, administrasie en die lewering van dienste;
(g) die behoefte om ongerief tot die minimum te beperk;
(h) demografiese oorwegings;
(i) ekonomiese lewensvatbaarheid;
(j) ontwikkelingspotensiaal; en
(k) kulturele en taalwerklikhede.

Samestelling van Kommissie

165. (1) Die lede van die Kommissie moet binne 30 dae na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet deur die President aangestel word.

(2) Tensy die President anders bepaal, word die lede van die Kommissie in 'n heeltydse hoedanigheid aangestel.

(3) Minstens een lid van die Kommissie moet uit elke provinsie, met die instemming van die Premier van die provinsie, aangestel word.

(4) 'n Lid van die Kommissie verrig sy of haar werksaamhede op 'n billike, onpartydige en onafhanklike wyse.

(5) 'n Lid wat in 'n heeltydse hoedanigheid aangestel is, verrig nie, of verbind homself of haarself nie tot die verrigting van, besoldigde werk buite sy of haar werksaamhede as 'n lid van die Kommissie nie.

(6) 'n Lid van die Kommissie beklee nie 'n amp in enige politieke party of politieke organisasie nie.

Voorsitter en Ondervoorsitter

166. (1) Die President wys een van die lede van die Kommissie as die Voorsitter en 'n ander as die Ondervoorsitter aan.

(2) *(a)* Indien die Voorsitter afwesig is of nie in staat is om sy of haar werksaamhede as voorsitter te verrig nie, of wanneer daar 'n vakature in die amp van Voorsitter is, tree die Ondervoorsitter as Voorsitter op, en indien sowel die Voorsitter as die Ondervoorsitter afwesig is of nie in staat is om die werksaamhede van die Voorsitter te verrig nie, kies die Kommissie 'n ander lid om as Voorsitter op te tree.

(b) Terwyl hy of sy as Voorsitter optree, kan die Ondervoorsitter of sodanige lid die bevoegdhede van die Voorsitter uitoefen en moet hy die werksaamhede van die Voorsitter verrig.

Ontruiming van amp en vulling van vakatures

167. (1) 'n Lid van die Kommissie ontruim sy of haar amp indien hy of sy bedank of indien hy of sy ingevolge artikel 165 onbevoeg raak om die amp te beklee of indien hy of sy kragtens subartikel (2) van sy of haar amp onthef word.

(2) A member of the Commission may be removed from office by the President only on the grounds of misbehaviour, incapacity or incompetence established by a judge of the Supreme Court after an enquiry.

(3) If a member of the Commission ceases to hold office, the President may, subject to section 165, appoint a person to fill the vacancy.

Meetings of Commission

168. (1) The first meeting of the Commission shall be held within 30 days of its appointment at a time and place to be determined by the Chairperson, and subsequent meetings shall be held at a time and place determined by the Commission or, if authorised thereto by the Commission, by the Chairperson.

(2) A quorum for a meeting of the Commission shall not be less than one half of all its members.

(3) A decision of a majority of the members of the Commission shall constitute a decision of the Commission and in the event of an equality of votes the Chairperson shall have a casting vote in addition to his or her deliberative vote.

(4) All the decisions of the Commission shall be recorded.

Committees

169. (1) The Commission may establish committees from among its members.

(2) The Commission shall designate one of the members of a committee as chairperson thereof, and if any such chairperson is absent from a meeting of the committee the members present shall elect one from among their number to act as chairperson.

(3) The Commission may, subject to such directions as it may issue from time to time—

(a) delegate any power granted to it by or under section 164 to such a committee; and

(b) authorise such a committee to perform any function assigned to the Commission by section 164.

(4) The Commission shall not be divested of a power so delegated and the performance of a function so authorised, and may amend or withdraw any decision of a committee.

Co-option of persons to committees

170. (1) A committee may co-opt any person to serve on it or to attend a particular meeting thereof in connection with a particular matter dealt with by the committee.

(2) Such a person may take part in the proceedings of the committee in connection with such matter or at the meeting in respect of which he or she has been co-opted, but shall not be entitled to vote.

Remuneration of members of Commission and other persons

171. Members of the Commission and persons referred to in section 170 who are not in the employment of the state, shall be paid, from moneys appropriated by Parliament for the purpose, such remuneration and allowances as the Minister responsible for national financial affairs may determine.

Appointment of staff

172. The Commission may appoint such staff as it may deem necessary for the efficient performance of its functions and administration, and may, in consultation with the Public Service Commission, determine the remuneration and conditions of service of staff members who are not public servants seconded to the service of the Commission.

Regulations

173. The President may make regulations—

(2) 'n Lid van die Kommissie kan deur die President uit sy of haar amp onthef word slegs op grond van wangedrag, onvermoë of onbevoegdheid wat na 'n ondersoek deur 'n regter van die Hooggeregshof vasgestel is.

(3) Indien 'n lid van die Kommissie ophou om sy amp te beklee, kan die President, behoudens artikel 165, 'n persoon aanstel om die vakature te vul.

Vergaderings van Kommissie

168. (1) Die eerste vergadering van die Kommissie vind plaas binne 30 dae vanaf sy aanstelling op 'n tyd en plek wat deur die Voorsitter bepaal word, en daaropvolgende vergaderings word gehou op 'n tyd en plek bepaal deur die Kommissie of, indien deur die Kommissie daartoe gemagtig, deur die Voorsitter.

(2) 'n Kworum vir 'n vergadering van die Kommissie is minstens die helfte van al sy lede.

(3) 'n Besluit deur 'n meerderheid van die lede van die Kommissie is 'n besluit van die Kommissie, en in die geval van 'n staking van stemme beskik die Voorsitter, benewens sy of haar beraadslagende stem, oor 'n beslissende stem.

(4) Alle beslissings van die Kommissie moet genotuleer word.

Komitees

169. (1) Die Kommissie kan komitees uit sy lede aanstel.

(2) Die Kommissie wys een van die lede van 'n komitee as die voorsitter daarvan aan, en indien so 'n voorsitter van 'n vergadering van die komitee afwesig is, kies die teenwoordige lede uit hul geledere 'n persoon om as voorsitter op te tree.

(3) Die Kommissie kan, behoudens die voorskrifte wat hy van tyd tot tyd mag uitreik—

(a) enige bevoegdheid wat by of kragtens artikel 164 aan hom verleen is, aan so 'n komitee delegeer; en

(b) so 'n komitee magtig om enige werksaamheid te verrig wat by artikel 164 aan die Kommissie opgedra is.

(4) Die Kommissie word nie van 'n bevoegdheid aldus gedelegeer en die verrigting van 'n werksaamheid aldus gemagtig, ontneem nie, en kan enige besluit van 'n komitee wysig of intrek.

Koöptering van persone in komitees

170. (1) 'n Komitee kan enige persoon koöpteer om daarin te dien of om 'n bepaalde vergadering daarvan by te woon in verband met 'n bepaalde aangeleentheid wat deur die komitee behandel word.

(2) So 'n persoon kan deelneem aan die verrigtings van die komitee in verband met die aangeleentheid of van die vergadering ten opsigte waarvan hy of sy gekoöpteer is, maar is nie geregtig om te stem nie.

Besoldiging van lede van Kommissie en ander persone

171. Lede van die Kommissie en persone bedoel in artikel 170 wat nie in diens van die staat is nie, word uit gelde wat deur die Parlement vir dié doel bewillig word, die besoldiging en toelaes betaal wat die Minister verantwoordelik vir nasionale finansiële sake bepaal.

Aanstelling van personeel

172. Die Kommissie kan die personeel aanstel wat hy vir die doeltreffende verrigting van sy werksaamhede en administrasie nodig ag en kan, in oorleg met die Staatsdienskommissie, die besoldiging en diensvoorwaardes bepaal van die personeel wat nie staatsamptenare is wat aan die Kommissie afgestaan is nie.

Regulasies

173. Die President kan regulasies uitvaardig—

(a) prescribing procedures in connection with any function of the Commission or a committee thereof;
(b) prohibiting conduct aimed at influencing or attempting to influence the Commission or any committee or member thereof and prescribing penalties for any contravention of such a prohibition; and
(c) prescribing any other matter in connection with the achievement of the object of the Commission.

CHAPTER 10

Local Government

Establishment and status of local government

174. (1) Local government shall be established for the residents of areas demarcated by law of a competent authority.

(2) A law referred to in subsection (1) may make provision for categories of metropolitan, urban and rural local governments with differentiated powers, functions and structures according to considerations of demography, economy, physical and environmental conditions and other factors which justify or necessitate such categories.

(3) A local government shall be autonomous and, within the limits prescribed by or under law, shall be entitled to regulate its affairs.

(4) Parliament or a provincial legislature shall not encroach on the powers, functions and structure of a local government to such an extent as to compromise the fundamental status, purpose and character of local government.

(5) Proposed legislation which materially affects the status, powers or functions of local governments or the boundaries of their jurisdictional areas, shall not be introduced in Parliament or a provincial legislature unless it has been published for comment in the *Gazette* or the *Provincial Gazette*, as the case may be, and local governments and interested persons, including organised local government, have been given a reasonable opportunity to make written representations in regard thereto.

Powers and functions of local government

175. (1) The powers, functions and structures of local government shall be determined by law of a competent authority.

(2) A local government shall be assigned such powers and functions as may be necessary to provide services for the maintenance and promotion of the well-being of all persons within its area of jurisdiction.

(3) A local government shall, to the extent determined in any applicable law, make provision for access by all persons residing within its area of jurisdiction to water, sanitation, transportation facilities, electricity, primary health services, education, housing and security within a safe and healthy environment, provided that such services and amenities can be rendered in a sustainable manner and are financially and physically practicable.

(4) A local government shall have the power to make by-laws not inconsistent with this Constitution or an Act of Parliament or an applicable provincial law.

(5) A local government shall have such executive powers as to allow it to function effectively.

(6) A local government may, in its discretion, by means of a resolution of its council provide for the assignment of specified functions to local bodies or submunicipal entities within its area of jurisdiction as prescribed and regulated by or under law where, in the opinion of the council, such assignment of functions will facilitate or enhance the provision or administration of services, the adherence to municipal bylaws or, more generally, good governance in the public interest: Provided that such assignment of functions—

(a) shall not be inconsistent with an Act of Parliament or an applicable provincial law; and
(b) shall not diminish the accountability of such local government.

(a) wat die prosedures in verband met enige werksaamheid van die Kommissie of 'n komitee daarvan voorskryf;
(b) wat gedrag wat daarop gemik is om die Kommissie of enige komitee of lid daarvan te beïnvloed of poog te beïnvloed, verbied en wat strawwe vir enige oortreding van so 'n verbod voorskryf; en
(c) enige ander aangeleentheid in verband met die bereiking van die oogmerk van die Kommissie voorskryf.

HOOFSTUK 10

Plaaslike Regering

Instelling en status van plaaslike regering

174. (1) Plaaslike regering moet ingestel word vir die inwoners van gebiede wat by wet van 'n bevoegde gesag afgebaken is.

(2) 'n Wet bedoel in subartikel (1) kan voorsiening maak vir kategorieë metropolitaanse, stedelike en landelike plaaslike regerings met gedifferensieerde bevoegdhede, werksaamhede en strukture volgens oorwegings van demografie, ekonomie, fisiese en omgewingstoestande en ander faktore wat sodanige kategorieë regverdig of noodsaak.

(3) 'n Plaaslike regering is outonoom en is binne die perke by of kragtens wet voorgeskryf, geregtig om sy sake te reël.

(4) Die Parlement of 'n provinsiale wetgewer maak nie in so 'n mate inbreuk op die bevoegdhede, werksaamhede en struktuur van 'n plaaslike regering dat die grondliggende status, doel en karakter van plaaslike regering aangetas word nie.

(5) Voorgestelde wetgewing wat die status, bevoegdhede of werksaamhede van plaaslike regerings of die grense van hul regsgebiede wesenlik raak, word nie by die Parlement of 'n provinsiale wetgewer ingedien nie tensy dit vir kommentaar in die *Staatskoerant* of die *Provinsiale Koerant*, na gelang van die geval, gepubliseer is en plaaslike regerings en belanghebbendes, met inbegrip van georganiseerde plaaslike regering, 'n redelike geleentheid gebied is om skriftelike vertoë in verband daarmee te rig.

Bevoegdhede en werksaamhede van plaaslike regering

175. (1) Die bevoegdhede, werksaamhede en strukture van plaaslike regering word by wet van 'n bevoegde gesag bepaal.

(2) Aan 'n plaaslike regering moet die bevoegdhede en werksaamhede opgedra word wat nodig is ten einde dienste te verskaf vir die handhawing en bevordering van die welstand van alle persone binne die regsgebied daarvan.

(3) 'n Plaaslike regering moet, in die mate wat enige toepaslike wet bepaal, voorsiening maak dat alle persone wat binne sy regsgebied woonagtig is, toegang het tot water, sanitasie, vervoerfasiliteite, elektrisiteit, primêre gesondheidsdienste, opvoeding, behuising en bestaansekerheid binne 'n veilige en gesonde omgewing, mits sodanige dienste en geriewe op 'n handhaafbare wyse verskaf kan word en finansieel en fisies uitvoerbaar is.

(4) 'n Plaaslike regering is bevoeg om verordenings te maak wat nie met hierdie Grondwet of 'n Parlementswet of 'n toepaslike provinsiale wet onbestaanbaar is nie.

(5) 'n Plaaslike regering het daardie uitvoerende bevoegdhede wat hom in staat stel om doeltreffend te funksioneer.

(6) 'n Plaaslike regering kan, na goeddunke, by wyse van 'n besluit van sy raad voorsiening maak vir die opdra van spesifieke werksaamhede aan plaaslike liggame of submunisipale entiteite binne sy regsgebied soos by of kragtens 'n wet voorgeskryf en gereël waar, na die oordeel van die raad, sodanige opdrag van werksaamhede die voorsiening of administrasie van dienste, die nakoming van munisipale bywette of, meer in die algemeen, goeie bestuur in die openbare belang, sal vergemaklik of bevorder: Met dien verstande dat sodanige opdrag van werksaamhede—

(a) nie onbestaanbaar met 'n Parlementswet of 'n toepaslike provinsiale wet mag wees nie; en
(b) nie die verantwoordbaarheid van daardie plaaslike regering mag verminder nie.

Council resolutions

176. Matters before the council of a local government pertaining to—

(a) the budget of the local government, shall be decided by a resolution of the council adopted by a majority of at least two-thirds of all its members; and

(b) town planning, shall be decided by a resolution of the council adopted by at least a majority of all its members: Provided that a council may delegate the power to make decisions on matters pertaining to town planning to the executive committee or to a committee appointed for this purpose: Provided further that section 177 shall apply *mutatis mutandis* to the appointment and functioning of a committee appointed for this purpose.

Executive committees

177. A council of a local government shall elect, according to a system of proportional representation as may be prescribed by a law, from among its members, an executive committee to exercise such powers and perform such functions as may be determined by such council: Provided that—

(a) the council shall determine the number of members of and the quorum for the executive committee;

(b) the executive committee shall endeavour to exercise its powers and perform its functions on the basis of consensus among its members; and

(c) if consensus on any matter cannot be achieved, such matter may be decided by the committee by resolution of a majority of at least two-thirds of all its members, or the committee may, if a majority of the committee so decides, submit a report and recommendation (if any) on the matter to the council for a decision.

Administration and finance

178. (1) A local government shall ensure that its administration is based on sound principles of public administration, good government and public accountability so as to render efficient services to the persons within its area of jurisdiction and effective administration of its affairs.

(2) A local government shall, subject to such conditions as may be prescribed by law of a competent legislature after taking into consideration any recommendations of the Financial and Fiscal Commission, be competent to levy and recover such property rates, levies, fees, taxes and tariffs as may be necessary to exercise its powers and perform its functions: Provided that within each local government such rates, levies, fees, taxes and tariffs shall be based on a uniform structure for its area of jurisdiction.

(3) A local government shall be entitled to an equitable allocation by the provincial government of funds, and the Financial and Fiscal Commission shall make recommendations regarding criteria for such allocations, taking into account the different categories of local government referred to in section 174(2).

Elections

179. (1) A local government shall be elected democratically, and such election shall take place in terms of an applicable law and at intervals of not less than three and not more than five years: Provided that the first local government elections after the commencement of this Constitution shall take place on the same day.

(2) The electoral system for a local government shall include both proportional and ward representation and shall be regulated by a law referred to in subsection (1).

(3) Subject to section 6, every natural person shall be entitled to vote in an election of a local government if he or she—

Raadsbesluite

176. Aangeleenthede wat voor die raad van 'n plaaslike regering dien en wat betrekking het op—

(a) die begroting van die plaaslike regering, word beslis by wyse van 'n besluit van die raad wat deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van al die lede daarvan aangeneem is; en

(b) dorpsbeplanning, word beslis by wyse van 'n besluit van die raad wat deur minstens 'n meerderheid van al die lede daarvan aangeneem is: Met dien verstande dat 'n raad die bevoegdheid om besluite te neem oor aangeleenthede betreffende dorpsbeplanning aan die uitvoerende komitee of aan 'n komitee vir dié doel aangestel, kan delegeer: Met dien verstande voorts dat artikel 177 *mutatis mutandis* van toepassing is ten opsigte van die aanstelling en funksionering van 'n komitee vir dié doel aangestel.

Uitvoerende komitees

177. 'n Raad van 'n plaaslike regering kies, volgens 'n stelsel van proporsionele verteenwoordiging by 'n wet voorgeskryf, uit die geledere van die lede daarvan 'n uitvoerende komitee om die bevoegdhede uit te oefen en die werksaamhede te verrig wat die raad bepaal: Met dien verstande dat—

(a) die raad die getal lede van en die kworum vir die uitvoerende komitee bepaal;

(b) die uitvoerende komitee moet probeer om sy bevoegdhede uit te oefen en sy werksaamhede te verrig op 'n grondslag van konsensus tussen die lede daarvan; en

(c) indien konsensus oor enige aangeleentheid nie bereik kan word nie, die komitee daardie aangeleentheid kan beslis by besluit van 'n meerderheid van minstens twee derdes van al sy lede, of, indien 'n meerderheid van die komitee aldus besluit, die komitee 'n verslag en aanbeveling (as daar is) oor die aangeleentheid aan die raad kan voorlê vir 'n besluit.

Administrasie en finansies

178. (1) 'n Plaaslike regering moet verseker dat sy administrasie berus op gesonde beginsels van publieke administrasie, goeie regering en openbare verantwoordbaarheid ten einde doeltreffende dienste aan die persone binne sy regsgebied te lewer en sy sake effektief te bestuur.

(2) 'n Plaaslike regering is, behoudens voorwaardes wat by wet van 'n bevoegde wetgewende gesag na oorweging van enige aanbevelings van die Finansiële en Fiskale Kommissie voorgeskryf mag word, bevoeg om die eiendomsbelasting, heffings, gelde, belastings en tariewe te hef en te verhaal wat nodig is om sy bevoegdhede uit te oefen en sy werksaamhede te verrig: Met dien verstande dat binne elke plaaslike regering sodanige eiendomsbelasting, heffings, gelde, belastings en tariewe op 'n eenvormige struktuur vir sy regsgebied gegrond moet wees.

(3) 'n Plaaslike regering is geregtig op 'n billike toewysing van fondse deur die provinsiale regering, en die Finansiële en Fiskale Kommissie moet, met inagneming van die verskillende kategorieë plaaslike regering bedoel in artikel 174(2), aanbevelings oor maatstawwe vir sodanige toewysings doen.

Verkiesings

179. (1) 'n Plaaslike regering moet demokraties verkies word, en sodanige verkiesing vind plaas ingevolge 'n toepaslike wet en met tussenposes van minstens drie en hoogstens vyf jaar: Met dien verstande dat die eerste plaaslike regeringsverkiesings na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet op dieselfde dag moet plaasvind.

(2) Die kiesstelsel vir 'n plaaslike regering sluit sowel proporsionele as wyksverteenwoordiging in en word deur 'n wet bedoel in subartikel (1) gereël.

(3) Behoudens artikel 6 is elke natuurlike persoon geregtig om in 'n verkiesing van 'n plaaslike regering te stem indien hy of sy—

(a) is ordinarily resident within the area of jurisdiction of that local government or is under law liable for the payment of property rates, rent, service charges or levies to that local government; and

(b) is registered as a voter on the voters' role of that local government.

(4) A voter shall not have more than one vote per local government.

(5) No person shall be qualified to become or remain a member of a local government if he or she—

(a) is not eligible to vote in terms of subsection (3);

(b) is a member of the National Assembly or the Senate;

(c) is not qualified to become a member of the National Assembly;

(d) is an employee of a local government (unless, with due regard to the public interest, exemption of this disqualification is given by the Executive Council of the province in which the local government is situated and proof of such exemption accompanies the nomination of such person); or

(e) is disqualified in terms of any other law.

Code of conduct

180. An enforceable code of conduct for members and officials of local governments shall be provided for by law.

CHAPTER 11

Traditional Authorities

Recognition of traditional authorities and indigenous law

181. (1) A traditional authority which observes a system of indigenous law and is recognised by law immediately before the commencement of this Constitution, shall continue as such an authority and continue to exercise and perform the powers and functions vested in it in accordance with the applicable laws and customs, subject to any amendment or repeal of such laws and customs by a competent authority.

(2) Indigenous law shall be subject to regulation by law.

Traditional authorities and local government

182. The traditional leader of a community observing a system of indigenous law and residing on land within the area of jurisdiction of an elected local government referred to in Chapter 10, shall *ex officio* be entitled to be a member of that local government, and shall be eligible to be elected to any office of such local government.

Provincial House of Traditional Leaders

183. (1) *(a)* The legislature of each province in which there are traditional authorities and their communities, shall establish a House of Traditional Leaders consisting of representatives elected or nominated by such authorities in the province.

(b) Draft legislation providing, subject to this Chapter, for the establishment, the composition, the election or nomination of representatives, and the powers and functions of a House contemplated in paragraph *(a)*, and for procedures applicable to the exercise and performance of such powers and functions, and for any other matters incidental to the establishment and functioning of such a House, shall be introduced in a provincial legislature not later than six months after the election of the first Premier of such province in terms of this Constitution.

(c) The traditional authorities resident in a province shall before the introduction of draft legislation referred to in paragraph *(b)*, be consulted, in a manner determined by resolution of the provincial legislature, to establish their views on the content of such legislation.

(a) sy of haar gewone verblyfplek binne die regsgebied van daardie plaaslike regering het of regtens aanspreeklik is vir die betaling van eiendomsbelasting, huurgeld, dienstegelde of heffings aan daardie plaaslike regering; en

(b) as 'n kieser op die kieserslys van daardie plaaslike regering geregistreer is.

(4) 'n Kieser het nie meer as een stem per plaaslike regering nie.

(5) 'n Persoon is nie bevoeg om 'n lid van 'n plaaslike regering te word of te bly nie indien hy of sy—

(a) nie ingevolge subartikel (3) geregtig is om te stem nie;

(b) 'n lid van die Nasionale Vergadering of die Senaat is;

(c) nie bevoeg is om as 'n lid van die Nasionale Vergadering verkies te word nie;

(d) 'n werknemer van 'n plaaslike regering is (tensy, met behoorlike inagneming van die openbare belang, vrystelling van hierdie onbevoegdheid verleen is deur die Uitvoerende Raad van die provinsie waarin die regsgebied van die plaaslike regering geleë is en bewys van sodanige vrystelling die benoeming van sodanige persoon vergesel); of

(e) ingevolge enige ander wet onbevoeg is.

Gedragskode

180. Daar moet by wet voorsiening gemaak word vir 'n afdwingbare gedragskode vir lede en beamptes van plaaslike regerings.

HOOFSTUK 11

Tradisionele Owerhede

Erkenning van tradisionele owerhede en inheemse reg

181. (1) 'n Tradisionele owerheid wat 'n stelsel van inheemse reg naleef en deur die reg onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet erken is, gaan voort as sodanige owerheid en om die bevoegdhede en werksaamhede wat in hom setel, uit te oefen en te verrig ooreenkomstig die toepaslike wette en gewoontes, behoudens enige wysiging of herroeping van sodanige wette en gebruike deur 'n bevoegde owerheid.

(2) Inheemse reg is onderworpe aan regulering deur die reg.

Tradisionele owerhede en plaaslike regering

182. Die tradisionele leier van 'n gemeenskap wat 'n stelsel van inheemse reg naleef en woon op grond binne die regsgebied van 'n verkose plaaslike regering in Hoofstuk 10 bedoel, is *ex officio* geregtig om lid van daardie plaaslike regering te wees, en kan in enige amp van die plaaslike regering verkies word.

Provinsiale Huis van Tradisionele Leiers

183. (1) *(a)* Die wetgewer van elke provinsie waarin tradisionele owerhede en hul gemeenskappe bestaan, moet 'n Huis van Tradisionele Leiers instel wat bestaan uit verteenwoordigers wat deur die tradisionele owerhede in die provinsie verkies of benoem word.

(b) Konsepwetgewing wat, behoudens hierdie Hoofstuk, voorsiening maak vir die instelling, die samestelling, die verkiesing of benoeming van verteenwoordigers, en die bevoegdhede en werksaamhede van 'n Huis beoog in paragraaf *(a)*, en vir prosedures van toepassing op die uitoefening en verrigting van sodanige bevoegdhede en werksaamhede, en vir enige ander aangeleenthede in verband met die instelling en funksionering van so 'n Huis, moet by 'n provinsiale wetgewer ingedien word nie later nie as ses maande na die verkiesing van die eerste Premier van die betrokke provinsie ingevolge hierdie Grondwet.

(c) Die tradisionele owerhede wat in 'n provinsie woonagtig is, moet voor die indiening van konsepwetgewing in paragraaf *(b)* bedoel, op 'n wyse bepaal by besluit van die provinsiale wetgewer geraadpleeg word om hul sienswyse oor die inhoud van sodanige wetgewing vas te stel.

(2) *(a)* A House referred to in subsection (1)*(a)*, shall be entitled to advise and make proposals to the provincial legislature or government in respect of matters relating to traditional authorities, indigenous law or the traditions and customs of traditional communities within the province.

(b) Any provincial Bill pertaining to traditional authorities, indigenous law or such traditions and customs, or any other matters having a bearing thereon, shall be referred by the Speaker of the provincial legislature to the House for its comments before the Bill is passed by such legislature.

(c) The House shall, within 30 days as from the date of such referral, indicate by written notification to the provincial legislature its support for or opposition to the Bill, together with any comments it wishes to make.

(d) If the House indicates in terms of paragraph *(c)* that it is opposed to the Bill, the provincial legislature shall not pass the Bill before a period of 30 days as from the date of receipt by the Speaker of such written notification has lapsed.

(e) If the House fails to indicate within the period prescribed by paragraph *(c)* whether it supports or opposes the Bill, the provincial legislature may proceed with the Bill.

Council of Traditional Leaders

184. (1) There is hereby established a Council of Traditional Leaders consisting of a chairperson and 19 representatives elected by traditional authorities in the Republic.

(2) The Chairperson and members of the Council shall be elected by an electoral college constituted by the members of the Houses of Traditional Leaders referred to in section 183.

(3) *(a)* Draft legislation providing, subject to this Chapter, for the composition, the election of representatives and the powers and functions of the Council established by subsection (1), and for procedures applicable to the exercise and performance of such powers and functions, and for any other matters incidental to the establishment and functioning of the Council, shall be introduced in Parliament not later than six months as from the commencement of this Constitution.

(b) Section 183(1)*(c)* shall apply *mutatis mutandis* in respect of draft legislation referred to in paragraph *(a)* of this subsection, and in such application a reference therein to a provincial legislature shall be construed as a reference to Parliament.

(4) The Council shall, in addition to any other powers and functions assigned to it by any other law, be competent—

(a) to advise and make recommendations to the national government with regard to any matter pertaining to traditional authorities, indigenous law or the traditions and customs of traditional communities anywhere in the Republic, or any other matters having a bearing thereon; and

(b) at the request of the President, to advise him or her on any matter of national interest.

(5) *(a)* Any parliamentary Bill pertaining to traditional authorities, indigenous law or the traditions and customs of traditional communities or any other matters having a bearing thereon, shall, after having been passed by the House in which it was introduced but before it is passed by the other House, be referred by the Secretary to Parliament to the Council for its comments.

(b) The Council shall, within 30 days as from the date of such referral, indicate by written notification to the Secretary to Parliament its support for or opposition to the Bill, together with any comments it wishes to make.

(c) If the Council indicates in terms of paragraph *(b)* its opposition to the Bill, the other House shall not pass the Bill before a period of 30 days as from the date of receipt by the said Secretary of such written notification has lapsed.

(d) If the Council fails to indicate within the period prescribed by paragraph *(b)* whether it supports or opposes the Bill, Parliament may proceed with the Bill.

(2) *(a)* 'n Huis in subartikel (1)*(a)* bedoel, is geregtig om die provinsiale wetgewer of regering te adviseer en voorstelle daaraan te doen ten opsigte van aangeleenthede met betrekking tot tradisionele owerhede en inheemse reg en die tradisies en gebruike van tradisionele gemeenskappe in die provinsie.

(b) 'n Provinsiale Wetsontwerp wat betrekking het op tradisionele owerhede, inheemse reg of sodanige tradisies en gebruike, en enige ander aangeleenthede wat daarmee verband hou, moet deur die Speaker van die provinsiale wetgewer na die Huis vir kommentaar verwys word voordat die Wetsontwerp deur so 'n wetgewer aangeneem word.

(c) Die Huis moet binne 30 dae vanaf die datum van sodanige verwysing by skriftelike kennisgewing aan die provinsiale wetgewer sy steun vir of teenkanting teen die Wetsontwerp aandui, tesame met enige kommentaar wat die Huis wil lewer.

(d) Indien die Huis ingevolge paragraaf *(c)* aandui dat hy teen die Wetsontwerp gekant is, neem die provinsiale wetgewer die Wetsontwerp nie aan voordat 'n tydperk van 30 dae vanaf die datum van ontvangs deur die Speaker van so 'n skriftelike kennisgewing verloop het nie.

(e) Indien die Huis in gebreke bly om binne die tydperk in paragraaf *(c)* voorgeskryf, aan te dui of hy die Wetsontwerp steun of daarteen gekant is, kan die provinsiale wetgewer met die Wetsontwerp voortgaan.

Raad van Tradisionele Leiers

184. (1) Daar word hierby 'n Raad van Tradisionele Leiers ingestel wat bestaan uit 'n voorsitter en 19 verteenwoordigers wat gekies word deur die tradisionele owerhede in die Republiek.

(2) Die Voorsitter en lede van die Raad word gekies deur 'n kieskollege bestaande uit lede van die Huise van Tradisionele Leiers bedoel in artikel 183.

(3) *(a)* Konsepwetgewing wat, behoudens hierdie Hoofstuk, voorsiening maak vir die samestelling, die verkiesing van verteenwoordigers en die bevoegdhede en werksaamhede van die Raad by subartikel (1) ingestel en vir die prosedures van toepassing op die uitoefening en verrigting van sodanige bevoegdhede en werksaamhede, en vir enige ander aangeleenthede in verband met die instelling en funksionering van die Raad, moet nie later nie as ses maande na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet by die Parlement ingedien word.

(b) Artikel 183(1)*(c)* is *mutatis mutandis* van toepassing ten opsigte van konsepwetgewing in paragraaf *(a)* van hierdie subartikel bedoel, en by sodanige toepassing word 'n verwysing daarin na 'n provinsiale wetgewer uitgelê as 'n verwysing na die Parlement.

(4) Die Raad is, benewens enige ander bevoegdhede en werksaamhede deur enige ander wet aan hom opgedra, bevoeg—

(a) om die nasionale regering te adviseer en aanbevelings aan daardie regering te doen ten opsigte van enige aangeleentheid wat betrekking het op tradisionele owerhede, inheemse reg of die tradisies en gebruike van tradisionele gemeenskappe op enige plek in die Republiek, of enige ander aangeleenthede wat daarmee verband hou; en

(b) om, op versoek van die President, hom of haar oor enige aangeleentheid van nasionale belang te adviseer.

(5) *(a)* 'n Parlementêre Wetsontwerp wat betrekking het op tradisionele owerhede, inheemse reg of die tradisies en gebruike van tradisionele gemeenskappe of enige ander aangeleenthede wat daarmee in verband staan, moet, nadat dit aanvaar is deur die Huis waar dit ingedien is, maar voordat dit deur die ander Huis aanvaar word, deur die Sekretaris van die Parlement na die Raad vir sy kommentaar verwys word.

(b) Die Raad moet, binne 30 dae vanaf sodanige verwysing, by skriftelike kennisgewing aan die Sekretaris van die Parlement sy steun vir of teenkanting teen die Wetsontwerp aandui, tesame met enige kommentaar wat die Huis wil lewer.

(c) Indien die Raad ingevolge paragraaf *(b)* sy teenkanting teen die Wetsontwerp aandui, aanvaar die ander Huis nie die Wetsontwerp nie voordat 'n tydperk van 30 dae vanaf die datum van ontvangs deur genoemde Sekretaris van so 'n skriftelike kennisgewing verloop het.

(d) Indien die Raad in gebreke bly om binne die tydperk in paragraaf *(b)* voorgeskryf, aan te dui of hy die Wetsontwerp steun of daarteen gekant is, kan die Parlement met die Wetsontwerp voortgaan.

CHAPTER 12

Finance

GENERAL FINANCIAL AFFAIRS

National Revenue Fund

185. (1) There is hereby established a National Revenue Fund, into which shall be paid all revenues, as may be defined by an Act of Parliament, raised or received by the national government, and from which appropriations shall be made by Parliament in accordance with this Constitution or any applicable Act of Parliament, and subject to the charges imposed thereby.

(2) No money shall be withdrawn from the National Revenue Fund, except under appropriation made by an Act of Parliament in accordance with this Constitution: Provided that revenue to which a province is entitled in terms of section 155(2)*(a)* and *(b)* shall form a direct charge against the National Revenue Fund to be credited to the respective Provincial Revenue Funds.

Annual budget

186. The Minister responsible for national financial affairs shall in respect of every financial year cause to be laid before the National Assembly an annual budget reflecting the estimates of revenue and expenditure, which shall, *inter alia*, reflect capital and current expenditure of the government for that year.

Procurement administration

187. (1) The procurement of goods and services for any level of government shall be regulated by an Act of Parliament and provincial laws, which shall make provision for the appointment of independent and impartial tender boards to deal with such procurements.

(2) The tendering system referred to in subsection (1) shall be fair, public and competitive, and tender boards shall on request give reasons for their decisions to interested parties.

(3) No organ of state and no member of any organ of state or any other person shall improperly interfere with the decisions and operations of the tender boards.

(4) All decisions of any tender board shall be recorded.

Guarantees by national government

188. The national government may not guarantee any provincial or local government loan, unless—

(a) the guarantee complies with the norms and conditions for such a guarantee as set out in an Act of Parliament; and

(b) the Financial and Fiscal Commission has made a recommendation concerning compliance of the guarantee concerned with such norms and conditions.

Special pensions

189. (1) Provision shall be made by an Act of Parliament for the payment of special pensions by the national government to—

(a) persons who have made sacrifices or who have served the public interest in the establishment of a democratic constitutional order, including members of any armed or military force not established by or under any law and which is under the authority and control of, or associated with and promotes the objectives of, a political organisation; or

(b) dependants of such persons.

(2) The Act of Parliament referred to in subsection (1) shall prescribe the

HOOFSTUK 12

Finansies

ALGEMENE FINANSIËLE AANGELEENTHEDE

Nasionale Inkomstefonds

185. (1) Daar word hierby 'n Nasionale Inkomstefonds ingestel, waarin alle inkomste, soos in 'n Parlementswet omskryf, deur die nasionale regering gehef of ontvang, gestort word, en waaruit bewilligings deur die Parlement gemaak moet word ooreenkomstig hierdie Grondwet of enige toepaslike Parlementswet, en behoudens die aanspreeklikhede daarby opgelê.

(2) Geen geld word uit die Nasionale Inkomstefonds onttrek nie, behalwe kragtens 'n bewilliging gemaak by 'n Parlementswet ooreenkomstig hierdie Grondwet: Met dien verstande dat inkomste waarop 'n provinsie ingevolge artikel 155(2)*(a)* en *(b)* geregtig is 'n direkte las teen die Nasionale Inkomstefonds vorm waarmee die onderskeie Provinsiale Inkomstefondse gekrediteer moet word.

Jaarlikse begroting

186. Die Minister verantwoordelik vir nasionale finansiële sake moet ten opsigte van elke boekjaar aan die Nasionale Vergadering 'n jaarlikse begroting laat voorlê wat die begrotings van inkomste en uitgawes bevat wat, onder andere, kapitaal en lopende uitgawes van die regering vir daardie jaar aandui.

Verkrygingsadministrasie

187. (1) Die verkryging van goedere en dienste vir enige regeringsvlak word gereël by 'n Parlementswet en provinsiale wette, wat voorsiening moet maak vir die aanstelling van onafhanklike en onpartydige tenderrade om met sodanige verkrygings te handel.

(2) Die tenderstelsel bedoel in subartikel (1) moet regverdig, openbaar en mededingend wees, en tenderrade moet op aanvraag redes vir hul besluite aan belanghebbende partye verstrek.

(3) Geen staatsorgaan en geen lid van 'n staatsorgaan of enige ander persoon mag op 'n onbehoorlike wyse inmeng met die besluite en werksaamhede van die tenderrade nie.

(4) Alle besluite van 'n tenderraad moet genotuleer word.

Waarborge deur nasionale regering

188. Die nasionale regering mag nie enige lenings van 'n provinsiale of plaaslike regering waarborg nie, tensy—

(a) die waarborg voldoen aan die norme en voorwaardes vir so 'n waarborg soos uiteengesit in 'n Wet van die Parlement; en

(b) die Finansiële en Fiskale Kommissie 'n aanbeveling gedoen het rakende die voldoening van die betrokke waarborg aan daardie norme en voorwaardes.

Spesiale pensioene

189. (1) Daar moet by 'n Parlementswet voorsiening gemaak word vir die betaling van spesiale pensioene deur die nasionale regering aan—

(a) persone wat opofferings gemaak het of wat die openbare belang gedien het by die totstandbrenging van 'n demokratiese grondwetlike bedeling, met inbegrip van lede van 'n gewapende of militêre mag wat nie by of kragtens 'n wet ingestel is nie en wat onder die gesag en beheer is van, of geassosieer is met en die oogmerke bevorder van, 'n politieke organisasie; of

(b) afhanklikes van sodanige persone.

(2) Die Parlementswet bedoel in subartikel (1) moet die vereistes om te

qualifications of a beneficiary of a special pension referred to in subsection (1), the conditions for the granting thereof and the manner of the determination of the amount of such pension, taking into account all relevant factors, including, *inter alia*, any other remuneration or pension received by such beneficiary.

Income tax of elected representatives

190. Without derogating from the Receiver of Revenue's powers and functions, the Receiver of Revenue shall annually assess the income tax returns of all elected representatives at all levels of government.

AUDITOR-GENERAL

Establishment and appointment

191. (1) There shall be an Auditor-General for the Republic.

(2) The President shall whenever it becomes necessary appoint as Auditor-General a person—

(a) nominated by a joint committee of the Houses of Parliament, composed of one member of each party represented in Parliament and willing to participate in the committee; and

(b) approved by the National Assembly and the Senate by resolution adopted, without debate, by a majority of at least two-thirds of the members present and voting at a joint meeting:

Provided that if any nomination is not approved as required in paragraph *(b)*, the joint committee shall nominate another person.

(3) The Auditor-General shall be a South African citizen who is a fit and proper person to hold such office and who shall be appointed with due regard to his or her specialised knowledge of or experience in auditing, state finances and public administration.

(4) Unless the new constitutional text provides otherwise, the Auditor-General shall be appointed for a period of not less than five years and not more than ten years and shall not thereafter be eligible for re-appointment.

(5) If the Auditor-General is absent or unable to exercise and perform his or her powers and functions, or if the office of Auditor-General is vacant, the highest ranking member of the Auditor-General's staff shall act as Auditor-General until the vacancy is filled, and shall for that purpose have all the powers and functions of the Auditor-General.

(6) The remuneration and other conditions of service of the Auditor-General shall be as prescribed by or under an Act of Parliament, and such remuneration and the other conditions of service shall not be altered to his or her detriment during his or her term of office.

(7) The Auditor-General shall not perform remunerative work outside his or her official duties.

(8) The Auditor-General shall not hold office in any political party or political organisation.

(9) The Auditor-General may be removed from office by the President, but only on the grounds of misconduct, incapacity or incompetence determined by a joint committee of the Houses of Parliament composed as provided for in subsection (2)*(a)*, and upon receipt of a request for such removal made by Parliament in pursuance of a resolution to that effect adopted at a joint sitting of the National Assembly and the Senate.

(10) An Auditor-General who is the subject of an investigation by a joint committee in terms of subsection (9), may be suspended by the President pending a decision in such investigation.

(11) The Auditor-General may at any time resign, subject to his or her conditions of service, by lodging his or her resignation in writing with the President.

kwalifiseer as 'n begunstigde van 'n spesiale pensioen bedoel in subartikel (1), die voorwaardes vir die toekenning daarvan en die wyse waarop die bedrag van so 'n pensioen bepaal word, voorskryf, met inagneming van alle tersaaklike faktore, met inbegrip van, onder andere, enige ander vergoeding of pensioen wat deur so 'n begunstigde ontvang word.

Inkomstebelasting van verkose verteenwoordigers

190. Sonder om afbreuk te doen aan die Ontvanger van Inkomste se bevoegdhede en werksaamhede, slaan die Ontvanger van Inkomste jaarliks die inkomstebelastingopgawes van alle verkose verteenwoordigers op alle regeringsvlakke aan.

OUDITEUR-GENERAAL

Instelling en aanstelling

191. (1) Daar is 'n Ouditeur-generaal vir die Republiek.

(2) Die President moet, wanneer dit ook al nodig mag word, 'n persoon as die Ouditeur-generaal aanstel wat—

(a) benoem is deur 'n gesamentlike komitee van die Huise van die Parlement, bestaande uit 'n lid van elke party wat in die Parlement verteenwoordig word en wat bereid is om in die komitee te dien; en

(b) goedgekeur is deur die Nasionale Vergadering en die Senaat by besluit aangeneem, sonder debat, deur minstens twee derdes van die lede wat by 'n gesamentlike vergadering teenwoordig is en stem:

Met dien verstande dat indien 'n benoeming nie volgens voorskrif van paragraaf *(b)* goedgekeur word nie, die gesamentlike komitee 'n ander persoon moet benoem.

(3) Die Ouditeur-generaal moet 'n Suid-Afrikaanse burger wees wat 'n gepaste en geskikte persoon is om sodanige amp te beklee en wat aangestel moet word met behoorlike inagneming van sy of haar deskundige kennis of ondervinding van ouditering, staatsfinansies en staatsadministrasie.

(4) Tensy die nuwe konstitusionele teks anders bepaal, word die Ouditeur-generaal vir 'n tydperk van minstens vyf jaar en hoogstens tien jaar aangestel en is hy of sy daarna nie bevoeg om heraangestel te word nie.

(5) Indien die Ouditeur-generaal afwesig is of nie in staat is om sy of haar bevoegdhede en werksaamhede uit te oefen en te verrig nie, of indien die amp van Ouditeur-generaal vakant is, neem die lid van die Ouditeur-generaal se personeel wat die hoogste in rang is as Ouditeur-generaal waar totdat die vakature gevul word, en vir daardie doel beskik hy of sy oor al die bevoegdhede en werksaamhede van die Ouditeur-generaal.

(6) Die besoldiging en ander diensvoorwaardes van die Ouditeur-generaal is soos voorgeskryf by of kragtens 'n Parlementswet, en sodanige besoldiging en die ander diensvoorwaardes word nie gedurende sy of haar ampstermyn tot sy of haar nadeel verander nie.

(7) Die Ouditeur-generaal verrig nie besoldigde werk buite sy of haar ampspligte nie.

(8) Die Ouditeur-generaal beklee nie 'n amp in enige politieke party of politieke organisasie nie.

(9) Die Ouditeur-generaal kan deur die President van sy of haar amp onthef word, maar slegs op grond van wangedrag, onbevoegdheid of onbekwaamheid wat vasgestel is deur 'n gesamentlike komitee van die Huise van die Parlement saamgestel volgens voorskrif van subartikel (2)*(a)* en by ontvangs van 'n versoek om sodanige ontheffing deur die Parlement gedoen uit hoofde van 'n besluit te dien effekte wat by 'n gesamentlike sitting van die Nasionale Vergadering en die Senaat aangeneem is.

(10) 'n Ouditeur-generaal wat die onderwerp van 'n ondersoek deur 'n gesamentlike komitee ingevolge subartikel (9) is, kan deur die President geskors word hangende 'n beslissing in die ondersoek.

(11) Die Ouditeur-generaal kan te eniger tyd bedank, behoudens sy of haar diensvoorwaardes, deur sy of haar bedanking skriftelik by die President in te dien.

Independence and impartiality

192. (1) The Auditor-General shall be independent and impartial and shall exercise and perform his or her powers and functions subject only to this Constitution and the law.

(2) The Auditor-General and the persons appointed under section 194(1) shall have such immunities and privileges as may be assigned to them by or under an Act of Parliament for the purpose of ensuring the independent and impartial exercise and performance of their powers and functions.

(3) No organ of state and no member or employee of an organ of state nor any other person shall interfere with the Auditor-General or a person appointed under section 194(1) in the exercise or performance of his or her powers or functions.

(4) All organs of state shall accord such assistance as may be reasonably required for the protection of the independence, impartiality, dignity and effectiveness of the Auditor-General in the exercise and performance of his or her powers and functions.

Powers and functions

193. (1) The Auditor-General shall audit and report on all the accounts and financial statements of all the accounting officers at national and provincial level of government, other than that of the office of Auditor-General, and of all other persons in the national and provincial public services entrusted with public assets, trust property and other assets.

(2) The Auditor-General shall audit and report on all the accounts and financial statements of any local government, board, fund, institution, company, corporation or other organisation established or constituted by or under any law and of which the accounts and financial statements are required in terms of a law to be audited by the Auditor-General, and the accounts and financial statements of all persons in the employment of such a body who have been entrusted by it with its assets, or any other assets.

(3) The Auditor-General shall also, at the request of the President or Parliament, conduct performance audits.

(4) The Auditor-General may, whenever he or she considers it to be in the public interest, or upon receipt of a complaint, investigate, audit and report on the accounts and financial statements of any statutory body or any other institution in control of public funds.

(5) No further duties or functions may be imposed upon or assigned to the Auditor-General other than by means of an Act of Parliament.

(6) Whenever the Auditor-General or a person appointed in terms of section 194(1) exercises or performs his or her powers and functions in terms of this Constitution, he or she shall have access to all books, records and other documents and information relating to the accounts and financial statements referred to in this section.

(7) The Auditor-General shall report on the accounts examined by him or her and submit such reports to the authorities designated by an Act of Parliament to receive them, and, unless otherwise provided by an Act of Parliament, such reports or a report by the Auditor-General on any other matter shall be submitted to Parliament within seven days after receipt thereof by such authority.

(8) The Auditor-General shall make public any report referred to in subsection (7) after the expiry of a period of 14 days from the date on which such report was submitted to the authorities concerned.

Staff and expenditure

194. (1) The Auditor-General may appoint, in accordance with a law, such persons as may be necessary for the discharge of the work of the office of the Auditor-General.

(2) The Auditor-General may, subject to such conditions as may be prescribed by or under a law, delegate any of his or her powers to a person referred to in subsection (1), or authorise such a person to perform any function of the Auditor-General.

Onafhanklikheid en onpartydigheid

192. (1) Die Ouditeur-generaal is onafhanklik en onpartydig en oefen sy of haar bevoegdhede uit en verrig sy of haar werksaamhede onderworpe slegs aan hierdie Grondwet en die reg.

(2) Die Ouditeur-generaal en die persone kragtens artikel 194(1) aangestel, het die immuniteite en voorregte wat aan hulle by of kragtens 'n Parlementswet verleen word ten einde die onafhanklike en onpartydige uitoefening en verrigting van hul bevoegdhede en werksaamhede te verseker.

(3) Geen staatsorgaan en geen lid of werknemer van 'n staatsorgaan en geen ander persoon mag die Ouditeur-generaal of 'n persoon kragtens artikel 194(1) aangestel in die uitoefening of verrigting van sy of haar bevoegdhede of werksaamhede hinder nie.

(4) Alle staatsorgane verleen die bystand wat redelikerwys vereis mag word vir die beskerming van die onafhanklikheid, onpartydigheid, waardigheid en doeltreffendheid van die Ouditeur-generaal in die uitoefening en verrigting van sy of haar bevoegdhede en werksaamhede.

Bevoegdhede en werksaamhede

193. (1) Die Ouditeur-generaal moet al die rekeninge en finansiële state van alle rekenpligtige beamptes op nasionale en provinsiale regeringsvlak, uitgesonderd dié van die kantoor van die Ouditeur-generaal, en van alle ander persone in die nasionale en provinsiale staatsdienste aan wie staatsbates, trusteiendom en ander bates toevertrou is, ouditeer en daaroor verslag doen.

(2) Die Ouditeur-generaal moet al die rekeninge en finansiële state van enige plaaslike regering, raad, fonds, instelling, maatskappy, korporasie of ander organisasie wat by of kragtens 'n wet ingestel of saamgestel is en waarvan die rekenings en finansiële state volgens voorskrif van 'n wet deur die Ouditeur-generaal geouditeer moet word, en die rekeninge en finansiële state van alle persone in diens van so 'n liggaam en wat deur hom met sy bates, of enige ander bates, toevertrou is, ouditeer en daaroor verslag doen.

(3) Die Ouditeur-generaal moet ook, op versoek van die President of die Parlement, prestasie-ouditerings onderneem.

(4) Die Ouditeur-generaal kan, wanneer hy of sy dit ook al in die openbare belang beskou, of by ontvangs van 'n klagte, die rekeninge en finansiële state van enige statutêre liggaam of enige ander instelling in beheer van staatsfondse ondersoek, ouditeer en daaroor verslag doen.

(5) Geen bykomende pligte of werksaamhede mag aan die Ouditeur-generaal opgelê of toegewys word nie, behalwe by wyse van 'n Parlementswet.

(6) Wanneer die Ouditeur-generaal of 'n persoon aangestel ingevolge artikel 194(1) ook al sy of haar bevoegdhede en werksaamhede ingevolge hierdie Grondwet uitoefen of verrig, het hy of sy toegang tot alle boeke, rekords en ander dokumente en inligting aangaande die rekeninge en finansiële state in hierdie artikel bedoel.

(7) Die Ouditeur-generaal moet verslag doen oor die rekeninge wat deur hom of haar ondersoek is, en moet sodanige verslae voorlê aan die owerhede wat by 'n Parlementswet aangewys is om die verslae te ontvang, en, tensy anders bepaal in 'n Parlementswet, moet sodanige verslae of 'n verslag van die Ouditeur-generaal oor enige ander aangeleentheid, aan die Parlement voorgelê word binne sewe dae na ontvangs daarvan deur sodanige owerheid.

(8) Die Ouditeur-generaal moet 'n verslag bedoel in subartikel (7) openbaar maak na die verloop van 'n tydperk van 14 dae vanaf die datum waarop die verslag aan die betrokke owerhede oorhandig is.

Personeel en uitgawes

194. (1) Die Ouditeur-generaal kan ooreenkomstig 'n wet die persone aanstel wat nodig is om die werksaamhede van die kantoor van die Ouditeur-generaal te verrig.

(2) Die Ouditeur-generaal kan, behoudens die voorwaardes by of kragtens 'n wet voorgeskryf, enige van sy of haar bevoegdhede aan 'n persoon bedoel in subartikel (1) delegeer, of so 'n persoon magtig om enige werksaamheid van die Ouditeur-generaal te verrig.

(3) Expenditure incurred during the exercise and performance of the powers and functions of the Auditor-General in terms of this Constitution or under any other law shall be defrayed from money appropriated by Parliament for such purpose and from fees raised or money obtained in a manner authorised by an Act of Parliament.

SOUTH AFRICAN RESERVE BANK

Central Bank

195. The South African Reserve Bank, established and regulated by an Act of Parliament, shall be the central bank of the Republic.

Primary objectives

196. (1) The primary objectives of the South African Reserve Bank shall be to protect the internal and external value of the currency in the interest of balanced and sustainable economic growth in the Republic.

(2) The South African Reserve Bank shall, in the pursuit of its primary objectives referred to in subsection (1), exercise its powers and perform its functions independently, subject only to an Act of Parliament referred to in section 197: Provided that there shall be regular consultation between the South African Reserve Bank and the Minister responsible for national financial matters.

Powers and functions

197. The powers and functions of the South African Reserve Bank shall be those customarily exercised and performed by central banks, which powers and functions shall be determined by an Act of Parliament and shall be exercised or performed subject to such conditions as may be prescribed by or under such Act.

FINANCIAL AND FISCAL COMMISSION

Establishment

198. There is hereby established a Financial and Fiscal Commission.

Objects and functions

199. (1) The objects and functions of the Commission shall be to apprise itself of all financial and fiscal information relevant to national, provincial and local government, administration and development and, on the basis of such information, to render advice and make recommendations to the relevant legislative authorities in terms of this Constitution regarding the financial and fiscal requirements of the national, provincial and local governments, including—

(a) financial and fiscal policies;
(b) equitable financial and fiscal allocations to the national, provincial and local governments from revenue collected at national level;
(c) taxes, levies, imposts and surcharges that a provincial government intends to levy;
(d) the raising of loans by a provincial or local government and the financial norms applicable thereto;
(e) criteria for the allocation of financial and fiscal resources; and
(f) any other matter assigned to the Commission by this Constitution or any other law.

(2) In performing its functions the Commission shall take into consideration, *inter alia*, the provisions of section 155(4)*(b)* and any other provision of this Constitution.

(3) Uitgawes aangegaan by die uitoefening en verrigting van die bevoegdhede en werksaamhede van die Ouditeur-generaal ingevolge hierdie Grondwet of kragtens enige ander wet word bestry uit geld wat vir dié doel deur die Parlement bewillig is en uit gelde ingevorder of geld bekom op 'n wyse wat by 'n Parlementswet gemagtig is.

SUID-AFRIKAANSE RESERWEBANK

Sentrale Bank

195. Die Suid-Afrikaanse Reserwebank, ingestel en gereguleer by 'n Parlementswet, is die sentrale bank van die Republiek.

Primêre oogmerke

196. (1) Die primêre oogmerke van die Suid-Afrikaanse Reserwebank is om die binnelandse en buitelandse waarde van die geldeenheid in die belang van gebalanseerde en handhaafbare ekonomiese groei in die Republiek te beskerm.

(2) Die Suid-Afrikaanse Reserwebank moet, ter bereiking van sy primêre oogmerke bedoel in subartikel (1), sy bevoegdhede en werksaamhede onafhanklik uitoefen en verrig, onderworpe slegs aan 'n Parlementswet bedoel in artikel 197: Met dien verstande dat gereelde oorlegpleging tussen die Suid-Afrikaanse Reserwebank en die Minister verantwoordelik vir nasionale finansiële sake moet plaasvind.

Bevoegdhede en werksaamhede

197. Die bevoegdhede en werksaamhede van die Suid-Afrikaanse Reserwebank is dié wat gewoonlik deur sentrale banke uitgeoefen en verrig word, watter bevoegdhede en werksaamhede by 'n Parlementswet bepaal moet word en uitgeoefen of verrig word onderworpe aan die voorwaardes wat by of kragtens so 'n Wet voorgeskryf mag word.

FINANSIËLE EN FISKALE KOMMISSIE

Instelling

198. Daar word hierby 'n Finansiële en Fiskale Kommissie ingestel.

Oogmerke en werksaamhede

199. (1) Die oogmerke en werksaamhede van die Kommissie is om homself te vergewis van alle finansiële en fiskale inligting wat betrekking het op nasionale, provinsiale en plaaslike regering, administrasie en ontwikkeling, en om op die grondslag van sodanige inligting advies te verskaf en aanbevelings te doen aan die betrokke wetgewende owerhede ingevolge hierdie Grondwet aangaande die finansiële en fiskale behoeftes van die nasionale, provinsiale en plaaslike regerings, met inbegrip van—

(a) finansiële en fiskale beleid;

(b) regverdige finansiële en fiskale toekennings aan die nasionale, provinsiale en plaaslike regerings uit inkomste wat op nasionale vlak ingevorder is;

(c) belastings, heffings, gelde en bobelasting wat 'n provinsiale regering beoog om te hef;

(d) die verkryging van lenings deur 'n provinsiale of plaaslike regering en die finansiële norme daarop van toepassing;

(e) maatstawwe met betrekking tot die toekenning van finansiële en fiskale hulpmiddele; en

(f) enige ander aangeleentheid aan die Kommissie toegewys by hierdie Grondwet of enige ander wet.

(2) By die uitvoering van sy werksaamhede neem die Kommissie, onder andere, die bepalings van artikel 155(4)*(b)* en enige ander bepaling van hierdie Grondwet in ag.

Constitution, expertise and impartiality

200. (1) The Commission shall consist of—

(a) a chairperson and deputy chairperson, appointed by the President in consultation with the Cabinet;

(b) a person designated by each of the various Executive Councils of the provinces, who shall be appointed by the President; and

(c) seven members appointed by the President on the advice of the Cabinet, at least one of whom shall have expertise in local government finance.

(2) The first appointment of members of the Commission shall be effected within 60 days from the date of commencement of this Constitution.

(3) No person shall be qualified to be appointed to the Commission unless he or she—

(a) is a South African citizen; and

(b) is a person who, by reason of his or her training and experience, has expertise in economics, public finance, public administration, taxation, management or accountancy.

(4) *(a)* Unless the new constitutional text provides otherwise, a member of the Commission may be removed from office only by the President and only on account of misconduct, incapacity or incompetence.

(b) The President shall within 14 days after the removal from office of a member of the Commission, notify Parliament and the provincial legislatures by message of such removal and of the reasons therefor.

(5) Vacancies in the Commission shall be filled in accordance with the relevant provisions of this section under which the former member concerned was appointed.

(6) The chairperson and the deputy chairperson shall be appointed for a period of five years, and the other members of the Commission for a period of two years, but shall be eligible for re-appointment.

(7) A member of the Commission shall perform his or her duties fairly, impartially and independently.

(8) The chairperson and deputy chairperson shall not perform or commit himself or herself to perform remunerative work outside his or her official duties.

(9) A member of the Commission shall not hold office in any political party or political organisation.

(10) It shall be an offence to influence or attempt to influence a member of the Commission to act otherwise than in accordance with the provisions of subsection (7).

(11) The chairperson and deputy chairperson—

(a) shall be the only full-time members of the Commission;

(b) shall be the chief executive officer and deputy chief executive officer, respectively, of the Commission.

Meetings of Commission

201. (1) *(a)* The first meeting of the Commission shall be held within 30 days of its appointment at a time and place to be determined by the chairperson, and subsequent meetings shall be held at a time and place determined by the Commission or, if authorised thereto by the Commission, by the chairperson.

(b) If both the chairperson and deputy chairperson are absent from a meeting, the members present shall elect one from among their number to act as chairperson.

(2) A quorum for a meeting of the Commission shall be not less than one half of all its members.

(3) A decision of two-thirds of the members present shall constitute a decision of the Commission.

(4) All the decisions of the Commission shall be recorded.

Committees

202. (1) The Commission may establish committees from among its number.

(2) Any such committee shall consist of such number of members as the Commission may determine.

Samestelling, kundigheid en onpartydigheid

200. (1) Die Kommissie bestaan uit—

(a) 'n voorsitter en ondervoorsitter, aangestel deur die President in oorleg met die Kabinet;

(b) 'n persoon aangewys deur elk van die onderskeie Uitvoerende Rade van die provinsies, en wat deur die President aangestel word; en

(c) sewe lede deur die President op advies van die Kabinet aangestel, van wie minstens een oor kundigheid oor plaaslike regeringsfinansies moet beskik.

(2) Die eerste aanstelling van lede van die Kommissie moet binne 60 dae vanaf die datum van inwerkingtreding van hierdie Grondwet gedoen word.

(3) 'n Persoon is nie bevoeg om in die Kommissie aangestel te word nie tensy hy of sy—

(a) 'n Suid-Afrikaanse burger is; en

(b) 'n persoon is wat, op grond van sy of haar opleiding en ondervinding, kundig is oor die ekonomie, staatsfinansies, staatsadministrasie, belasting, bestuur of rekeningkunde.

(4) *(a)* Tensy die nuwe grondwetlike teks anders bepaal, kan 'n lid van die Kommissie slegs deur die President van sy amp onthef word en slegs op grond van wangedrag, onbevoegdheid of onbekwaamheid.

(b) Die President moet binne 14 dae nadat 'n lid van die Kommissie van sy of haar amp onthef is, die Parlement en die provinsiale wetgewers per boodskap van die ontheffing en die redes daarvoor verwittig.

(5) Vakatures in die Kommissie word gevul ooreenkomstig die betrokke bepalings van hierdie artikel waarkragtens die betrokke voormalige lid aangestel is.

(6) Die voorsitter en die ondervoorsitter word vir 'n tydperk van vyf jaar aangestel, en die ander lede van die Kommissie vir 'n tydperk van twee jaar, maar kan heraangestel word.

(7) 'n Lid van die Kommissie voer sy of haar pligte op 'n regverdige, onpartydige en onafhanklike wyse uit.

(8) Die voorsitter en die ondervoorsitter van die Kommissie verrig nie of verbind homself of haarself nie tot die verrigting van besoldigde werk buite sy of haar ampspligte nie.

(9) 'n Lid van die Kommissie beklee nie 'n amp in enige politieke party of politieke organisasie nie.

(10) Dit is 'n misdryf om 'n lid van die Kommissie te beïnvloed of te probeer beïnvloed om anders as ooreenkomstig die bepalings van subartikel (7) op te tree.

(11) Die voorsitter en die ondervoorsitter—

(a) is die enigste voltydse lede van die Kommissie; en

(b) is die hoof- uitvoerende beampte en adjunk-hoof- uitvoerende beampte, onderskeidelik, van die Kommissie.

Vergaderings van Kommissie

201. (1) *(a)* Die eerste vergadering van die Kommissie word binne 30 dae vanaf sy aanstelling gehou op 'n tyd en plek wat deur die voorsitter bepaal word, en daaropvolgende vergaderings word gehou op 'n tyd en plek wat bepaal word deur die Kommissie of, indien daartoe gemagtig deur die Kommissie, deur die voorsitter.

(b) Indien sowel die voorsitter as die ondervoorsitter van 'n vergadering afwesig is, kies die aanwesige lede 'n persoon uit hul geledere om as voorsitter waar te neem.

(2) 'n Kworum vir 'n vergadering van die Kommissie is minstens die helfte van al die lede daarvan.

(3) 'n Besluit van twee derdes van die lede wat teenwoordig is, is 'n besluit van die Kommissie.

(4) Alle besluite van die Kommissie word genotuleer.

Komitees

202. (1) Die Kommissie kan komitees vanuit sy geledere aanstel.

(2) So 'n komitee bestaan uit die getal lede wat die Kommissie bepaal.

(3) The Commission shall designate one of the members of a committee as chairperson thereof, and if any such chairperson is absent from a meeting of the committee the members present shall elect one from among their number to act as chairperson.

(4) *(a)* The Commission may, subject to such directions as it may issue from time to time—

(i) delegate any power conferred upon it by or under section 199 to such a committee; and

(ii) grant authority that a function assigned to it by or under section 199 may be performed by such a committee.

(b) The Commission shall not be divested of a power so delegated or the performance of a function so authorised, and may amend or set aside any decision of a committee.

Co-option of persons by committees

203. (1) A committee may co-opt any person to serve on such committee or to attend a particular meeting thereof in connection with a particular matter dealt with by the committee.

(2) Such a person may take part in the proceedings of the committee in connection with the matter or at the meeting in respect of which he or she has been co-opted, but shall not be entitled to vote.

Remuneration and allowances of members and other persons

204. Members of the Commission and persons referred to in section 203 who are not in the employment of the state, shall be paid, from money appropriated by Parliament for that purpose, such remuneration and allowances as the Minister responsible for national financial affairs may determine.

Appointment of staff

205. (1) The Commission may appoint staff and accept secondment of staff as it may deem necessary in consultation with the Public Service Commission.

(2) Expenditure incidental to the performance of the functions of the Commission in terms of this Constitution or under any other law shall be defrayed from money appropriated by Parliament.

Regulations

206. The President may make regulations regarding—

(a) procedures in connection with the performance of any function of the Commission; and

(b) any other matter in connection with the achievement of the objects of the Commission.

COMMISSION ON REMUNERATION OF REPRESENTATIVES

Establishment

207. (1) There shall be established by an Act of Parliament a Commission on Remuneration of Representatives.

(2) The Commission shall make recommendations to Parliament, the provincial legislatures and local governments regarding the nature, extent and conditions of the remuneration and allowances of the members of all elected legislative bodies of the national government and of provincial and local governments, including members of the Provincial Houses of Traditional Leaders and the Council of Traditional Leaders.

Composition and functioning

208. (1) The composition, structure, powers, functions and procedures of the Commission and related matters shall be provided for in the Act referred to in section 207.

(3) Die Kommissie wys een van die lede van 'n komitee aan as die voorsitter daarvan, en indien so 'n voorsitter afwesig is van 'n vergadering van die komitee, kies die aanwesige lede 'n persoon uit hul geledere om as voorsitter waar te neem.

(4) *(a)* Die Kommissie kan, behoudens die voorskrifte wat hy van tyd tot tyd mag uitreik—

(i) enige bevoegdheid wat by of kragtens artikel 199 aan die Kommissie verleen word, aan so 'n komitee delegeer; en

(ii) magtiging verleen dat 'n werksaamheid wat by of kragtens artikel 199 aan die Kommissie toegewys word, deur so 'n komitee verrig word.

(b) Die Kommissie word nie van 'n bevoegdheid aldus gedelegeer of die verrigting van 'n werksaamheid aldus gemagtig, onthef nie, en kan 'n besluit van 'n komitee wysig of tersyde stel.

Koöptering van persone deur komitees

203. (1) 'n Komitee kan enige persoon koöpteer om in die komitee te dien of om 'n bepaalde vergadering daarvan by te woon in verband met 'n bepaalde aangeleentheid wat deur die komitee behandel word.

(2) So 'n persoon kan deelneem aan die verrigtinge van die komitee in verband met die aangeleentheid of by die vergadering ten opsigte waarvan hy of sy gekoöpteer is, maar is nie geregtig om te stem nie.

Besoldiging en toelaes van lede en ander persone

204. Lede van die Kommissie en persone bedoel in artikel 203 wat nie in diens van die staat is nie, word uit geld wat deur die Parlement vir dié doel bewillig is, die besoldiging en toelaes betaal wat die Minister verantwoordelik vir nasionale finansiële sake bepaal.

Aanstelling van personeel

205. (1) Die Kommissie kan in oorleg met die Staatsdienskommissie personeel aanstel en die afstaan van personeel aanvaar soos wat die Kommissie nodig ag.

(2) Uitgawes verbonde aan die verrigting van die werksaamhede van die Kommissie ingevolge hierdie Grondwet of kragtens enige ander wet word bestry uit geld wat deur die Parlement bewillig is.

Regulasies

206. Die President kan regulasies uitvaardig aangaande—

(a) prosedures in verband met die verrigting van enige werksaamheid van die Kommissie; en

(b) enige ander aangeleentheid in verband met die bereiking van die oogmerke van die Kommissie.

KOMMISSIE OP BESOLDIGING VAN VERTEENWOORDIGERS

Instelling

207. (1) Daar moet by 'n Parlementswet 'n Kommissie op Besoldiging van Verteenwoordigers ingestel word.

(2) Die Kommissie moet aanbevelings doen aan die Parlement, die provinsiale wetgewers en plaaslike regerings aangaande die aard, omvang en voorwaardes van die besoldiging en toelaes van die lede van alle verkose wetgewende liggame van die nasionale regering en van provinsiale en plaaslike regerings, met inbegrip van lede van die Provinsiale Huise van Tradisionele Leiers en die Raad van Tradisionele Leiers.

Samestelling en werkwyse

208. (1) Die samestelling, struktuur, bevoegdhede, werksaamhede en prosedures van die Kommissie en aangeleenthede wat daarmee in verband staan, is volgens voorskrif van die Wet bedoel in artikel 207.

(2) Reports by the Commission shall be tabled in Parliament: Provided that the Commission shall report to Parliament on its activities at least once every year.

CHAPTER 13

Public Service Commission and Public Service

PUBLIC SERVICE COMMISSION

Establishment

209. (1) There shall be a Public Service Commission for the Republic, which shall have the powers and functions entrusted to it by this Constitution or by a law of a competent authority.

(2) The Commission shall in respect of the exercise and performance of its powers and functions be accountable to Parliament.

Powers and functions

210. (1) The Commission shall be competent—

(a) to make recommendations, give directions and conduct enquiries with regard to—

(i) the organisation and administration of departments and the public service;

(ii) the conditions of service of members of the public service and matters related thereto;

(iii) personnel practices in the public service, appointments, promotions, transfers, discharge and other career incidents of members of the public service and matters in connection with the employment of personnel;

(iv) the promotion of efficiency and effectiveness in departments and the public service; and

(v) a code of conduct applicable to members of the public service;

(b) when so requested, to advise the President, a Minister or a member of the Executive Council of a province in regard to any matter relating to the public service or the employment, remuneration or other conditions of service of functionaries employed by any institution or body which receives funds wholly or partly appropriated by Parliament or a provincial legislature;

(c) to exercise such other powers and perform such other functions as may be entrusted to it by a law of a competent authority; and

(d) subject to any limitation imposed by law, to delegate any of its powers to a member of the Commission or an official in the public service or authorise any such member or official to perform any of its functions.

(2) Until amended by law, the powers and functions of the Commission set out in subsection (1) shall be exercised and performed in accordance with the laws in force at the commencement of this Constitution.

(3) A recommendation or direction of the Commission shall be implemented by the appropriate person or institution within six months unless—

(a) such recommendation or direction involves expenditure from public funds and the approval of the treasury for such expenditure is not obtained; or

(b) the President rejects it and refers it back to the Commission before its implementation.

(4) The Commission may appoint, in a manner prescribed by law, such persons as may be necessary for the discharge of its work.

(5) Expenditure incurred in connection with the exercise and the performance of the powers and functions of the Commission in terms of this Constitution or any

(2) Verslae van die Kommissie word in die Parlement ter Tafel gelê: Met dien verstande dat die Kommissie minstens een maal per jaar aan die Parlement oor sy werksaamhede verslag moet doen.

HOOFSTUK 13

Staatsdienskommissie en Staatsdiens

STAATSDIENSKOMMISSIE

Instelling

209. (1) Daar is 'n Staatsdienskommissie vir die Republiek, met die bevoegdhede en werksaamhede by hierdie Grondwet of 'n wet van 'n bevoegde gesag aan hom toevertrou.

(2) Die Kommissie is ten opsigte van die uitoefening en verrigting van sy bevoegdhede en werksaamhede teenoor die Parlement aanspreeklik.

Bevoegdhede en werksaamhede

210. (1) Die Kommissie is bevoeg om—

(a) aanbevelings te doen, lasgewings uit te reik en ondersoeke in te stel met betrekking tot—
  (i) die organisering en administrasie van departemente en die staatsdiens;
  (ii) die diensvoorwaardes van lede van die staatsdiens en aangeleenthede wat daarmee in verband staan;
  (iii) personeelpraktyke in die staatsdiens, aanstellings, bevorderings, oorplasings, ontslag en ander loopbaaninsidente van lede van die staatsdiens en aangeleenthede in verband met die indienshouding van personeel;
  (iv) die bevordering van doeltreffendheid in departemente en die staatsdiens; en
  (v) 'n gedragskode van toepassing op lede van die staatsdiens;

(b) wanneer aldus versoek, die President, 'n Minister of 'n lid van die Uitvoerende Raad van 'n provinsie te adviseer in verband met enige aangeleentheid met betrekking tot die staatsdiens of die indiensneming, besoldiging of ander diensvoorwaardes van funksionarisse in diens van enige instelling of liggaam wat fondse ontvang wat in die geheel of gedeeltelik deur die Parlement of 'n provinsiale wetgewer bewillig word;

(c) die ander bevoegdhede uit te oefen en die ander werksaamhede te verrig wat by 'n wet van 'n bevoegde gesag aan hom toevertrou word; en

(d) behoudens 'n beperking by wet opgelê, enige van sy bevoegdhede aan 'n lid van die Kommissie of 'n amptenaar in die staatsdiens te delegeer of so 'n lid of amptenaar te magtig om enige van die Kommissie se werksaamhede te verrig.

(2) Die bevoegdhede en werksaamhede van die Kommissie soos in subartikel (1) uiteengesit, word, totdat dit by wet gewysig word, uitgeoefen en verrig ooreenkomstig die wette wat by die inwerkingtreding van hierdie Grondwet van krag is.

(3) 'n Aanbeveling of lasgewing van die Kommissie word binne ses maande deur die toepaslike persoon of instelling uitgevoer tensy—

(a) sodanige aanbeveling of lasgewing uitgawes uit openbare fondse behels en die goedkeuring van die tesourie nie vir daardie uitgawe verkry is nie; of

(b) die President dit verwerp en voor die uitvoering daarvan na die Kommissie terugverwys.

(4) Die Kommissie kan, op 'n wyse by wet voorgeskryf, die persone aanstel wat vir die verrigting van sy werk nodig is.

(5) Uitgawes aangegaan in verband met die uitoefening en verrigting van die bevoegdhede en werksaamhede van die Kommissie ingevolge hierdie Grondwet of enige ander wet, word bestry uit fondse wat deur die Parlement bewillig

other law shall be defrayed from money appropriated by Parliament and from fees raised or money obtained in a manner authorised by an Act of Parliament.

(6) On the recommendation of the Commission the President may assign by proclamation in the *Gazette* any power or function of the Commission to a provincial service commission.

(7) The Commission shall annually submit a report on its activities to Parliament.

Composition

211. (1) *(a)* The Commission shall consist of not fewer than three members and not more than five members appointed by the President, one of whom shall be designated as the Chairperson of the Commission by the President.

(b) The Commission shall exercise its powers and perform its functions fairly, impartially and independently.

(c) The remuneration and other conditions of service of a member of the Commission shall be determined in accordance with an Act of Parliament, and such remuneration and the other conditions of service shall not be altered to his or her detriment during his or her term of office.

(d) A member of the Commission shall not hold office in any political party or political organisation and shall be non-partisan in the performance of his or her functions.

(e) A member of the Commission may be removed from office by the President on account of misconduct, or unfitness for his or her duties, or incapacity to carry them out efficiently, or if, for reasons other than unfitness or incapacity, his or her removal from office will promote efficiency, and particulars of the removal, including the reasons therefor, shall be submitted by the President to Parliament within 14 days after such removal.

(2) A person shall be qualified to be appointed to the Commission if he or she—

(a) is a South African citizen; and

(b) is a person who has sufficient knowledge of or experience in the administration, management or rendering of public services.

(3) The composition, appointment, tenure, vacation of office, conditions of service and functioning of the Commission shall be as determined by Act of Parliament, and such Act shall ensure the independence and impartiality of the Commission and the efficient and effective exercise and performance of its powers and functions.

THE PUBLIC SERVICE

212. (1) There shall be a public service for the Republic, structured in terms of a law to provide effective public administration.

(2) Such public service shall—

(a) be non-partisan, career-orientated and function according to fair and equitable principles;

(b) promote an efficient public administration broadly representative of the South African community;

(c) serve all members of the public in an unbiased and impartial manner;

(d) be regulated by laws dealing specifically with such service, and in particular with its structure, functioning and terms and conditions of service;

(e) loyally execute the policies of the government of the day in the performance of its administrative functions; and

(f) be organised in departments and other organisational components, and the head of such department or organisational component shall be responsible for the efficient management and administration of his or her department or organisational component.

(3) Employment in the public service shall be accessible to all South African citizens who comply with the requirements determined or prescribed by or under any law for employment in such service.

(4) In the making of any appointment or the filling of any post in the public

word en uit gelde gehef of fondse bekom op 'n wyse wat deur 'n Parlementswet gemagtig is.

(6) Die President kan op aanbeveling van die Kommissie enige bevoegdheid of werksaamheid van die Kommissie by proklamasie in die *Staatskoerant* aan 'n provinsiale dienskommissie opdra.

(7) Die Kommissie doen jaarliks aan die Parlement verslag oor sy aktiwiteite.

Samestelling

211. (1) *(a)* Die Kommissie bestaan uit minstens drie en hoogstens vyf lede deur die President aangestel, van wie een deur die President as die Voorsitter van die Kommissie aangewys word.

(b) Die Kommissie oefen sy bevoegdhede uit en verrig sy werksaamhede op 'n billike, onpartydige en onafhanklike wyse.

(c) Die besoldiging en ander diensvoorwaardes van 'n lid van die Kommissie word ooreenkomstig 'n Parlementswet bepaal; en sodanige besoldiging en ander diensvoorwaardes word nie gedurende sy of haar ampstermyn tot sy of haar nadeel verander nie.

(d) 'n Lid van die Kommissie mag nie 'n amp in enige politieke party of politieke organisasie beklee nie en moet onpartydig by die verrigting van sy of haar werksaamhede wees.

(e) 'n Lid van die Kommissie kan deur die President van sy of haar amp onthef word weens wangedrag, of ongeskiktheid vir sy of haar pligte, of onvermoë om sy of haar pligte op bekwame wyse uit te voer, of indien, om ander redes as ongeskiktheid of onvermoë, sy of haar ontheffing doeltreffendheid sal bevorder, en besonderhede van die ontheffing, met inbegrip van die redes daarvoor, moet binne 14 dae na die ontheffing deur die President by die Parlement ingedien word.

(2) 'n Persoon is bevoeg om in die Kommissie aangestel te word indien hy of sy—

(a) 'n Suid-Afrikaanse burger is; en

(b) 'n persoon is wat oor voldoende kennis van of ondervinding in die administrasie, bestuur of lewering van openbare dienste beskik.

(3) Die samestelling, aanstelling, ampstermyn, ampsontruiming, diensvoorwaardes en funksionering van die Kommissie is soos by 'n Parlementswet bepaal, en so 'n Wet moet die onafhanklikheid en onpartydigheid van die Kommissie en die doeltreffende uitoefening en verrigting van sy bevoegdhede en werksaamhede verseker.

DIE STAATSDIENS

212. (1) Daar is 'n staatsdiens vir die Republiek, wat ingevolge 'n wet gestruktureer is om doeltreffende staatsadministrasie te voorsien.

(2) Die staatsdiens moet—

(a) onpartydig en loopbaangerig wees en funksioneer volgens billike en regverdige beginsels;

(b) 'n doeltreffende staatsadministrasie bevorder wat in die algemeen verteenwoordigend van die Suid-Afrikaanse gemeenskap is;

(c) alle lede van die publiek op 'n onbevooroordeelde en onpartydige wyse dien;

(d) gereguleer word deur wette wat spesifiek oor sodanige diens handel, en in besonder oor sy struktuur en funksionering en bedinge en voorwaardes van diens;

(e) die beleid van die regering van die dag lojaal uitvoer by die verrigting van sy administratiewe werksaamhede; en

(f) in departemente en ander organisasie-komponente georganiseer word, en die hoof van so 'n departement of organisasie-komponent is verantwoordelik vir die doeltreffende bestuur en administrasie van sy of haar departement of organisasie-komponent.

(3) Indiensneming in die staatsdiens moet toeganklik wees vir alle Suid-Afrikaanse burgers wat voldoen aan die vereistes wat by of kragtens 'n wet vir indiensneming in sodanige diens bepaal of voorgeskryf word.

(4) By die doen van 'n aanstelling of die vulling van 'n pos in die staatsdiens

service, the qualifications, level of training, merit, efficiency and suitability of the persons who qualify for the appointment, promotion or transfer concerned, and such conditions as may be determined or prescribed by or under any law, shall be taken into account.

(5) Subsection (4) shall not preclude measures to promote the objectives set out in subsection (2).

(6) Provision shall be made by law for a pension for a member of the public service by means of a pension fund or funds established by law, and members of the public service who are required by law to be members of a pension fund shall be entitled to fair representation on the body which manages the applicable fund.

(7) *(a)* In the event of changes to the law governing pension funds which prejudice a member of a fund, the real value of the accrued benefits of such member of a fund, and his or her beneficiary, as represented by the fund's actuarial liability towards the member or his or her beneficiary, shall be maintained.

(b) The retirement age applicable to a public servant by law as at 1 October 1993, shall not be changed without his or her consent.

(8) For the purposes of this section the public service shall include the permanent force of the National Defence Force referred to in section 226(1).

PROVINCIAL SERVICE COMMISSIONS

213. (1) A provincial legislature may provide by law for a provincial service commission and, subject to norms and standards applying nationally, such commission shall, in respect of public servants employed by the province, be competent—

(a) to make recommendations, give directions and conduct inquiries with regard to—
  (i) the establishment and organisation of departments of the province;
  (ii) appointments, promotions, transfers, discharge and other career incidents of such public servants; and
  (iii) the promotion of efficiency and effectiveness in departments of the province;

(b) when so requested, to advise the Premier or a member of the Executive Council of a province in regard to any matter relating to the public service or the employment, remuneration or other conditions of service of functionaries employed by any institution or body which receives funds wholly or partly appropriated by a provincial legislature;

(c) subject to any limitation imposed by a law, to delegate any of its powers to a member of such commission or official in the public service or authorise any such member or official to perform any of its functions; and

(d) to exercise and perform such other powers and functions of the Public Service Commission assigned to it by the President with the approval of the Premier of the province.

(2) The provisions of sections 210(2), (3), (4), (5) and (7) and 211 pertaining to the Public Service Commission, shall *mutatis mutandis* apply to a provincial service commission, except that any reference to an Act of Parliament, Parliament or the President shall be deemed to be a reference to a provincial law, a provincial legislature or the Premier of a province, respectively.

CHAPTER 14

Police and Defence

SOUTH AFRICAN POLICE SERVICE

Establishment

214. (1) There shall be established and regulated by an Act of Parliament a

word die kwalifikasies, peil van opleiding, verdienstelikheid, bekwaamheid en geskiktheid van die persone wat vir die betrokke aanstelling, bevordering of oorplasing kwalifiseer, en die voorwaardes wat by of kragtens 'n wet bepaal of voorgeskryf word, in ag geneem.

(5) Subartikel (4) belet nie maatreëls ter bevordering van die oogmerke in subartikel (2) uiteengesit nie.

(6) Voorsiening moet by wet gemaak word vir 'n pensioen aan 'n lid van die staatsdiens deur middel van 'n pensioenfonds of -fondse wat by wet ingestel is, en lede van die staatsdiens wat volgens voorskrif van 'n wet verplig word om lede van 'n pensioenfonds te wees, is geregtig op billike verteenwoordiging in die liggaam wat die toepaslike fonds bestuur.

(7) *(a)* In 'n geval waar veranderings aan die wet wat pensioenfondse reguleer, 'n lid van 'n fonds benadeel, word die reële waarde van die opgelope voordele van so 'n lid, en van sy of haar begunstigde, soos verteenwoordig deur die fonds se aktuariële verpligting teenoor die lid of sy of haar begunstigde, in stand gehou.

(b) Die aftreeleeftyd soos op 1 Oktober 1993 volgens 'n wet op 'n staatsamptenaar van toepassing, word nie sonder sy of haar toestemming verander nie.

(8) Vir die doeleindes van hierdie artikel omvat die staatsdiens die staande mag van die Nasionale Weermag in artikel 226(1) bedoel.

PROVINSIALE DIENSKOMMISSIES

213. (1) 'n Provinsiale wetgewer kan by wet voorsiening maak vir 'n provinsiale dienskommissie, en so 'n kommissie is, behoudens die norme en standaarde wat nasionaal van toepassing is, ten opsigte van staatsamptenare in diens van die provinsie, bevoeg om—

(a) aanbevelings te doen, lasgewings uit te reik en ondersoeke in te stel met betrekking tot—
  (i) die instelling en organisering van departemente van die provinsie;
  (ii) aanstellings, bevorderings, oorplasings, ontslag en ander loopbaaninsidente van sodanige staatsamptenare; en
  (iii) die bevordering van doeltreffendheid in die departemente van die provinsie;

(b) wanneer aldus versoek, die Premier of 'n lid van die Uitvoerende Raad van 'n provinsie te adviseer in verband met enige aangeleentheid met betrekking tot die staatsdiens of die indiensneming, besoldiging of ander diensvoorwaardes van funksionarisse in diens van enige instelling of liggaam wat fondse ontvang wat in die geheel of gedeeltelik deur die provinsiale wetgewer bewillig word; en

(c) behoudens 'n beperking by 'n wet opgelê, enige van sy bevoegdhede aan 'n lid van sodanige kommissie of 'n amptenaar in die staatsdiens te delegeer of so 'n lid of amptenaar te magtig om enige werksaamheid van so 'n kommissie te verrig; en

(d) die ander bevoegdhede en werksaamhede van die Staatsdienskommissie uit te oefen en te verrig wat die President met die goedkeuring van die Premier van die provinsie aan hom opdra.

(2) Die bepalings van artikels 210(2), (3), (4), (5) en (7) en 211 met betrekking tot die Staatsdienskommissie, is *mutatis mutandis* van toepassing op 'n provinsiale dienskommissie, behalwe dat enige verwysing na 'n Parlementswet, die Parlement of die President geag word 'n verwysing te wees na, onderskeidelik, 'n provinsiale wet, die provinsiale wetgewer of die Premier van 'n provinsie.

HOOFSTUK 14

Polisie en Verdediging

SUID-AFRIKAANSE POLISIEDIENS

Instelling

214. (1) 'n Suid-Afrikaanse Polisiediens, wat op nasionale sowel as provinsiale

South African Police Service, which shall be structured at both national and provincial levels and shall function under the direction of the national government as well as the various provincial governments.

(2) The Act of Parliament referred to in subsection (1) shall—

(a) subject to sections 216, 217 and 218, provide for the appointment of a Commissioner of the South African Police Service (hereinafter in this Chapter called the "National Commissioner") and a Commissioner for each province (hereinafter in this Chapter called a "Provincial Commissioner");

(b) provide for the establishment and maintenance of uniform standards of policing at all levels regarding—

(i) the exercise of police powers;

(ii) the recruitment, appointment, promotion and transfer of members of the Service;

(iii) suspension, dismissal, disciplinary and grievance procedures;

(iv) the training, conduct and conditions of service of members of the Service;

(v) the general management, control, maintenance and provisioning of the Service;

(vi) returns, registers, records, documents, forms and correspondence; and

(vii) generally, all matters which are necessary or expedient for the achievement of the purposes of this Constitution.

Powers and functions

215. The powers and functions of the Service shall be—

(a) the prevention of crime;

(b) the investigation of any offence or alleged offence;

(c) the maintenance of law and order; and

(d) the preservation of the internal security of the Republic.

Minister and National Commissioner

216. (1) The President shall, subject to this Constitution, charge a Minister with responsibility for the Service.

(2) *(a)* The President shall, subject to section 236(1) and (2), appoint the National Commissioner.

(b) The National Commissioner shall exercise executive command of the Service, subject to section 219(1) and the directions of the Minister referred to in subsection (1).

(3) The President may, if the National Commissioner has lost the confidence of the Cabinet, institute appropriate proceedings against the Commissioner in accordance with a law.

Powers of provinces

217. (1) The Premier of a province shall charge a member of the Executive Council of the province with responsibility for the performance by the Service in or in regard to that province of the functions set out in section 219(1).

(2) The member of the Executive Council referred to in subsection (1)—

(a) shall approve or veto the appointment of the relevant Provincial Commissioner in terms of section 218(1)*(b)*; and

(b) may, if the Provincial Commissioner has lost the confidence of the Executive Council, institute appropriate proceedings against the said Commissioner in accordance with a law.

(3) A provincial legislature may pass laws not inconsistent with national legislation regarding the functions of the Service set out in section 219(1).

(4) No provincial law may—

(a) permit lower standards of performance of the functions of the Service than those provided for by an Act of Parliament; or

vlakke gestruktureer is en wat onder gesag van sowel die nasionale regering as die onderskeie provinsiale regerings funksioneer, moet by 'n Parlementswet ingestel en gereguleer word.

(2) Die Wet van die Parlement bedoel in subartikel (1) moet—

(a) behoudens artikels 216, 217 en 218, voorsiening maak vir die aanstelling van 'n Kommissaris van die Suid-Afrikaanse Polisiediens (hieronder in hierdie Hoofstuk die "Nasionale Kommissaris" genoem) en 'n Kommissaris vir elke provinsie (hieronder in hierdie Hoofstuk 'n "Provinsiale Kommissaris" genoem);

(b) voorsiening maak vir die instelling en handhawing van eenvormige standaarde van polisiëring op alle vlakke aangaande—

(i) die uitoefening van polisiebevoegdhede;

(ii) die werwing, aanstelling, bevordering en oorplasing van lede van die Diens;

(iii) skorsing-, ontslag-, dissiplinêre en grieweprosedures;

(iv) die opleiding, gedrag en diensvoorwaardes van lede van die Diens;

(v) die algemene bestuur, beheer, onderhoud en bevoorrading van die Diens;

(vi) opgawes, registers, rekords, dokumente, vorms en korrespondensie; en

(vii) in die algemeen, alle aangeleenthede wat nodig of dienstig is vir die verwesenliking van die doeleindes van hierdie Grondwet.

Bevoegdhede en werksaamhede

215. Die bevoegdhede en werksaamhede van die Diens is—

(a) die voorkoming van misdaad;

(b) die ondersoek van enige misdryf of beweerde misdryf;

(c) die handhawing van wet en orde; en

(d) die bewaring van die binnelandse veiligheid van die Republiek.

Minister en Nasionale Kommissaris

216. (1) Die President moet, behoudens hierdie Grondwet, 'n Minister met die verantwoordelikheid vir die Diens belas.

(2) *(a)* Die President moet, behoudens artikel 236(1) en (2), die Nasionale Kommissaris aanstel.

(b) Die Nasionale Kommissaris voer uitvoerende bevel oor die Diens, behoudens artikel 219(1) en die voorskrifte van die Minister bedoel in subartikel (1).

(3) Die President kan, indien die Nasionale Kommissaris die vertroue van die Kabinet verloor het, toepaslike verrigtinge ooreenkomstig 'n wet teen die Kommissaris instel.

Bevoegdhede van provinsies

217. (1) Die Premier van 'n provinsie moet 'n lid van die Uitvoerende Raad van die provinsie belas met die verantwoordelikheid vir die uitvoering deur die Diens van die werksaamhede uiteengesit in artikel 219(1) in of met betrekking tot daardie provinsie.

(2) Die lid van die Uitvoerende Raad bedoel in subartikel (1)—

(a) moet die aanstelling van die betrokke Provinsiale Kommissaris ingevolge artikel 218(1)*(b)* goed- of afkeur; en

(b) kan, indien die Provinsiale Kommissaris die vertroue van die Uitvoerende Raad verloor het, toepaslike verrigtinge ooreenkomstig 'n wet teen bedoelde Kommissaris instel.

(3) 'n Provinsiale wetgewer kan wette aanneem wat nie met nasionale wetgewing onbestaanbaar is nie, aangaande die werksaamhede van die Diens in artikel 219(1) uiteengesit.

(4) 'n Provinsiale wet mag nie—

(a) laer standaarde vir die verrigting van werksaamhede van die Diens veroorloof as dié waarvoor by 'n Parlementswet voorsiening gemaak word nie; of

(b) detract from the rights which citizens have under an Act of Parliament.

Responsibilities of National Commissioner

218. (1) Subject to section 214 and the directions of the Minister referred to in section 216(1), the National Commissioner shall be responsible for—

(a) the maintenance of an impartial, accountable, transparent and efficient police service;
(b) the appointment of provincial commissioners, subject to section 217(2)*(a)*;
(c) the preservation of the internal security in the Republic;
(d) the investigation and prevention of organised crime or crime which requires national investigation and prevention or specialised skills: Provided that the Act referred to in section 214(1) shall set out the circumstances which shall be regarded as organised crime and the circumstances which require national investigation and prevention or specialised skills;
(e) international police liaison;
(f) the keeping and provision of crime intelligence data, criminal records and statistics;
(g) the training of members of the Service, including any municipal or metropolitan police services to be established;
(h) the recruitment, appointment, promotion and transfer of all members of the Service;
(i) the provision of forensic laboratory services;
(j) such functions relating to border control and the import and export of goods as may be assigned to the Service by law;
(k) the establishment and maintenance of a national public order policing unit to be deployed in support of and at the request of the Provincial Commissioner: Provided that the Act referred to in section 214(1) shall provide that the President, in consultation with the Cabinet, may direct the National Commissioner to deploy the said unit in circumstances where the Provincial Commissioner is unable to maintain public order and the deployment of the said unit is necessary to restore public order;
(l) national protection services;
(m) the establishment of a special task force for high risk operations which require specialised skills; and
(n) subject to section 219, such other functions as—
  (i) are necessary to achieve the objectives referred to in section 217; and
  (ii) are appropriate for the National Commissioner to take responsibility for.

(2) The National Commissioner may after consultation with the Executive Council of the province concerned assign responsibility for any function set out in this section to a Provincial Commissioner: Provided that the National Commissioner shall ensure that sufficient resources are made available to the Provincial Commissioner for such purpose.

Provincial Commissioners

219. (1) Subject to sections 214 and 218 and the directions of the relevant member of the Executive Council referred to in section 217(1), a Provincial Commissioner shall be responsible for—

(a) the investigation and prevention of crime;
(b) the development of community-policing services;
(c) the maintenance of public order;
(d) the provision in general of all other visible policing services, including—
  (i) the establishment and maintenance of police stations;
  (ii) crime reaction units; and

(b) afbreuk doen aan die regte wat burgers kragtens 'n Parlementswet het nie.

Verantwoordelikhede van Nasionale Kommissaris

218. (1) Behoudens artikel 214 en die voorskrifte van die Minister in artikel 216(1) bedoel, is die Nasionale Kommissaris verantwoordelik vir—

(a) die handhawing van 'n onpartydige, aanspreeklike, openlike en doeltreffende polisiediens;

(b) die aanstelling van provinsiale kommissarisse, behoudens artikel 217(2)*(a)*;

(c) die bewaring van die binnelandse veiligheid in die Republiek;

(d) die ondersoek en voorkoming van georganiseerde misdaad of misdaad wat nasionale ondersoek en voorkoming of deskundige vaardighede vereis: Met dien verstande dat die Wet bedoel in artikel 214(1) die omstandighede moet uiteensit wat as georganiseerde misdaad beskou word asook die omstandighede wat nasionale ondersoek en voorkoming of deskundige vaardighede vereis;

(e) internasionale polisie-skakeling;

(f) die hou en verskaffing van misdaad-intelligensiegegewens, kriminele rekords en statistiek;

(g) die opleiding van lede van die Diens, met inbegrip van enige munisipale of metropolitaanse polisiedienste wat ingestel staan te word;

(h) die werwing, aanstelling, bevordering en oorplasing van alle lede van die Diens;

(i) die voorsiening van forensiese laboratoriumdienste;

(j) die werksaamhede betreffende grensbeheer en die invoer en uitvoer van goedere wat by 'n wet aan die Diens toegewys word;

(k) die instelling en instandhouding van 'n nasionale polisie-eenheid vir openbare orde, wat ter ondersteuning en op versoek van 'n Provinsiale Kommissaris aangewend kan word: Met dien verstande dat die Wet bedoel in artikel 214(1) voorsiening daarvoor moet maak dat die President, in oorleg met die Kabinet, die Nasionale Kommissaris kan gelas om genoemde eenheid aan te wend in omstandighede waar 'n Provinsiale Kommissaris nie in staat is om die openbare orde te handhaaf nie en die aanwending van genoemde eenheid nodig is om openbare orde te herstel;

(l) nasionale beskermingsdienste;

(m) die instelling van 'n spesiale taakmag vir hoërisiko-operasies wat deskundige vaardighede verg; en

(n) behoudens artikel 219, die ander werksaamhede—

(i) wat nodig is om die oogmerke bedoel in artikel 217 te bereik; en

(ii) waarvoor dit doelmatig is dat die Nasionale Kommissaris verantwoordelikheid aanvaar.

(2) Die Nasionale Kommissaris kan na oorleg met die Uitvoerende Raad van die betrokke provinsie die verantwoordelikheid vir enige werksaamheid uiteengesit in hierdie artikel aan 'n Provinsiale Kommissaris opdra: Met dien verstande dat die Nasionale Kommissaris moet toesien dat toereikende hulpbronne vir daardie doel tot die beskikking van die Provinsiale Kommissaris gestel word.

Provinsiale Kommissarisse

219. (1) Behoudens artikels 214 en 218 en die voorskrifte van die betrokke lid van die Uitvoerende Raad in artikel 217(1) bedoel, is 'n Provinsiale Kommissaris verantwoordelik vir—

(a) die ondersoek en voorkoming van misdaad;

(b) die ontwikkeling van gemeenskapspolisiëringsdienste;

(c) die handhawing van openbare orde;

(d) die voorsiening in die algemeen van alle ander sigbare polisiëringsdienste, met inbegrip van—

(i) die instelling en instandhouding van polisiestasies;

(ii) misdaadreaksie-eenhede; en

(iii) patrolling services;

(e) protection services in regard to provincial institutions and personnel;

(f) transfers within the province of members of the Service performing functions in terms of this section; and

(g) the promotion, up to the rank of lieutenant-colonel, of members of the Service performing functions in terms of this section.

(2) Subject to sections 214 and 218 and the directions of the National Commissioner, a Provincial Commissioner shall be responsible for—

(a) the maintenance and discipline of the Service in the province concerned;

(b) the recruitment of members of the Service responsible for the functions set out in subsection (1), and the promotion of any such members to the rank of colonel or above;

(c) such other functions as may be assigned to him or her by the National Commissioner under section 218(2); and

(d) subject to such procedures or mechanisms as may be established by the Board of Commissioners referred to in section 220(2), the transfer of members of the Service under his or her command to or from positions outside his or her jurisdiction.

Co-ordination and co-operation

220. (1) A committee consisting of the Minister referred to in section 216(1) and the respective members of the Executive Councils referred to in section 217(1) shall be established to ensure the effective co-ordination of the Service and effective co-operation between the various Commissioners.

(2) The Act referred to in section 214(1) shall provide for the appointment of a Board of Commissioners, consisting of the National Commissioner and the Provincial Commissioners and presided over by the National Commissioner or his or her nominee, in order to promote co-operation and co-ordination in the Service.

Local policing

221. (1) The Act referred to in section 214(1) shall provide for the establishment of community-police forums in respect of police stations.

(2) The functions of community-police forums referred to in subsection (1) may include—

(a) the promotion of accountability of the Service to local communities and co-operation of communities with the Service;

(b) the monitoring of the effectiveness and efficiency of the Service;

(c) advising the Service regarding local policing priorities;

(d) the evaluation of the provision of visible police services, including—

(i) the provision, siting and staffing of police stations;

(ii) the reception and processing of complaints and charges;

(iii) the provision of protective services at gatherings;

(iv) the patrolling of residential and business areas; and

(v) the prosecution of offenders; and

(e) requesting enquiries into policing matters in the locality concerned.

(3) The Act referred to in section 214(1) shall make provision for the establishment by any local government of a municipal or metropolitan police service: Provided that—

(a) such a police service may only be established with the consent of the relevant member of the Executive Council of the province referred to in section 217(1);

(b) the powers of such a police service shall be limited to crime prevention and the enforcement of municipal and metropolitan by-laws;

(c) the said member of the Executive Council of the province shall, subject

(iii) patrolleringsdienste;

(e) beskermingsdienste met betrekking tot provinsiale instellings en personeel;

(f) oorplasings binne die provinsie van lede van die Diens wat werksaamhede ingevolge hierdie artikel verrig; en

(g) die bevordering, tot by die rang van luitenant-kolonel, van lede van die Diens wat werksaamhede ingevolge hierdie artikel verrig.

(2) Behoudens artikels 214 en 218 en die voorskrifte van die Nasionale Kommissaris, is 'n Provinsiale Kommissaris verantwoordelik vir—

(a) die instandhouding en dissipline van die Diens in die betrokke provinsie;

(b) die werwing van lede van die Diens wat verantwoordelik is vir die werksaamhede in subartikel (1) uiteengesit, en die bevordering van sodanige lede tot die rang van kolonel of hoër;

(c) die ander werksaamhede aan hom of haar toegewys deur die Nasionale Kommissaris kragtens artikel 218(2); en

(d) behoudens die prosedures en meganismes wat geskep mag word deur die Raad van Kommissarisse bedoel in artikel 220(2), die oorplasing van lede van die Diens onder sy of haar bevel na of van poste buite sy of haar jurisdiksie.

Koördinering en samewerking

220. (1) 'n Komitee bestaande uit die Minister bedoel in artikel 216(1) en die onderskeie lede van die Uitvoerende Rade bedoel in artikel 217(1), moet ingestel word om die doeltreffende koördinering van die Diens en doeltreffende samewerking tussen die onderskeie Kommissarisse te verseker.

(2) Die Wet bedoel in artikel 214(1) moet voorsiening maak vir die instelling van 'n Raad van Kommissarisse, bestaande uit die Nasionale Kommissaris en die Provinsiale Kommissarisse, onder voorsitterskap van die Nasionale Kommissaris, of sy of haar benoemde, ten einde samewerking en koördinering in die Diens te bevorder.

Plaaslike polisiëring

221. (1) Die Wet bedoel in artikel 214(1) moet voorsiening maak vir die instelling van gemeenskapspolisieforums ten opsigte van polisiestasies.

(2) Die werksaamhede van gemeenskapspolisieforums bedoel in subartikel (1) kan insluit—

(a) die bevordering van verantwoordbaarheid van die Diens teenoor plaaslike gemeenskappe en samewerking van gemeenskappe met die Diens;

(b) die monitering van die doeltreffendheid van die Diens;

(c) die advisering van die Diens met betrekking tot die prioriteite van plaaslike polisiëring;

(d) die evaluering van die voorsiening van sigbare polisiedienste, met inbegrip van—

(i) die verskaffing, plasing en bemanning van polisiestasies;

(ii) die ontvangs en prosessering van klagtes en aanklagte;

(iii) die voorsiening van beskermingsdienste by byeenkomste;

(iv) die patrollering van residensiële en besigheidsgebiede; en

(v) die vervolging van oortreders; en

(e) die aanvra van ondersoeke na polisiëringsaangeleenthede in die betrokke omgewing.

(3) Die Wet bedoel in artikel 214(1) moet voorsiening maak vir die instelling deur 'n plaaslike regering van 'n munisipale of metropolitaanse polisiediens: Met dien verstande dat—

(a) so 'n polisiediens ingestel mag word slegs met die instemming van die betrokke lid van die Uitvoerende Raad van die provinsie in artikel 217(1) bedoel;

(b) die bevoegdhede van so 'n polisiediens beperk is tot die voorkoming van misdaad en die toepassing van munisipale en metropolitaanse verordeninge;

(c) genoemde lid van die Uitvoerende Raad van die provinsie, behoudens

to paragraph *(b)* and the provisions of the said Act, determine the powers and functions of such a police service; and

(d) the said Act shall provide that its provisions shall, as far as practicable, apply *mutatis mutandis* to any such police service.

Independent complaints mechanism

222. There shall be established and regulated by an Act of Parliament an independent mechanism under civilian control, with the object of ensuring that complaints in respect of offences and misconduct allegedly committed by members of the Service are investigated in an effective and efficient manner.

Acts of members outside their territorial jurisdiction

223. (1) No act of a member of the Service shall be invalid solely by reason of the fact that it was committed outside the province in which that member is stationed.

(2) The National Commissioner shall by regulation determine the procedures and the relevant powers of the members of the Service to enable them to perform their functions outside their area of provincial jurisdiction.

NATIONAL DEFENCE FORCE

Establishment of National Defence Force

224. (1) The National Defence Force is hereby established as the only defence force for the Republic.

(2) The National Defence Force shall at its establishment consist of all members of—

(a) the South African Defence Force;

(b) any defence force of any area forming part of the national territory; and

(c) any armed force as defined in section 1 of the Transitional Executive Council Act, 1993 (Act No. 151 of 1993),

and whose names, at the commencement of this Constitution, are included in a certified personnel register referred to in section 16(3) or (9) of the said Act: Provided that this subsection shall not apply to members of any such defence or armed force if the political organisation under whose authority and control it stands or with which it is associated and whose objectives it promotes did not take part in the first election of the National Assembly and the provincial legislatures under this Constitution.

(3) Save for the National Defence Force, no other armed force or military force or armed organisation or service may be established in or for the Republic other than—

(a) as provided for in this Constitution;

(b) a force established by or under an Act of Parliament for the protection of public property or the environment; or

(c) a service established by or under law for the protection of persons or property.

Chief of National Defence Force

225. Subject to section 236(1) and (2), the President shall appoint a Chief of the National Defence Force, who shall exercise military executive command of the National Defence Force, subject to the directions of the Minister responsible for defence and, during a state of national defence, of the President.

Members of National Defence Force

226. (1) The National Defence Force shall comprise both a permanent force and a part-time reserve component.

(2) The establishment, organisation, training, conditions of service and other matters concerning the permanent force shall be as provided for by an Act of Parliament.

paragraaf *(b)* en die bepalings van genoemde Wet, die bevoegdhede en werksaamhede van so 'n polisiediens moet bepaal;

(d) genoemde Wet voorsiening moet maak dat die bepalings daarvan sover doenlik *mutatis mutandis* op so 'n polisiediens van toepassing is.

Onafhanklike klagtesmeganisme

222. Daar moet by 'n Wet van die Parlement 'n onafhanklike meganisme onder burgerlike beheer ingestel en gereguleer word, met die oogmerk om te verseker dat klagtes ten opsigte van misdrywe en wangedrag wat na bewering deur lede van die Diens gepleeg is op 'n doeltreffende wyse ondersoek word.

Handelinge van lede buite hul territoriale jurisdiksie

223. (1) 'n Handeling van 'n lid van die Diens is nie ongeldig bloot op grond van die feit dat dit buite die provinsie waarin daardie lid gestasioneer is, verrig is nie.

(2) Die Nasionale Kommissaris moet by regulasie die prosedures en die betrokke bevoegdhede van die lede van die Diens bepaal om hulle in staat te stel om hul werksaamhede buite die gebied van hul provinsiale jurisdiksie te verrig.

NASIONALE WEERMAG

Instelling van Nasionale Weermag

224. (1) Die Nasionale Weermag word hierby as die enigste weermag vir die Republiek ingestel.

(2) Die Nasionale Weermag bestaan by sy instelling uit alle lede van—

(a) die Suid-Afrikaanse Weermag;

(b) enige weermag van 'n gebied wat deel uitmaak van die nasionale grondgebied; en

(c) enige gewapende mag soos omskryf in artikel 1 van die Wet op die Uitvoerende Oorgangsraad, 1993 (Wet No. 151 van 1993),

en wie se name, by die inwerkingtreding van hierdie Grondwet, opgeneem is in 'n gesertifiseerde personeelregister bedoel in artikel 16(3) of (9) van genoemde Wet: Met dien verstande dat hierdie subartikel nie op lede van so 'n weermag of gewapende mag van toepassing is nie indien die politieke organisasie onder wie se gesag en beheer so 'n mag is of waarmee hy geassosieer is en wie se oogmerke hy bevorder, nie aan die eerste verkiesing van die Nasionale Vergadering en die provinsiale wetgewers kragtens hierdie Grondwet deelgeneem het nie.

(3) Behalwe die Nasionale Weermag word geen ander gewapende mag of militêre mag of gewapende organisasie of diens in of vir die Republiek ingestel nie, behalwe—

(a) volgens voorskrif van hierdie Grondwet;

(b) 'n mag ingestel by of kragtens 'n Parlementswet vir die beskerming van staatseiendom of die omgewing; of

(c) 'n diens ingestel by of kragtens 'n wet vir die beskerming van persone of eiendom.

Hoof van Nasionale Weermag

225. Behoudens artikel 236(1) en (2) stel die President 'n Hoof van die Nasionale Weermag aan, wat militêre uitvoerende bevel voer oor die Nasionale Weermag, onderworpe aan die voorskrifte van die Minister verantwoordelik vir verdediging en, gedurende 'n staat van nasionale verdediging, van die President.

Lede van Nasionale Weermag

226. (1) Die Nasionale Weermag bestaan uit sowel 'n staande mag as 'n deeltydse reserwekomponent.

(2) Die instelling, organisasie, opleiding, diensvoorwaardes en ander aangeleenthede rakende die staande mag word by 'n Parlementswet gereël.

(3) The establishment, organisation, training, state of preparedness, calling up, obligations and conditions of service of the part-time reserve component shall be as provided for by an Act of Parliament.

(4) The National Defence Force shall be established in such a manner that it will provide a balanced, modern and technologically advanced military force, capable of executing its functions in terms of this Constitution.

(5) All members of the National Defence Force shall be properly trained in order to comply with international standards of competency.

(6) No member of the permanent force shall hold office in any political party or political organisation.

(7) A member of the National Defence Force shall be obliged to comply with all lawful orders, but shall be entitled to refuse to execute any order if the execution of such order would constitute an offence or would breach international law on armed conflict binding on the Republic.

(8) Provision shall be made by an Act of Parliament for the payment of adequate compensation to—

(a) a member of the National Defence Force who suffers loss due to physical or mental disability sustained in the execution of his or her duties as such a member; and

(b) the immediate dependants of a member of the National Defence Force who suffer loss due to the death or physical or mental disability of such a member resulting from the execution of his or her duties as such a member.

Functions of National Defence Force

227. (1) The National Defence Force may, subject to this Constitution, be employed—

(a) for service in the defence of the Republic, for the protection of its sovereignty and territorial integrity;

(b) for service in compliance with the international obligations of the Republic with regard to international bodies and other states;

(c) for service in the preservation of life, health or property;

(d) for service in the provision or maintenance of essential services;

(e) for service in the upholding of law and order in the Republic in co-operation with the South African Police Service under circumstances set out in a law where the said Police Service is unable to maintain law and order on its own; and

(f) for service in support of any department of state for the purpose of socio-economic upliftment.

(2) The National Defence Force shall—

(a) exercise its powers and perform its functions solely in the national interest by—

(i) upholding the Constitution;

(ii) providing for the defence of the Republic; and

(iii) ensuring the protection of the inhabitants of the Republic,

in accordance with this Constitution and any law;

(b) exercise its powers and perform its functions under the directions of the government of the Republic;

(c) refrain from furthering or prejudicing party-political interests;

(d) not breach international customary law binding on the Republic relating to aggression;

(e) in armed conflict comply with its obligations under international customary law and treaties binding on the Republic; and

(f) be primarily defensive in the exercise or performance of its powers and functions.

(3) The employment for service, training, organisation and deployment of the National Defence Force shall be effected in accordance with the requirements of subsection (2).

Accountability

228. (1) The Minister responsible for defence shall be accountable to Parliament for the National Defence Force.

(3) Die instelling, organisasie, opleiding, paraatheid, diensaansegging, verpligtinge en diensvoorwaardes van die deeltydse reserwekomponent word by 'n Parlementswet gereël.

(4) Die Nasionale Weermag word op so 'n wyse ingestel dat 'n gebalanseerde, moderne en tegnologies gevorderde militêre mag tot stand gebring word wat in staat is om sy werksaamhede ingevolge hierdie Grondwet te verrig.

(5) Alle lede van die Nasionale Weermag moet behoorlik opgelei word ten einde aan internasionale bevoegdheidstandaarde te voldoen.

(6) 'n Lid van die staande mag beklee nie enige amp in 'n politieke party of organisasie nie.

(7) 'n Lid van die Nasionale Weermag is verplig om alle regsgeldige opdragte na te kom, maar is geregtig om te weier om enige opdrag uit te voer indien die uitvoering daarvan sou neerkom op 'n misdryf of indien dit die internasionale reg oor gewapende konflik wat bindend vir die Republiek is, sou skend.

(8) Daar moet by 'n Parlementswet voorsiening gemaak word vir die betaling van voldoende vergoeding aan—

(a) 'n lid van die Nasionale Weermag wat verlies ly weens fisiese of geestelike ongeskiktheid wat opgedoen is in die uitvoering van sy of haar pligte as so 'n lid; en

(b) die onmiddellike afhanklikes van 'n lid van die Nasionale Weermag wat verlies ly weens die dood of fisiese of geestelike ongeskiktheid van die lid wat veroorsaak is in die uitvoering van sy of haar pligte as so 'n lid.

Werksaamhede van Nasionale Weermag

227. (1) Die Nasionale Weermag kan, behoudens hierdie Grondwet, in diens gestel word—

(a) vir diens ter verdediging van die Republiek, ter beskerming van sy soewereiniteit en territoriale integriteit;

(b) vir diens ter voldoening aan die internasionale verpligtinge van die Republiek met betrekking tot internasionale liggame en ander state;

(c) vir diens ter behoud van lewens, gesondheid of eiendom;

(d) vir diens ter verskaffing of instandhouding van noodsaaklike dienste;

(e) vir diens ter handhawing van wet en orde in die Republiek, in samewerking met die Suid-Afrikaanse Polisiediens, onder omstandighede wat by 'n wet bepaal word, waar genoemde Polisiediens nie in staat is om wet en orde alleen te handhaaf nie; en

(f) vir diens ter ondersteuning van enige staatsdepartement vir die doeleindes van sosio-ekonomiese opheffing.

(2) Die Nasionale Weermag moet—

(a) sy bevoegdhede uitoefen en sy werksaamhede verrig uitsluitlik in die nasionale belang deur—

(i) die Grondwet te handhaaf;

(ii) voorsiening te maak vir die verdediging van die Republiek; en

(iii) die beskerming van die inwoners van die Republiek te verseker, ooreenkomstig hierdie Grondwet en enige wet;

(b) sy bevoegdhede uitoefen en sy werksaamhede verrig volgens die voorskrifte van die regering van die Republiek;

(c) hom daarvan weerhou om partypolitieke belange te bevorder of te benadeel;

(d) nie enige internasionale gewoontereg in verband met aggressie wat bindend is vir die Republiek skend nie;

(e) in gewapende konflik voldoen aan sy verpligtinge kragtens die internasionale gewoontereg en verdrae wat die Republiek bind; en

(f) primêr verdedigend optree by die uitoefening of verrigting van sy bevoegdhede en werksaamhede.

(3) Die indiensstelling, opleiding, organisasie en ontplooiing van die Nasionale Weermag moet ooreenkomstig die vereistes van subartikel (2) geskied.

Aanspreeklikheid

228. (1) Die Minister wat vir verdediging verantwoordelik is, is teenoor die Parlement vir die Nasionale Weermag rekenskap verskuldig.

(2) Parliament shall annually approve a budget for the defence of the Republic.

(3) *(a)* A joint standing committee of Parliament on defence shall be established, consisting of members of all political parties holding more than 10 seats in the National Assembly and willing to participate in the committee.

(b) The total membership of the committee shall be as determined by or under the rules and orders.

(c) Such a party shall be entitled to designate a member or members on the committee in accordance with the principle of proportional representation and as determined in accordance with the following formula:

(i) A quota of seats per member of the committee shall be determined by dividing the total number of seats in the National Assembly held jointly by all the parties referred to in paragraph *(a)* by the total number of members of the committee plus one.

(ii) The result, disregarding third and subsequent decimals, if any, shall be the quota of seats per member.

(iii) The number of members that a participating party shall be entitled to designate on the committee, shall be determined by dividing the total number of seats held by such party in the National Assembly by the quota referred to in subparagraph (ii).

(iv) The result shall, subject to subparagraph (v), indicate the number of members that such party is entitled to designate on the committee.

(v) Where the application of the above formula yields a surplus not absorbed by the number of members allocated to a party, such surplus shall compete with other similar surpluses accruing to another party or parties, and any member or members which remain unallocated shall be allocated to the party or parties concerned in sequence of the highest surplus.

(d) The committee shall be competent to investigate and make recommendations regarding the budget, functioning, organisation, armaments, policy, morale and state of preparedness of the National Defence Force and to perform such other functions relating to parliamentary supervision of the Force as may be prescribed by law.

(4) *(a)* The President shall, when the National Defence Force is employed for service referred to in section 227(1)*(a)*, *(b)* or *(e)*, forthwith inform Parliament of the reasons for such employment.

(b) If, in the case of such an employment referred to in section 227(1)*(a)* or *(b)*, Parliament is not sitting, the President shall summon the joint standing committee referred to in subsection (3) to meet expeditiously, but not later than 14 days after the commencement of such employment, and shall inform the committee of the reasons for such employment.

(5) Parliament may by resolution terminate any employment referred to in section 227(1)*(a)*, *(b)* or *(e)*, but such termination of employment shall not affect the validity of anything done in terms of such employment up to the date of such termination, or any right, privilege, obligation or liability acquired, accrued or incurred as at the said date under and by virtue of such employment.

CHAPTER 15

General and Transitional Provisions

Continuation of existing laws

229. Subject to this Constitution, all laws which immediately before the commencement of this Constitution were in force in any area which forms part of the national territory, shall continue in force in such area, subject to any repeal or amendment of such laws by a competent authority.

Repeal of laws

230. (1) The laws mentioned in Schedule 7 are hereby repealed to the extent set out in the third column of the said Schedule.

(2) Notwithstanding the repeal of sections 13 and 101(2) of the previous Constitution, any pension which, but for such repeal, would have been payable shall continue to be payable as if such repeal had not been effected.

(2) Die Parlement keur jaarliks 'n begroting vir die verdediging van die Republiek goed.

(3) *(a)* 'n Gesamentlike staande komitee van die Parlement oor verdediging moet ingestel word, bestaande uit die lede van alle politieke partye wat meer as 10 setels in die Nasionale Vergadering het en wat bereid is om in die komitee te dien.

(b) Die totale ledetal van die komitee is soos bepaal by of kragtens die reëls en orders.

(c) So 'n party is geregtig om 'n lid of lede in die komitee aan te wys ooreenkomstig die beginsel van proporsionele verteenwoordiging en soos ooreenkomstig die volgende formule bepaal:

(i) 'n Kwota setels per lid van die komitee word bepaal deur die totale getal setels in die Nasionale Vergadering wat gesamentlik deur al die partye bedoel in paragraaf *(a)* gehou word, te deel deur die totale getal lede van die komitee plus een.

(ii) Die resultaat, met weglating van derde en opvolgende desimale, as daar is, is die kwota setels per lid.

(iii) Die getal lede wat 'n deelnemende party in die komitee kan aanwys, word bepaal deur die totale getal setels wat deur so 'n party in die Nasionale Vergadering gehou word te deel deur die kwota bedoel in subparagraaf (ii).

(iv) Die resultaat dui, behoudens subparagraaf (v), die getal lede aan wat so 'n party in die komitee kan aanwys.

(v) Waar die toepassing van voormelde formule 'n surplus oplewer wat nie deur die getal lede wat aan 'n party toegeken is, opgeneem word nie, moet so 'n surplus met ander soortgelyke surplusse wat ten opsigte van 'n ander party of partye oploop, meeding, en 'n lid of lede wat nie toegeken word nie, word toegeken aan die betrokke party of partye in volgorde van die hoogste surplus.

(d) Die komitee is bevoeg om ondersoek in te stel en aanbevelings te doen aangaande die begroting, funksionering, organisasie, wapentuig, beleid, moreel en paraatheid van die Nasionale Weermag, en om die ander werksaamhede in verband met parlementêre toesig oor die Mag te verrig wat by wet bepaal word.

(4) *(a)* Die President moet, wanneer die Nasionale Weermag in diens gestel word vir diens bedoel in artikel 227(1)*(a)*, *(b)* of *(e)*, die redes vir die indiensstelling onverwyld aan die Parlement meedeel.

(b) Indien, in die geval van so 'n indiensstelling bedoel in artikel 227(1)*(a)* of *(b)*, die Parlement nie in sessie is nie, moet die President die gesamentlike staande komitee bedoel in subartikel (3) byeenroep om so gou moontlik, maar nie later nie as 14 dae na die aanvang van die indiensstelling, te vergader, en die President moet die redes vir die indiensstelling aan die komitee meedeel.

(5) Die Parlement kan by besluit enige indiensstelling bedoel in artikel 227(1)*(a)*, *(b)* of *(e)* beëindig, maar sodanige beëindiging van indiensstelling raak nie die geldigheid van enigiets wat tot en met die datum van daardie beëindiging ingevolge die indiensstelling gedoen is nie of enige reg, voorreg, verpligting of aanspreeklikheid verkry, opgeloop of aangegaan soos op genoemde datum kragtens en uit hoofde van die indiensstelling.

HOOFSTUK 15

Algemene en Oorgangsbepalings

Voortbestaan van bestaande wette

229. Behoudens hierdie Grondwet bly alle wette wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet van krag was in enige gebied wat deel van die nasionale grondgebied uitmaak, van krag in daardie gebied, behoudens enige herroeping of wysiging van sodanige wette deur 'n bevoegde gesag.

Herroeping van wette

230. (1) Die wette in Bylae 7 vermeld, word hierby herroep vir sover in die derde kolom van genoemde Bylae aangedui.

(2) Ondanks die herroeping van artikels 13 en 101(2) van die vorige Grondwet, bly 'n pensioen wat by ontstentenis van die herroeping betaalbaar sou gewees het, nog betaalbaar asof die herroeping nie plaasgevind het nie.

Continuation of international agreements and status of international law

231. (1) All rights and obligations under international agreements which immediately before the commencement of this Constitution were vested in or binding on the Republic within the meaning of the previous Constitution, shall be vested in or binding on the Republic under this Constitution, unless provided otherwise by an Act of Parliament.

(2) Parliament shall, subject to this Constitution, be competent to agree to the ratification of or accession to an international agreement negotiated and signed in terms of section 82(1)*(i)*.

(3) Where Parliament agrees to the ratification of or accession to an international agreement under subsection (2), such international agreement shall be binding on the Republic and shall form part of the law of the Republic, provided Parliament expressly so provides and such agreement is not inconsistent with this Constitution.

(4) The rules of customary international law binding on the Republic, shall, unless inconsistent with this Constitution or an Act of Parliament, form part of the law of the Republic.

Interpretation

232. (1) Unless it is inconsistent with the context or clearly inappropriate, a reference in a law referred to in section 229—

(a) to the Republic or to any territory which after the commencement of this Constitution forms part of the national territory—
  (i) as a constitutional institution, shall be construed as a reference to the Republic referred to in section 1; or
  (ii) as a territorial area, shall be construed as a reference to that part of the national territory in which the law in question was in force immediately before such commencement, unless such law is applied by a law of a competent authority to the whole or any part of the national territory;

(b) to a Parliament, House of a Parliament or legislative assembly or body of any territory which after the commencement of this Constitution forms part of the national territory, shall—
  (i) if the administration of such a law is allocated in terms of this Constitution to the national government, be construed as a reference to Parliament referred to in section 36; or
  (ii) if the administration of such law is allocated or assigned in terms of this Constitution to a government of a province, be construed as a reference to the provincial legislature of that province;

(c) to a State President, Chief Minister, Administrator or other chief executive, Cabinet, Ministers' Council or executive council of any territory which after the commencement of this Constitution forms part of the national territory, shall—
  (i) if the administration of such law is allocated in terms of this Constitution to the national government, be construed as a reference to the President acting in accordance with this Constitution; or
  (ii) if the administration of such law is allocated or assigned in terms of this Constitution to a government of a province, be construed as a reference to the Premier of such province acting in terms of this Constitution;

(d) to an official language or to both official languages, shall be construed, with due regard to section 3, as a reference to any of the official South African languages under this Constitution.

(2) *(a)* Any reference in this Constitution to any particular law shall be construed as a reference to that law as it exists from time to time after any amendment or replacement thereof by a competent authority.

(b) An amendment, replacement or repeal of a law referred to in paragraph *(a)*, shall for the purposes of section 62 not be considered to be an amendment of this Constitution, and any such amendment, replacement or repeal of a law shall for its validity be dependent on its consistency with this Constitution in terms of section 4(1).

Voortbestaan van internasionale ooreenkomste en status van internasionale reg

231. (1) Alle regte en verpligtinge kragtens internasionale ooreenkomste wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet gevestig was in of bindend was vir die Republiek ooreenkomstig die bedoeling van die vorige Grondwet, vestig in of is bindend vir die Republiek kragtens hierdie Grondwet, tensy 'n Parlementswet anders bepaal.

(2) Die Parlement is, behoudens hierdie Grondwet, bevoeg om toe te stem tot die bekragtiging van of toetrede tot 'n internasionale ooreenkoms wat ingevolge artikel 82(1)*(i)* onderhandel en onderteken is.

(3) Waar die Parlement kragtens subartikel (2) toestem tot die bekragtiging van of toetrede tot 'n internasionale ooreenkoms, is so 'n internasionale ooreenkoms bindend vir die Republiek en maak dit deel uit van die reg van die Republiek, mits die Parlement uitdruklik aldus bepaal en die ooreenkoms nie met hierdie Grondwet onbestaanbaar is nie.

(4) Die reëls van die internasionale gewoontereg wat die Republiek bind, maak deel uit van die reg van die Republiek, tensy dit met hierdie Grondwet of 'n Parlementswet onbestaanbaar is.

Uitleg

232. (1) Tensy dit onbestaanbaar met die samehang of duidelik onvanpas is, word 'n verwysing in 'n wet bedoel in artikel 229—

(a) na die Republiek of na enige gebied wat na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet deel van die nasionale grondgebied uitmaak—

(i) as 'n staatkundige instelling, uitgelê as 'n verwysing na die Republiek bedoel in artikel 1; of

(ii) as 'n territoriale gebied, uitgelê as 'n verwysing na daardie gedeelte van die nasionale grondgebied waarin die betrokke wet onmiddellik voor sodanige inwerkingtreding van krag was, tensy so 'n wet deur 'n wet van 'n bevoegde gesag op die geheel of enige gedeelte van die nasionale grondgebied toegepas word;

(b) na 'n Parlement, Huis van 'n Parlement of wetgewende vergadering of liggaam van enige gebied wat na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet deel van die nasionale grondgebied uitmaak—

(i) indien die uitvoering van so 'n wet ingevolge hierdie Grondwet aan die nasionale regering toegewys word, uitgelê as 'n verwysing na die Parlement bedoel in artikel 36; of

(ii) indien die uitvoering van so 'n wet ingevolge hierdie Grondwet aan 'n regering van 'n provinsie toegewys of opgedra word, uitgelê as 'n verwysing na die provinsiale wetgewer van daardie provinsie;

(c) na 'n Staatspresident, Hoofminister, Administrateur of ander hoof-uitvoerende beampte, Kabinet, Ministersraad of uitvoerende raad van enige gebied wat na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet deel van die nasionale grondgebied uitmaak—

(i) indien die uitvoering van so 'n wet ingevolge hierdie Grondwet aan die nasionale regering toegewys word, uitgelê as 'n verwysing na die President handelende ooreenkomstig hierdie Grondwet; of

(ii) indien die uitvoering van so 'n wet ingevolge hierdie Grondwet aan 'n regering van 'n provinsie toegewys of opgedra word, uitgelê as 'n verwysing na die Premier van so 'n provinsie handelende ingevolge hierdie Grondwet;

(d) na 'n amptelike taal of na beide amptelike tale, uitgelê, met behoorlike inagneming van artikel 3, as 'n verwysing na enige van die amptelike Suid-Afrikaanse tale kragtens hierdie Grondwet.

(2) *(a)* 'n Verwysing in hierdie Grondwet na 'n bepaalde wet word uitgelê as 'n verwysing na daardie wet soos dit van tyd tot tyd na enige wysiging of vervanging daarvan deur 'n bevoegde gesag, bestaan.

(b) 'n Wysiging, vervanging of herroeping van 'n wet bedoel in paragraaf *(a)*, word by die toepassing van artikel 62 nie geag 'n wysiging van hierdie Grondwet te wees nie, en so 'n wysiging, vervanging of herroeping van 'n wet is vir die geldigheid daarvan afhanklik van die bestaanbaarheid daarvan met hierdie Grondwet ingevolge artikel 4(1).

(3) No law shall be constitutionally invalid solely by reason of the fact that the wording used is *prima facie* capable of an interpretation which is inconsistent with a provision of this Constitution, provided such a law is reasonably capable of a more restricted interpretation which is not inconsistent with any such provision, in which event such law shall be construed as having a meaning in accordance with the said more restricted interpretation.

(4) In interpreting this Constitution a provision in any Schedule, including the provision under the heading "*National Unity and Reconciliation*", to this Constitution shall not by reason only of the fact that it is contained in a Schedule, have a lesser status than any other provision of this Constitution which is not contained in a Schedule, and such provision shall for all purposes be deemed to form part of the substance of this Constitution.

(5) *(a)* Notwithstanding the provisions of the Independent Electoral Commission Act, 1993 (Act No. 150 of 1993), the President may at any time after the dissolution of the Independent Electoral Commission in terms of section 9 of that Act, by proclamation in the *Gazette*, reconvene the Commission for the purposes of a referendum or election referred to in section 124.

(b) If any person who before its dissolution was a member of the Commission, cannot or is unwilling to serve as a member after it has been reconvened under paragraph *(a)*, Parliament may, by resolution adopted at a joint sitting of the National Assembly and the Senate by a majority of at least two-thirds of the total number of members of both Houses, appoint any suitably qualified person to replace any such member.

Definitions

233. (1) In this Constitution, unless the context otherwise indicates—

(i) "Chief Justice" means the Chief Justice of the Supreme Court of South Africa referred to in section 97(1); (ii)

(ii) "Commission on Provincial Government" means the Commission established by section 163; (iv)

(iii) "Financial and Fiscal Commission" means the Commission established by section 198; (i)

(iv) "House", in relation to Parliament, means the National Assembly or the Senate; (iii)

(v) "Independent Electoral Commission" means the Commission established by section 4 of the Independent Electoral Commission Act, 1993 (Act No. 150 of 1993); (viii)

(vi) "National Defence Force" means the Defence Force established by section 224(1); (vi)

(vii) "National Revenue Fund" means the Revenue Fund established by section 185; (v)

(viii) "new constitutional text" means the text of a new Constitution contemplated in Chapter 5; (vii)

(ix) "organ of state" includes any statutory body or functionary; (xii)

(x) "previous Constitution" means the Republic of South Africa Constitution Act, 1983 (Act No. 110 of 1983); (xiv)

(xi) "Provincial Revenue Fund" means the Revenue Fund of a province established by section 159(1); (ix)

(xii) "Public Service Commission" means the Commission established by section 209; (xi)

(xiii) "Republic" means the Republic of South Africa referred to in section 1; (x)

(xiv) "Transitional Executive Council" means the Council established by section 2 of the Transitional Executive Council Act, 1993 (Act No. 151 of 1993). (xiii)

(2) A reference in this Constitution to rules and orders shall according to the context be construed as a reference to the rules and orders of the National Assembly or the Senate, or the joint rules and orders of the National Assembly and the Senate, or the rules and orders of the Constitutional Assembly, or the rules and orders of a provincial legislature.

(3) Where in this Constitution any functionary is required to take a decision in consultation with another functionary, such decision shall require the concurrence of such other functionary: Provided that if such other functionary is a body of persons it shall express its concurrence in accordance with its own decision-making procedures.

(3) 'n Wet is nie grondwetlik ongeldig bloot uit hoofde van die feit dat die bewoording wat gebruik is *prima facie* vir 'n uitleg vatbaar is wat onbestaanbaar is met 'n bepaling van hierdie Grondwet nie, mits so 'n wet redelikerwys vatbaar is vir 'n meer beperkte uitleg wat nie met so 'n bepaling onbestaanbaar is nie, in watter geval die wet uitgelê word om 'n betekenis te hê wat in ooreenstemming met bedoelde meer beperkte betekenis is.

(4) By die uitleg van hierdie Grondwet het 'n bepaling in 'n Bylae, met inbegrip van die bepaling onder die opskrif "*Nasionale Eenheid en Versoening*", by hierdie Grondwet nie bloot uit hoofde van die feit dat dit in 'n Bylae vervat is, 'n laer status as enige ander bepaling van hierdie Grondwet wat nie in so 'n Bylae vervat is nie, en so 'n bepaling word vir alle doeleindes geag deel van die wese van hierdie Grondwet te wees.

(5) *(a)* Ondanks die bepalings van die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993 (Wet No. 150 van 1993), kan die President te eniger tyd na die ontbinding van die Onafhanklike Verkiesingskommissie ingevolge artikel 9 van daardie Wet, die Kommissie by proklamasie in die *Staatskoerant* vir die doeleindes van 'n referendum of verkiesing bedoel in artikel 124, byeenroep.

(b) Indien iemand wat voor die ontbinding van die Kommissie 'n lid van die Kommissie was, nie in staat is nie of onwillig is om na die byeenroeping daarvan kragtens paragraaf *(a)*, as 'n lid te dien, kan die Parlement, by besluit geneem op 'n gesamentlike sitting van die Nasionale Vergadering en die Senaat deur 'n meerderheid van minstens twee derdes van die totale getal lede van albei Huise, enige persoon wat geskik gekwalifiseer is, aanstel om so 'n lid te vervang.

Woordomskrywing

233. (1) In hierdie Grondwet, tensy uit die samehang anders blyk, beteken—

(i) "Finansiële en Fiskale Kommissie" die Kommissie ingestel by artikel 198; (iii)

(ii) "Hoofregter" die Hoofregter van die Hooggeregshof van Suid-Afrika bedoel in artikel 97(1); (i)

(iii) "Huis", met betrekking tot die Parlement, die Nasionale Vergadering of die Senaat; (iv)

(iv) "Kommissie op Provinsiale Regering" die Kommissie ingestel by artikel 163; (ii)

(v) "Nasionale Inkomstefonds" die Inkomstefonds ingestel by artikel 185; (vii)

(vi) "Nasionale Weermag" die Weermag ingestel by artikel 224(1); (vi)

(vii) "nuwe grondwetlike teks" die teks van 'n nuwe Grondwet beoog in Hoofstuk 5; (viii)

(viii) "Onafhanklike Verkiesingskommissie" die Kommissie ingestel by artikel 4 van die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993 (Wet No. 150 van 1993); (v)

(ix) "Provinsiale Inkomstefonds" 'n Inkomstefonds van 'n provinsie ingestel by artikel 159(1); (xi)

(x) "Republiek" die Republiek van Suid-Afrika bedoel in artikel 1; (xiii)

(xi) "Staatsdienskommissie" die Kommissie ingestel by artikel 209; (xii)

(xii) "staatsorgaan" ook 'n statutêre liggaam of funksionaris; (ix)

(xiii) "Uitvoerende Oorgangsraad" die Raad ingestel by artikel 2 van die Wet op die Uitvoerende Oorgangsraad, 1993 (Wet No. 151 van 1993); (xiv)

(xiv) "vorige Grondwet" die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1983 (Wet No. 110 van 1983). (x)

(2) 'n Verwysing in hierdie Grondwet na reëls en orders word ooreenkomstig die samehang daarvan uitgelê as 'n verwysing na die reëls en orders van die Nasionale Vergadering of die Senaat, of die gesamentlike reëls en orders van die Nasionale Vergadering en die Senaat, of die reëls en orders van die Grondwetlike Vergadering, of die reëls en orders van 'n provinsiale wetgewer.

(3) Waar in hierdie Grondwet van 'n funksionaris vereis word om 'n besluit in oorleg met 'n ander funksionaris te neem, word vir sodanige besluit die instemming van daardie ander funksionaris vereis: Met dien verstande dat indien daardie ander funksionaris 'n liggaam van persone is, hy sy instemming ooreenkomstig sy eie besluitnemingsprosedure bepaal.

(4) Where in this Constitution any functionary is required to take a decision after consultation with another functionary, such decision shall be taken in good faith after consulting and giving serious consideration to the views of such other functionary.

Transitional arrangements: Legislative authorities

234. (1) A person who immediately before the commencement of this Constitution was a member of Parliament or of any other legislature (excluding a local government) which exercised legislative powers in respect of any area which forms part of the national territory, shall upon such commencement cease to be such a member, but shall for the purpose of any law relating to the payment of pension benefits to such members not be disqualified solely by reason of this section.

(2) A person who immediately before the commencement of this Constitution was employed by Parliament, shall after such commencement continue in such employment, subject to and in accordance with the applicable laws regulating such employment.

(3) The provisions of section 236(4), (5) and (6) shall apply *mutatis mutandis* in respect of a person referred to in subsection (2).

(4) A person who immediately before the commencement of this Constitution was employed by a legislature referred to in subsection (1) other than Parliament, shall be deemed to be employed by the administration in that part of the national territory in which such legislature exercised legislative powers, subject to and in accordance with the applicable laws regulating such employment, and sections 236 and 237 shall apply *mutatis mutandis* in respect of such person.

(5) Any matter before Parliament or any such other legislature which immediately before the commencement of this Constitution was not yet disposed of by Parliament or such legislature, as the case may be, shall lapse upon such commencement.

(6) The rules and orders of Parliament in force immediately before the commencement of this Constitution, shall, to the extent that they can *mutatis mutandis* be applied in respect of the business and proceedings of Parliament under this Constitution, continue in force until amended or replaced in terms of this Constitution.

Transitional arrangements: Executive authorities

235. (1) A person who immediately before the commencement of this Constitution was—

(a) the State President or a Minister or Deputy Minister of the Republic within the meaning of the previous Constitution;

(b) the Administrator or a member of the Executive Council of a province; or

(c) the President, Chief Minister or other chief executive or a Minister, Deputy Minister or other political functionary in a government under any other constitution or constitutional arrangement which was in force in an area which forms part of the national territory,

shall continue in office until the President has been elected in terms of section 77(1)*(a)* and has assumed office: Provided that a person referred to in paragraph *(a)*, *(b)* or *(c)* shall for the purposes of section 42(1)*(e)* and while continuing in office, be deemed not to hold an office of profit under the Republic.

(2) Any vacancy which may occur in an office referred to in subsection (1)*(a)*, *(b)* or *(c)* shall, if necessary, be filled by a person designated by the persons continuing in office in terms of subsection (1)*(a)*, acting in consultation with the Transitional Executive Council.

(3) Executive authority which was vested in a person or persons referred to in subsection (1)*(a)*, *(b)* or *(c)* in terms of a constitution or constitutional arrangement in force immediately before the commencement of this Constitution, shall during the period in which the said person or persons continue in office in

(4) Waar in hierdie Grondwet van 'n funksionaris vereis word om 'n besluit na oorleg met 'n ander funksionaris te neem, moet sodanige besluit in goeie trou geneem word nadat daardie ander funksionaris geraadpleeg is en ernstige oorweging aan die sienswyse van daardie ander funksionaris gegee is.

Oorgangsreëlings: Wetgewende owerhede

234. (1) 'n Persoon wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet 'n lid was van die Parlement of 'n ander wetgewende gesag (uitgesonderd 'n plaaslike regering) wat wetgewende bevoegdhede uitgeoefen het ten opsigte van 'n gebied wat deel van die nasionale grondgebied uitmaak, hou by genoemde inwerkingtreding op om so 'n lid te wees, maar word vir die doeleindes van 'n wet wat betrekking het op die betaling van pensioenvoordele aan sodanige lede, nie bloot omrede hierdie artikel gediskwalifiseer nie.

(2) 'n Persoon wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet in diens van die Parlement was, gaan na sodanige inwerkingtreding in daardie diens voort, behoudens en ooreenkomstig die toepaslike wette wat daardie diens reël.

(3) Die bepalings van artikel 236(4), (5) en (6) is *mutatis mutandis* ten opsigte van 'n persoon bedoel in subartikel (2) van toepassing.

(4) 'n Persoon wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet in die diens was van 'n wetgewende gesag bedoel in subartikel (1), uitgesonderd die Parlement, word geag in diens van die administrasie van daardie deel van die nasionale grondgebied te wees waarin so 'n wetgewende gesag wetgewende bevoegdhede uitgeoefen het, behoudens en ooreenkomstig die toepaslike wette wat daardie diens reël, en artikels 236 en 237 is *mutatis mutandis* ten opsigte van so 'n persoon van toepassing.

(5) Enige aangeleentheid voor die Parlement of so 'n ander wetgewende gesag wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet nog nie deur die Parlement of so 'n wetgewende gesag, na gelang van die geval, afgehandel is nie, verval by genoemde inwerkingtreding.

(6) Die reëls en orders van die Parlement wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet van krag was, bly, vir sover hulle *mutatis mutandis* toegepas kan word ten opsigte van die werksaamhede en verrigtinge van die Parlement kragtens hierdie Grondwet, van krag totdat hulle ingevolge hierdie Grondwet gewysig of vervang word.

Oorgangsreëlings: Uitvoerende owerhede

235. (1) 'n Persoon wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet—

(a) die Staatspresident of 'n Minister of 'n Adjunkminister van die Republiek binne die bedoeling van die vorige Grondwet was;

(b) die Administrateur of 'n lid van die Uitvoerende Raad van 'n provinsie was; of

(c) die President, Hoofminister of ander hoof- uitvoerende beampte of 'n Minister, Adjunkminister of ander politieke funksionaris was in 'n regering kragtens enige ander grondwet of grondwetlike reëling wat van krag was in 'n gebied wat deel van die nasionale grondgebied uitmaak,

gaan in sy of haar amp voort totdat die President kragtens artikel 77(1)*(a)* verkies is en sy of haar amp aanvaar het: Met dien verstande dat 'n persoon bedoel in paragraaf *(a)*, *(b)* of *(c)* by die toepassing van artikel 42(1)*(e)* en terwyl hy of sy in die betrokke amp voortgaan, geag word nie 'n winsbetrekking onder die Republiek te beklee nie.

(2) 'n Vakature wat in 'n amp bedoel in subartikel (1)*(a)*, *(b)* of *(c)* mag ontstaan, word, as dit nodig is, gevul deur 'n persoon wat aangewys is deur die persone wat ingevolge subartikel (1)*(a)* in hulle ampte voortgaan, wat in oorleg met die Uitvoerende Oorgangsraad optree.

(3) Uitvoerende gesag wat gesetel het in 'n persoon of persone bedoel in subartikel (1)*(a)*, *(b)* of *(c)* ingevolge 'n grondwet of 'n grondwetlike reëling wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet van krag was, word gedurende die tydperk waarin genoemde persoon of persone in sy of haar

terms of subsection (1), be exercised in accordance with such constitution or constitutional arrangement, as if it had not been repealed or superseded by this Constitution, and any such person or persons shall continue to be competent to administer any department of state, administration, force or other institution which was entrusted to, and to exercise and perform any power or function which was vested in, him or her or them immediately before the said commencement: Provided that—

(a) no such executive authority, power or function shall be exercised or performed if the Transitional Executive Council disapproves thereof; and

(b) once the election results of the National Assembly have been certified by the Independent Electoral Commission in terms of the Independent Electoral Commission Act, 1993, the State President referred to in subsection (1)*(a)* shall exercise and perform his or her powers and functions in consultation with the leader of the party which has received the largest number of votes in the said election.

(4) The Transitional Executive Council may by resolution of a majority of all its members at any time during the period in which the said State President continues in office in terms of subsection (1), require him or her, or any other appropriate authority, to take such steps in terms of any law as are necessary to maintain law and order, including the declaration of a state of emergency or of an area to be an unrest area in terms of an applicable law.

(5) Upon the assumption of office by the President in terms of this Constitution—

(a) the executive authority of the Republic as contemplated in section 75 shall vest in the President acting in accordance with this Constitution; and

(b) the executive authority of a province as contemplated in section 144 shall, subject to subsections (8) and (9), vest in the Premier of that province acting in accordance with this Constitution, or while the Premier of a province has not yet assumed office, in the President acting in accordance with section 75 until the Premier assumes office.

(6) The power to exercise executive authority in terms of laws which, immediately prior to the commencement of this Constitution, were in force in any area which forms part of the national territory and which in terms of section 229 continue in force after such commencement, shall be allocated as follows:

(a) All laws with regard to matters which—

(i) do not fall within the functional areas specified in Schedule 6; or

(ii) do fall within such functional areas but are matters referred to in paragraphs *(a)* to *(e)* of section 126(3) (which shall be deemed to include all policing matters until the laws in question have been assigned under subsection (8) and for the purposes of which subsection (8) shall apply *mutatis mutandis*),

shall be administered by a competent authority within the jurisdiction of the national government: Provided that any policing function which but for subparagraph (ii) would have been performed subject to the directions of a member of the Executive Council of a province in terms of section 219(1) shall be performed after consultation with the said member within that province.

(b) All laws with regard to matters which fall within the functional areas specified in Schedule 6 and which are not matters referred to in paragraphs *(a)* to *(e)* of section 126(3) shall—

(i) if any such law was immediately before the commencement of this Constitution administered by or under the authority of a functionary referred to in subsection (1)*(a)* or *(b)*, be administered by a competent authority within the jurisdiction of the national government until the administration of any such law is with regard to any particular province assigned under subsection (8) to a competent authority within the jurisdiction of the government of such province; or

amp of in hulle ampte ingevolge subartikel (1) voortgaan, uitgeoefen ooreenkomstig genoemde grondwet of grondwetlike reëling asof dit nie deur hierdie Grondwet herroep of vervang is nie, en so 'n persoon of persone bly bevoeg om enige staatsdepartement, administrasie, mag of ander instelling wat onmiddellik voor genoemde inwerkingtreding aan hom of haar of hulle toevertrou is, te administreer, en om enige bevoegdheid of werksaamheid wat onmiddellik voor genoemde inwerkingtreding in hom of haar of hulle gesetel het, uit te oefen en te verrig: Met dien verstande dat—

(a) geen sodanige uitvoerende gesag, bevoegdheid of werksaamheid uitgeoefen of verrig word indien die Uitvoerende Oorgangsraad dit afkeur nie; en

(b) sodra die uitslag van die verkiesing van die Nasionale Vergadering deur die Onafhanklike Verkiesingskommissie ingevolge die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993, gesertifiseer is, die Staatspresident bedoel in subartikel (1)*(a)* sy of haar bevoegdhede en werksaamhede in oorleg met die leier van die party wat die grootste getal stemme in genoemde verkiesing gekry het, moet uitoefen en verrig.

(4) Die Uitvoerende Oorgangsraad kan by besluit van die meerderheid van al die lede daarvan te eniger tyd gedurende die tydperk waarin die genoemde Staatspresident in sy of haar amp ingevolge subartikel (1) voortgaan, hom of haar, of 'n ander toepaslike gesag, versoek om sodanige stappe ingevolge 'n wet te doen as wat nodig is om wet en orde te handhaaf, met inbegrip van die verklaring van 'n noodtoestand of van 'n gebied as 'n onrusgebied ingevolge 'n toepaslike wet.

(5) By die aanvaarding van sy of haar amp deur die President ingevolge hierdie Grondwet—

(a) setel die uitvoerende gesag van die Republiek soos beoog in artikel 75 in die President handelende ooreenkomstig hierdie Grondwet; en

(b) setel die uitvoerende gesag van 'n provinsie soos beoog in artikel 144, behoudens subartikels (8) en (9), in die Premier van daardie provinsie handelende ooreenkomstig hierdie Grondwet, of terwyl die Premier van 'n provinsie nog nie sy of haar amp aanvaar het nie, in die President, wat ooreenkomstig artikel 75 optree totdat die Premier sy of haar amp aanvaar.

(6) Die bevoegdheid om uitvoerende gesag uit te oefen ingevolge wette wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet van krag was in 'n gebied wat deel van die nasionale grondgebied uitmaak en wat ingevolge artikel 229 na genoemde inwerkingtreding van krag bly, word soos volg toegewys:

(a) Alle wette met betrekking tot aangeleenthede wat—

(i) nie binne die funksionele gebiede vermeld in Bylae 6 val nie; of

(ii) binne sodanige funksionele gebiede val maar aangeleenthede bedoel in paragrawe *(a)* tot *(e)* van artikel 126(3) is (wat geag word alle polisiëringsaangeleenthede in te sluit totdat die betrokke wette kragtens subartikel (8) opgedra is en vir die doeleindes waarvan subartikel (8) *mutatis mutandis* van toepassing is),

word deur 'n bevoegde gesag binne die regsbevoegdheid van die nasionale regering uitgevoer: Met dien verstande dat 'n polisiëringsfunksie wat, as dit nie vir subparagraaf (ii) was nie, behoudens die voorskrifte van 'n lid van die Uitvoerende Raad van 'n provinsie ingevolge artikel 219(1) verrig sou gewees het, na oorleg met genoemde lid binne daardie provinsie verrig moet word.

(b) Alle wette wat betrekking het op aangeleenthede wat binne die funksionele gebiede vermeld in Bylae 6 val en wat nie aangeleenthede bedoel in paragrawe *(a)* tot *(e)* van artikel 126(3) is nie, word—

(i) indien so 'n wet onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet uitgevoer is deur of op gesag van 'n funksionaris bedoel in subartikel (1)*(a)* of *(b)*, uitgevoer deur 'n bevoegde gesag binne die regsbevoegdheid van die nasionale regering totdat die uitvoering van so 'n wet met betrekking tot 'n bepaalde provinsie kragtens subartikel (8) opgedra word aan 'n bevoegde gesag binne die regsbevoegdheid van die regering van so 'n provinsie; of

(ii) if any such law was immediately before the said commencement administered by or under the authority of a functionary referred to in subsection (1)*(c)*, subject to subsections (8) and (9) be administered by a competent authority within the jurisdiction of the government of the province in which that law applies, to the extent that it so applies: Provided that this subparagraph shall not apply to policing matters, which shall be dealt with as contemplated in paragraph *(a)*.

(c) In this subsection and subsection (8) "competent authority" shall mean—

(i) in relation to a law of which the administration is allocated to the national government, an authority designated by the President; and

(ii) in relation to a law of which the administration is allocated to the government of a province, an authority designated by the Premier of the province.

(7) *(a)* The President may, after consultation with the Premier of a province, by proclamation in the *Gazette* take such measures, including legislative measures, as he or she considers necessary for the better achievement of this section.

(b) A copy of a proclamation under paragraph *(a)*, shall be submitted to Parliament within 14 days after the publication thereof.

(c) If Parliament disapproves of any such proclamation or any provision thereof, such proclamation or provision shall thereafter cease to be of force and effect to the extent to which it is so disapproved, but without prejudice to the validity of anything done in terms of such proclamation up to the date upon which it so ceased to be of force and effect, or to any right, privilege, obligation or liability acquired, accrued or incurred as at the said date under and by virtue of such proclamation.

(8) *(a)* The President may, and shall if so requested by the Premier of a province, and provided the province has the administrative capacity to exercise and perform the powers and functions in question, by proclamation in the *Gazette* assign, within the framework of section 126, the administration of a law referred to in subsection (6)*(b)* to a competent authority within the jurisdiction of the government of a province, either generally or to the extent specified in the proclamation.

(b) When the President so assigns the administration of a law, or at any time thereafter, and to the extent that he or she considers it necessary for the efficient carrying out of the assignment, he or she may—

(i) amend or adapt such law in order to regulate its application or interpretation;

(ii) where the assignment does not relate to the whole of such law, repeal and re-enact, whether with or without an amendment or adaptation contemplated in subparagraph (i), those of its provisions to which the assignment relates or to the extent that the assignment relates to them; and

(iii) regulate any other matter necessary, in his or her opinion, as a result of the assignment, including matters relating to the transfer or secondment of persons (subject to sections 236 and 237) and relating to the transfer of assets, liabilities, rights and obligations, including funds, to or from the national or a provincial government or any department of state, administration, force or other institution.

(c) In regard to any policing power the President may only make that assignment effective upon the rationalisation of the police service as contemplated in section 237: Provided that such assignment to a province may be made where such rationalisation has been completed in such a province.

(d) Any reference in a law to the authority administering such law, shall upon the assignment of such law in terms of paragraph *(a)* be deemed to be a reference *mutatis mutandis* to the appropriate authority of the province concerned.

(9) *(a)* If for any reason a provincial government is unable to assume responsibility within 14 days after the election of its Premier, for the administration of a law referred to in subsection (6)*(b)*, the President shall by proclamation in the *Gazette* assign the administration of such law to a special administrator or other appropriate authority within the jurisdiction of the national government,

(ii) indien so 'n wet onmiddellik voor genoemde inwerkingtreding uitgevoer is deur of op gesag van 'n funksionaris bedoel in subartikel (1)*(c)*, behoudens subartikels (8) en (9) uitgevoer deur 'n bevoegde gesag binne die regsbevoegdheid van die regering van die provinsie waarin daardie wet van toepassing is, vir sover dit aldus van toepassing is: Met dien verstande dat hierdie subparagraaf nie van toepassing is op polisiëringsaangeleenthede nie, waarmee gehandel moet word soos beoog in paragraaf *(a)*.

(c) In hierdie subartikel en subartikel (8) beteken "bevoegde gesag"—

(i) met betrekking tot 'n wet waarvan die uitvoering aan die nasionale regering toegewys word, 'n gesag deur die President aangewys; en

(ii) met betrekking tot 'n wet waarvan die uitvoering aan die regering van 'n provinsie toegewys word, 'n gesag deur die Premier van die provinsie aangewys.

(7) *(a)* Die President kan, na oorleg met die Premier van 'n provinsie, by proklamasie in die *Staatskoerant* sodanige maatreëls tref, met inbegrip van wetgewende maatreëls, as wat hy of sy nodig ag vir die doeltreffender toepassing van hierdie artikel.

(b) 'n Eksemplaar van 'n proklamasie kragtens paragraaf *(a)*, word binne 14 dae na die afkondiging daarvan by die Parlement ingedien.

(c) Indien die Parlement so 'n proklamasie of enige bepaling daarvan afkeur, hou die proklamasie of bepaling daarna op om van krag te wees vir sover dit aldus afgekeur is, maar sonder om afbreuk te doen aan die geldigheid van enigiets wat ingevolge die proklamasie gedoen is tot en met die datum waarop dit opgehou het om van krag te wees, of aan enige reg, voorreg, verpligting of aanspreeklikheid verkry, opgeloop of aangegaan soos op genoemde datum kragtens en uit hoofde van die proklamasie.

(8) *(a)* Die President kan, en moet indien daartoe deur die Premier van 'n provinsie versoek, en mits die provinsie die administratiewe vermoë het om die betrokke bevoegdhede en werksaamhede uit te oefen en te verrig, by proklamasie in die *Staatskoerant* die uitvoering van 'n wet bedoel in subartikel (6)*(b)*, binne die bestek van artikel 126, aan 'n bevoegde gesag binne die regsbevoegdheid van die regering van 'n provinsie, óf in die algemeen óf vir sover vermeld word in die proklamasie, opdra.

(b) Wanneer die President die uitvoering van 'n wet aldus opdra, of te eniger tyd daarna, en vir sover hy of sy dit nodig ag vir die doeltreffende uitvoering van die opdrag, kan hy of sy—

(i) so 'n wet wysig of aanpas ten einde die toepassing en uitleg daarvan te reël;

(ii) waar die opdrag nie verband hou met die wet in die geheel nie, dié bepalings daarvan waarmee die opdrag verband hou of vir sover die opdrag daarmee verband hou, herroep of herverorden, hetsy met of sonder 'n wysiging of aanpassing beoog in subparagraaf (i); en

(iii) enige ander aangeleentheid reël wat na sy of haar oordeel nodig is as gevolg van die opdrag, met inbegrip van aangeleenthede wat betrekking het op die oorplasing of afstaan van personeel (behoudens artikels 236 en 237) en wat betrekking het op die oordrag van bates, laste, regte en verpligtinge, met inbegrip van fondse, na of van die nasionale of 'n provinsiale regering of 'n staatsdepartement, administrasie, mag of ander instelling.

(c) Met betrekking tot 'n polisiëringsbevoegdheid kan die President slegs die opdrag van krag maak by die rasionalisering van die polisiediens soos in artikel 237 beoog: Met dien verstande dat so 'n opdrag aan 'n provinsie gedoen kan word waar die rasionalisering in die provinsie voltooi is.

(d) 'n Verwysing in 'n wet na die gesag wat die wet administreer, word by die opdrag van die wet ingevolge paragraaf *(a) mutatis mutandis* geag 'n verwysing te wees na die toepaslike gesag van die betrokke provinsie.

(9) *(a)* Indien 'n provinsiale regering om enige rede nie in staat is om binne 14 dae na die verkiesing van die Premier daarvan, die verantwoordelikheid vir die uitvoering van 'n wet bedoel in subartikel (6)*(b)* te aanvaar nie, moet die President by proklamasie in die *Staatskoerant* die uitvoering van so 'n wet aan 'n spesiale administrateur of ander toepaslike gesag binne die regsbevoegdheid van die nasionale regering, óf in die algemeen óf vir sover vermeld word in die

either generally or to the extent specified in the proclamation, until that provincial government is able to assume the said responsibility.

(b) Subsection (8)*(b)* and *(d)* shall *mutatis mutandis* apply in respect of an assignment under paragraph *(a)* of this subsection.

Transitional arrangements: Public administration

236. (1) A public service, department of state (including a police force), administration, military force as defined in section 224(2)*(a)* or *(b)* or other institution (excluding any local government) which immediately before the commencement of this Constitution performed governmental functions under the control of an authority referred to in section 235(1)*(a)*, *(b)* or *(c)*, shall, subject to subsection (7), continue to function as such in accordance with the laws applicable to it until it is, as the case may be, abolished or incorporated or integrated into any appropriate institution or is rationalised as contemplated in any other Chapter, consolidated with any other institution or otherwise rationalised as contemplated in section 237, as the case may be: Provided that a military force referred to in this subsection shall not be employed for service referred to in section 227(1)*(a)*, *(b)* or *(e)* otherwise than by the President and shall only be used for such service by the authority referred to in section 225 in accordance with section 227(2).

(2) A person who immediately before the commencement of this Constitution was employed by an institution referred to in subsection (1) shall continue in such employment subject to and in accordance with this Constitution and other applicable laws regulating such employment.

(3) Subject to subsections (1) and (2), all powers, directions, orders, instructions or delegations which were in force in respect of an institution which immediately before the commencement of this Constitution performed governmental functions as contemplated in subsection (1) shall, after the said commencement, continue in force for the purpose of the continued functioning within the contemplation of subsection (1) of any such institution, until cancelled or otherwise no longer in force in law.

(4) Subject to this Constitution and subsection (5), the terms and conditions of employment applicable to a person employed by an institution referred to in subsection (1) immediately before the commencement of this Constitution, shall continue to apply to him or her until amended by or under any law, including any law enacted in order to establish uniformity of the terms and conditions of employment in accordance with those generally prevailing at such commencement.

(5) Subject to any law relating to unfitness or incapacity of a person to carry out his or her duties efficiently, the pensionable salary or pensionable salary scale of a person referred to in subsection (2) shall not be reduced below that applicable to such person immediately before the commencement of this Constitution.

(6) Notwithstanding the provisions of this section, the conclusion or amendment of a contract, the appointment or promotion, or the award of a term or condition of service or other benefit, which occurred or may occur between 27 April 1993 and 30 September 1994 in respect of any person referred to in subsection (2), or any class of such persons, may, at the instance of a Minister or a member of the Executive Council of a province, within one year of the commencement of this Constitution be reviewed by a commission appointed by the President and presided over by a judge, and if not proper or justifiable in the circumstances of the case, the commission may reverse or alter the contract, appointment, promotion or award.

(7) *(a)* At the commencement of this Constitution the South African Police existing in terms of the Police Act, 1958 (Act No. 7 of 1958), and all other police forces established by law shall be deemed to constitute the South African Police Service referred to in section 214, and any reference to the South African Police or any such force in the said Act or law shall be deemed to be a reference to the said Service.

(b) Any reference in any law to the South African Police or any other police

proklamasie, opdra totdat daardie provinsiale regering in staat is om bedoelde verantwoordelikheid te aanvaar.

(b) Subartikel (8)*(b)* en *(d)* is *mutatis mutandis* ten opsigte van 'n opdrag kragtens paragraaf *(a)* van hierdie subartikel van toepassing.

Oorgangsreëlings: Staatsadministrasie

236. (1) 'n Staatsdiens, staatsdepartement (met inbegrip van 'n polisiemag), administrasie, weermag soos omskryf in artikel 224(2)*(a)* of *(b)* of ander instelling (uitgesonderd 'n plaaslike regering) wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet regeringsfunksies onder die beheer van 'n gesag bedoel in artikel 235(1)*(a)*, *(b)* of *(c)* verrig het, bly, behoudens subartikel (7), as sodanig funksioneer ooreenkomstig die wette wat daarop van toepassing is totdat dit, na gelang van die geval, afgeskaf word, geïnkorporeer word in of geïntegreer word met 'n toepaslike instelling of, na gelang van die geval, gerasionaliseer word soos beoog in 'n ander Hoofstuk, gekonsolideer word met 'n ander instelling of andersins gerasionaliseer word soos beoog in artikel 237: Met dien verstande dat 'n weermag bedoel in hierdie subartikel nie vir diens bedoel in artikel 227(1)*(a)*, *(b)* of *(e)* andersins as deur die President in diens gestel word nie en slegs vir sodanige diens deur die gesag bedoel in artikel 225 ooreenkomstig artikel 227(2) aangewend mag word.

(2) 'n Persoon wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet in diens was by 'n instelling bedoel in subartikel (1), gaan in daardie diens voort behoudens en ooreenkomstig hierdie Grondwet en ander toepaslike wette wat daardie diens reël.

(3) Behoudens subartikels (1) en (2) bly alle bevoegdhede, voorskrifte, orders, instruksies en delegasies wat gegeld het ten opsigte van 'n instelling wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet regeringsfunksies soos beoog in subartikel (1) verrig het, na genoemde inwerkingtreding van krag vir die doeleindes van die voortgesette funksionering binne die bedoeling van subartikel (1) van so 'n instelling, totdat dit opgehef word of andersins ophou om regskrag te hê.

(4) Behoudens hierdie Grondwet en subartikel (5) bly die bedinge en voorwaardes van diens wat van toepassing is op 'n persoon wat in die diens van 'n instelling bedoel in subartikel (1) onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet is, op hom of haar van toepassing totdat dit deur of kragtens 'n wet gewysig word, met inbegrip van 'n wet wat verorden is om gelykvormigheid met betrekking tot die bedinge en voorwaardes van diens ooreenkomstig dié wat oor die algemeen by genoemde inwerkingtreding geld, te bewerkstellig.

(5) Behoudens enige wet wat betrekking het op die ongeskiktheid of onvermoë van 'n persoon om sy of haar pligte doeltreffend uit te voer, word die pensioengewende salaris of pensioengewende salarisskaal van 'n persoon bedoel in subartikel (2) nie verminder tot benede wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet op so 'n persoon van toepassing was nie.

(6) Ondanks die bepalings van hierdie artikel kan die sluiting of wysiging van 'n kontrak, die aanstelling of bevordering, of die toekenning van 'n beding of voorwaarde van diens of 'n ander voordeel, wat tussen 27 April 1993 en 30 September 1994 geskied het of kan geskied ten opsigte van 'n persoon bedoel in subartikel (2), of 'n klas sodanige persone, op aandrang van 'n Minister of 'n lid van die Uitvoerende Raad van 'n provinsie, binne een jaar na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet, deur 'n kommissie wat deur die President aangestel is en waarby 'n regter voorsit, hersien word, en indien dit in die omstandighede van die geval nie behoorlik geskied het of nie geregverdig kan word nie, kan die kommissie die kontrak, aanstelling, bevordering of toekenning tersyde stel of wysig.

(7) *(a)* By die inwerkingtreding van hierdie Grondwet word die Suid-Afrikaanse Polisie wat ingevolge die Polisiewet, 1958 (Wet No. 7 van 1958), bestaan, en alle ander polisiemagte wat by wet ingestel is, geag die Suid-Afrikaanse Polisiediens bedoel in artikel 214 uit te maak, en 'n verwysing na die Suid-Afrikaanse Polisie of so 'n mag in bedoelde Wet of wet word geag 'n verwysing na bedoelde Diens te wees.

(b) 'n Verwysing in 'n wet na die Suid-Afrikaanse Polisie of enige ander polisiemag (uitgesonderd 'n munisipale polisiediens) word, tensy uit die same-

force (excluding a municipal police service) shall, unless the context indicates otherwise, be construed as a reference to the said South African Police Service.

(8) *(a)* The National Defence Force referred to in section 224 shall, subject to this Constitution and any Act of Parliament, *mutatis mutandis* be governed by the Defence Act, 1957 (Act No. 44 of 1957).

(b) Any reference in any law to a defence force referred to in section 224(2)*(a)* or *(b)*, shall be deemed to be a reference to the National Defence Force.

(c) If the number of the members of the National Defence Force exceeds the personnel strength determined in respect of the force design and structure for the Force, any member of the Force who, due to integration, consolidation and rationalisation of the National Defence Force is not accommodated in such force design and structure, shall be dealt with in accordance with a law.

(d) The continuance of membership of members of the National Defence Force referred to in section 224(2)*(c)* shall be subject to such members entering into an agreement for temporary or permanent appointment with the National Defence Force within a reasonable time: Provided that such agreements shall be in accordance with normal employment policies and terms and conditions of service.

Rationalisation of public administration

237. (1) *(a)* All institutions referred to in section 236(1), excluding military forces referred to in section 224(2), shall as soon as is possible after the commencement of this Constitution be rationalised with a view to establishing within the public service contemplated in section 212(1)—

(i) an effective administration at the national level of government to deal with matters within the jurisdiction of the national government referred to in section 235(5)*(a)*; and

(ii) an effective administration for each province to deal with matters within the jurisdiction of each provincial government referred to in section 235(5)*(b)*.

(b) All military forces referred to in section 224(2) shall be rationalised for the purposes of the National Defence Force.

(2) *(a)* The responsibility for the rationalisation of—

(i) institutions referred to in section 236(1), excluding military forces, shall primarily but not exclusively rest with the national government, which shall exercise such responsibility in co-operation with the provincial governments and the Commission on Provincial Government, and with due regard to the advice of the Public Service Commission: Provided that in the case of policing services, the national government shall exercise such responsibility in co-operation with the committee referred to in section 220(1) and the Board of Commissioners referred to in section 220(2); and

(ii) military forces shall rest with the national government.

(b) Subject to section 235(6), (7), (8) and (9), the responsibility for the internal rationalisation of an administration referred to in subsection (1)*(a)*(ii) shall primarily rest with the relevant provincial government, with due regard to the advice of the Public Service Commission and any relevant provincial service commission: Provided that the rationalisation of all police forces shall be dealt with in accordance with paragraph *(a)*(i).

(3) *(a)* The President may, subject to subsection (2)*(a)*, by proclamation in the *Gazette* take such steps as he or she considers necessary in order to achieve the aim mentioned in subsection (1).

(b) Without derogating from the generality of paragraph *(a)*, the steps referred to in that paragraph may include—

(i) the amendment, repeal or replacement of any law regulating the establishment, functions and other matters relating to an institution referred to in section 236(1), or of any law referred to in section 236(2), or of any law which deals with any of the aforegoing matters in a consequential manner: Provided that if a law referred to in section 236(2) is repealed, provision shall be made for the application of any law of general application regulating the employment of persons or any class

hang anders blyk, uitgelê as 'n verwysing na genoemde Suid-Afrikaanse Polisiediens.

(8) *(a)* Die Nasionale Weermag bedoel in artikel 224 word, behoudens hierdie Grondwet en 'n Wet van die Parlement, *mutatis mutandis* deur die Verdedigingswet, 1957 (Wet No. 44 van 1957), beheers.

(b) 'n Verwysing in enige wet na 'n weermag bedoel in artikel 224(2)*(a)* of *(b)*, word geag 'n verwysing na die Nasionale Weermag te wees.

(c) Indien die getal lede van die Nasionale Weermag die getalsterkte van die personeel oorskry wat ten opsigte van die magsontwerp en -struktuur vir die Mag vasgestel is, word daar met 'n lid van die Mag wat, weens die integrasie, konsolidasie en rasionalisasie van die Nasionale Weermag, nie in sodanige magsontwerp en -struktuur geakkommodeer word nie, gehandel ooreenkomstig 'n wet.

(d) Die voortsetting van lidmaatskap van lede van die Nasionale Weermag bedoel in artikel 224(2)*(c)* is onderworpe aan die vereiste dat sodanige lede binne 'n redelike tyd 'n ooreenkoms vir tydelike of permanente aanstelling met die Nasionale Weermag aangaan: Met dien verstande dat sodanige ooreenkomste in ooreenstemming met algemene indiensnemingsbeleid en bedinge en voorwaardes van diens moet wees.

Rasionalisering van staatsadministrasie

237. (1) *(a)* Alle instellings bedoel in artikel 236(1), uitgesonderd militêre magte bedoel in artikel 224(2), moet so gou as wat na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet prakties moontlik is, gerasionaliseer word ten einde binne die staatsdiens beoog in artikel 212(1)—

(i) 'n doeltreffende administrasie op die nasionale vlak van regering in te stel om met aangeleenthede binne die regsbevoegdheid van die nasionale regering bedoel in artikel 235(5)*(a)* te handel; en

(ii) 'n doeltreffende administrasie vir elke provinsie in te stel om met aangeleenthede binne die regsbevoegdheid van elke provinsiale regering bedoel in artikel 235(5)*(b)* te handel.

(b) Alle militêre magte bedoel in artikel 224(2) moet vir die doeleindes van die Nasionale Weermag gerasionaliseer word.

(2) *(a)* Die verantwoordelikheid vir die rasionalisering van—

(i) instellings bedoel in artikel 236(1), uitgesonderd militêre magte, berus oorwegend maar nie uitsluitlik nie by die nasionale regering, wat genoemde verantwoordelikheid in samewerking met die provinsiale regerings en die Kommissie op Provinsiale Regering uitoefen, en met behoorlike inagneming van die advies van die Staatsdienskommissie: Met dien verstande dat in geval van polisiëringsdienste, die nasionale regering sodanige verantwoordelikheid in samewerking met die komitee bedoel in artikel 220(1) en die Raad van Kommissarisse bedoel in artikel 220(2) uitoefen; en

(ii) militêre magte berus by die nasionale regering.

(b) Behoudens artikel 235(6), (7), (8) en (9) berus die verantwoordelikheid vir interne rasionalisering van 'n administrasie bedoel in subartikel (1)*(a)*(ii) oorwegend by die betrokke provinsiale regering, met behoorlike inagneming van die advies van die Staatsdienskommissie en enige provinsiale dienskommissie wat betrokke mag wees: Met dien verstande dat daar met die rasionalisering van alle polisiemagte ooreenkomstig paragraaf *(a)*(i) gehandel moet word.

(3) *(a)* Die President kan, behoudens subartikel (2)*(a)*, by proklamasie in die *Staatskoerant* die stappe doen wat hy of sy nodig ag ten einde die oogmerk bedoel in subartikel (1) te bereik.

(b) Sonder om afbreuk te doen aan die algemeenheid van paragraaf *(a)*, kan die stappe bedoel in daardie paragraaf insluit—

(i) die wysiging, herroeping of vervanging van 'n wet wat die instelling, werksaamhede en ander aangeleenthede met betrekking tot 'n instelling bedoel in artikel 236(1) reël, of van 'n wet bedoel in artikel 236(2), of van 'n wet wat met enige van die voorafgaande aangeleenthede op 'n gevolglike wyse handel: Met dien verstande dat indien 'n wet bedoel in artikel 236(2) herroep word, voorsiening gemaak moet word vir die toepassing van 'n algemeen geldende wet wat die diens van persone of

of persons in the employment of the state, to the persons or class of persons affected by such repeal; and

(ii) measures relating to the transfer or secondment of personnel, or the allocation of property, funds, rights and obligations, including administrative records, in order to establish the administrations referred to in subsection (2) and rationalise the South African Police Service and the National Defence Force.

(c) A copy of a proclamation under paragraph *(a)*, shall be submitted to Parliament within 14 days after the publication thereof.

(d) If Parliament disapproves of any such proclamation or any provision thereof, such proclamation or provision shall thereafter cease to be of force and effect to the extent to which it is so disapproved, but without prejudice to the validity of anything done in terms of such proclamation up to the date upon which it so ceased to be of force and effect, or to any right, privilege, obligation or liability acquired, accrued or incurred as at the said date under and by virtue of such proclamation.

(4) *(a)* The labour appeal court established by section 17A of the Labour Relations Act, 1956 (Act No. 28 of 1956), sitting as a special tribunal in terms of an Act to be passed by Parliament, shall be competent to determine any claim or dispute of right in terms of a law regulating as at 1 November 1993 employment in an institution referred to in section 236(1) and arising out of the implementation of this section and section 236.

(b) The Act of Parliament contemplated in paragraph *(a)* shall prescribe expeditious procedures for the adjudication of claims and disputes contemplated in this section, including the granting of interim and final relief.

(c) Notwithstanding the provisions of any law the procedures contemplated in paragraph *(b)* shall be the only procedures to be followed in such court.

(d) A decision of the court on any such claim or dispute shall be final and binding.

(e) This subsection and the Act of Parliament contemplated in paragraph *(a)* shall lapse one year from the commencement of this Constitution, save that any matter properly before the court referred to in paragraph *(a)* on that date shall be heard and determined as if this subsection and the said Act had not lapsed.

Transitional arrangements: Public service commissions

238. (1) A public service commission established for a public service referred to in section 236(1) shall, subject to subsections (3) and (4), after the commencement of this Constitution continue to function as such in accordance with the laws applicable to it.

(2) *(a)* A person who immediately before the commencement of this Constitution was the chairperson or member of a public service commission referred to in subsection (1) shall, subject to subsections (3) and (4) and section 237, after such commencement, continue in office in accordance with the laws regulating his or her appointment.

(b) Section 236(3), (4) and (5) shall apply *mutatis mutandis* in respect of a person referred to in paragraph *(a)* of this subsection.

(3) The Commission for Administration established by the Commission for Administration Act, 1984 (Act No. 65 of 1984), shall cease to exist upon the appointment of the members of the Public Service Commission referred to in section 209: Provided that a person who immediately before such appointment held office as the chairperson or a member of the Commission for Administration shall be entitled to be appointed as a member of the Public Service Commission.

(4) A public service commission, other than the Commission for Administration referred to in subsection (3), which continues to perform its functions in any part of the national territory, shall *mutatis mutandis* be subject to rationalisation under section 237 and shall cease to exist to the extent that it is superseded by the establishment of a provincial service commission contemplated in section 213 or otherwise rationalised or abolished under section 237.

(5) If—

(a) the chairperson or a member referred to in the proviso to subsection (3) elects not to be appointed to the Public Service Commission; or

'n klas persone in die diens van die staat reël, op die persone of klas persone wat deur so 'n herroeping geraak word; en

(ii) maatreëls met betrekking tot die oorplasing of afstaan van personeel, of die toewysing van eiendom, fondse, regte en verpligtinge, met inbegrip van administratiewe rekords, ten einde die administrasies bedoel in subartikel (2) in te stel en die Suid-Afrikaanse Polisiediens en Nasionale Weermag te rasionaliseer.

(c) 'n Eksemplaar van 'n proklamasie kragtens paragraaf *(a)*, word binne 14 dae na die afkondiging daarvan aan die Parlement voorgelê.

(d) Indien die Parlement so 'n proklamasie of 'n bepaling daarvan afkeur, hou die proklamasie of bepaling daarna op om van krag te wees vir sover dit aldus afgekeur is, maar sonder om afbreuk te doen aan die geldigheid van enigiets wat ingevolge die proklamasie gedoen is tot en met die datum waarop dit opgehou het om van krag te wees, of aan enige reg, voorreg, verpligting of aanspreeklikheid verkry, opgeloop of aangegaan soos op genoemde datum kragtens en uit hoofde van die proklamasie.

(4) *(a)* Die arbeidsappèlhof ingestel by artikel 17A van die Wet op Arbeidsverhoudinge, 1956 (Wet No. 28 van 1956), wat sit as 'n spesiale tribunaal ingevolge 'n Wet wat deur die Parlement aangeneem moet word, is bevoeg om 'n eis of geskil van regte ingevolge 'n wet wat, soos op 1 November 1993, diens in 'n instelling bedoel in artikel 236(1) gereël het en wat ontstaan vanweë die toepassing van hierdie artikel en artikel 236, te besleg.

(b) Die Parlementswet beoog in paragraaf *(a)* moet spoedige prosedures vir die beregting van eise en geskille beoog in hierdie artikel, met inbegrip van die toestaan van tydelike en finale regshulp, voorskryf.

(c) Ondanks die bepalings van enige wet is die prosedures beoog in paragraaf *(b)* die enigste prosedures wat deur so 'n hof gevolg word.

(d) 'n Beslissing van die hof oor so 'n eis of geskil is finaal en bindend.

(e) Hierdie subartikel en die Parlementswet beoog in paragraaf *(a)* verval een jaar na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet, behalwe dat 'n aangeleentheid wat op daardie datum behoorlik voor 'n hof bedoel in paragraaf *(a)* is, verhoor en besleg moet word asof hierdie subartikel en bedoelde Wet nie verval het nie.

Oorgangsreëlings: Staatsdienskommissies

238. (1) 'n Staatsdienskommissie wat ingestel is vir 'n staatsdiens bedoel in artikel 236(1), hou, behoudens subartikels (3) en (4), na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet aan om as sodanig te funksioneer ooreenkomstig die wette wat daarop van toepassing is.

(2) *(a)* 'n Persoon wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet die voorsitter of 'n lid was van 'n staatsdienskommissie bedoel in subartikel (1), bly, behoudens subartikels (3) en (4) en artikel 237, na genoemde inwerkingtreding in sy of haar amp aan ooreenkomstig die wette wat sy of haar aanstelling reël.

(b) Artikel 236(3), (4) en (5) is *mutatis mutandis* ten opsigte van 'n persoon bedoel in paragraaf *(a)* van hierdie subartikel van toepassing.

(3) Die Kommissie vir Administrasie wat by die Wet op die Kommissie vir Administrasie, 1984 (Wet No. 65 van 1984), ingestel is, hou by die aanstelling van die lede van die Staatsdienskommissie bedoel in artikel 209, op om te bestaan: Met dien verstande dat 'n persoon wat onmiddellik voor bedoelde aanstelling die amp van voorsitter of lid van die Kommissie vir Administrasie beklee het, geregtig is om as 'n lid van die Staatsdienskommissie aangestel te word.

(4) 'n Staatsdienskommissie, behalwe die Kommissie vir Administrasie bedoel in subartikel (3), wat voortgaan om sy werksaamhede in enige deel van die nasionale grondgebied te verrig, is *mutatis mutandis* onderhewig aan rasionalisering kragtens artikel 237 en hou op om te bestaan vir sover dit vervang word deur die instelling van 'n provinsiale dienskommissie beoog in artikel 213 of andersins gerasionaliseer of afgeskaf word kragtens artikel 237.

(5) Indien—

(a) die voorsitter of 'n lid bedoel in die voorbehoudsbepaling by subartikel (3) kies om nie in die Staatsdienskommissie aangestel te word nie; of

(b) the chairperson or a member of a public service commission referred to in subsection (4), is not upon the abolition of such public service commission appointed to any provincial service commission,

the period of office for which such a chairperson or member has been appointed shall for the purpose of any applicable law regulating retirement benefits, be deemed to have been completed.

(6) Any reference in any law to the Commission for Administration referred to in subsection (3), shall be deemed to be a reference to the Public Service Commission.

Transitional arrangements: Assets and liabilities

239. (1) All assets, including funds and administrative records, which immediately before the commencement of this Constitution vested in an authority referred to in section 235(1)*(a)*, *(b)* or *(c)*, or in a government, administration or force under the control of such an authority, shall be allocated as follows:

(a) Where any asset is applied or intended to be applied for or in connection with a matter which—

(i) does not fall within a functional area specified in Schedule 6; or

(ii) does fall within such a functional area but is a matter referred to in paragraphs *(a)* to *(e)* of section 126(3) (which shall be deemed to include a police asset),

such asset shall vest in the national government.

(b) Where any asset is applied or intended to be applied for or in connection with a matter which is not a matter referred to in paragraphs *(a)* to *(e)* of section 126(3), such asset shall, subject to paragraph *(c)*, vest in the relevant provincial government.

(c) Where any asset referred to in paragraph *(b)* is applied or intended to be applied for or in connection with the administration of a particular law or the performance of a particular function in a particular area, such asset shall vest in the government to which the administration of that law is assigned, or is assigned in that particular area, in terms of section 235(6), (8) or (9), or to which the performance of that function is entrusted, or entrusted in the particular area, in terms of section 237.

(d) Where any asset cannot in terms of the aforegoing rules be classified with reference to a particular matter, law or function, or where there is disagreement between two or more governments, the advice of the Commission on Provincial Government shall be obtained, and any dispute shall be resolved with due regard to such advice.

(e) Parliament shall be competent to enact a law to facilitate the application of this section and to prescribe guidelines for the resolution of disputes arising from such application.

(f) All assets under the control of a police force shall vest in the South African Police Service.

(2) *(a)* A registrar of deeds shall upon the production of a certificate by a competent authority that immovable property described in the certificate is vested in a particular government in terms of this section, make such entries or endorsements in or on any relevant register, title deed or other document to register such immovable property in the name of such government.

(b) No duty, fee or other charge shall be payable in respect of a registration in terms of paragraph *(a)*.

(3) *(a)* Subject to paragraph *(b)*, all debts and liabilities—

(i) directly linked to an asset vesting in terms of subsection (1) in a provincial government, shall be assumed by such provincial government; and

(ii) other than those referred to in subparagraph (i) shall be assumed by the national government:

Provided that the servicing of all state debts and liabilities not provided for in this Constitution shall be undertaken by the national government until allocated to the relevant level of government.

(b) Parliament shall be competent to pass a law regulating the re-allocation of debts and liabilities to the national government and the respective provincial

(b) die voorsitter of 'n lid van 'n staatsdienskommissie bedoel in subartikel (4), nie by die afskaffing van so 'n staatsdienskommissie aangestel word in 'n provinsiale dienskommissie nie,

word die ampstermyn waarvoor so 'n voorsitter of lid aangestel was, by die toepassing van 'n toepaslike wet wat uitdienstredingsvoordele reël, geag voltooi te wees.

(6) 'n Verwysing in 'n wet na die Kommissie vir Administrasie bedoel in subartikel (3), word geag 'n verwysing na die Staatsdienskommissie te wees.

Oorgangsreëlings: Bates en verpligtinge

239. (1) Alle bates, met inbegrip van fondse en administratiewe rekords, wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet in 'n gesag bedoel in artikel 235(1)*(a)*, *(b)* of *(c)* of in 'n regering, administrasie of mag onder die beheer van so 'n gesag gesetel het, word soos volg toegewys:

(a) Waar 'n bate aangewend word of bedoel is om aangewend te word in verband met 'n aangeleentheid wat—

(i) nie binne 'n funksionele gebied vermeld in Bylae 6 val nie; of

(ii) binne so 'n funksionele gebied val maar 'n aangeleentheid bedoel in paragrawe *(a)* tot *(e)* van artikel 126(3) is (wat geag word 'n polisiebate in te sluit),

setel so 'n bate in die nasionale regering.

(b) Waar 'n bate aangewend word of bedoel is om aangewend te word vir of in verband met 'n aangeleentheid wat nie 'n aangeleentheid bedoel in paragrawe *(a)* tot *(e)* van artikel 126(3) is nie, setel so 'n bate, behoudens paragraaf *(c)*, in die betrokke provinsiale regering.

(c) Waar 'n bate bedoel in paragraaf *(b)* aangewend word of bedoel is om aangewend te word vir of in verband met die uitvoering van 'n bepaalde wet of die verrigting van 'n bepaalde werksaamheid in 'n bepaalde gebied, setel so 'n bate in die regering aan wie die uitvoering van daardie wet ingevolge artikel 235(6), (8) of (9) opgedra is of in daardie bepaalde gebied opgedra is, of aan wie die verrigting van daardie werksaamheid ingevolge artikel 237 toevertrou is of in die bepaalde gebied toevertrou is.

(d) Waar 'n bate nie ingevolge die voorafgaande reëls met verwysing na 'n besondere aangeleentheid, wet of werksaamheid geklassifiseer kan word nie, of waar daar meningsverskil tussen twee of meer regerings is, moet die advies van die Kommissie op Provinsiale Regering verkry word, en moet 'n geskil met behoorlike inagneming van sodanige advies besleg word.

(e) Die Parlement is bevoeg om 'n wet wat die toepassing van hierdie artikel sal vergemaklik, te verorden en om riglyne te bepaal vir die beslegting van geskille wat uit genoemde toepassing ontstaan.

(f) Alle bates onder die beheer van 'n polisiemag setel in die Suid-Afrikaanse Polisiediens.

(2) *(a)* 'n Registrateur van aktes moet by die voorlegging van 'n sertifikaat deur 'n bevoegde gesag dat onroerende eiendom in die sertifikaat vermeld in 'n bepaalde regering ingevolge hierdie artikel setel, die aantekeninge of endossemente in of op 'n betrokke register, transportakte of ander dokument aanbring ten einde die onroerende eiendom in die naam van so 'n regering te registreer.

(b) Geen belasting, gelde of ander vordering is ten opsigte van 'n registrasie ingevolge paragraaf *(a)* betaalbaar nie.

(3) *(a)* Behoudens paragraaf *(b)* word alle skulde en verpligtinge—

(i) wat direk verband hou met 'n bate wat ingevolge subartikel (1) in 'n provinsiale regering setel, deur die provinsiale regering oorgeneem; en

(ii) behalwe dié in subparagraaf (i) bedoel, deur die nasionale regering oorgeneem:

Met dien verstande dat die instandhouding van alle staatskulde en -verpligtinge waarvoor daar nie in hierdie Grondwet voorsiening gemaak word nie, deur die nasionale regering oorgeneem word totdat dit aan die betrokke vlak van regering toegewys word.

(b) Die Parlement is bevoeg om 'n wet wat die hertoewysing van skulde en verpligtinge aan die nasionale regering en die onderskeie provinsiale regerings

governments, but no such law shall be passed unless a report and recommendations of the Financial and Fiscal Commission has been tabled in and considered by Parliament.

(4) Subject to and in accordance with any applicable law, the assets, rights, duties and liabilities of all forces referred to in section 224(2) shall devolve upon the National Defence Force.

(5) Anything done in terms of this section shall be subject to audit by the Auditor-General.

Transitional arrangements: State Revenue Fund

240. (1) At the commencement of this Constitution the State Revenue Fund established in terms of section 81 of the previous Constitution shall continue to exist until an Act of Parliament contemplated in section 185(1) is adopted prescribing the administration of the National Revenue Fund.

(2) While the State Revenue Fund continues to exist it shall for all purposes be deemed to be the National Revenue Fund.

(3) The Accounts of the State Revenue Fund referred to in section 82 of the previous Constitution shall be phased out and closed as soon as circumstances permit.

(4) In the 1994/1995 financial year the head of the department of the Treasury, as defined in section 1 of the Exchequer Act, 1975 (Act No. 66 of 1975), may, in consultation with the Minister responsible for national financial matters, from the Exchequer Account, on conditions aimed at ensuring financial control, grant advances to provincial governments as he or she deems necessary for the purposes of establishing and funding of structures of government at provincial level as contemplated in this Constitution until Parliament has appropriated money for such purposes.

(5) Any Revenue Fund established before the commencement of this Constitution by a law in force in an area which forms part of the national territory, excluding the State Revenue Fund referred to in subsection (1), shall, subject to subsection (6) and any laws governing the application and withdrawal of moneys from such Revenue Fund, continue to exist until the money therein is transferred under this Chapter to the National Revenue Fund or to any relevant Provincial Revenue Fund, as the case may be, or otherwise dealt with by a competent authority.

(6) Moneys in a Revenue Fund referred to in subsection (5) may only be withdrawn in order to meet expenditure for services in the area in respect of which the Fund was established and in respect of which an appropriation has been made for the current or in the immediately preceding financial year or for which there is other statutory authority: Provided that no withdrawal shall be made from such Revenue Fund other than with the concurrence of a person designated by the President for that purpose.

Transitional arrangements: Judiciary

241. (1) Every court of law existing immediately before the commencement of this Constitution in an area which forms part of the national territory, shall be deemed to have been duly constituted in terms of this Constitution or the laws in force after such commencement, and shall continue to function as such in accordance with the laws applicable to it until changed by a competent authority.

(2) The Chief Justice of South Africa, the judges-president and deputy judges-president of the various divisions of the Supreme Court of South Africa, the judges of appeal of the Appellate Division of the said Supreme Court, and the other judges of the said Supreme Court, holding office immediately before the commencement of this Constitution, shall be deemed to have been duly appointed to the corresponding positions in terms of Chapter 7 and shall continue to hold office in accordance with the applicable laws.

(3) All other judicial officers holding office immediately before the commencement of this Constitution in terms of a law, shall continue to hold such office in accordance with such law.

(4) Every attorney-general holding office immediately before the commence-

reël, aan te neem, maar so 'n wet word nie aangeneem nie tensy 'n verslag en aanbevelings van die Finansiële en Fiskale Kommissie in die Parlement ter tafel gelê en deur die Parlement oorweeg is.

(4) Behoudens en ooreenkomstig enige toepaslike wet, gaan die bates, regte, pligte en verpligtinge van alle magte bedoel in artikel 224(2) oor op die Nasionale Weermag.

(5) Enigiets wat ingevolge hierdie artikel gedoen is, is onderhewig aan ouditering deur die Ouditeur-generaal.

Oorgangsreëlings: Staatsinkomstefonds

240. (1) By die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bly die Staatsinkomstefonds wat ingevolge artikel 81 van die vorige Grondwet ingestel is, voortbestaan totdat 'n Parlementswet beoog in artikel 185(1) wat die administrasie van die Nasionale Inkomstefonds voorskryf, aangeneem is.

(2) Terwyl die Staatsinkomstefonds voortbestaan, word dit vir alle doeleindes geag die Nasionale Inkomstefonds te wees.

(3) Die Rekeninge van die Staatsinkomstefonds bedoel in artikel 82 van die vorige Grondwet, word so gou as wat omstandighede dit toelaat, uitgefaseer en afgesluit.

(4) In die boekjaar 1994/1995 kan die departementshoof van die Tesourie, soos omskryf in artikel 1 van die Skatkiswet, 1975 (Wet No. 66 van 1975), in oorleg met die Minister wat verantwoordelik is vir nasionale finansiële aangeleenthede, uit die Skatkisrekening, op voorwaardes wat daarop gerig is om finansiële beheer te verseker, dié voorskotte aan provinsiale regerings toestaan wat hy of sy nodig ag vir die doeleindes van die instelling en befondsing van regeringstrukture op provinsiale vlak soos in hierdie Grondwet beoog, totdat die Parlement geld vir dié doel beskikbaar gestel het.

(5) Enige Inkomstefonds wat voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet ingestel is by 'n wet van krag in 'n gebied wat deel van die nasionale grondgebied uitmaak, uitgesonderd die Staatsinkomstefonds bedoel in subartikel (1), bly behoudens subartikel (6) en wette wat die aanwending en onttrekking van gelde uit sodanige Inkomstefonds beheer, voortbestaan totdat die gelde daarin kragtens hierdie Hoofstuk oorgeplaas word na die Nasionale Inkomstefonds of na 'n toepaslike Provinsiale Inkomstefonds, na gelang van die geval, of op 'n ander wyse oor beskik word deur 'n bevoegde gesag.

(6) Geld in 'n Inkomstefonds bedoel in subartikel (5) kan slegs onttrek word ten einde uitgawes te bestry vir dienste in die gebied ten opsigte waarvan die Fonds ingestel is en ten opsigte waarvan daar begroot is vir die lopende of gedurende die onmiddellik voorafgaande boekjaar of ten opsigte waarvan daar ander wetlike magtiging bestaan: Met dien verstande dat geen onttrekking uit so 'n Inkomstefonds gedoen word nie anders as met die instemming van 'n persoon deur die President vir daardie doel aangewys.

Oorgangsreëlings: Regsprekende gesag

241. (1) Elke geregshof wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bestaan het in 'n gebied wat deel van die nasionale grondgebied uitmaak, word geag behoorlik ingevolge hierdie Grondwet of die wette wat na sodanige inwerkingtreding van krag is, ingestel te wees, en gaan voort om as sodanig te funksioneer ooreenkomstig die wette wat daarop van toepassing is, totdat dit deur 'n bevoegde gesag verander word.

(2) Die Hoofregter van Suid-Afrika, die regters-president en adjunk-regters-president van die verskillende afdelings van die Hooggeregshof van Suid-Afrika, die appèlregters van die Appèlafdeling van gemelde Hooggeregshof, en die ander regters van gemelde Hooggeregshof, wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet hulle ampte beklee, word geag behoorlik in die ooreenstemmende ampte ingevolge Hoofstuk 7 aangestel te wees en gaan voort om hulle ampte ooreenkomstig die toepaslike wette te beklee.

(3) Alle ander regsprekende beamptes wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet hul ampte ingevolge 'n wet beklee, gaan voort om hul ampte ooreenkomstig so 'n wet te beklee.

(4) Elke prokureur-generaal wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van

ment of this Constitution in terms of a law, shall continue to hold such office in accordance with such law.

(5) Subject to this Constitution, all measures which immediately before the commencement of this Constitution were in operation and applied to judicial officers and attorneys-general, including measures regarding the remuneration, pension and pension benefits, leave gratuity and any other term and condition of service, shall continue in operation and to apply to the said judicial officers and attorneys-general, until amended or repealed by a competent authority: Provided that no such measure shall, except in accordance with an applicable law, be changed in a manner which affects such judicial officers and attorneys-general to their detriment.

(6) The provisions of section 236(5) and (6) shall apply *mutatis mutandis* in respect of persons referred to in subsections (3) and (4) of this section.

(7) Persons referred to in subsections (2), (3) and (4) shall within 30 days of the election of the President in terms of section 77(1)*(a)* make and subscribe an oath or solemn affirmation in the terms set out in Schedule 3 before the Chief Justice or a judge of the Supreme Court designated by the Chief Justice for this purpose, or, in the case of a person continuing in office or appointed as the Chief Justice or the President of the Constitutional Court, before the President.

(8) All proceedings which immediately before the commencement of this Constitution were pending before any court of law, including any tribunal or reviewing authority established by or under law, exercising jurisdiction in accordance with the law then in force, shall be dealt with as if this Constitution had not been passed: Provided that if an appeal in such proceedings is noted or review proceedings with regard thereto are instituted after such commencement such proceedings shall be brought before the court having jurisdiction under this Constitution.

(9) Any legal proceedings instituted before or after the commencement of this Constitution by or against a government, authority or functionary which ceased to exist at or after such commencement, may be continued by or against the relevant government, authority or functionary which superseded the said government, authority or functionary.

(10) The laws and other measures which immediately before the commencement of this Constitution regulated the jurisdiction of courts of law, court procedures, the power and authority of judicial officers and all other matters pertaining to the establishment and functioning of courts of law, shall continue in force subject to any amendment or repeal thereof by a competent authority.

Rationalisation of court structures

242. (1) All jurisdictional areas and court structures appropriate thereto existing immediately before the commencement of this Constitution, shall as soon as possible after such commencement be rationalised in accordance with an Act of Parliament with a view to establishing the jurisdictional areas and court structures contemplated in Chapter 7.

(2) The rationalisation of the jurisdictional areas and court structures referred to in subsection (1) shall be the responsibility of the national government after consultation with the Judicial Service Commission.

(3) The rationalisation contemplated in subsection (1) includes—

(a) the amendment, repeal or replacement of any law regulating the establishment, functions, jurisdiction and other matters relating to a court referred to in section 241(1), or of any law referred to in section 241(2), or of any law which deals with any of the aforegoing matters in a consequential manner: Provided that if a law referred to in section 241(2) is repealed, provision shall be made for the application of any law of general application regulating the service of judicial officers or any class of judicial officers, to the judicial officers or class of judicial officers affected by such repeal; and

(b) measures relating to the transfer or secondment of judicial officers, or

hierdie Grondwet sy of haar amp ingevolge 'n wet beklee, gaan voort om sy of haar amp ooreenkomstig so 'n wet te beklee.

(5) Behoudens hierdie Grondwet bly alle maatreëls wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet in werking was en op regsprekende beamptes en prokureurs-generaal van toepassing was, met inbegrip van maatreëls wat betrekking het op die besoldiging, pensioen en pensioenvoordele, verlofgratifikasie en enige ander beding of voorwaarde van diens, van toepassing op bedoelde regsprekende beamptes en prokureurs-generaal, totdat dit deur 'n bevoegde gesag gewysig of herroep word: Met dien verstande dat so 'n maatreël nie, behalwe ooreenkomstig 'n toepaslike wet, verander mag word op 'n wyse wat tot nadeel van die betrokke regsprekende beamptes en prokureurs-generaal strek nie.

(6) Die bepalings van artikel 236(5) en (6) is *mutatis mutandis* ten opsigte van persone bedoel in subartikels (3) en (4) van hierdie artikel van toepassing.

(7) Persone bedoel in subartikels (2), (3) en (4) moet binne 30 dae na die verkiesing van die President ingevolge artikel 77(1)*(a)* 'n eed of plegtige verklaring met die strekking in Bylae 3 uiteengesit voor die Hoofregter, of 'n regter van die Hooggeregshof deur die Hoofregter vir dié doel aangewys, of, in die geval van 'n persoon wat aanbly in die amp van of aangestel word as die Hoofregter of die President van die Konstitusionele Hof, voor die President, aflê en onderteken.

(8) Alle verrigtinge wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet hangende was voor 'n geregshof, met inbegrip van 'n tribunaal of hersieningsgesag wat by of kragtens 'n wet ingestel is, wat jurisdiksie uitoefen ooreenkomstig die reg wat toe van krag was, word mee gehandel asof hierdie Grondwet nie aangeneem is nie: Met dien verstande dat indien 'n appèl in sodanige verrigtinge aangeteken word of hersieningsverrigtinge met betrekking daartoe ingestel word na genoemde inwerkingtreding, die verrigtinge voor die hof gebring moet word wat kragtens hierdie Grondwet jurisdiksie het.

(9) Alle regsverrigtinge wat voor of na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet ingestel is deur of teen 'n regering, gesag of funksionaris wat by of na genoemde inwerkingtreding opgehou het om te bestaan, kan voortgesit word deur of teen die betrokke regering, gesag of funksionaris wat bedoelde regering, gesag of funksionaris vervang het.

(10) Die wette en ander maatreëls wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet die jurisdiksie van die geregshowe, hofprosedures, die bevoegdheid en gesag van regsprekende beamptes en alle ander aangeleenthede wat betrekking het op die instelling en funksionering van geregshowe gereël het, bly van krag behoudens enige wysiging of herroeping daarvan deur 'n bevoegde gesag.

Rasionalisasie van hofstrukture

242. (1) Alle jurisdiksiegebiede en hofstrukture wat daarby toepaslik is wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bestaan het, word so gou as wat dit na genoemde inwerkingtreding moontlik is, gerasionaliseer ooreenkomstig 'n Parlementswet ten einde die jurisdiksiegebiede en hofstrukture beoog in Hoofstuk 7 in te stel.

(2) Die rasionalisering van die jurisdiksiegebiede en hofstrukture bedoel in subartikel (1) is die verantwoordelikheid van die nasionale regering handelende na oorleg met die Geregtelike Dienskommissie.

(3) Die rasionalisering beoog in subartikel (1) sluit in—

(a) die wysiging, herroeping of vervanging van 'n wet wat die instelling, werksaamhede, jurisdiksie en ander aangeleenthede met betrekking tot 'n hof bedoel in artikel 241(1) reël, of van 'n wet bedoel in artikel 241(2), of van 'n wet wat met enige van die voorafgaande aangeleenthede op 'n gevolglike wyse handel: Met dien verstande dat indien 'n wet bedoel in artikel 241(2) herroep word, voorsiening gemaak moet word vir die toepassing van 'n algemeen geldende wet wat die diens van regsprekende beamptes of 'n klas regsprekende beamptes reël, op die regsprekende beamptes of klas regsprekende beamptes wat deur so 'n herroeping geraak word; en

(b) maatreëls met betrekking tot die oorplasing of afstaan van regsprekende beamptes, of die toewysing van eiendom, met inbegrip van hof-

the allocation of property, including court and administrative records, in order to establish the said jurisdictional areas or court structures.

Transitional arrangements: Ombudsman

243. (1) A person who immediately before the commencement of this Constitution was—

(a) the Ombudsman in terms of the Ombudsman Act, 1979 (Act No. 118 of 1979), shall continue to hold office and to exercise and perform the powers and functions of the Ombudsman in accordance with the said Act until the Public Protector has been appointed under section 110 and has assumed office;

(b) an assistant to the Ombudsman, shall continue as such until the Public Protector has been appointed and has assumed office, whereupon such person shall be deemed to have been appointed under section 113; or

(c) an ombudsman in terms of a law of an area which forms part of the national territory (other than the Ombudsman referred to in paragraph *(a)*), or in the employ of such an ombudsman, shall continue in such office or employment in accordance with the law which regulated such office or employment, until the office of such ombudsman is abolished or such ombudsman or person is appointed as, or to the office of, a provincial public protector contemplated in section 114.

(2) Section 236(4), (5) and (6) shall apply *mutatis mutandis* to a person referred to in subsection (1)*(c)*.

Transitional arrangements: Auditor-General

244. (1) A person who immediately before the commencement of this Constitution was—

(a) the Auditor-General in terms of the Auditor-General Act, 1989 (Act No. 52 of 1989), shall continue in office subject to section 191 and the laws applicable to such office;

(b) employed in terms of the Audit Arrangements Act, 1992 (Act No. 122 of 1992), shall continue in such employment subject to and in accordance with this Constitution, the said Act and any other applicable law regulating such employment; and

(c) the auditor-general of any area which forms part of the national territory (other than the Auditor-General referred to in paragraph *(a)*), shall continue in such office or employment in accordance with the laws regulating such office or employment, until such office of auditor-general is abolished by law: Provided that any such auditor-general shall be eligible for appointment under section 194: Provided further that should such a person not be appointed, he or she shall have the right to retire and if he or she so retires he or she shall be entitled to such pension as he or she would have been entitled to under the pensions law applicable to him or her if he or she had been compelled to retire from the public service owing to the abolition of his or her post.

(2) For the purpose of subsection (1), the persons referred to in that subsection shall not be dealt with less favourably than an officer or employee in a public service.

Transitional arrangements: Local government

245. (1) Until elections have been held in terms of the Local Government Transition Act, 1993, local government shall not be restructured otherwise than in accordance with that Act.

(2) Restructuring of local government which takes place as a result of legislation enacted by a competent authority after the elections referred to in subsection (1) have been held, shall be effected in accordance with the principles embodied in Chapter 10 and the Constitution as a whole.

(3) *(a)* For the purposes of the first election of members of a local government

en administratiewe rekords, ten einde genoemde jurisdiksiegebiede en hofstrukture in te stel.

Oorgangsreëlings: Ombudsman

243. (1) 'n Persoon wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet—

(a) die Ombudsman was ingevolge die Wet op die Ombudsman, 1979 (Wet No. 118 van 1979), gaan voort om die amp te beklee en om die bevoegdhede en werksaamhede van die Ombudsman ooreenkomstig genoemde Wet uit te oefen en te verrig, totdat die Openbare Beskermer kragtens artikel 110 aangestel is en sy of haar amp aanvaar het;

(b) 'n assistent van die Ombudsman was, gaan voort as sodanig totdat die Openbare Beskermer aangestel is en sy of haar amp aanvaar het, waarna die persoon geag word kragtens artikel 113 aangestel te gewees het; of

(c) 'n ombudsman was ingevolge 'n wet van 'n gebied wat deel uitmaak van die nasionale grondgebied (behalwe die Ombudsman in paragraaf *(a)* vermeld), of in diens was van so 'n ombudsman, gaan voort in sodanige amp of diens ooreenkomstig die wet wat bedoelde amp of diens gereël het totdat die amp van so 'n ombudsman afgeskaf word of so 'n ombudsman of persoon aangestel word as, of in die personeel van, 'n provinsiale openbare beskermer beoog in artikel 114.

(2) Artikel 236(4), (5) en (6) is *mutatis mutandis* op 'n persoon bedoel in subartikel (1)*(c)* van toepassing.

Oorgangsreëlings: Ouditeur-generaal

244. (1) 'n Persoon wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet—

(a) die Ouditeur-generaal was ingevolge die Wet op die Ouditeur-generaal, 1989 (Wet No. 52 van 1989), gaan voort in die amp behoudens artikel 191 en die wette wat op die amp van toepassing is;

(b) ingevolge die Ouditreëlingswet, 1992 (Wet No. 122 van 1992), in diens was, gaan in daardie diens voort behoudens en ooreenkomstig hierdie Grondwet, bedoelde Wet en enige ander toepaslike wet wat genoemde diens reël; en

(c) die ouditeur-generaal was van 'n gebied wat deel van die nasionale grondgebied uitmaak (behalwe die Ouditeur-generaal vermeld in paragraaf *(a)*), gaan in so 'n amp voort ooreenkomstig die wette wat die amp of sy of haar diens reël, totdat die amp van ouditeur-generaal by wet afgeskaf word: Met dien verstande dat so 'n ouditeur-generaal aangestel kan word kragtens artikel 194: Met dien verstande voorts dat indien so 'n persoon nie aangestel word nie, hy of sy die reg het om af te tree en indien hy of sy aldus aftree hy of sy geregtig is op so 'n pensioen as waarop hy of sy geregtig sou gewees het kragtens die pensioenwet wat op hom of haar van toepassing is indien hy of sy verplig was om uit die staatsdiens te tree weens die afskaffing van sy of haar amp.

(2) By die toepassing van subartikel (1) word daar nie minder gunstig met die persone bedoel in daardie subartikel gehandel as met 'n beampte of werknemer in die staatsdiens nie.

Oorgangsreëlings: Plaaslike regering

245. (1) Totdat verkiesings ingevolge die Oorgangswet op Plaaslike Regering, 1993, gehou is, word plaaslike regering nie herstruktureer behalwe ooreenkomstig daardie Wet nie.

(2) Herstrukturering van plaaslike regering wat plaasvind as gevolg van wetgewing verorden deur 'n bevoegde gesag na die verkiesings bedoel in subartikel (1), geskied ooreenkomstig die beginsels vervat in Hoofstuk 10 en die Grondwet as geheel.

(3) *(a)* Vir die doeleindes van die eerste verkiesing van lede van 'n plaaslike

after the commencement of this Constitution, the area of jurisdiction of such local government shall be divided into wards in accordance with the Act referred to in subsection (1).

(b) Forty per cent of the members of the local government shall be elected according to the system of proportional representation applicable to an election of the National Assembly and regulated specifically by or under the Act referred to in subsection (1), and sixty per cent of the members shall be elected on the basis that each such member shall represent a ward as contemplated in paragraph *(b)*: Provided that, notwithstanding anything to the contrary contained in this Constitution, where the area of jurisdiction of the local government includes—

(i) the area of jurisdiction of any institution or body as was referred to in section 84(1)*(f)* of the Provincial Government Act, 1961 (Act No. 32 of 1961); and

(ii) any other area not falling within the area of jurisdiction of the institution or body referred to in subparagraph (i),

no area referred to in subparagraph (i) or (ii) shall be allocated less than half of the total number of wards of the local government concerned: Provided further that an area referred to in subparagraph (i) shall be deemed not to include any area for which a local government body referred to in paragraphs *(a)*, *(b)* and *(c)* of the definition of "local government body" in section 1(1) of the Act referred to in subsection (1) of this section (as that Act exists at the commencement of this Constitution), has been established.

Transitional arrangements: Pensions of political office-bearers

246. The right of any person in terms of any law which at the commencement of this Constitution provides for the payment of pensions from the exchequer or from any pension fund or arrangement to which the state contributes or has contributed, to or in respect of political office-bearers or former political office-bearers (including members and former members of Parliament and of any other legislative assembly which exercised legislative powers in respect of any area which forms part of the national territory) shall continue and shall not be diminished: Provided that those who have already received benefits that were due to them shall not benefit again by reason of the provisions of this section.

Special provisions regarding existing educational institutions

247. (1) The national government and the provincial governments as provided for in this Constitution shall not alter the rights, powers and functions of the governing bodies, management councils or similar authorities of departmental, community-managed or state-aided primary or secondary schools under laws existing immediately before the commencement of this Constitution unless an agreement resulting from *bona fide* negotiation has been reached with such bodies and reasonable notice of any proposed alteration has been given.

(2) The national government shall not alter the rights, powers and functions of the controlling bodies of universities and technikons under laws existing immediately before the commencement of this Constitution, unless agreement resulting from *bona fide* negotiation has been reached with such bodies, and reasonable notice of any proposed alteration has been given.

(3) Should agreement not be reached in terms of subsection (1) or (2), the national government and the provincial governments shall, subject to the other provisions of this Constitution, not be precluded from altering the rights, powers and functions of the governing bodies, management councils or similar authorities of departmental, community-managed or state-aided primary or secondary schools, as well as the controlling bodies of universities and technikons, provided that interested persons and bodies shall be entitled to challenge the validity of any such alteration in terms of this Constituton.

(4) In order to ensure an acceptable quality of education, the responsible

regering na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet word die regsgebied van daardie plaaslike regering ooreenkomstig die Wet bedoel in subartikel (1) in wyke verdeel.

(b) Veertig persent van die lede van die plaaslike regering word verkies volgens die stelsel van proporsionele verteenwoordiging wat op 'n verkiesing van die Nasionale Vergadering van toepassing is en wat spesifiek by of kragtens die Wet bedoel in subartikel (1) gereël word, en sestig persent van die lede word verkies op die grondslag dat elke sodanige lid 'n wyk soos beoog in paragraaf *(b)* verteenwoordig: Met dien verstande dat, ondanks enigiets tot die teendeel in hierdie Grondwet vervat, waar die regsgebied van die plaaslike regering—

(i) die regsgebied van enige instelling of liggaam waarna in artikel 84(1)*(f)* van die Wet op Provinsiale Regering, 1961 (Wet No. 32 van 1961) verwys is; en

(ii) enige ander gebied wat nie binne die regsgebied van die instelling of liggaam bedoel in subparagraaf (i) val nie,

insluit, aan geen gebied in subparagraaf (i) of (ii) bedoel minder as die helfte van die totale aantal wyke van die betrokke plaaslike regering toegewys word nie: Met dien verstande voorts dat 'n gebied in subparagraaf (i) bedoel geag word nie enige gebied in te sluit waarvoor 'n plaaslike owerheidsliggaam bedoel in paragrawe *(a)*, *(b)* en *(c)* van die omskrywing van "plaaslike owerheidsliggaam" in artikel 1(1) van die Wet bedoel in subartikel (1) van hierdie artikel (soos daardie Wet by die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bestaan) ingestel is nie.

Oorgangsreëlings: Pensioen van politieke ampsdraers

246. Die reg van iemand ingevolge 'n wet wat by die inwerkingtreding van hierdie Grondwet voorsiening maak vir die betaling van pensioene uit die skatkis of uit 'n pensioenfonds of -reëling waartoe die staat bydra of bygedra het, aan of ten opsigte van politieke ampsbekleërs of voormalige politieke ampsbekleërs (met inbegrip van lede en voormalige lede van die Parlement of enige ander wetgewende vergadering wat wetgewende bevoegdhede uitgeoefen het ten opsigte van 'n gebied wat deel van die nasionale grondgebied uitmaak) bly voortbestaan en word nie verminder nie: Met dien verstande dat diegene wat reeds voordele ontvang het wat aan hulle verskuldig was, nie omrede die bepalings van hierdie artikel weer voordeel mag ontvang nie.

Spesiale bepalings betreffende bestaande opvoedkundige instellings

247. (1) Die nasionale regering en die provinsiale regerings soos bepaal in hierdie Grondwet verander nie die regte, bevoegdhede of werksaamhede van bestuursliggame, bestuursrade of soortgelyke owerhede van departementele, gemeenskap-beheerde of staatsondersteunde primêre of sekondêre skole kragtens wette wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bestaan het nie, tensy 'n ooreenkoms wat voortvloei uit *bona fide*-onderhandeling, met daardie liggame bereik is en redelike kennis van enige voorgestelde verandering gegee is.

(2) Die nasionale regering verander nie die regte, bevoegdhede en werksaamhede van die beheerliggame van universiteite en technikons kragtens wette wat onmiddellik voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet bestaan het nie, tensy 'n ooreenkoms wat voortvloei uit *bona fide*-onderhandeling, met daardie liggame bereik is en redelike kennis van enige voorgestelde verandering gegee is.

(3) Indien 'n ooreenkoms nie ingevolge subartikel (1) of (2) bereik word nie, word die nasionale regering en die provinsiale regerings, behoudens die ander bepalings van hierdie Grondwet, nie belet om die regte, bevoegdhede en werksaamhede van die bestuursliggame, bestuursrade of soortgelyke owerhede van departementele, gemeenskap-beheerde of staatsondersteunde primêre of sekondêre skole, sowel as die beheerliggame van universiteite en technikons, te verander nie, maar is belanghebbende persone en liggame daarop geregtig om die geldigheid van so 'n verandering ingevolge hierdie Grondwet te toets.

(4) Ten einde 'n aanvaarbare standaard van onderwys te waarborg, moet die verantwoordelike regering fondse aan departementele, gemeenskap-beheerde

government shall provide funds to departmental, community-managed or state-aided primary or secondary schools on an equitable basis.

National flag and anthem

248. (1) The State President may at any time before the commencement of this Constitution or while continuing in office in terms of section 235(1)*(a)*, exercise, on the advice of the Transitional Executive Council, the powers conferred upon the President by section 2(1) and (2), and if the State President in the exercise of such powers issues a proclamation referred to in that section, such proclamation shall for all purposes be deemed to form part of this Constitution.

(2) This section shall come into operation on the date of promulgation of this Constitution.

First election of National Assembly

249. (1) Notwithstanding the fact that Chapter 4 may not yet be in force, the State President may, by proclamation in the *Gazette*, call an election in terms of the Electoral Act, 1993, for the election of the members of the National Assembly.

(2) Such election shall be conducted in accordance with Schedule 2 and the Electoral Act, 1993.

(3) This section shall come into operation on the date of promulgation of this Constitution.

Non-certification of election by Independent Electoral Commission

250. (1) If in the application of section 18 of the Independent Electoral Commission Act, 1993, the Independent Electoral Commission declares that it is unable to certify that any election referred to in that section was substantially free and fair, the Commission shall declare that either—

(a) it is able to determine a result based on the votes which could be counted; or

(b) it is unable to determine any result.

(2) If the Independent Electoral Commission declares as contemplated in subsection (1)*(a)*—

(a) a new election shall be held for the National Assembly and the provincial legislatures or a relevant provincial legislature, as the case may be, *mutatis mutandis* in accordance with this Constitution and the Electoral Act, 1993, as soon as practicable but in any event not later than 12 months after the date of the election in question: Provided that any reference to the Transitional Executive Council in the said Act shall be deemed to be a reference to Parliament;

(b) Parliament and the provincial legislatures or a provincial legislature, as the case may be, shall be established on the basis of the result determined in terms of subsection (1)*(a)*: Provided that no provincial legislature shall be established unless the National Assembly is established;

(c) no amendment by a Parliament established on the basis of a declaration in terms of subsection (1)*(a)*, of this Constitution, the Independent Electoral Commission Act, 1993, the Electoral Act, 1993, the Independent Media Commission Act, 1993, or the Independent Broadcasting Authority Act, 1993, shall be permissible until the election contemplated in paragraph *(a)* has been certified as substantially free and fair in terms of the Independent Electoral Commission Act, 1993; and

(d) any provincial legislature established on the basis of a declaration in terms of subsection (1)*(a)*, shall have no legislative competence save for the enactment of laws necessary for the appropriation of revenue or moneys, or the imposition of taxation within the framework of section 126, until the election contemplated in paragraph *(a)* has been certified as substantially free and fair in terms of the Independent Electoral Commission Act, 1993.

of staatsondersteunde primêre en sekondêre skole op 'n billike grondslag voorsien.

Nasionale vlag en nasionale lied

248. (1) Die Staatspresident kan te eniger tyd voor die inwerkingtreding van hierdie Grondwet of terwyl hy of sy in sy of haar amp ingevolge artikel 235(1)*(a)* voortgaan, op advies van die Uitvoerende Oorgangsraad die bevoegdhede uitoefen wat by artikel 2(1) en (2) aan die President verleen word, en indien die Staatspresident by die uitoefening van sodanige bevoegdhede 'n proklamasie bedoel in daardie artikel uitreik, word daardie proklamasie vir alle doeleindes geag deel van hierdie Grondwet te wees.

(2) Hierdie artikel tree in werking op die datum van afkondiging van hierdie Grondwet.

Eerste verkiesing van Nasionale Vergadering

249. (1) Ondanks die feit dat Hoofstuk 4 nog nie van krag is nie, kan die Staatspresident, by proklamasie in die *Staatskoerant*, 'n verkiesing ingevolge die Kieswet, 1993, vir die verkiesing van die lede van die Nasionale Vergadering uitskryf.

(2) So 'n verkiesing word ooreenkomstig Bylae 2 en die Kieswet, 1993, gehou.

(3) Hierdie artikel tree in werking op die datum van afkondiging van hierdie Grondwet.

Nie-sertifisering van verkiesing deur Onafhanklike Verkiesingskommissie

250. (1) Indien die Onafhanklike Verkiesingskommissie by die toepassing van artikel 18 van die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993, verklaar dat hy nie in staat is om te sertifiseer dat 'n verkiesing bedoel in daardie artikel wesenlik vry en billik was nie, moet die Kommissie verklaar—

(a) óf dat hy in staat is om 'n uitslag gegrond op die stemme wat getel is, te bepaal;

(b) óf dat hy nie in staat is om 'n uitslag te bepaal nie.

(2) Indien die Onafhanklike Verkiesingskommissie verklaar soos in subartikel (1)*(a)* beoog—

(a) word 'n nuwe verkiesing vir die Nasionale Vergadering en die provinsiale wetgewers of 'n betrokke provinsiale wetgewer, na gelang van die geval, *mutatis mutandis* ooreenkomstig hierdie Grondwet en die Kieswet, 1993, so gou as wat prakties moontlik is, gehou, maar in elk geval nie later as 12 maande na die datum van die betrokke verkiesing nie: Met dien verstande dat 'n verwysing na die Uitvoerende Oorgangsraad in genoemde Wet geag word 'n verwysing na die Parlement te wees;

(b) word die Parlement en die provinsiale wetgewers of 'n provinsiale wetgewer, na gelang van die geval, ingestel op die grondslag van die uitslag ingevolge subartikel (1)*(a)* bepaal: Met dien verstande dat geen provinsiale wetgewer ingestel word nie tensy die Nasionale Vergadering ingestel is;

(c) is geen wysiging deur 'n Parlement wat ingestel is op die grondslag van 'n verklaring ingevolge subartikel (1)*(a)*, van hierdie Grondwet, die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993, die Kieswet, 1993, die Wet op die Onafhanklike Mediakommissie, 1993, of die Wet op die Onafhanklike Uitsaai-owerheid, 1993, geoorloof nie totdat die verkiesing beoog in paragraaf *(a)* as wesenlik vry en billik ingevolge die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993, gesertifiseer is; en

(d) het 'n provinsiale wetgewer ingestel op die grondslag van 'n verklaring ingevolge subartikel (1)*(a)*, geen wetgewende bevoegdheid nie behalwe vir die verordening van wette wat nodig is vir die beskikbaarstelling van inkomste of gelde, of die oplegging van belasting binne die bestek van artikel 126, totdat 'n verkiesing beoog in paragraaf *(a)* as wesenlik vry en billik ingevolge die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993, gesertifiseer is.

(3) If the Independent Electoral Commission declares as contemplated in subsection (1)*(b)*—

(a) a new election shall be held for the National Assembly and the provincial legislatures, or a relevant provincial legislature, as the case may be, in accordance with this Constitution and the Electoral Act, 1993, as soon as practicable, but in any event not later than within 10 weeks after the date of the election in question: Provided that a new election for the National Assembly and the provincial legislatures shall be held simultaneously; and

(b) the constitutional arrangements under the Republic of South Africa Constitution Act, 1983 (Act No. 110 of 1983), the Transitional Executive Council Act, 1993, the Independent Electoral Commission Act, 1993, the Electoral Act, 1993, the Independent Media Commission Act, 1993, and the Independent Broadcasting Authority Act, 1993, shall apply, until the election referred to in paragraph *(a)* has been held.

(4) Notwithstanding the provisions of any other law, the Independent Electoral Commission shall continue to exist for the purposes set out in this section and the Commission shall exercise its function contemplated in section 18 of the Independent Electoral Commission Act, 1993, with reference to an election referred to in this section: Provided that section 232(5)*(b)* shall apply *mutatis mutandis* in respect of the replacement of members of the Commission.

Short title and commencement

251. (1) This Act shall be called the Constitution of the Republic of South Africa, 1993, and shall, subject to subsection (2), come into operation on 27 April 1994.

(2) The State President may, in consultation with the Transitional Executive Council, by proclamation in the *Gazette* provide that a provision of this Constitution specified in the proclamation shall come into operation on a date prior to the date referred to in subsection (1).

(3) Different dates may be fixed in terms of subsection (2) in respect of different provisions of this Constitution.

(4) A reference in a provision of this Constitution to the commencement of this Constitution shall, unless the context otherwise indicates, be construed as a reference to the commencement of such provision.

National Unity and Reconciliation

This Constitution provides a historic bridge between the past of a deeply divided society characterised by strife, conflict, untold suffering and injustice, and a future founded on the recognition of human rights, democracy and peaceful co-existence and development opportunities for all South Africans, irrespective of colour, race, class, belief or sex.

The pursuit of national unity, the well-being of all South African citizens and peace require reconciliation between the people of South Africa and the reconstruction of society.

The adoption of this Constitution lays the secure foundation for the people of South Africa to transcend the divisions and strife of the past, which generated gross violations of human rights, the transgression of humanitarian principles in violent conflicts and a legacy of hatred, fear, guilt and revenge.

These can now be addressed on the basis that there is a need for understanding but not for vengeance, a need for reparation but not for retaliation, a need for ubuntu but not for victimisation.

In order to advance such reconciliation and reconstruction, amnesty shall be granted in respect of acts, omissions and offences associated with political objectives and committed in the course of the conflicts of the past. To this end, Parliament under this Constitution shall adopt a law determining a firm cut-off date, which shall be a date after 8 October 1990 and before 6 December 1993, and

(3) Indien die Onafhanklike Verkiesingskommissie verklaar soos in subartikel (1)*(b)* beoog—

(a) word 'n nuwe verkiesing vir die Nasionale Vergadering en die provinsiale wetgewers, of 'n betrokke provinsiale wetgewer, na gelang van die geval, ooreenkomstig hierdie Grondwet en die Kieswet, 1993, so gou as wat prakties moontlik is, gehou, maar in elk geval nie later as 10 weke na die datum van die betrokke verkiesing nie: Met dien verstande dat 'n nuwe verkiesing vir die Nasionale Vergadering en die provinsiale wetgewers gelyktydig gehou moet word; en

(b) is die grondwetlike reëlings kragtens die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1983 (Wet No. 110 van 1983), die Wet op die Uitvoerende Oorgangsraad, 1993, die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993, die Kieswet, 1993, die Wet op die Onafhanklike Mediakommissie, 1993, en die Wet op die Onafhanklike Uitsaaiowerheid, 1993, van toepassing, totdat die verkiesing bedoel in paragraaf *(a)* gehou is.

(4) Ondanks die bepalings van enige ander wet, bly die Onafhanklike Verkiesingskommissie voortbestaan vir die doeleindes in hierdie artikel uiteengesit en moet die Kommissie sy werksaamhede beoog in artikel 18 van die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993, met betrekking tot 'n verkiesing bedoel in hierdie artikel uitoefen: Met dien verstande dat artikel 232(5)*(b) mutatis mutandis* van toepassing is ten opsigte van die vervanging van lede van die Kommissie.

Kort titel en inwerkingtreding

251. (1) Hierdie Wet heet die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1993, en tree, behoudens subartikel (2), op 27 April 1994 in werking.

(2) Die Staatspresident kan, in oorleg met die Uitvoerende Oorgangsraad, by proklamasie in die *Staatskoerant* bepaal dat 'n bepaling van hierdie Grondwet in die proklamasie vermeld, in werking tree op 'n vroeër datum as die datum bedoel in subartikel (1).

(3) Verskillende datums kan ingevolge subartikel (2) ten opsigte van verskillende bepalings van hierdie Grondwet bepaal word.

(4) 'n Verwysing in 'n bepaling van hierdie Grondwet na die inwerkingtreding van hierdie Grondwet word, tensy uit die samehang anders blyk, uitgelê as 'n verwysing na die inwerkingtreding van so 'n bepaling.

Nasionale Eenheid en Versoening

Hierdie Grondwet bou 'n geskiedkundige brug tussen die verlede van 'n diep verdeelde gemeenskap wat gekenmerk is deur tweespalt, konflik, ongekende lyding en ongeregtigheid, en 'n toekoms wat gevestig is op die erkenning van menseregte, demokrasie en vreedsame naasbestaan en ontwikkelingsgeleenthede vir alle Suid-Afrikaners, ongeag kleur, ras, klas, geloof of geslag.

Die strewe na nasionale eenheid, die welsyn van alle Suid-Afrikaanse burgers en vrede verg versoening tussen die mense van Suid-Afrika en sosiale herstrukturering van die gemeenskap.

Die aanvaarding van hierdie Grondwet lê die vaste fondament vir die mense van Suid-Afrika om die verdelings en tweespalt van die verlede, wat gelei het tot growwe skendings van menseregte, die verbreking van menslikheidsbeginsels in gewelddadige konflik en 'n nalatenskap van haat, vrees, skuld en wraak, te oorbrug.

Die geleentheid is daar om dit nou reg te stel op die grondslag dat daar 'n behoefte bestaan aan begrip en nie wraaksug nie, 'n behoefte aan herstel en nie vergelding nie, 'n behoefte aan medemenslikheid en nie viktimisering nie.

Ten einde dié versoening en herstrukturering te bevorder, moet amnestie verleen word met betrekking tot dade, versuime en misdrywe wat met politieke oogmerke in verband staan en wat in die loop van die konflikte van die verlede begaan is. Te dien einde moet die Parlement kragtens hierdie Grondwet 'n wet aanneem wat 'n vaste afsnydatum bepaal, synde 'n datum na 8 Oktober 1990 en voor 6 Desember 1993, en waarin voorsiening gemaak word vir meganismes, maatstawwe en prosedures, met inbegrip van tribunale, indien nodig, deur

providing for the mechanisms, criteria and procedures, including tribunals, if any, through which such amnesty shall be dealt with at any time after the law has been passed.

With this Constitution and these commitments we, the people of South Africa, open a new chapter in the history of our country.

Nkosi sikelel' iAfrika. God seën Suid-Afrika
Morena boloka sechaba sa heso. May God bless our country
Mudzimu fhatutshedza Afrika. Hosi katekisa Afrika

middel waarvan sodanige amnestie behandel moet word te eniger tyd nadat die wet aangeneem is.

Met hierdie Grondwet, en die gepaardgaande verbintenisse, gaan ons, die mense van Suid-Afrika, 'n nuwe hoofstuk in ons land se geskiedenis tegemoet.

Nkosi sikelel' iAfrika. God seën Suid-Afrika
Morena boloka sechaba sa heso. May God bless our country
Mudzimu fhatutshedza Afrika. Hosi katekisa Afrika

SCHEDULE 1

PART 1

Definitions of Provinces

THE PROVINCE OF NATAL

Districts created in terms of the Magistrates' Courts Act, 1944 (Act No. 32 of 1944)

Alfred	Kranskop	Nqutu*
Babanango	Lions River	Paulpietersburg
Bergville	Lower Tugela	Piet Retief (2)
Camperdown	Lower Umfolozi	Pietermaritzburg
Chatsworth	Mapumulo*	Pinetown
Dannhauser	Mhlabatini*	Polela
Dundee	Mooi River	Port Shepstone
Durban	Mount Currie (1)	Richmond
Eshowe	Msinga*	Ubombo
Estcourt	Mtonjaneni	Umbumbulu*
Glencoe	Mtunzini	Umlazi*
Hlabisa	Ndwedwe*	Umvoti
Impendle	New Hanover	Umzinto
Inanda	Newcastle	Underberg
Ingwavuma*	Ngotshe	Utrecht
Ixopo	Nkandhla*	Vryheid
Klip River	Nongoma*	Weenen

(1) Excluding land mentioned in Proclamations R. 141 of 30 September 1983 and 43 of 26 April 1985 and the farms Drumleary 130 and Stanford 127.

(2) Only the Simdlangentsha and Pongola areas, described as:

PONGOLA

From the north-western beacon of Portion 45 (Diagram A 4265/55) of the farm Pongola 61 HU on the boundary between the Republic of South Africa and Swaziland; thence east along the said boundary between the Republic of South Africa and Swaziland to the north-eastern corner of the farm Devils Dive 79 HU, thence generally south along the said boundary to the south-eastern corner of the farm Lebombo's Poort 92 HU, thence generally west along the middle of the Pongola River, to the south-eastern corner of the farm Zwartkloof 60 HU; thence generally north along the boundaries of the following so as to exclude them out of this area: the said farm Zwartkloof 60 HU, Kranskloof 59 HU and Portion 45 (Diagram A 4275/55) of the farm Pongola 61 HU to the north-eastern beacon of the last-named Portion 45, the place of beginning.

SIMDLANGENTSHA

From the north-western beacon of Portion 10 (Diagram A 1373/39) of the farm Voorslag 24 HU, in a south-eastern direction along the north-eastern boundary of the said Voorslag 24 HU to the north-western beacon of the farm Beginsel 56 HU; thence eastwards along the northern boundaries of the following properties: the said farm Beginsel 56 HU, Kranskloof 59 HU and Portion 45 (Diagram A 4265/55) of the farm Pongola 61 HU, to the north-eastern beacon of the latter portion; thence in a general southern direction along the boundaries of the following properties so as to include them in this area: the said Portion 45 HU, the farm Kranskloof 59 HU and Zwartkloof 60 HU to the south-eastern beacon of the latter farm in the middle of the Pongola River; thence in a general western direction along the middle of the said Pongola River to the northernmost beacon of the farm Gunsteling 45 HU; thence in a general north-eastern direction along the boundaries of the following properties so as to include them in this area: the said farm Gunsteling 45 HU, Prudentie 46 HU, Oranjedal 38 HU, Tobolsk 28 HU, Belgrade 27 HU and Portion 10 (Diagram A 1373/39) of the farm Voorslag 24 HU to the north-western beacon of the latter farm, the place of beginning.

* Kwazulu districts, as they were on 1 February 1977.

BYLAE 1

DEEL 1

Omskrywings van Provinsies

DIE PROVINSIE NATAL

Distrikte ingestel ingevolge die Wet op Landdroshowe, 1944 (Wet No. 32 van 1944)

Alfred
Babanango
Bergville
Camperdown
Chatsworth
Dannhauser
Dundee
Durban
Eshowe
Estcourt
Glencoe
Hlabisa
Impendle
Inanda
Ingwavuma *
Ixopo
Kliprivier
Kranskop
Lions Rivier
Lower Tugela
Lower Umfolozi
Mapumulo *
Mhlabatini *
Mooirivier
Mount Currie (1)
Msinga *
Mtonjaneni
Mtunzini
Ndwedwe *
New Hanover
Newcastle
Ngotshe
Nkandhla *
Nongoma *
Nqutu *
Paulpietersburg
Piet Retief (2)
Pietermaritzburg
Pinetown
Polela
Port Shepstone
Richmond
Ubombo
Umbumbulu *
Umlazi *
Umvoti
Umzinto
Underberg
Utrecht
Vryheid
Weenen

(1) Uitgesluit grond genoem in Proklamasies R. 141 van 30 September 1983 en 43 van 26 April 1985 en die plase Drumleary 130 en Stanford 127

(2) Slegs die Simdlangentsha- en Pongolagebiede, omskryf as:

PONGOLA

Beginnende by die noord-westelike baken van Gedeelte 45 (Diagram A 4265/55) van die plaas Pongola 61 HU op die grens tussen die Republiek van Suid-Afrika en Swaziland; daarvandaan ooswaarts langs die genoemde grens tussen die Republiek van Suid-Afrika en Swaziland tot by die noord-oostelike hoek van die plaas Devils Dive 79 HU; daarvandaan in 'n algemeen suidelike rigting langs die genoemde grens tot by die suid-oostelike hoek van die plaas Lebombo's Poort 92 HU; daarvandaan algemeen weswaarts langs die middel van die Pongolarivier, tot by die suid-oostelike hoek van die plaas Zwartkloof 60 HU; daarvandaan algemeen noordwaarts langs die grense van die volgende sodat hulle uitgesluit word uit die gebied: die genoemde plaas Zwartkloof 60 HU, Kranskloof 59 HU en Gedeelte 45 (Diagram A 4275/55) van die plaas Pongola 61 HU tot by die noord-oostelike baken van die laasgenoemde Gedeelte 45, die beginpunt.

SIMDLANGENTSHA

Vanaf die noord-westelike baken van Gedeelte 10 (Diagram A 1373/39) van die plaas Voorslag 24 HU, in 'n suid-oostelike rigting langs die noord-oostelike grens van die genoemde Voorslag 24 HU tot by die noord-westelike baken van die plaas Beginsel 56 HU; daarvandaan ooswaarts langs die noordelike grense van die volgende eiendomme: die genoemde plaas Beginsel 56 HU, Kranskloof 59 HU en Gedeelte 45 (Diagram A 4265/55) van die plaas Pongola 61 HU, tot by die noord-oostelike baken van laasgenoemde gedeelte; daarvandaan in 'n algemene suidelike rigting langs die grense van die volgende eiendomme ten einde hulle in hierdie gebied in te sluit: die genoemde Gedeelte 45 HU, die plaas Kranskloof 59 HU en Zwartkloof 60 HU tot by die suid-oostelike baken van laasgenoemde plaas in die middel van die Pongolarivier; daarvandaan in 'n algemeen westelike rigting langs die middel van die genoemde Pongolarivier tot by die noordelikste baken van die plaas Gunsteling 45 HU; daarvandaan in 'n algemeen noord-oostelike rigting langs die grense van die volgende eiendomme ten einde hulle in hierdie gebied in te sluit: die genoemde plaas Gunsteling 45 HU, Prudentie 46 HU, Oranjedal 38 HU, Tobolsk 28 HU, Belgrade 27 HU en Gedeelte 10 (Diagram A 1373/39) van die plaas Voorslag 24 HU tot by die noord-westelike baken van laasgenoemde plaas, die beginpunt.

* Kwazulu-distrikte, soos hulle op 1 Februarie 1977 omskryf was.

THE PROVINCE OF NORTHERN CAPE

Districts created in terms of the Magistrates' Courts Act, 1944 (Act No. 32 of 1944)

Barkly West	Hartswater	Philipstown
Britstown	Hay	Postmasburg
Calvinia	Herbert	Prieska
Carnarvon	Hopetown	Richmond
Colesberg	Kenhardt	Sutherland
De Aar	Kimberley	Victoria West
Fraserburg	Kuruman (1)	Warrenton
Gordonia	Namaqualand	Williston
Hanover	Noupoort	

(1) Excluding the areas as described in Proclamation 103 of 31 October 1991.

THE PROVINCE OF NORTHERN TRANSVAAL

(a) Districts created in terms of the Magistrates' Courts Act, 1944 (Act No. 32 of 1944)

Dzanani*	Phalaborwa	Thabazimbi (3)
Ellisras	Pietersburg	Vuvani*
Letaba 1	Potgietersrust	Warmbaths (4)
Letaba 2	Sibasa*	Waterberg
Messina (1)	Soutpansberg 1 (2)	
Mutale*	Soutpansberg 2	

(1) Including the areas as described in Proclamations 187 of 24 September 1982, R. 51 of 27 March 1986 and 178 of 28 October 1988
(2) Including the areas as described in Proclamation R. 51 of 27 March 1986
(3) Excluding the areas as described in Proclamation R. 222 of 28 November 1986
(4) Excluding the areas as described in Proclamation R. 98 of 30 June 1989
* Venda districts, as they were on 13 September 1979

(b) The area for which the Gazankulu Legislative Assembly has been instituted in terms of section 1 of the Self-governing Territories Constitution Act, 1971 (Act No. 21 of 1971)

(c) The area for which the Lebowa Legislative Assembly has been instituted in terms of section 1 of the Self-governing Territories Constitution Act, 1971 (Act No. 21 of 1971), excluding the area consisting of the following properties—
(i) Remainder of the farm Elandsfontein 435 KT, in extent 5678,5521 hectares, according to Diagram A2306/1927; and
(ii) Portion 1, in extent 1457,4567 hectares, of the farm Dientjie 453 KT, according to Diagram A1939/1964.

THE PROVINCE OF NORTH-WEST

Districts created in terms of the Magistrates' Courts Act, 1944 (Act No. 32 of 1944)

Bloemhof	Lehurutshe*	Pretoria (7)
Bafokeng*	Lichtenburg (4)	Rustenburg 1 (8)
Brits (1)	Madikwe*	Rustenburg 2 (9)
Christiana	Mafeking (5)	Schweizer-Reneke
Coligny	Mankwe*	Swartruggens (10)
Delareyville (2)	Marico 1 (6)	Taung*
Ditsobotla*	Marico 2	Tlhaping-Tlharo*
Ganyesa*	Molopo	Ventersdorp
Klerksdorp	Moretele*	Vryburg (11)
Koster	Odi*	Warmbaths (12)
Kuruman (3)	Potchefstroom	Wolmaransstad

(1) Including—
(a) areas as described in Part 1 of the Schedule to the Bophuthatswana Border Extension Act, 1978 (Act No. 8 of 1978);
(b) the areas as described in Proclamations R. 222 of 28 November 1986 and R. 98 of 30 June 1989
(2) Including the areas as described in Proclamation R. 98 of 30 June 1989
(3) Only—
(a) land as described in Part 4 of the Schedule to the Bophuthatswana Border Extension Act, 1978 (Act No. 8 of 1978);
(b) the areas as described in Proclamation 103 of 31 October 1991
(4) Including the areas as described in Proclamation R. 98 of 30 June 1989
(5) Including—
(a) land as described in the Schedule to the Bophuthatswana Border Extension Act, 1978 (Act No. 8 of 1978);
(b) the areas as described in Proclamations 70 of 1 April 1990 and 103 of 31 October 1991

DIE PROVINSIE NOORD-KAAP

Distrikte ingestel ingevolge die Wet op Landdroshowe, 1944 (Wet No. 32 van 1944)

Barkly-Wes	Hartswater	Philipstown
Britstown	Hay	Postmasburg
Calvinia	Herbert	Prieska
Carnarvon	Hopetown	Richmond
Colesberg	Kenhardt	Sutherland
De Aar	Kimberley	Victoria-Wes
Fraserburg	Kuruman (1)	Warrenton
Gordonia	Namaqualand	Williston
Hanover	Noupoort	

(1) Waarby uitgesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie 103 van 31 Oktober 1991

DIE PROVINSIE NOORD-TRANSVAAL

(a) Distrikte ingestel ingevolge die Wet op Landdroshowe, 1944 (Wet No. 32 van 1944)

Dzanani *	Phalaborwa	Thabazimbi (3)
Ellisras	Pietersburg	Vuvani *
Letaba 1	Potgietersrust	Warmbad (4)
Letaba 2	Sibasa *	Waterberg
Messina (1)	Soutpansberg 1	
Mutale *	(2)	
	Soutpansberg 2	

(1) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasies 187 van 24 September 1982, R. 51 van 27 Maart 1986 en 178 van 28 Oktober 1988
(2) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie R. 51 van 27 Maart 1986
(3) Uitgesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie R. 222 van 28 November 1986
(4) Uitgesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie R. 98 van 30 Junie 1989

* Venda-distrikte, soos hulle op 13 September 1979 omskryf was

(b) Die gebied waarvoor die Gazankulu-wetgewende Vergadering ingestel is kragtens artikel 1 van die Grondwet van die Selfregerende Gebiede, 1971 (Wet No. 21 van 1971)

(c) Die gebied waarvoor die Lebowa-wetgewende Vergadering ingestel is kragtens artikel 1 van die Grondwet van die Selfregerende Gebiede, 1971 (Wet No. 21 van 1971), uitgesluit die gebied bestaande uit die volgende eiendomme:

(i) Restant van die plaas Elandsfontein 435 KT, groot 5678,5521 hektaar, volgens Kaart A2306/1927; en

(ii) Gedeelte 1, groot 1457,4567 hektaar, van die plaas Dientjie 453 KT, volgens Kaart A1939/1964.

DIE PROVINSIE NOORDWES

Distrikte ingestel ingevolge die Wet op Landdroshowe, 1944 (Wet No. 32 van 1944)

Bloemhof	Lehurutshe *	Pretoria (7)
Bafokeng *	Lichtenburg (4)	Rustenburg 1 (8)
Brits (1)	Madikwe *	Rustenburg 2 (9)
Christiana	Mafeking (5)	Schweizer-Reneke
Coligny	Mankwe *	Swartruggens (10)
Delareyville (2)	Marico 1 (6)	Taung *
Ditsobotla *	Marico 2	Tlhaping-Tlharo *
Ganyesa *	Molope *	Ventersdorp
Klerksdorp	Moretele *	Vryburg (11)
Koster	Odi *	Warmbad (12)
Kuruman (3)	Potchefstroom	Wolmaransstad

(1) Waarby ingesluit—
(a) grond soos omskryf in Deel 1 van die Bylae by die Wet op die Uitbreiding van die Grense van Bophuthatswana, 1978 (Wet No. 8 van 1978);
(b) die gebiede soos omskryf in Proklamasies R. 222 van 28 November 1986 en R.98 van 30 Junie 1989

(2) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie R. 98 van 30 Junie 1989

(3) Slegs—
(a) grond soos omskryf in Deel 4 van die Bylae by die Wet op die Uitbreiding van die Grense van Bophuthatswana, 1978 (Wet No. 8 van 1978);
(b) die gebiede soos omskryf in Proklamasie 103 van 31 Oktober 1991

(4) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie R. 98 van 30 Junie 1989

(5) Waarby ingesluit—
(a) grond soos omskryf in die Bylae by die Wet op die Uitbreiding van die Grense van Bophuthatswana, 1978 (Wet No. 8 van 1978);
(b) die gebiede soos omskryf in Proklamasies 70 van 1 April 1990 en 103 van 31 Oktober 1991

(6) Including the areas as described in Proclamations R. 222 of 28 November 1986; 43 of 18 March 1988; R. 220 of 30 December 1988; R. 98 of 30 June 1989; 70 of 1 April 1990; and 103 of 31 October 1991

(7) Only those areas as described in Proclamations R. 137 of 25 September 1987 and R. 98 of 30 June 1989

(8) Including—
(a) land as described in Part 3 of the Schedule to the Bophuthatswana Border Extension Act, 1978 (Act No. 8 of 1978);
(b) the areas as described in Proclamation 4 of 3 February 1989

(9) Including the areas as described in Proclamations 103 of 31 October 1991; 70 of 1 April 1990 and R. 98 of 30 June 1989

(10) Including the areas as described in Proclamation 103 of 31 October 1991

(11) Including—
(a) land as described in Part 5 of the Schedule to the Bophuthatswana Border Extension Act, 1978 (Act No. 8 of 1978);
(b) the areas as described in Proclamations 103 of 31 October 1991; 70 of 1 April 1990; R. 98 of 30 June 1989; R. 23 of 28 February 1986; and R. 259 of 31 December 1981

(12) Only those areas as described in Proclamation R. 98 of 30 June 1989

* Districts of Bophuthatswana, as they were on 6 December 1977 as well as the areas as described in Proclamation R. 222 of 28 November 1986.

THE PROVINCE OF EASTERN CAPE

Districts created in terms of the Magistrates' Courts Act, 1944 (Act No. 32 of 1944)

BLOCK "A"

Aberdeen
Adelaide
Albany
Alexandria
Bathurst
Bedford
Cradock
Fort Beaufort (1)
Graaff-Reinet
Hankey
Hofmeyr
Humansdorp
Jansenville
Joubertina
Kirkwood
Middelburg
Pearston
Port Elizabeth
Somerset East
Steynsburg
Steytlerville
Tarka
Uitenhage
Venterstad
Willowmore

BLOCK "B"

Albert
Aliwal North
Barkly East
Bizana∞
Butterworth∞
Cathcart (2)
Elliot
Elliotdale∞
Engcobo∞
Flagstaff∞
Glen Grey∞
Herschel∞
Hewu*
Idutywa∞
Indwe
Keiskammahoek*
Kentani∞
King William's Town (3)
Komgha
Lady Grey
Libode∞
Lusikisiki∞
Maclear
Matatiele∞
Mdantsane*
Middledrift*
Molteno
Mount Fletcher∞
Mount Ayliff∞
Mount Frere∞
Mqanduli∞
Ngqeleni∞
Nqamakwe∞
East London (4)
Peddie*
Port St Johns∞
Queenstown (5)
Qumbu∞
St Marks∞
Sterkstroom
Stockenström (6)
Stutterheim (7)
Tabankulu∞
Tsolo∞
Tsomo∞
Umtata∞
Umzimkulu∞
Victoria East*
Willowvale∞
Wodehouse
Xalanga∞
Zwelitsha*

(1) Including the areas as described in Proclamation 75 of 30 April 1987

(2) Including the areas as described in Proclamation 187 of 3 November 1989

(3) Including the areas as described in Proclamations 101 of 26 June 1987; 127 of 12 August 1988 and 187 of 3 November 1989, as corrected by Correction Notice 380 of 23 February 1990

(4) Including the areas as described in Proclamations 15 of 3 March 1989 and 187 of 3 November 1989

(5) Including the areas as described in Proclamations R. 211 of 29 October 1982 and 101 of 26 June 1987

(6) Including the areas as described in Proclamation 187 of 3 November 1989

(7) Including the areas as described in Proclamations 75 of 30 April 1987; R. 139 of 25 September 1987; and 15 of 3 March 1989

* Districts of the Ciskei, as they were on 4 December 1981

∞ Districts of the Transkei, as they were on 26 October 1976, including the land mentioned in Proclamations R. 141 of 30 September 1983 and 43 of 26 April 1985 and the farms Drumleary 130 and Stanford 127

(6) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasies R. 222 van 28 November 1986; 43 van 18 Maart 1988; R. 220 van 30 Desember 1988; R. 98 van 30 Junie 1989; 70 van 1 April 1990; en 103 van 31 Oktober 1991

(7) Slegs daardie gebiede soos omskryf in Proklamasies R. 137 van 25 September 1987 en R. 98 van 30 Junie 1989

(8) Waarby ingesluit—

(a) grond soos omskryf in Deel 3 van die Bylae by die Wet op die Uitbreiding van die Grense van Bophuthatswana, 1978 (Wet No. 8 van 1978);

(b) die gebiede soos omskryf in Proklamasie 4 van 3 Februarie 1989

(9) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasies 103 van 31 Oktober 1991; 70 van 1 April 1990 en R. 98 van 30 Junie 1989

(10) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie 103 van 31 Oktober 1991

(11) Waarby ingesluit—

(a) grond soos omskryf in Deel 5 van die Bylae by die Wet op die Uitbreiding van die Grense van Bophuthatswana, 1978 (Wet No. 8 van 1978);

(b) die gebiede soos omskryf in Proklamasies 103 van 31 Oktober 1991; 70 van 1 April 1990; R. 98 van 30 Junie 1989; R. 23 van 28 Februarie 1986; en R. 259 van 31 Desember 1981

(12) Slegs daardie gebiede soos omskryf in Proklamasie R. 98 van 30 Junie 1989

* Bophuthatswana-distrikte, soos hulle op 6 Desember 1977 omskryf was, sowel as die gebiede soos omskryf in Proklamasie R. 222 van 28 November 1986

DIE PROVINSIE OOS-KAAP

Distrikte ingestel ingevolge die Wet op Landdroshowe, 1944 (Wet No. 32 van 1944)

BLOK "A"

Aberdeen
Adelaide
Albany
Alexandria
Bathurst
Bedford
Cradock
Fort Beaufort (1)
Graaff-Reinet
Hankey
Hofmeyr
Humansdorp
Jansenville
Joubertina
Kirkwood
Middelburg
Pearston
Port Elizabeth
Somerset-Oos
Steynsburg
Steytlerville
Tarka
Uitenhage
Venterstad
Willowmore

BLOK "B"

Albert
Aliwal-Noord
Barkly-Oos
Bizana #
Butterworth #
Cathcart (2)
Elliot
Elliotdale #
Engcobo #
Flagstaff #
Glen Grey #
Herschel #
Hewu *
Idutywa #
Indwe
Keiskammahoek *
Kentani #
King William's Town (3)
Komgha
Lady Grey
Libode #
Lusikisiki #
Maclear
Matatiele #
Mdantsane *
Middledrift *
Molteno
Mount Fletcher #
Mount Ayliff #
Mount Frere #
Mqanduli #
Ngqeleni #
Nqamakwe #
Oos-Londen (4)
Peddie *
Port St Johns #
Queenstown (5)
Qumbu #
St Marks #
Sterkstroom
Stockenström (6)
Stutterheim (7)
Tabankulu #
Tsolo #
Tsomo #
Umtata #
Umzimkulu #
Victoria-Oos *
Willowvale #
Wodehouse
Xalanga #
Zwelitsha *

(1) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie 75 van 30 April 1987

(2) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie 187 van 3 November 1989

(3) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasies 101 van 26 Junie 1987; 127 van 12 Augustus 1988 en 187 van 3 November 1989, soos verbeter deur Verbeteringskennisgewing 380 van 23 Februarie 1990

(4) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasies 15 van 3 Maart 1989 en 187 van 3 November 1989

(5) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasies R. 211 van 29 Oktober 1982 en 101 van 26 Junie 1987

(6) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie 187 van 3 November 1989

(7) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasies 75 van 30 April 1987; R. 139 van 25 September 1987; en 15 van 3 Maart 1989

* Ciskeise distrikte, soos hulle op 4 Desember 1981 omskryf was

\# Transkeise distrikte, soos hulle op 26 Oktober 1976 omskryf was, ingesluit die grond genoem in Proklamasies R. 141 van 30 September 1983 en 43 van 26 April 1985 en die plase Drumleary 130 en Stanford 127

THE PROVINCE OF EASTERN TRANSVAAL

(a) Districts created in terms of the Magistrates' Courts Act, 1944 (Act No. 32 of 1944)

Amersfoort	Highveld Ridge	Pilgrim's Rest 1
Balfour	Kriel	Pilgrim's Rest 2
Barberton	Lydenburg	Piet Retief (2)
Belfast	Mathanjana (1)	Standerton
Bethal	Middelburg	Volksrust
Carolina	Moutse 1	Wakkerstroom
Delmas	Moutse 2	Waterval-Boven
Ermelo	Moutse 3	Witbank
Groblersdal	Nelspruit	White River

(1) As described in Part 2 of the Schedule to the Bophuthatswana Border Extension Act, 1978 (Act No. 8 of 1978);

(2) Excluding the Simdlangentsha and Pongola areas, described as:

PONGOLA

From the north-western beacon of Portion 45 (Diagram A 4265/55) of the farm Pongola 61 HU on the boundary between the Republic of South Africa and Swaziland; thence east along the said boundary between the Republic of South Africa and Swaziland to the north-eastern corner of the farm Devils Dive 79 HU; thence generally south along the said boundary to the south-eastern corner of the farm Lebombo's Poort 92 HU; thence generally west along the middle of the Pongola River, to the south-eastern corner of the farm Zwartkloof 60 HU; thence generally north along the boundaries of the following so as to exclude them out of this area: the said farm Zwartkloof 60 HU, Kranskloof 59 HU and Portion 45 (Diagram A 4275/55) of the farm Pongola 61 HU to the north-eastern beacon of the last-named Portion 45, the place of beginning.

SIMDLANGENTSHA

From the north-western beacon of Portion 10 (Diagram A 1373/39) of the farm Voorslag 24 HU, in a south-eastern direction along the north-eastern boundary of the said Voorslag 24 HU to the north-western beacon of the farm Beginsel 56 HU; thence eastwards along the northern boundaries of the following properties: the said farm Beginsel 56 HU, Kranskloof 59 HU and Portion 45 (Diagram A 4265/55) of the farm Pongola 61 HU, to the north-eastern beacon of the latter portion; thence in a general southern direction along the boundaries of the following properties so as to include them in this area: the said Portion 45 HU, the farm Kranskloof 59 HU and Zwartkloof 60 HU to the south-eastern beacon of the latter farm in the middle of the Pongola River; thence in a general western direction along the middle of the said Pongola River to the northernmost beacon of the farm Gunsteling 45 HU; thence in a general north-eastern direction along the boundaries of the following properties so as to include them in this area: the said farm Gunsteling 45 HU, Prudentie 46 HU, Oranjedal 38 HU, Tobolsk 28 HU, Belgrade 27 HU and Portion 10 (Diagram A 1373/39) of the farm Voorslag 24 HU to the north-western beacon of the latter farm, the place of beginning.

(b) The area for which the Kangwane Legislative Assembly has been instituted in terms of section 1 of the Self-governing Territories Constitution Act, 1971 (Act No. 21 of 1971)

(c) The area for which the Kwandebele Legislative Assembly has been instituted in terms of section 1 of the Self-governing Territories Constitution Act, 1971 (Act No. 21 of 1971)

(d) As well as the following properties forming part of the area for which the Lebowa Legislative Assembly has been instituted in terms of section 1 of the Self-governing Territories Constitution Act, 1971 (Act No. 21 of 1971):

(i) Remainder of the farm Elandsfontein 435 KT, in extent 5678,5521 hectares, according to Diagram A2306/1927; and

(ii) Portion 1, in extent 1457,4567 hectares, of the farm Dientjie 453 KT, according to Diagram A1939/1964.

DIE PROVINSIE OOS-TRANSVAAL

(a) Distrikte ingestel ingevolge die Wet op Landdroshowe, 1944 (Wet No. 32 van 1944)

Amersfoort	Hoëveldrif	Pelgrimsrus 1
Balfour	Kriel	Pelgrimsrus 2
Barberton	Lydenburg	Piet Retief (2)
Belfast	Mathanjana (1)	Standerton
Bethal	Middelburg	Volksrust
Carolina	Moutse 1	Wakkerstroom
Delmas	Moutse 2	Waterval-Boven
Ermelo	Moutse 3	Witbank
Groblersdal	Nelspruit	Witrivier

(1) Soos omskryf in Deel 2 van die Bylae by die Wet op die Uitbreiding van die Grense van Bophuthatswana, 1978 (Wet No. 8 van 1978)

(2) Uitgesluit die Simdlangentsha- en Pongolagebiede, omskryf as:

PONGOLA

Beginnende by die noord-westelike baken van Gedeelte 45 (Diagram A 4265/55) van die plaas Pongola 61 HU op die grens tussen die Republiek van Suid-Afrika en Swaziland; daarvandaan ooswaarts langs die genoemde grens tussen die Republiek van Suid-Afrika en Swaziland tot by die noord-oostelike hoek van die plaas Devils Dive 79 HU; daarvandaan in 'n algemeen suidelike rigting langs die genoemde grens tot by die suid-oostelike hoek van die plaas Lebombo's Poort 92 HU; daarvandaan algemeen weswaarts langs die middel van die Pongolarivier, tot by die suid-oostelike hoek van die plaas Zwartkloof 60 HU; daarvandaan algemeen noordwaarts langs die grense van die volgende sodat hulle uitgesluit word uit die gebied: die genoemde plaas Zwartkloof 60 HU, Kranskloof 59 HU en Gedeelte 45 (Diagram A 4275/55) van die plaas Pongola 61 HU tot by die noord-oostelike baken van die laasgenoemde Gedeelte 45, die beginpunt.

SIMDLANGENTSHA

Vanaf die noord-westelike baken van Gedeelte 10 (Diagram A 1373/39) van die plaas Voorslag 24 HU, in 'n suid-oostelike rigting langs die noord-oostelike grens van die genoemde Voorslag 24 HU tot by die noord-westelike baken van die plaas Beginsel 56 HU; daarvandaan ooswaarts langs die noordelike grense van die volgende eiendomme: die genoemde plaas Beginsel 56 HU, Kranskloof 59 HU en Gedeelte 45 (Diagram A 4265/55) van die plaas Pongola 61 HU, tot by die noord-oostelike baken van laasgenoemde gedeelte; daarvandaan in 'n algemeen suidelike rigting langs die grense van die volgende eiendomme ten einde hulle in hierdie gebied in te sluit: die genoemde Gedeelte 45 HU, die plaas Kranskloof 59 HU en Zwartkloof 60 HU tot by die suid-oostelike baken van laasgenoemde plaas in die middel van die Pongolarivier; daarvandaan in 'n algemeen westelike rigting langs die middel van die genoemde Pongolarivier tot by die noordelikste baken van die plaas Gunsteling 45 HU; daarvandaan in 'n algemeen noord-oostelike rigting langs die grense van die volgende eiendomme ten einde hulle in hierdie gebied in te sluit: die genoemde plaas Gunsteling 45 HU, Prudentie 46 HU, Oranjedal 38 HU, Tobolsk 28 HU, Belgrade 27 HU en Gedeelte 10 (Diagram A 1373/39) van die plaas Voorslag 24 HU tot by die noord-westelike baken van laasgenoemde plaas, die beginpunt.

(b) Die gebied waarvoor die Kangwane-wetgewende Vergadering ingestel is kragtens artikel 1 van die Grondwet van die Selfregerende Gebiede, 1971 (Wet No. 21 van 1971)

(c) Die gebied waarvoor die Kwandebele-wetgewende Vergadering ingestel is kragtens artikel 1 van die Grondwet van die Selfregerende Gebiede, 1971 (Wet No. 21 van 1971)

(d) Asook die volgende eiendomme wat deel uitmaak van die gebied waarvoor die Lebowa-wetgewende Vergadering ingestel is kragtens artikel 1 van die Grondwet van die Selfregerende Gebiede, 1971 (Wet No. 21 van 1971):

(i) Restant van die plaas Elandsfontein 435 KT, groot 5678,5521 hektaar, volgens Kaart A2306/1927; en

(ii) Gedeelte 1, groot 1457,4567 hektaar, van die plaas Dientjie 453 KT, volgens Kaart A1939/1964.

THE PROVINCE OF THE ORANGE FREE STATE

(a) Districts created in terms of the Magistrates' Courts Act, 1944 (Act No. 32 of 1944)

Bethlehem	Heilbron	Rouxville
Bethulie	Hennenman	Sasolburg
Bloemfontein (1)	Hoopstad	Senekal
Boshof	Jacobsdal	Smithfield
Bothaville	Jagersfontein	Thaba Nchu*
Botshabelo	Koffiefontein	Theunissen
Brandfort	Koppies	Trompsburg
Bultfontein	Kroonstad	Ventersburg
Clocolan	Ladybrand	Viljoenskroon
Dewetsdorp	Lindley	Virginia
Edenburg	Marquard	Vrede
Excelsior (2)	Odendaalsrus	Vredefort
Fauresmith	Parys	Welkom
Ficksburg	Petrusburg	Wepener
Fouriesburg	Philippolis	Wesselsbron
Frankfort	Reddersburg	Winburg
Harrismith	Reitz	Zastron

(1) Including the areas as described in Proclamation R. 98 of 30 June 1989

(2) Including the areas as described in Proclamations R. 142 of 30 September 1983 and R. 98 of 30 June 1989

* Districts of Bophuthatswana, as described on 6 December 1977

(b) The area for which the QwaQwa Legislative Assembly has been instituted in terms of section 1 of the Self-governing Territories Constitution Act, 1971 (Act No. 21 of 1971)

THE PROVINCE OF PRETORIA-WITWATERSRAND-VEREENIGING

Districts created in terms of the Magistrates' Courts Act, 1944 (Act No. 32 of 1944)

BLOCK "A"

Alberton	Kempton Park	Springs
Benoni	Krugersdorp	Vanderbijlpark
Boksburg	Nigel	Vereeniging
Brakpan	Oberholzer	Westonaria
Germiston	Randburg	
Heidelberg	Randfontein	
Johannesburg	Roodepoort	

BLOCK "B"

Bronkhorstspruit	Pretoria (1)	Soshanguve 2
Cullinan	Soshanguve 1	Wonderboom

(1) Excluding the areas as described in Proclamations R. 137 of 25 September 1987 and R. 98 of 30 June 1989

THE PROVINCE OF THE WESTERN CAPE

Districts created in terms of the Magistrates' Courts Act, 1944 (Act No. 32 of 1944)

Beaufort West	Ladismith	Somerset West
Bellville	Laingsburg	Stellenbosch
Bredasdorp	Malmesbury	Strand
Caledon	Mitchells Plain	Swellendam
Calitzdorp	Montagu	Tulbagh
Ceres	Moorreesburg	Uniondale
Clanwilliam	Mossel Bay	Van Rhynsdorp
George	Murraysburg	Vredendal
Goodwood	Oudtshoorn	Vredenburg
Heidelberg	Paarl	Wellington
Hermanus	Piquetberg	Worcester
Hopefield	Prince Albert	Wynberg
Cape	Riversdale	
Knysna	Robertson	
Kuils River	Simonstown	

DIE PROVINSIE ORANJE-VRYSTAAT

(a) Distrikte ingestel ingevolge die Wet op Landdroshowe, 1944 (Wet No. 32 van 1944)

Bethlehem	Heilbron	Rouxville
Bethulie	Hennenman	Sasolburg
Bloemfontein (1)	Hoopstad	Senekal
Boshof	Jacobsdal	Smithfield
Bothaville	Jagersfontein	Thaba Nchu *
Botshabelo	Koffiefontein	Theunissen
Brandfort	Koppies	Trompsburg
Bultfontein	Kroonstad	Ventersburg
Clocolan	Ladybrand	Viljoenskroon
Dewetsdorp	Lindley	Virginia
Edenburg	Marquard	Vrede
Excelsior (2)	Odendaalsrus	Vredefort
Fauresmith	Parys	Welkom
Ficksburg	Petrusburg	Wepener
Fouriesburg	Philippolis	Wesselsbron
Frankfort	Reddersburg	Winburg
Harrismith	Reitz	Zastron

(1) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasie R. 98 van 30 Junie 1989

(2) Waarby ingesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasies R. 142 van 30 September 1983 en R. 98 van 30 Junie 1989

* Bophuthatswana-distrik, soos dit op 6 Desember 1977 omskryf was.

(b) Die gebied waarvoor die QwaQwa-wetgewende Vergadering ingestel is kragtens artikel 1 van die Grondwet van die Selfregerende Gebiede, 1971 (Wet No. 21 van 1971)

DIE PROVINSIE PRETORIA-WITWATERSRAND-VEREENIGING

Distrikte ingestel ingevolge die Wet op Landdroshowe, 1944 (Wet No. 32 van 1944)

BLOK "A"

Alberton	Kemptonpark	Springs
Benoni	Krugersdorp	Vanderbijlpark
Boksburg	Nigel	Vereeniging
Brakpan	Oberholzer	Westonaria
Germiston	Randburg	
Heidelberg	Randfontein	
Johannesburg	Roodepoort	

BLOK "B"

Bronkhorstspruit	Pretoria (1)	Soshanguve 2
Cullinan	Soshanguve 1	Wonderboom

(1) Waarby uitgesluit die gebiede soos omskryf in Proklamasies R. 137 van 25 September 1987 en R. 98 van 30 Junie 1989

DIE PROVINSIE WES-KAAP

Distrikte ingestel ingevolge die Wet op Landdroshowe, 1944 (Wet No. 32 van 1944)

Beaufort-Wes	Ladismith	Somerset-Wes
Bellville	Laingsburg	Stellenbosch
Bredasdorp	Malmesbury	Strand
Caledon	Mitchells Plain	Swellendam
Calitzdorp	Montagu	Tulbagh
Ceres	Moorreesburg	Uniondale
Clanwilliam	Mosselbaai	Van Rhynsdorp
George	Murraysburg	Vredendal
Goodwood	Oudtshoorn	Vredenburg
Heidelberg	Paarl	Wellington
Hermanus	Piquetberg	Worcester
Hopefield	Prince Albert	Wynberg
Kaap	Riversdal	
Knysna	Robertson	
Kuilsrivier	Simonstad	

PART 2

Affected Areas

(a) Bosbokrand—Consisting of the Mala district of Gazankulu and the Mapumaleng district of Lebowa

(b) District of Namaqualand

(c) District of Groblersdal

(d) Northern Transkei/Pondoland—Consisting of the Bizana, Flagstaff, Libode, Lusikisiki, Nqeleni, Port St Johns and Tabankulu districts of Transkei, as they were defined on 26 October 1976

(e) District of Umzimkulu of Transkei, as it was defined on 26 October 1976

(f) The area consisting of the districts of block "B" envisaged in Part 1 in respect of the province of Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging

(g) The areas consisting of the districts of the two blocks envisaged in Part 1 in respect of the province of Eastern Cape

(h) Province of Northern Cape

(i) The area for which the KwaNdebele Legislative Assembly has been instituted in terms of section 1 of the Self-governing Territories Constitution Act, 1971 (Act No. 21 of 1971), including the districts of Moutse 1, 2 and 3 and the district of Mathanjana as described in Part 2 of the Schedule to the Bophuthatswana Border Extension Act, 1978 (Act No. 8 of 1978)

(j) District of Sasolburg

(k) The area consisting of the districts of Clanwilliam, Vredendal and Van Rhynsdorp

(l) District of Mount Currie, including land mentioned in Proclamations R.141 of 30 September 1983 and 43 of 26 April 1985 and the farms Drumleary 130 and Stanford 127

(m) The area consisting of the districts of Kuruman, including the area defined in Proclamation 103 of 31 October 1991, Postmasburg and Hartswater

(n) The area consisting of—

(i) the district of Brits, excluding the areas as described in Part 1 of the Schedule to the Bophuthatswana Border Extension Act, 1978 (Act No. 8 of 1978), and Proclamations R.222 of 28 November 1986 and R.98 of 30 June 1989;

(ii) the districts of Moretele and Odi of Bophuthatswana, as they were defined on 6 December 1977

DEEL 2

Geaffekteerde Gebiede

(a) Bosbokrand—Bestaande uit die Mala-distrik van Gazankulu en die Mapumaleng-distrik van Lebowa

(b) Distrik van Namaqualand

(c) Distrik van Groblersdal

(d) Noord-Transkei/Pondoland—Bestaande uit die Bizana-, Flagstaff-, Libode-, Lusikisiki-, Ngqeleni-, Port St Johns- en Tabankulu-distrikte van Transkei, soos hulle op 26 Oktober 1976 omskryf was

(e) Distrik van Umzimkulu van Transkei, soos dit op 26 Oktober 1976 omskryf was

(f) Die gebied bestaande uit die distrikte van blok "B" beoog in Deel 1 ten opsigte van die provinsie Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging

(g) Die gebiede bestaande uit die distrikte van die twee blokke beoog in Deel 1 ten opsigte van die provinsie Oos-Kaap

(h) Provinsie Noord-Kaap

(i) Die gebied waarvoor die KwaNdebele-wetgewende Vergadering ingestel is kragtens artikel 1 van die Grondwet van die Selfregerende Gebiede, 1971 (Wet No. 21 van 1971), waarby ingesluit die distrikte van Moutse 1, 2 en 3 en die distrik van Mathanjana soos omskryf in Deel 2 van die Bylae by die Wet op die Uitbreiding van die Grense van Bophuthatswana, 1978 (Wet No. 8 van 1978)

(j) Distrik van Sasolburg

(k) Die gebied bestaande uit die distrikte van Clanwilliam, Vredendal en Van Rhynsdorp

(l) Distrik van Mount Currie, ingesluit grond genoem in Proklamasies R.141 van 30 September 1983 en 43 van 26 April 1985 en die plase Drumleary 130 en Stanford 127

(m) Die gebied bestaande uit die distrikte Kuruman, ingesluit die gebied soos omskryf in Proklamasie 103 van 31 Oktober 1991, Postmasburg en Hartswater

(n) Die gebied bestaande uit—

(i) die distrik van Brits, uitgesluit die gebiede soos omskryf in Deel 1 van die Bylae by die Wet op die Uitbreiding van die Grense van Bophuthatswana, 1978 (Wet No. 8 van 1978), en Proklamasies R.222 van 28 November 1986 en R.98 van 30 Junie 1989;

(ii) die distrikte van Moretele en Odi van Bophuthatswana, soos hulle op 6 Desember 1977 omskryf was

SCHEDULE 2

System for Election of National Assembly and Provincial Legislatures

Election of National Assembly

1. Parties registered in terms of the Electoral Act, 1993, and contesting an election of the National Assembly, shall nominate candidates for such election on lists of candidates prepared in accordance with this Schedule and the Electoral Act, 1993.
2. The 400 seats in the National Assembly referred to in section 40(1), shall be filled as follows:
   (a) 200 seats from regional lists submitted by the respective parties, with a fixed number of seats reserved for each region as determined by the Commission for a particular election, taking into account available scientifically based data in respect of voters, representations by interested parties and the following proposed determination in respect of the various regions:

Western Cape	—21 seats
Eastern Cape	—26 seats
Northern Cape	—4 seats
Natal	—40 seats
Orange Free State	—15 seats
North-West	—17 seats
Northern Transvaal	—20 seats
Eastern Transvaal	—14 seats
Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging	—43 seats; and

   (b) 200 seats from national lists submitted by the respective parties, or from regional lists where national lists were not submitted.

3. The lists of candidates submitted by a party, shall in total contain the names of not more than 400 candidates, and each such list shall denote such names in such fixed order of preference as the party may determine.
4. A party's lists of candidates shall consist of—
   (a) both a national list and a list for each region; or
   (b) a list for each region,

   with such number of names on each list as the party may determine subject to item 3.

5. The 200 seats referred to in item 2*(a)* shall be allocated per region to the parties contesting an election, as follows:
   (a) A quota of votes per seat shall be determined in respect of each region by dividing the total number of votes cast in a region by the number of seats, plus one, reserved for such region under item 2*(a)*.
   (b) The result plus one, disregarding fractions, shall be the quota of votes per seat in respect of a particular region.
   (c) The number of seats to be awarded for the purposes of paragraph *(e)* in respect of such region to a party, shall, subject to paragraph *(d)*, be determined by dividing the total number of votes cast in favour of such party in a region by the quota of votes per seat indicated by paragraph *(b)* for that region.
   (d) Where the result of the calculation referred to in paragraph *(c)* yields a surplus not absorbed by the number of seats awarded to a party concerned, such surplus shall compete with other similar surpluses accruing to any other party or parties in respect of the relevant region, and any seat or seats in respect of that region not awarded in terms of paragraph *(c)*, shall be awarded to the party or parties concerned in sequence of the highest surplus.
   (e) The aggregate of a party's awards in terms of paragraphs *(c)* and *(d)* in respect of a particular region shall indicate that party's provisional allocation of the seats reserved under item 2*(a)* for that region.
   (f) The aggregate of a party's provisional allocations for the various regions in terms of paragraph *(e)*, shall indicate its provisional allocation of the seats referred to in item 2*(a)*.
   (g) If no recalculation of provisional allocations is required in terms of item 7 in respect of the seats referred to in item 2*(a)*, the provisional allocation of such seats in terms of paragraphs *(e)* and *(f)* shall become the final allocation of such seats to the various parties, and if such a recalculation is required the provisional allocation of such seats, as adjusted in terms of item 7, shall become the final allocation of such seats to the various parties.

6. The 200 seats referred to in item 2*(b)* shall be allocated to parties contesting an election, as follows:

BYLAE 2

Stelsel vir Verkiesing van Nasionale Vergadering en Provinsiale Wetgewers

Verkiesing van Nasionale Vergadering

1. Partye wat ingevolge die Kieswet, 1993, geregistreer is en wat aan 'n verkiesing van die Nasionale Vergadering deelneem, moet kandidate vir sodanige verkiesing benoem op kandidaatlyste wat ooreenkomstig hierdie Bylae en die Kieswet, 1993, opgestel is.

2. Die 400 setels in die Nasionale Vergadering vermeld in artikel 40(1), word soos volg gevul:

(a) 200 setels uit streeklyste wat deur die onderskeie partye voorgelê is, met 'n vaste getal setels wat vir elke streek voorbehou word soos deur die Kommissie vir 'n bepaalde verkiesing bepaal, met inagneming van beskikbare wetenskaplik gefundeerde data ten opsigte van kiesers, vertoë deur belanghebbende partye en die volgende voorgestelde bepaling ten opsigte van die onderskeie streke:

Wes-Kaap	—21 setels
Oos-Kaap	—26 setels
Noord-Kaap	—4 setels
Natal	—40 setels
Oranje-Vrystaat	—15 setels
Noordwes	—17 setels
Noord-Transvaal	—20 setels
Oos-Transvaal	—14 setels
Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging	—43 setels; en

(b) 200 setels uit nasionale lyste wat deur die onderskeie partye voorgelê is, of uit streeklyste waar nasionale lyste nie voorgelê is nie.

3. Die kandidaatlyste wat deur 'n party voorgelê word, moet gesamentlik die name van hoogstens 400 kandidate bevat, en elke sodanige lys moet daardie name in die vaste volgorde van voorkeur wat daardie party bepaal, aandui.

4. 'n Party se kandidaatlyste bestaan uit—

(a) sowel 'n nasionale lys as 'n lys vir elke streek; of

(b) 'n lys vir elke streek,

met die getal name op elke lys wat die party, behoudens item 3, mag bepaal.

5. Die 200 setels bedoel in item 2*(a)* word per streek toegewys aan die partye wat aan 'n verkiesing deelneem, soos volg:

(a) 'n Kwota stemme per setel word ten opsigte van elke streek bepaal deur die totale getal stemme wat in 'n streek uitgebring is, te deel deur die getal setels, plus een, wat vir daardie streek kragtens item 2*(a)* voorbehou is.

(b) Die resultaat plus een, met weglating van breukdele, is die kwota stemme per setel ten opsigte van 'n bepaalde streek.

(c) Die getal setels wat vir doeleindes van paragraaf *(e)* ten opsigte van daardie streek aan 'n party toegeken word, word, behoudens paragraaf *(d)*, bepaal deur die totale getal stemme wat ten gunste van daardie party in 'n streek uitgebring is te deel deur die kwota stemme per setel soos deur paragraaf *(b)* vir daardie streek aangedui.

(d) Waar die resultaat van die berekening bedoel in paragraaf *(c)* 'n surplus oplewer wat nie opgeneem word deur die getal setels wat aan 'n betrokke party toegeken is nie, ding so 'n surplus mee met ander soortgelyke surplusse wat ten opsigte van 'n ander party of partye ten opsigte van die betrokke streek oploop, en enige setel of setels ten opsigte van daardie streek wat nie ingevolge paragraaf *(c)* toegeken word nie, word aan die betrokke party of partye in volgorde van die hoogste surplus toegeken.

(e) Die totaal van 'n party se toekennings ingevolge paragrawe *(c)* en *(d)* ten opsigte van 'n bepaalde streek, dui daardie party se voorlopige toewysing van die setels wat kragtens item 2*(a)* vir daardie streek voorbehou is, aan.

(f) Die totaal van 'n party se voorlopige toewysings vir die onderskeie streke ingevolge paragraaf *(e)*, dui sy voorlopige toewysing van die setels bedoel in item 2*(a)*, aan.

(g) Indien 'n herberekening van die voorlopige toewysings nie ingevolge item 7 ten opsigte van die setels bedoel in item 2*(a)* vereis word nie, word die voorlopige toewysing van sodanige setels ingevolge paragrawe *(e)* en *(f)*, die finale toewysing van sodanige setels aan die onderskeie partye, en indien so 'n herberekening vereis word, word die voorlopige toewysing van die setels, soos ingevolge item 7 aangepas, die finale toewysing van sodanige setels aan die onderskeie partye.

6. Die 200 setels bedoel in item 2*(b)*, word soos volg aan partye wat aan 'n verkiesing deelneem, toegewys:

(a) A quota of votes per seat shall be determined by dividing the total number of votes cast nationally by 401, and the result plus one, disregarding fractions, shall be the quota of votes per seat.

(b) The number of seats to be awarded to a party for the purposes of paragraph *(d)* shall, subject to paragraph *(c)*, be determined by dividing the total number of votes cast nationally in favour of such party by the quota of votes per seat determined in terms of paragraph *(a)*.

(c) Where the result of the calculation in terms of paragraph *(b)* yields a surplus not absorbed by the number of seats awarded to a party concerned, such surplus shall compete with other similar surpluses accruing to any other party or parties, and any seat or seats not awarded in terms of paragraph *(b)*, shall be awarded to the party or parties concerned in sequence of the highest surplus, up to a maximum of five seats so awarded: Provided that subsequent awards of seats still remaining unawarded shall be made in sequence to those parties having the highest average number of votes per seat already awarded in terms of paragraph *(b)* and this paragraph.

(d) The aggregate of a party's awards in terms of paragraphs *(b)* and *(c)* shall be reduced by the number of seats provisionally allocated to it in terms of item 5*(f)* and the result shall indicate that party's provisional allocation of the seats referred to in item 2*(b)*.

(e) If no recalculation of provisional allocations is required in terms of item 7 in respect of the seats referred to in item 2*(b)*, the provisional allocation of such seats in terms of paragraph *(d)* shall become the final allocation of such seats to the various parties, and if such a recalculation is required, the provisional allocation of such seats, as adjusted in terms of item 7, shall become the final allocation of such seats to the various parties.

7. (1) If a party has submitted a national or a regional list containing fewer names than the number of its provisional allocation of seats which would have been filled from such list in terms of item 8 or 9 had such provisional allocation been the final allocation, it shall forfeit a number of seats equal to the deficit.

(2) In the event of any forfeiture of seats in terms of subitem (1) affecting the provisional allocation of seats in respect of any particular region in terms of item 5*(e)*, such allocation shall be recalculated as follows:

(a) The party forfeiting seats shall be disregarded in such recalculation, and its provisional allocation of seats in terms of item 5*(e)* for the region in question, minus the number of seats forfeited by it in respect of its list for such region, shall become its final allocation in respect of the seats reserved for such region in terms of item 2*(a)*.

(b) An amended quota of votes per seat shall be determined in respect of such region by dividing the total number of votes cast in the region, minus the number of votes cast in such region in favour of the party referred to in paragraph *(a)*, by the number of seats, plus one, reserved for such region under item 2*(a)*, minus the number of seats finally allocated to the said party in terms of paragraph *(a)*.

(c) The result plus one, disregarding fractions, shall be the amended quota of votes per seat in respect of such region for purposes of the said recalculation.

(d) The number of seats to be awarded for the purposes of paragraph *(f)* in respect of such region to a party participating in the recalculation, shall, subject to paragraph *(e)*, be determined by dividing the total number of votes cast in favour of such party in such region by the amended quota of votes per seat indicated by paragraph *(c)* for such region.

(e) Where the result of the recalculation in terms of paragraph *(d)* yields a surplus not absorbed by the number of seats awarded to a party concerned, such surplus shall compete with other similar surpluses accruing to any other party or parties participating in the recalculation in respect of the said region, and any seat or seats in respect of such region not awarded in terms of paragraph *(d)*, shall be awarded to the party or parties concerned in sequence of the highest surplus.

(f) The aggregate of a party's awards in terms of paragraphs *(d)* and *(e)* in respect of such region shall, subject to subitem (4), indicate that party's final allocation of the seats reserved under item 2*(a)* for that region.

(3) In the event of any forfeiture of seats in terms of subitem (1) affecting the provisional allocation of seats in terms of item 6*(d)*, such allocation shall be recalculated as follows:

(a) The party forfeiting seats shall be disregarded in such recalculation, and its provisional allocation of seats in terms of item 6*(d)*, minus the number of such seats forfeited by it, shall become its final allocation of the seats referred to in item 2*(b)*.

(b) An amended quota of votes per seat shall be determined by dividing the total number of votes cast nationally, minus the number of votes cast nationally in favour of the party referred to in paragraph *(a)*, by 401, minus the number of seats finally allocated to the said party in terms of paragraph *(a)*.

(a) 'n Kwota stemme per setel word bepaal deur die totale getal stemme wat landswyd uitgebring is, deur 401 te deel, en die resultaat plus een, met weglating van breukdele, is die kwota stemme per setel.

(b) Die getal setels wat aan 'n party vir doeleindes van paragraaf *(d)* toegeken word, word, behoudens paragraaf *(c)*, bepaal deur die totale getal stemme wat landswyd ten gunste van daardie party uitgebring is, te deel deur die kwota stemme per setel wat ingevolge paragraaf *(a)* bepaal is.

(c) Waar die resultaat van die berekening ingevolge paragraaf *(b)* 'n surplus oplewer wat nie opgeneem word deur die getal setels wat aan 'n betrokke party toegeken is nie, ding so 'n surplus mee met ander soortgelyke surplusse wat ten opsigte van 'n ander party of partye oploop, en enige setel of setels wat nie ingevolge paragraaf *(b)* toegeken word nie, word aan die betrokke party of partye toegeken in volgorde van die hoogste surplus, tot 'n maksimum van vyf setels aldus toegeken: Met dien verstande dat daaropvolgende toekennings van setels wat nog ontoegeken bly, in volgorde aan daardie partye gemaak word wat die hoogste gemiddelde getal stemme per setel het wat reeds ingevolge paragraaf *(b)* en hierdie paragraaf toegeken is.

(d) Die totaal van 'n party se toekennings ingevolge paragrawe *(b)* en *(c)* word verminder met die getal setels wat ingevolge item 5*(f)* voorlopig aan hom toegewys is, en die resultaat dui daardie party se voorlopige toewysing van die setels bedoel in item 2*(b)*, aan.

(e) Indien 'n herberekening van die voorlopige toewysings nie ingevolge item 7 ten opsigte van die setels bedoel in item 2*(b)* vereis word nie, word die voorlopige toewysing van sodanige setels ingevolge paragraaf *(d)* die finale toewysing van die setels aan die onderskeie partye, en indien so 'n herberekening vereis word, word die voorlopige toewysing van die setels, soos ingevolge item 7 aangepas, die finale toewysing van sodanige setels aan die onderskeie partye.

7. (1) Indien 'n party 'n nasionale of 'n streeklys voorgelê het wat minder name bevat as die getal van sy voorlopige toewysing van setels wat ingevolge item 8 of 9 uit so 'n lys gevul sou moes word indien sodanige voorlopige toewysing die finale toewysing was, verbeur hy 'n getal setels wat gelyk is aan die tekort.

(2) In die geval van 'n verbeuring van setels ingevolge subitem (1) wat die voorlopige toewysing van setels ingevolge item 5*(e)* ten opsigte van 'n bepaalde streek raak, word sodanige toewysing soos volg herbereken:

(a) Die party wat setels verbeur, word buite rekening gelaat by sodanige herberekening, en sy voorlopige toewysing van setels ingevolge item 5*(e)* vir die betrokke streek, minus die getal setels wat deur die party ten opsigte van sy lys vir daardie streek verbeur is, word sy finale toewysing ten opsigte van die setels wat vir daardie betrokke streek ingevolge item 2*(a)* voorbehou is.

(b) 'n Gewysigde kwota stemme per setel word ten opsigte van so 'n streek bepaal deur die totale getal stemme in die streek uitgebring, minus die getal stemme wat in die streek ten gunste van die party bedoel in paragraaf *(a)* uitgebring is, deur die getal setels, plus een, wat vir so 'n streek kragtens item 2*(a)* voorbehou is, minus die getal setels wat finaal aan bedoelde party ingevolge paragraaf *(a)* toegewys is, te deel.

(c) Die resultaat, plus een, met weglating van breukdele, is die gewysigde kwota stemme per setel ten opsigte van so 'n streek vir die doeleindes van bedoelde herberekening.

(d) Die getal setels wat vir doeleindes van paragraaf *(f)* ten opsigte van so 'n streek toegeken word aan 'n party wat aan die herberekening deelneem, word, behoudens paragraaf *(e)*, bepaal deur die totale getal stemme wat ten gunste van daardie party in so 'n streek uitgebring is, te deel deur die gewysigde kwota stemme per setel soos deur paragraaf *(c)* vir daardie streek aangedui.

(e) Waar die uitslag van die herberekening ingevolge paragraaf *(d)* 'n surplus oplewer wat nie opgeneem word deur die getal setels wat aan 'n betrokke party toegeken is nie, ding so 'n surplus mee met ander soortgelyke surplusse wat ten opsigte van 'n ander party of partye wat aan die herberekening deelneem ten opsigte van bedoelde streek oploop, en enige setel of setels ten opsigte van daardie streek wat nie ingevolge paragraaf *(d)* toegeken word nie, word aan die betrokke party of partye toegeken in volgorde van die hoogste surplus.

(f) Die totaal van 'n party se toekennings ingevolge paragrawe *(d)* en *(e)* ten opsigte van so 'n streek dui, behoudens subitem (4), daardie party se finale toewysing van setels wat kragtens item 2*(a)* vir daardie streek voorbehou is, aan.

(3) In die geval van 'n verbeuring van setels ingevolge subitem (1) wat die voorlopige toewysing van setels ingevolge item 6*(d)* raak, word sodanige toewysing soos volg herbereken:

(a) Die party wat setels verbeur, word buite rekening gelaat by sodanige herberekening, en sy voorlopige toewysing van setels ingevolge item 6*(d)*, minus die getal sodanige setels wat deur die party verbeur is, word sy finale toewysing van die setels bedoel in item 2*(b)*.

(b) 'n Gewysigde kwota stemme per setel word bepaal deur die totale getal stemme wat landswyd uitgebring is, minus die getal stemme wat landswyd ten gunste van die party bedoel in paragraaf *(a)* uitgebring is, te deel deur 401 minus die getal setels wat finaal aan bedoelde party ingevolge paragraaf *(a)* toegewys is.

(c) The result plus one, disregarding fractions, shall be the amended quota of votes per seat for the purposes of the said recalculation.

(d) The number of seats to be awarded for the purposes of paragraph *(f)* to a party participating in the recalculation shall, subject to paragraph *(e)*, be determined by dividing the total number of votes cast nationally in favour of such party by the amended quota of votes per seat indicated by paragraph *(c)*.

(e) Where the result of the recalculation in terms of paragraph *(d)* yields a surplus not absorbed by the number of seats awarded to a party concerned, such surplus shall compete with other similar surpluses accruing to any other party or parties participating in the recalculation, and any seat or seats not awarded in terms of paragraph *(d)*, shall be awarded to the party or parties concerned in sequence of the highest surplus, up to a maximum of five seats so awarded: Provided that subsequent awards of seats still remaining unawarded shall be made in sequence to those parties having the highest average number of votes per seat already awarded in terms of paragraph *(d)* and this paragraph.

(f) The aggregate of such a party's awards in terms of paragraphs *(d)* and *(e)* shall be reduced by the number of seats finally allocated to it in terms of item 5*(g)*, and the result shall, subject to subitem (4), indicate that party's final allocation of the seats referred to in item 2*(b)*.

(4) In the event of a party being allocated an additional number of seats in terms of this item, and its list in question then does not contain the names of a sufficient number of candidates as set out in subitem (1), the procedure provided for in this item shall *mutatis mutandis* be repeated until all seats have been allocated.

8. (1) Where a party submitted both a national list and regional lists, the seats finally allocated to it—

(a) in terms of item 5*(g)*, shall be filled from its regional lists in accordance with its final allocation of seats in respect of the various regions; and

(b) in terms of item 6*(e)*, shall be filled from its national list in accordance with its final allocation of seats in terms of that item.

(2) A seat finally allocated to a party in respect of a region, shall, for the purposes of subitem (1)*(a)*, be filled only from such party's list for that particular region.

9. (1) Where a party submitted regional lists only, the seats finally allocated to it—

(a) in terms of item 5*(g)*, shall be filled from such lists in accordance with its final allocation of seats in respect of the various regions; and

(b) in terms of item 6*(e)*, shall be filled from the said lists in the same proportions as the proportions in which the seats referred to in paragraph *(a)* are to be filled in respect of the various regions for which the party was finally allocated seats in terms of item 5*(g)*: Provided that if a party was not allocated any seats in terms of item 5*(g)*, the seats allocated to it in terms of item 6*(e)* shall be filled from its regional lists in proportion to the number of votes received by that party in each of the regions: Provided further that surplus fractions shall be disregarded save that any remaining seats shall be awarded to regions in sequence of the highest surplus fractions.

(2) A seat finally allocated to a party in respect of a region, shall, for the purposes of subitem (1)*(a)*, be filled only from such party's list for that particular region.

Election of provincial legislatures

10. The Commission shall determine the number of seats in each provincial legislature, taking into account available scientifically based data in respect of voters, representations by interested parties and the following proposed determination:

Western Cape	—42 seats
Eastern Cape	—52 seats
Northern Cape	—30 seats
Natal	—80 seats
Orange Free State	—30 seats
North-West	—34 seats
Northern Transvaal	—40 seats
Eastern Transvaal	—30 seats
Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging	—86 seats:

Provided that the Commission may for the purposes of any provincial election after the first election under this Constitution vary any determination under this item.

11. Parties registered in terms of the Electoral Act, 1993, and contesting an election of a provincial legislature, shall nominate candidates for election to such provincial legislature on provincial lists prepared in accordance with this Schedule and the Electoral Act, 1993.

(c) Die resultaat plus een, met weglating van breukdele, is die gewysigde kwota stemme per setel vir die doeleindes van bedoelde herberekening.

(d) Die getal setels wat vir doeleindes van paragraaf *(f)* toegeken word aan 'n party wat aan die herberekening deelneem, word, behoudens paragraaf *(e)*, bepaal deur die totale getal stemme wat landswyd ten gunste van so 'n party uitgebring is, te deel deur die gewysigde kwota stemme per setel deur paragraaf *(c)* aangedui.

(e) Waar die uitslag van die herberekening ingevolge paragraaf *(d)* 'n surplus oplewer wat nie opgeneem word deur die getal setels wat aan 'n betrokke party toegeken is nie, ding so 'n surplus mee met ander soortgelyke surplusse wat ten opsigte van 'n ander party of partye wat aan die herberekening deelneem, oploop, en enige setel of setels wat nie ingevolge paragraaf *(d)* toegeken is nie, word aan die betrokke party of partye toegeken in volgorde van die hoogste surplus, tot 'n maksimum van vyf setels aldus toegeken: Met dien verstande dat daaropvolgende toekennings van setels wat nog ontoegeken bly, in volgorde aan daardie partye gemaak word wat die hoogste gemiddelde getal stemme per setel het wat reeds ingevolge paragraaf *(d)* en hierdie paragraaf toegeken is.

(f) Die totaal van so 'n party se toekennings ingevolge paragrawe *(d)* en *(e)* word verminder met die getal setels wat finaal ingevolge item 5*(g)* aan hom toegewys is, en die resultaat dui, behoudens subitem (4), daardie party se finale toewysing van die setels bedoel in item 2*(b)*, aan.

(4) In 'n geval waar daar aan 'n party 'n bykomende getal setels ingevolge hierdie item toegewys word, en sy betrokke lys op daardie tydstip nie die name van 'n voldoende getal kandidate bevat soos in subitem (1) bepaal nie, word die prosedure soos in hierdie item uiteengesit, *mutatis mutandis* herhaal totdat alle setels toegewys is.

8. (1) Waar 'n party sowel 'n nasionale lys as streeklyste voorgelê het, word die setels wat finaal aan hom toegewys is—

(a) ingevolge item 5*(g)*, uit sy streeklyste gevul ooreenkomstig sy finale toewysing van setels ten opsigte van die onderskeie streke; en

(b) ingevolge item 6*(e)*, uit sy nasionale lys gevul ooreenkomstig sy finale toewysing van setels ingevolge daardie item.

(2) 'n Setel wat finaal ten opsigte van 'n streek aan 'n party toegewys is, word vir doeleindes van subitem (1)*(a)*, slegs uit die party se lys vir daardie bepaalde streek gevul.

9. (1) Waar 'n party slegs streeklyste voorgelê het, word die setels wat finaal aan hom toegewys is—

(a) ingevolge item 5*(g)*, uit daardie lyste gevul ooreenkomstig sy finale toewysing van setels ten opsigte van die onderskeie streke; en

(b) ingevolge item 6*(e)*, uit genoemde lyste gevul in dieselfde verhoudings as die verhoudings waarin die setels bedoel in paragraaf *(a)* gevul staan te word ten opsigte van die onderskeie streke waarvoor setels finaal aan die party ingevolge item 5*(g)* toegewys is: Met dien verstande dat indien daar geen setels ingevolge item 5*(g)* aan 'n party toegewys is nie, sy setels wat ingevolge item 6*(e)* aan hom toegewys is, uit sy streeklyste gevul word in verhouding met die getal stemme wat deur daardie party in elkeen van die streke ontvang is: Met dien verstande voorts dat surplus breukdele weggelaat word, behalwe dat enige oorblywende setels in volgorde van die hoogste surplus breukdele aan streke toegeken word.

(2) 'n Setel wat finaal ten opsigte van 'n streek aan 'n party toegewys is, word vir die doeleindes van subitem (1)*(a)*, slegs uit die party se lys vir daardie bepaalde streek gevul.

Verkiesing van provinsiale wetgewers

10. Die Kommissie moet die getal setels in elke provinsiale wetgewer bepaal, met inagneming van beskikbare wetenskaplik gefundeerde data ten opsigte van kiesers, vertoë deur belanghebbende partye en die volgende voorgestelde bepaling:

Wes-Kaap	—42 setels
Oos-Kaap	—52 setels
Noord-Kaap	—30 setels
Natal	—80 setels
Oranje-Vrystaat	—30 setels
Noordwes	—34 setels
Noord-Transvaal	—40 setels
Oos-Transvaal	—30 setels
Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging	—86 setels:

Met dien verstande dat die Kommissie vir die doeleindes van enige provinsiale verkiesing na die eerste verkiesing kragtens hierdie Grondwet, enige bepaling kragtens hierdie item kan verander.

11. Partye wat ingevolge die Kieswet, 1993, geregistreer is en wat aan 'n verkiesing van 'n provinsiale wetgewer deelneem, moet kandidate vir verkiesing tot so 'n provinsiale wetgewer benoem op kandidaatlyste wat ooreenkomstig hierdie Bylae en die Kieswet, 1993, opgestel is.

12. Each party shall be entitled to submit only one list per province, which shall contain the names of not more than the number of seats determined under item 10 for the relevant provincial legislature and in such fixed order of preference as the party may determine.

13. The seats determined for a provincial legislature shall be allocated to parties contesting an election, as follows—

(a) A quota of votes per seat shall be determined by dividing the total number of votes cast in the province concerned by the number of seats, plus one, determined under item 10 for such province and the result plus one, disregarding fractions, shall be the quota of votes per seat for such province.

(b) The number of seats to be awarded to a party for the purposes of paragraph *(d)* shall, subject to paragraph *(c)*, be determined by dividing the total number of votes cast in the province in favour of such party by the quota of votes per seat determined in terms of paragraph *(a)*.

(c) Where the result of the calculation in terms of paragraph *(b)* yields a surplus not absorbed by the number of seats awarded to a party concerned, such surplus shall compete with other similar surpluses accruing to any other party or parties in respect of the province concerned, and any seat or seats not awarded in terms of paragraph *(b)*, shall be awarded to the party or parties concerned in sequence of the highest surplus.

(d) The aggregate of a party's awards in terms of paragraphs *(b)* and *(c)*, shall indicate that party's provisional allocation of seats in the provincial legislature in question.

(e) If no recalculation of provisional allocations for a province concerned is required in terms of item 14, the provisional allocation of seats in respect of that province in terms of paragraph *(d)*, shall become the final allocation of such seats to the various parties, and if such a recalculation is required the provisional allocation of such seats as adjusted in terms of item 14 shall become the final allocation of such seats to the various parties.

14. (1) If a party has submitted a provincial list containing fewer names than the number of seats provisionally allocated to it in terms of item 13*(d)*, it shall forfeit a number of seats equal to the deficit.

(2) In the event of any forfeiture of seats in terms of subitem (1), the allocation of seats in respect of the province concerned shall be recalculated as follows:

(a) The party forfeiting seats shall be disregarded in such recalculation, and its provisional allocation of seats in terms of item 13*(d)*, minus the number of seats forfeited by it in respect of its list for such province, shall become its final allocation of seats in the provincial legislature concerned.

(b) An amended quota of votes per seat shall be determined in respect of such province by dividing the total number of votes cast in the province, minus the number of votes cast in the province in favour of the party referred to in paragraph *(a)*, by the number of seats, plus one, determined in terms of item 10 in respect of the province concerned, minus the number of seats finally allocated to the said party in terms of paragraph *(a)*.

(c) The result plus one, disregarding fractions, shall be the amended quota of votes per seat in respect of such province for purposes of the said recalculation.

(d) The number of seats to be awarded for the purposes of paragraph *(f)* in respect of such province to a party participating in the recalculation, shall, subject to paragraph *(e)*, be determined by dividing the total number of votes cast in favour of such party in such province by the amended quota of votes per seat indicated by paragraph *(c)* for such province.

(e) Where the result of the recalculation in terms of paragraph *(d)* yields a surplus not absorbed by the number of seats awarded to a party concerned, such surplus shall compete with other similar surpluses accruing to any other party or parties participating in the recalculation, and any seat or seats in respect of such province not awarded in terms of paragraph *(d)*, shall be awarded to the party or parties concerned in sequence of the highest surplus.

(f) The aggregate of such a party's awards in terms of paragraphs *(d)* and *(e)* in respect of such province shall, subject to subitem (3), indicate that party's final allocation of the seats determined under item 10 in respect of that province.

(3) In the event of a party being allocated an additional number of seats in terms of this item, and its list in question then does not contain the names of a sufficient number of candidates as set out in subitem (1), the process provided for in this item shall *mutatis mutandis* be repeated until all seats have been allocated.

Declaration of support by one party of another party

15. (1) A party intending to contest the election of one or more or all the provincial legislatures, but not the election of the National Assembly, may, within the time and in the manner prescribed by or under the Electoral Act, 1993, declare that it supports another party which is contesting the

12. Elke party is daarop geregtig om slegs een lys per provinsie voor te lê, watter lys die name bevat van nie meer nie as die getal setels wat kragtens item 10 vir die betrokke provinsiale wetgewer bepaal is en in die vaste volgorde van voorkeur wat daardie party mag bepaal.

13. Die setels wat vir 'n provinsiale wetgewer bepaal is, word soos volg aan partye wat aan 'n verkiesing deelneem, toegewys:

(a) 'n Kwota stemme per setel word bepaal deur die totale getal stemme wat in die betrokke provinsie uitgebring is, te deel deur die getal setels, plus een, wat kragtens item 10 vir daardie provinsie bepaal is, en die resultaat plus een, met weglating van breukdele, is die gewysigde kwota stemme per setel vir sodanige provinsie.

(b) Die getal setels wat vir doeleindes van paragraaf *(a)* aan 'n party toegeken word, word, behoudens paragraaf *(c)*, bepaal deur die totale getal stemme wat in die provinsie ten gunste van daardie party uitgebring is, te deel deur die kwota stemme per setel wat ingevolge paragraaf *(a)* bepaal is.

(c) Waar die resultaat van die berekening ingevolge paragraaf *(b)* 'n surplus oplewer wat nie opgeneem word deur die getal setels wat aan 'n betrokke party toegeken is nie, ding so 'n surplus mee met ander soortgelyke surplusse wat ten opsigte van 'n ander party of partye ten opsigte van die betrokke provinsie oploop, en enige setel of setels wat nie ingevolge paragraaf *(b)* toegeken word nie, word aan die betrokke party of partye in volgorde van die hoogste surplus toegeken.

(d) Die totaal van 'n party se toekennings ingevolge paragrawe *(b)* en *(c)*, dui daardie party se voorlopige toewysing van setels in die betrokke provinsiale wetgewer aan.

(e) Indien 'n herberekening van voorlopige toewysings vir 'n betrokke provinsie nie ingevolge item 14 vereis word nie, word die voorlopige toewysing van setels ten opsigte van daardie provinsie ingevolge paragraaf *(d)* die finale toewysing van sodanige setels aan die onderskeie partye, en indien so 'n herberekening vereis word, word die voorlopige toewysing van sodanige setels, soos ingevolge item 14 aangepas, die finale toewysing van die setels aan die onderskeie partye.

14. (1) Indien 'n party 'n provinsiale lys voorgelê het wat minder name bevat as die getal setels wat voorlopig ingevolge item 13*(d)* aan hom toegewys is, verbeur die party 'n getal setels wat gelyk is aan die tekort.

(2) In die geval van 'n verbeuring van setels ingevolge subitem (1), word die toewysing van setels ten opsigte van die betrokke provinsie soos volg herbereken:

(a) Die party wat setels verbeur, word buite rekening gelaat by so 'n herberekening, en sy voorlopige toewysing van setels ingevolge item 13*(d)*, minus die getal setels wat deur die party ten opsigte van sy lys in daardie provinsie verbeur word, word sy finale toewysing van setels in die betrokke provinsiale wetgewer.

(b) 'n Gewysigde kwota stemme per setel word ten opsigte van so 'n provinsie bepaal deur die totale getal stemme wat in die provinsie uitgebring is, minus die getal stemme wat in die provinsie ten gunste van die party bedoel in paragraaf *(a)* uitgebring is, deur die getal setels, plus een, wat ingevolge item 10 ten opsigte van die betrokke provinsie bepaal is, minus die getal setels wat finaal aan die bedoelde party ingevolge paragraaf *(a)* toegewys is, te deel.

(c) Die resultaat plus een, met weglating van breukdele, is die gewysigde kwota stemme per setel ten opsigte van so 'n provinsie vir die doeleindes van bedoelde herberekening.

(d) Die getal setels wat vir doeleindes van paragraaf *(f)* ten opsigte van so 'n provinsie toegeken word aan 'n party wat aan die herberekening deelneem, word, behoudens paragraaf *(e)*, bepaal deur die totale getal stemme wat ten gunste van daardie party in so 'n provinsie uitgebring is, te deel deur die gewysigde kwota stemme per setel deur paragraaf *(c)* vir so 'n provinsie aangedui.

(e) Waar die uitslag van die herberekening ingevolge paragraaf *(d)* 'n surplus oplewer wat nie opgeneem word deur die getal setels wat aan 'n betrokke party toegeken is nie, ding so 'n surplus mee met ander soortgelyke surplusse wat ten opsigte van 'n ander party of partye wat aan die herberekening deelneem, oploop, en enige setel of setels ten opsigte van so 'n provinsie wat nie ingevolge paragraaf *(d)* toegeken is nie, word aan die betrokke party of partye toegeken in volgorde van die hoogste surplus.

(f) Die totaal van so 'n party se toekennings ingevolge paragrawe *(d)* en *(e)* ten opsigte van so 'n provinsie dui, behoudens subitem (3), daardie party se finale toewysing van die setels wat ingevolge item 10 ten opsigte van daardie provinsie bepaal is, aan.

(3) In 'n geval waar daar aan 'n party 'n bykomende getal setels ingevolge hierdie item toegewys word, en sy betrokke lys op daardie tydstip nie die name van 'n voldoende getal kandidate bevat soos in subitem (1) bepaal nie, word die prosedure soos in hierdie item uiteengesit, *mutatis mutandis* herhaal totdat alle setels toegewys is.

Verklaring van ondersteuning deur een party aan 'n ander party

15. (1) 'n Party wat van voorneme is om aan 'n verkiesing van een of meer van of al die provinsiale wetgewers deel te neem, maar nie aan die verkiesing van die Nasionale Vergadering nie, kan, binne die tydperk en op die wyse by of kragtens die Kieswet, 1993,

election of the National Assembly, and if it so declares, all votes cast in its favour shall, for the purpose of the election of the National Assembly, be deemed to be votes cast in favour of such other party.

(2) A party intending to contest the election of the National Assembly, but not the election of one or more or any of the provincial legislatures, may, within the time and in the manner prescribed by or under the Electoral Act, 1993, declare that it supports another party which is contesting the election of a provincial legislature which the first-mentioned party is not contesting, and if it so declares, all votes cast in its favour shall, for the purpose of the election of that particular provincial legislature or legislatures, be deemed to be votes cast in favour of such other party.

(3) A party intending to contest the election of one or more provincial legislatures, but not the election of all the provincial legislatures, may, within the time and in the manner prescribed by or under the Electoral Act, 1993, declare that it supports another party which is contesting the election of a provincial legislature or legislatures which the first-mentioned party is not contesting, and if it so declares, all votes cast in its favour shall, for the purpose of the election of the last-mentioned provincial legislature or legislatures, be deemed to be votes cast in favour of such other party.

(4) For the purposes of subitems (2) and (3), a party may support different parties in the different provincial legislatures.

(5) This item shall apply only to an election of the National Assembly which is held simultaneously with the election of the provincial legislatures.

Designation of representatives

16. (1) After the counting of votes has been concluded, the number of representatives of each party has been determined and the election has been certified by the Commission as having been free and fair or a declaration has been made by the Commission under section 250(1)*(a)*, the Commission shall, within two days after such certification or declaration, designate from each list of candidates published in terms of section 23 of the Electoral Act, 1993, the representatives of each party in each legislature.

(2) Following the designation in terms of subitem (1), if a candidate's name appears on more than one list for the National Assembly or on lists of both the National Assembly and a provincial legislature and such candidate is due for designation as a representative in more than one case, the party which submitted such lists shall, within two days after the said certification or declaration, indicate to the Commission from which list such candidate will be designated or in which legislature the candidate shall serve, as the case may be, in which event the candidate's name shall be deleted from the other lists.

(3) The Commission shall forthwith publish the list of names of representatives in all legislatures.

Supplementation of lists of candidates

17. No lists of candidates of a party for any legislature shall be supplemented prior to the designation of representatives in terms of item 16, save where provided for by an Act of Parliament.

18. Lists of candidates may, after the designation of representatives in terms of item 16 has been concluded, be supplemented by the addition of an equal number of names at the end of the applicable list, if—

(a) a representative is elected as the President or to any other executive office as a result of which he or she resigns as a representative of a legislature;

(b) a representative is elected as a member of the Senate;

(c) a name is deleted from a list in terms of item 16(2); or

(d) a vacancy has occurred and the appropriate list of candidates of the party concerned is depleted.

19. Lists of candidates of a party published in terms of section 23 of the Electoral Act, 1993, may be supplemented on one occasion only at any time during the first 12 months following the date on which the designation of representatives in terms of item 16 has been concluded, in order to fill casual vacancies: Provided that any such supplementation shall be made at the end of the list.

20. The number of names on lists of candidates as supplemented in terms of item 18 shall not exceed the difference between the number of seats in the National Assembly or a provincial legislature, as the case may be, and the number of representatives of a party in any such legislature.

voorgeskryf, verklaar dat hy 'n ander party ondersteun wat aan die verkiesing van die Nasionale Vergadering deelneem, en indien 'n party aldus verklaar, word alle stemme wat ten gunste van hom uitgebring is, vir die doeleindes van die verkiesing van die Nasionale Vergadering, geag stemme te wees wat ten gunste van sodanige ander party uitgebring is.

(2) 'n Party wat van voorneme is om aan die verkiesing van die Nasionale Vergadering deel te neem, maar nie aan die verkiesing van een of meer of enige van die provinsiale wetgewers nie, kan, binne die tydperk en op die wyse by of kragtens die Kieswet, 1993, voorgeskryf, verklaar dat hy 'n ander party ondersteun wat aan die verkiesing van 'n provinsiale wetgewer waaraan eersgenoemde party nie deelneem nie, deelneem, en indien 'n party aldus verklaar, word alle stemme wat ten gunste van hom uitgebring is, vir die doeleindes van die verkiesing van daardie betrokke provinsiale wetgewer of wetgewers, geag stemme te wees wat ten gunste van sodanige ander party uitgebring is.

(3) 'n Party wat van voorneme is om aan die verkiesing van een of meer provinsiale wetgewers deel te neem, maar nie aan die verkiesing van alle provinsiale wetgewers nie, kan, binne die tydperk en op die wyse by of kragtens die Kieswet, 1993, voorgeskryf, verklaar dat hy 'n ander party ondersteun wat aan die verkiesing van 'n provinsiale wetgewer of wetgewers deelneem waaraan eersgenoemde party nie deelneem nie, en indien 'n party aldus verklaar, word alle stemme wat ten gunste van hom uitgebring is, vir die doeleindes van die verkiesing van laasgenoemde provinsiale wetgewer of wetgewers, geag stemme te wees wat ten gunste van sodanige ander party uitgebring is.

(4) Vir die doeleindes van subitems (2) en (3), kan 'n party verskillende partye in die verskillende provinsiale wetgewers ondersteun.

(5) Hierdie item is van toepassing slegs op 'n verkiesing van die Nasionale Vergadering wat gelyktydig met dié van die provinsiale wetgewers gehou word.

Aanwysing van verteenwoordigers

16. (1) Nadat die telling van stemme afgehandel is, die getal verteenwoordigers van elke party bepaal is en die verkiesing deur die Kommissie as vry en regverdig gesertifiseer is of 'n verklaring kragtens artikel 250(1)*(a)* deur die Kommissie gemaak is, moet die Kommissie, binne twee dae na sodanige sertifisering of verklaring, uit elke kandidaatlys wat ingevolge artikel 23 van die Kieswet, 1993, gepubliseer is, die verteenwoordigers van elke party in elke wetgewende liggaam aanwys.

(2) In opvolging van die aanwysing ingevolge subitem (1), indien 'n kandidaat se naam op meer as een lys vir die Nasionale Vergadering of op die lyste van sowel die Nasionale Vergadering as 'n provinsiale wetgewer verskyn en so 'n kandidaat geregtig is op aanwysing as 'n verteenwoordiger in meer as een geval, moet die party wat daardie lyste voorgelê het, binne twee dae na bedoelde sertifisering of verklaring, aan die Kommissie aandui van watter lys daardie kandidaat aangewys gaan word of in watter wetgewende liggaam die kandidaat gaan dien, na gelang van die geval, in welke geval die kandidaat se naam van die ander lyste geskrap word.

(3) Die Kommissie moet onverwyld die lys van name van verteenwoordigers in alle wetgewende liggame publiseer.

Aanvulling van kandidaatlyste

17. Kandidaatlyste van 'n party vir 'n wetgewende liggaam word nie aangevul voor die aanwysing van verteenwoordigers ingevolge item 16 nie, behalwe volgens voorskrif van 'n Parlementswet.

18. Kandidaatlyste kan, nadat die aanwysing van verteenwoordigers ingevolge item 16 afgehandel is, aangevul word deur die toevoeging van 'n gelyke getal name aan die einde van die toepaslike lys, indien—

(a) 'n verteenwoordiger as die President of tot enige ander uitvoerende amp verkies is as gevolg waarvan hy of sy as 'n verteenwoordiger van 'n wetgewende liggaam bedank;

(b) 'n verteenwoordiger as lid van die Senaat verkies word;

(c) 'n naam ingevolge item 16(2) van 'n lys geskrap is; of

(d) 'n vakature ontstaan het en die toepaslike lys van kandidate van die betrokke party uitgeput is.

19. Kandidaatlyste van 'n party wat ingevolge artikel 23 van die Kieswet, 1993, gepubliseer is, kan slegs by een geleentheid te eniger tyd gedurende die eerste 12 maande wat volg op die datum waarop die aanwysing van verteenwoordigers ingevolge item 16 afgehandel is, aangevul word ten einde toevallige vakatures te vul: Met dien verstande dat so 'n aanvulling aan die einde van die lys gemaak word.

20. Die getal name op kandidaatlyste soos aangevul ingevolge item 18 oorskry nie die verskil tussen die getal setels in die Nasionale Vergadering of 'n provinsiale wetgewer, na gelang van die geval, en die getal verteenwoordigers van 'n party in so 'n wetgewende liggaam nie.

Review of lists of candidates by a party

21. A party may review its undepleted lists as supplemented in terms of items 18, 19 and 20, within seven days after the expiry of the period referred to in item 19, and annually thereafter, until the date on which a party has to submit lists of candidates for an ensuing election, in the following manner:

(a) all vacancies may be supplemented;

(b) no more than 25 per cent of candidates may be replaced; and

(c) the fixed order of lists may be changed.

Publication of supplemented and reviewed lists of candidates

22. Candidates' lists supplemented in terms of items 18 and 19 or reviewed in terms of item 21 shall be published by the Secretary to Parliament and the Secretaries of the provincial legislatures within 10 days after the receipt of such lists from the parties concerned.

Vacancies

23. (1) In the event of a vacancy occurring in the representation of a party in any legislature, such vacancy shall forthwith be filled in accordance with section 44 or 133.

(2) If a party represented in a legislature dissolves or ceases to exist and the members in question vacate their seats in consequence of section 43*(b)* or 133(1)*(b)*, the seats in question shall be allocated to the remaining parties *mutatis mutandis* as if such seats were forfeited seats in terms of item 7 or 14, as the case may be.

Alteration of numbers and boundaries of provinces

24. If the numbers or boundaries of provinces are altered pursuant to section 124, the Commission shall review the determinations made in terms of items 2 and 10, and such revised determinations shall then be the basis of any elections for the National Assembly or the provincial legislatures held after any such alteration.

Definitions

25. In this Schedule—

"Commission" means the Independent Electoral Commission, established by the Independent Electoral Commission Act, 1993 (Act No. 150 of 1993), or, in relation to any election held after the first election under this Constitution, that Commission or any other body established or designated by an Act of Parliament;

"national list" means a list of candidates prepared by a party for an election of the National Assembly to reflect that party's order of preference of candidates in respect of the allocation of seats on a national basis;

"provincial list" means a list of candidates prepared by a party for an election of a provincial legislature;

"region" means the territorial area of a province;

"regional list" means a list of candidates in respect of a region prepared by a party for an election of the National Assembly to reflect that party's order of preference of candidates in respect of the allocation of seats in respect of such region.

Application of Schedule with reference to section 124

26. The provisions of this Schedule shall be subject to any regulations made or directions given by the Commission in terms of section 124(7) in so far as affected areas within the meaning of that section are concerned.

Hersiening van kandidaatlyste deur 'n party

21. 'n Party kan sy onuitgeputte lyste soos aangevul ingevolge items 18, 19 en 20, binne sewe dae na afloop van die tydperk bedoel in item 19, en jaarliks daarna, tot die datum waarop 'n party kandidaatlyste vir 'n daaropvolgende verkiesing moet voorlê, hersien, op die volgende wyse:
(a) alle vakatures kan aangevul word;
(b) hoogstens 25 persent van die kandidate mag vervang word; en
(c) die vasgestelde volgorde van lyste kan verander word.

Publikasie van aangevulde en hersiene kandidaatlyste

22. Kandidaatlyste wat ingevolge items 18 en 19 aangevul is of ingevolge item 21 hersien is, moet binne 10 dae na ontvangs van sodanige lyste van die betrokke partye deur die Sekretaris van die Parlement en die Sekretarisse van die provinsiale wetgewers gepubliseer word.

Vakatures

23. (1) In die geval waar 'n vakature in die verteenwoordiging van 'n party in enige wetgewende liggaam ontstaan, word die vakature onverwyld ooreenkomstig artikel 44 of 133 gevul.

(2) Indien 'n party wat in 'n wetgewende liggaam verteenwoordig word, ontbind of ophou om te bestaan en die betrokke lede hul setels ontruim uit hoofde van artikel 43*(b)* of 133(1)*(b)*, word die betrokke setels aan die oorblywende partye toegewys *mutatis mutandis* asof daardie setels ingevolge item 7 of 14, na gelang van die geval, verbeur is.

Wysiging van getalle en grense van provinsies

24. Indien die getalle of grense van provinsies uit hoofde van artikel 124 verander word, moet die Kommissie die bepalings wat ingevolge items 2 en 10 gemaak is, hersien, en die aldus hersiene bepalings is dan die grondslag vir enige verkiesings vir die Nasionale Vergadering of die provinsiale wetgewers wat na so 'n verandering gehou word.

Omskrywings

25. In hierdie Bylae beteken—
"Kommissie" die Onafhanklike Verkiesingskommissie, ingestel by die Wet op die Onafhanklike Verkiesingskommissie, 1993 (Wet No. 150 van 1993), of, met betrekking tot 'n verkiesing gehou na die eerste verkiesing kragtens hierdie Grondwet, daardie Kommissie of enige ander liggaam ingestel of aangewys by 'n Parlementswet;
"nasionale lys" 'n kandidaatlys wat deur 'n party vir 'n verkiesing van die Nasionale Vergadering opgestel is ten einde daardie party se volgorde van kandidate ten opsigte van die toewysing van setels op 'n nasionale grondslag weer te gee;
"provinsiale lys" 'n kandidaatlys wat deur 'n party vir 'n verkiesing van 'n provinsiale wetgewer opgestel is;
"streek" die grondgebied van 'n provinsie;
"streeklys" 'n kandidaatlys wat deur 'n party vir 'n verkiesing van die Nasionale Vergadering ten opsigte van 'n streek opgestel is ten einde daardie party se volgorde van kandidate ten opsigte van die toewysing van setels ten opsigte van 'n streek weer te gee.

Toepassing van Bylae met verwysing na artikel 124

26. Die bepalings van hierdie Bylae is onderworpe aan enige regulasies of lasgewings deur die Kommissie kragtens artikel 124(7) gemaak of uitgereik vir sover dit geaffekteerde gebiede binne die bedoeling van daardie artikel betref.

SCHEDULE 3

Oaths of Office and Solemn Affirmations

Oath of office or solemn affirmation of President and Acting President

In the presence of those assembled here and in full realisation of the high calling I assume as President/Acting President in the service of the Republic of South Africa I, A.B., do hereby swear/ solemnly affirm to be faithful to the Republic of South Africa, and do solemnly and sincerely promise at all times to promote that which will advance and to oppose all that may harm the Republic; to obey, observe, uphold and maintain the Constitution and all other Law of the Republic; to discharge my duties with all my strength and talents to the best of my knowledge and ability and true to the dictates of my conscience; to do justice to all; and to devote myself to the well-being of the Republic and all its people.

(In the case of an oath: So help me God.)

Oath of office or solemn affirmation of Executive Deputy Presidents

In the presence of those assembled here and in full realisation of the high calling I assume as Executive Deputy President in the service of South Africa I, A.B., do hereby swear/ solemnly affirm to be faithful to the Republic of South Africa, and do solemnly and sincerely promise at all times to promote that which will advance and to oppose all that may harm the Republic; to obey, observe, uphold and maintain the Constitution and all other Law of the Republic; to discharge my duties with all my strength and talents to the best of my knowledge and ability and true to the dictates of my conscience; to do justice to all; and to devote myself to the well-being of the Republic and all its people.

(In the case of an oath: So help me God.)

Oath of office or solemn affirmation of Ministers and Deputy Ministers

I, A.B., do hereby swear/solemnly affirm to be faithful to the Republic of South Africa and undertake before those assembled here to hold my office as Minister/Deputy Minister with honour and dignity; to respect and uphold the Constitution and all other Law of the Republic of South Africa; to be a true and faithful counsellor; not to divulge directly or indirectly any matters which are entrusted to me under secrecy; and to perform the duties of my office conscientiously and to the best of my ability.

(In the case of an oath: So help me God.)

Oath of office or solemn affirmation of Premiers and members of Executive Councils

I, A.B., do hereby swear/solemnly affirm to be faithful to the Republic of South Africa and undertake before those assembled here to hold my office as Premier/Member of the Executive Council of my province with honour and dignity; to respect and uphold the Constitution and all other Law of the Republic of South Africa; to be a true and faithful counsellor; not to divulge directly or indirectly any matters which are entrusted to me under secrecy; and to perform the duties of my office conscientiously and to the best of my ability.

(In the case of an oath: So help me God.)

Oath of office or solemn affirmation of members of National Assembly, Senate or provincial legislature

I, A.B., do hereby swear/solemnly affirm to be faithful to the Republic of South Africa and solemnly promise to perform my functions as a member of the National Assembly/Senate/provincial legislature to the best of my ability.

(In the case of an oath: So help me God.)

Oath of office or solemn affirmation of Judges

I, A.B., do hereby swear/solemnly affirm that I will in my capacity as Judge of the Supreme Court/Constitutional Court of the Republic of South Africa uphold and protect the Constitution of the Republic and the fundamental rights entrenched therein and in so doing administer justice to all persons alike without fear, favour or prejudice, in accordance with the Constitution and the Law of the Republic.

(In the case of an oath: So help me God.)

Oath of office or solemn affirmation of Attorneys-General

I, A.B., do hereby swear/solemnly affirm that I will in my capacity as Attorney-General uphold and protect the Constitution of the Republic of South Africa and the fundamental rights entrenched therein and in so doing enforce the Law of the Republic without fear, favour or prejudice, in accordance with the Constitution and the Law of the Republic.

(In the case of an oath: So help me God.)

BYLAE 3

Ampsede en Plegtige Verklarings

Ampseed of plegtige verklaring van President en Waarnemende President

In die teenwoordigheid van almal hier vergader en in die volle besef van die hoë roeping wat ek as President/Waarnemende President in die diens van die Republiek van Suid-Afrika aanvaar, sweer ek, A.B., hiermee/verklaar ek, A.B., hiermee plegtig trou aan die Republiek van Suid-Afrika, en beloof ek plegtig en opreg dat ek te alle tye sal bevorder wat tot die voordeel van die Republiek is en sal afweer wat die Republiek kan skaad; die Grondwet en alle ander Reg van die Republiek sal gehoorsaam, eerbiedig, handhaaf en onderhou; my werksaamhede getrou met al my kragte en talente na my beste vermoë en kennis en getrou aan die stem van my gewete sal uitvoer; aan almal reg sal laat geskied; en my aan die welsyn van die Republiek en al sy mense sal wy.

(In geval van 'n eed: So help my God.)

Ampseed of plegtige verklaring van Uitvoerende Adjunkpresidente

In die teenwoordigheid van almal hier vergader en in die volle besef van die hoë roeping wat ek as Uitvoerende Adjunkpresident in die diens van die Republiek van Suid-Afrika aanvaar, sweer ek, A.B., hiermee/verklaar ek, A.B., hiermee plegtig trou aan die Republiek van Suid-Afrika, en beloof ek plegtig en opreg dat ek te alle tye sal bevorder wat tot die voordeel van die Republiek is en sal afweer wat die Republiek kan skaad; die Grondwet en alle ander Reg van die Republiek sal gehoorsaam, eerbiedig, handhaaf en onderhou; my werksaamhede getrou met al my kragte en talente na my beste vermoë en kennis en getrou aan die stem van my gewete sal uitvoer; aan almal reg sal laat geskied; en my aan die welsyn van die Republiek en al sy mense sal wy.

(In geval van 'n eed: So help my God.)

Ampseed of plegtige verklaring van Ministers en Adjunkministers

Ek, A.B., sweer/verklaar plegtig hiermee trou aan die Republiek van Suid-Afrika en onderneem voor almal hier vergader om my amp as Minister/Adjunkminister met eer en waardigheid te beklee; die Grondwet en alle ander Reg van die Republiek van Suid-Afrika te eerbiedig en te handhaaf; 'n opregte en getroue raadsman te wees; geen sake wat aan my vir geheimhouding toevertrou word, regstreeks of onregstreeks te openbaar nie; en om my ampspligte met nougesetheid na my beste vermoë na te kom.

(In geval van 'n eed: So help my God.)

Ampseed of plegtige verklaring van Premiers en lede van Uitvoerende Rade

Ek, A.B., sweer/verklaar plegtig hiermee trou aan die Republiek van Suid-Afrika en onderneem voor almal hier vergader om my amp as Premier/ Lid van die Uitvoerende Raad van my provinsie met eer en waardigheid te beklee; die Grondwet en alle ander Reg van die Republiek te eerbiedig en te handhaaf; 'n opregte en getroue raadsman te wees; geen sake wat aan my vir geheimhouding toevertrou word, regstreeks of onregstreeks te openbaar nie; en om my ampspligte met nougesetheid na my beste vermoë na te kom.

(In geval van 'n eed: So help my God.)

Ampseed of plegtige verklaring van lede van Nasionale Vergadering, Senaat of provinsiale wetgewer

Ek, A.B., sweer/verklaar plegtig hiermee trou aan die Republiek van Suid-Afrika en beloof plegtig om my werksaamhede as 'n lid van die Nasionale Vergadering/Senaat/provinsiale wetgewer na my beste vermoë uit te voer.

(In geval van 'n eed: So help my God.)

Ampseed of plegtige verklaring van Regters

Ek, A.B., sweer/verklaar plegtig hiermee dat ek in my hoedanigheid as Regter van die Hooggeregshof/Konstitusionele Hof van die Republiek van Suid-Afrika die Grondwet van die Republiek en die fundamentele regte daarin verskans, sal handhaaf en beskerm en sodoende aan alle persone op gelyke voet reg sal laat geskied sonder vrees, begunstiging of vooroordeel, ooreenkomstig die Grondwet en die Reg van die Republiek.

(In geval van 'n eed: So help my God.)

Ampseed of plegtige verklaring van Prokureurs-generaal

Ek, A.B., sweer/verklaar plegtig hiermee dat ek in my hoedanigheid as Prokureur-generaal die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika en die fundamentele regte daarin verskans, sal handhaaf en beskerm, en sodoende die reg van die Republiek ooreenkomstig die Grondwet en die Reg van die Republiek sonder vrees, begunstiging of vooroordeel sal toepas.

(In geval van 'n eed: So help my God.)

SCHEDULE 4

Constitutional Principles

I

The Constitution of South Africa shall provide for the establishment of one sovereign state, a common South African citizenship and a democratic system of government committed to achieving equality between men and women and people of all races.

II

Everyone shall enjoy all universally accepted fundamental rights, freedoms and civil liberties, which shall be provided for and protected by entrenched and justiciable provisions in the Constitution, which shall be drafted after having given due consideration to *inter alia* the fundamental rights contained in Chapter 3 of this Constitution.

III

The Constitution shall prohibit racial, gender and all other forms of discrimination and shall promote racial and gender equality and national unity.

IV

The Constitution shall be the supreme law of the land. It shall be binding on all organs of state at all levels of government.

V

The legal system shall ensure the equality of all before the law and an equitable legal process. Equality before the law includes laws, programmes or activities that have as their object the amelioration of the conditions of the disadvantaged, including those disadvantaged on the grounds of race, colour or gender.

VI

There shall be a separation of powers between the legislature, executive and judiciary, with appropriate checks and balances to ensure accountability, responsiveness and openness.

VII

The judiciary shall be appropriately qualified, independent and impartial and shall have the power and jurisdiction to safeguard and enforce the Constitution and all fundamental rights.

VIII

There shall be representative government embracing multi-party democracy, regular elections, universal adult suffrage, a common voters' roll, and, in general, proportional representation.

IX

Provision shall be made for freedom of information so that there can be open and accountable administration at all levels of government.

X

Formal legislative procedures shall be adhered to by legislative organs at all levels of government.

XI

The diversity of language and culture shall be acknowledged and protected, and conditions for their promotion shall be encouraged.

BYLAE 4

Grondwetlike Beginsels

I

Die Grondwet van Suid-Afrika moet voorsiening maak vir die instelling van een soewereine staat, 'n gemeenskaplike Suid-Afrikaanse burgerskap en 'n demokratiese regeringstelsel wat daartoe verbind is om gelykheid tussen mans en vroue en persone van alle rasse te bewerkstellig.

II

Elkeen moet alle universeel aanvaarde fundamentele regte, vryhede en burgerlike vryhede geniet, waarvoor voorsiening gemaak moet word en wat beskerm moet word deur verskanste en beregbare bepalings in die Grondwet, wat opgestel moet word na behoorlike inagneming van, onder andere, die fundamentele regte vervat in Hoofstuk 3 van hierdie Grondwet.

III

Die Grondwet moet ras-, geslags- en alle ander vorms van diskriminasie verbied en moet ras- en geslagsgelykheid en nasionale eenheid bevorder.

IV

Die Grondwet moet die hoogste reg van die land wees. Dit moet alle staatsorgane op alle regeringsvlakke bind.

V

Die regstelsel moet die gelykheid van almal voor die reg en 'n regverdige regsproses verseker. Gelykheid voor die reg sluit in wette, programme of bedrywighede wat gerig is op die verbetering van die omstandighede van die benadeeldes, met inbegrip van dié wat op grond van ras, kleur of geslag benadeel is.

VI

Daar moet 'n verdeling van magte tussen die wetgewende, uitvoerende en regsprekende gesag wees, met gepaste wigte en teenwigte ten einde verantwoording, verantwoordbaarheid en openheid te verseker.

VII

Die regsprekende gesag moet oor die toepaslike kwalifikasies beskik, moet onafhanklik en onpartydig wees en moet oor die gesag en jurisdiksie beskik om die Grondwet en alle fundamentele regte te beskerm en af te dwing.

VIII

Daar moet 'n verteenwoordigende regering wees wat 'n veelparty-demokrasie, gereelde verkiesings, universele volwasse stemreg, 'n gemeenskaplike kieserslys en, in die algemeen, proporsionele verteenwoordiging omvat.

IX

Voorsiening moet gemaak word vir vryheid van inligting, sodat daar toeganklike en verantwoordelike administrasie op alle regeringsvlakke kan wees.

X

Formele wetgewende prosedures moet deur wetgewende organe op alle regeringsvlakke nagekom word.

XI

Die verskeidenheid van taal en kultuur moet erken en beskerm word, en omstandighede vir die bevordering daarvan moet aangemoedig word.

XII

Collective rights of self-determination in forming, joining and maintaining organs of civil society, including linguistic, cultural and religious associations, shall, on the basis of non-discrimination and free association, be recognised and protected.

XIII

The institution, status and role of traditional leadership, according to indigenous law, shall be recognised and protected in the Constitution. Indigenous law, like common law, shall be recognised and applied by the courts, subject to the fundamental rights contained in the Constitution and to legislation dealing specifically therewith.

XIV

Provision shall be made for participation of minority political parties in the legislative process in a manner consistent with democracy.

XV

Amendments to the Constitution shall require special procedures involving special majorities.

XVI

Government shall be structured at national, provincial and local levels.

XVII

At each level of government there shall be democratic representation. This principle shall not derogate from the provisions of Principle XIII.

XVIII

The powers, boundaries and functions of the national government and provincial governments shall be defined in the Constitution. Amendments to the Constitution which alter the powers, boundaries, functions or institutions of provinces shall in addition to any other procedures specified in the Constitution for constitutional amendments, require the approval of a special majority of the legislatures of the provinces, alternatively, if there is such a chamber, a two-thirds majority of a chamber of Parliament composed of provincial representatives, and if the amendment concerns specific provinces only, the approval of the legislatures of such provinces will also be needed. Provision shall be made for obtaining the views of a provincial legislature concerning all constitutional amendments regarding its powers, boundaries and functions.

XIX

The powers and functions at the national and provincial levels of government shall include exclusive and concurrent powers as well as the power to perform functions for other levels of government on an agency or delegation basis.

XX

Each level of government shall have appropriate and adequate legislative and executive powers and functions that will enable each level to function effectively. The allocation of powers between different levels of government shall be made on a basis which is conducive to financial viability at each level of government and to effective public administration, and which recognises the need for and promotes national unity and legitimate provincial autonomy and acknowledges cultural diversity.

XXI

The following criteria shall be applied in the allocation of powers to the national government and the provincial governments:

1. The level at which decisions can be taken most effectively in respect of the quality and rendering of services, shall be the level responsible and accountable for the quality and the rendering of the services, and such level shall accordingly be empowered by the Constitution to do so.

2. Where it is necessary for the maintenance of essential national standards, for the establishment of minimum standards required for the rendering of services, the maintenance of economic unity, the

XII

Kollektiewe selfbeskikkingsregte vir die stigting, samevoeging en instandhouding van organe van die burgerlike gemeenskap, met inbegrip van linguistiese, kulturele en godsdienstige verenigings, moet op 'n nie-diskriminerende grondslag en 'n grondslag van vrye assosiasie erken en beskerm word.

XIII

Die instelling, status en rol van tradisionele leierskap, ooreenkomstig die inheemse reg, moet in die Grondwet erken en beskerm word. Die inheemse reg moet, soos die gemene reg, deur die howe erken en toegepas word, onderworpe aan fundamentele regte in die Grondwet vervat en aan wetgewing wat spesifiek daaroor handel.

XIV

Voorsiening moet gemaak word vir die deelname van politieke minderheidspartye aan die wetgewende proses op 'n wyse wat met 'n demokrasie bestaanbaar is.

XV

Spesiale prosedures, wat spesiale meerderhede insluit, moet vir wysiging van die Grondwet voorgeskryf word.

XVI

Die Staatsbestuur moet op nasionale, provinsiale en plaaslike vlakke gestruktureer word.

XVII

Daar moet op elke regeringsvlak demokratiese verteenwoordiging wees. Hierdie beginsel doen nie afbreuk aan die bepalings van Beginsel XIII nie.

XVIII

Die bevoegdhede, grense en werksaamhede van die nasionale regering en provinsiale regerings moet in die Grondwet omskryf word. Wysigings aan die Grondwet wat die bevoegdhede, grense, werksaamhede of instellings van provinsies wysig, moet, benewens enige ander prosedures wat in die Grondwet vir grondwetlike wysigings voorgeskryf word, die goedkeuring van 'n spesiale meerderheid van die wetgewers van die provinsies vereis, alternatiewelik, indien daar so 'n kamer bestaan, 'n tweederde-meerderheid van 'n kamer van die Parlement wat uit provinsiale verteenwoordigers saamgestel is, en indien die wysiging slegs bepaalde provinsies raak, sal die goedkeuring van die wetgewers van die betrokke provinsies ook verkry moet word. Voorsiening moet gemaak word vir die verkryging van 'n provinsiale wetgewer se siening oor alle grondwetlike veranderinge betreffende die bevoegdhede, grense en werksaamhede daarvan.

XIX

Die bevoegdhede en werksaamhede op die nasionale en provinsiale regeringsvlakke moet eksklusiewe en konkurrente bevoegdhede insluit, sowel as die bevoegdheid om werksaamhede vir ander regeringsvlakke op 'n agentskaps- of delegasiegrondslag te verrig.

XX

Elke regeringsvlak moet oor toepaslike en voldoende wetgewende en uitvoerende bevoegdhede en werksaamhede beskik wat elke vlak in staat sal stel om doeltreffend te funksioneer. Die toekenning van bevoegdhede tussen verskillende regeringsvlakke moet geskied op 'n grondslag wat vir finansiële lewensvatbaarheid op elke regeringsvlak en vir doeltreffende openbare administrasie bevorderlik is, en wat die noodsaaklikheid vir nasionale eenheid en legitieme provinsiale outonomie erken en dié eenheid en outonomie bevorder, en erkenning verleen aan kulturele diversiteit.

XXI

Die volgende maatstawwe moet by die toekenning van bevoegdhede aan die nasionale regering en die provinsiale regerings toegepas word:

1. Die vlak waarop besluite die doeltreffendste geneem kan word ten opsigte van die kwaliteit en lewering van dienste, moet die vlak wees wat vir die gehalte en die lewering van die dienste verantwoordelik en aanspreeklik is, en daardie vlak moet dienooreenkomstig deur die Grondwet daartoe gemagtig word.

2. Waar dit nodig is vir die instandhouding van noodsaaklike nasionale standaarde, vir die vestiging van minimum standaarde wat vir die lewering van dienste vereis word, die instandhouding

maintenance of national security or the prevention of unreasonable action taken by one province which is prejudicial to the interests of another province or the country as a whole, the Constitution shall empower the national government to intervene through legislation or such other steps as may be defined in the Constitution.

3. Where there is necessity for South Africa to speak with one voice, or to act as a single entity—in particular in relation to other states—powers should be allocated to the national government.

4. Where uniformity across the nation is required for a particular function, the legislative power over that function should be allocated predominantly, if not wholly, to the national government.

5. The determination of national economic policies, and the power to promote interprovincial commerce and to protect the common market in respect of the mobility of goods, services, capital and labour, should be allocated to the national government.

6. Provincial governments shall have powers, either exclusively or concurrently with the national government, *inter alia*—

(a) for the purposes of provincial planning and development and the rendering of services; and

(b) in respect of aspects of government dealing with specific socio-economic and cultural needs and the general well-being of the inhabitants of the province.

7. Where mutual co-operation is essential or desirable or where it is required to guarantee equality of opportunity or access to a government service, the powers should be allocated concurrently to the national government and the provincial governments.

8. The Constitution shall specify how powers which are not specifically allocated in the Constitution to the national government or to a provincial government, shall be dealt with as necessary ancillary powers pertaining to the powers and functions allocated either to the national government or provincial governments.

XXII

The national government shall not exercise its powers (exclusive or concurrent) so as to encroach upon the geographical, functional or institutional integrity of the provinces.

XXIII

In the event of a dispute concerning the legislative powers allocated by the Constitution concurrently to the national government and provincial governments which cannot be resolved by a court on a construction of the Constitution, precedence shall be given to the legislative powers of the national government.

XXIV

A framework for local government powers, functions and structures shall be set out in the Constitution. The comprehensive powers, functions and other features of local government shall be set out in parliamentary statutes or in provincial legislation or in both.

XXV

The national government and provincial governments shall have fiscal powers and functions which will be defined in the Constitution. The framework for local government referred to in Principle XXIV shall make provision for appropriate fiscal powers and functions for different categories of local government.

XXVI

Each level of government shall have a constitutional right to an equitable share of revenue collected nationally so as to ensure that provinces and local governments are able to provide basic services and execute the functions allocated to them.

XXVII

A Financial and Fiscal Commission, in which each province shall be represented, shall recommend equitable fiscal and financial allocations to the provincial and local governments from revenue collected nationally, after taking into account the national interest, economic disparities between the provinces as well as the population and developmental needs, administrative responsibilities and other legitimate interests of each of the provinces.

van ekonomiese eenheid, die instandhouding van nasionale veiligheid of die voorkoming van onredelike optrede deur een provinsie wat die belange van 'n ander provinsie of die land as geheel benadeel, moet die Grondwet die nasionale regering magtig om tussenbeide te tree by wyse van wetgewing of die ander stappe wat in die Grondwet omskryf mag word.

3. Waar dit vir Suid-Afrika noodsaaklik is om eenstemmig te wees of om as een entiteit op te tree—veral met betrekking tot ander state—behoort die nasionale regering met gesag beklee te word.

4. Waar eenvormigheid landswyd vir 'n besondere werksaamheid vereis word, behoort die wetgewende gesag oor daardie werksaamheid oorwegend, indien nie geheel en al nie, aan die nasionale regering toegeken te word.

5. Die vasstelling van nasionale ekonomiese beleidsrigtings, en die bevoegdheid om interprovinsiale handel te bevorder en om die gemeenskaplike mark ten opsigte van die beweeglikheid van goedere, dienste, kapitaal en arbeid te beskerm, behoort aan die nasionale regering toegeken te word.

6. Provinsiale regerings moet beskik oor óf uitsluitlike bevoegdhede óf konkurrente bevoegdhede met die nasionale regering, onder andere—

(a) vir die doeleindes van provinsiale beplanning en ontwikkeling en die lewering van dienste; en

(b) ten opsigte van aspekte van staatsbestuur wat handel oor spesifieke sosio-ekonomiese en kulturele behoeftes en die algemene welstand van die inwoners van die provinsie.

7. Waar wedersydse samewerking nodig of wenslik is of waar dit vereis word ten einde gelyke geleenthede of toegang tot 'n regeringsdiens te waarborg, behoort die bevoegdhede konkurrent aan die nasionale regering en die provinsiale regerings toegeken te word.

8. Die Grondwet moet uiteensit op welke wyse bevoegdhede wat nie uitdruklik in die Grondwet aan die nasionale regering of aan 'n provinsiale regering toegeken is nie, behandel moet word as noodsaaklike aanvullende bevoegdhede met betrekking tot die bevoegdhede en werksaamhede wat óf aan die nasionale regering óf aan die provinsiale regerings toegeken is.

XXII

Die nasionale regering mag nie sy bevoegdhede (uitsluitlik of konkurrent) op 'n wyse uitoefen waardeur inbreuk gemaak word op die geografiese, funksionele of institusionele integriteit van die provinsies nie.

XXIII

In die geval van 'n geskil met betrekking tot die wetgewende bevoegdhede wat deur die Grondwet konkurrent aan die nasionale regering en provinsiale regerings toegeken is en wat nie deur 'n hof deur middel van 'n vertolking van die Grondwet besleg kan word nie, word voorkeur gegee aan die wetgewende bevoegdhede van die nasionale regering.

XXIV

'n Raamwerk vir die bevoegdhede, werksaamhede en strukture van plaaslike regering moet in die Grondwet uiteengesit word. Omvattende bevoegdhede, werksaamhede en ander kenmerke van plaaslike regering moet in parlementêre wette of in provinsiale wetgewing of in albei uiteengesit word.

XXV

Die nasionale regering en provinsiale regerings moet oor fiskale bevoegdhede en werksaamhede wat in die Grondwet omskryf word, beskik. Die raamwerk vir plaaslike regering bedoel in Beginsel XXIV moet voorsiening maak vir toepaslike fiskale bevoegdhede en werksaamhede vir verskillende kategorieë plaaslike regering.

XXVI

Elke regeringsvlak moet oor 'n grondwetlike reg op 'n billike aandeel in inkomste wat op nasionale vlak ingevorder is, beskik ten einde te verseker dat provinsies en plaaslike regerings in staat is om basiese dienste te verskaf en om die werksaamhede wat aan hulle toegeken is, uit te voer.

XXVII

'n Finansiële en Fiskale Kommissie, waarin elke provinsie verteenwoordig moet word, moet billike fiskale en finansiële toekennings aan die provinsiale en plaaslike regerings uit inkomste wat op nasionale vlak ingevorder is, aanbeveel, met inagneming van die nasionale belang, ekonomiese ongelykhede tussen die provinsies sowel as die bevolkings- en ontwikkelingsbehoeftes, administratiewe verantwoordelikhede en ander geldige belange van elkeen van die provinsies.

XXVIII

Notwithstanding the provisions of Principle XII, the right of employers and employees to join and form employer organisations and trade unions and to engage in collective bargaining shall be recognised and protected. Provision shall be made that every person shall have the right to fair labour practices.

XXIX

The independence and impartiality of a Public Service Commission, a Reserve Bank, an Auditor-General and a Public Protector shall be provided for and safeguarded by the Constitution in the interests of the maintenance of effective public finance and administration and a high standard of professional ethics in the public service.

XXX

1. There shall be an efficient, non-partisan, career-orientated public service broadly representative of the South African community, functioning on a basis of fairness and which shall serve all members or the public in an unbiased and impartial manner, and shall, in the exercise of its powers and in compliance with its duties, loyally execute the lawful policies of the government of the day in the performance of its administrative functions. The structures and functioning of the public service, as well as the terms and conditions of service of its members, shall be regulated by law.

2. Every member of the public service shall be entitled to a fair pension.

XXXI

Every member of the security forces (police, military and intelligence), and the security forces as a whole, shall be required to perform their functions and exercise their powers in the national interest and shall be prohibited from furthering or prejudicing party political interest.

XXXII

The Constitution shall provide that until 30 April 1999 the national executive shall be composed and shall function substantially in the manner provided for in Chapter 6 of this Constitution.

XXXIII

The Constitution shall provide that, unless Parliament is dissolved on account of its passing a vote of no-confidence in the Cabinet, no national election shall be held before 30 April 1999.

XXVIII

Ondanks die bepalings van Beginsel XII moet die reg van werkgewers en werknemers om by werkgewersorganisasies en vakbonde aan te sluit en om werkgewersorganisasies en vakbonde te stig en om aan kollektiewe bedinging deel te neem, erken en beskerm word. Daar moet voorsiening gemaak word dat elkeen 'n reg op billike arbeidspraktyke het.

XXIX

Daar moet in die Grondwet vir die onafhanklikheid en onpartydigheid van 'n Staatsdienskommissie, 'n Reserwebank, 'n Ouditeur-generaal en 'n Openbare Beskermer voorsiening gemaak word, en die Grondwet moet dit waarborg in die belang van die handhawing van doeltreffende openbare finansies en administrasie en 'n hoë standaard van professionele etiek in die staatsdiens.

XXX

1. Daar moet 'n doeltreffende, onpartydige, loopbaangerigte staatsdiens wees wat oor die algemeen verteenwoordigend van die Suid-Afrikaanse gemeenskap is, wat op 'n grondslag van billikheid funksioneer en wat alle lede van die publiek op 'n onbevooroordeelde en onpartydige wyse dien, en wat by die uitvoering van sy bevoegdhede en die nakoming van sy pligte die regsgeldige beleid van die regering van die dag op 'n lojale wyse by die verrigting van sy administratiewe werksaamhede moet uitvoer. Die strukture en funksionering van die staatsdiens, asook die bedinge en voorwaardes van diens van die lede daarvan, moet by 'n wet gereël word.

2. Elke lid van die staatsdiens is geregtig op 'n billike pensioen.

XXXI

Daar moet van elke lid van die veiligheidsmagte (polisie, weermag en intelligensie), en die veiligheidsmagte in die geheel, vereis word om hulle werksaamhede en bevoegdhede in die nasionale belang te verrig en uit te voer, en hulle moet verbied word om party-politieke belange te bevorder of te benadeel.

XXXII

Die Grondwet moet daarvoor voorsiening maak dat die nasionale uitvoerende gesag tot 30 April 1999 wesenlik op die wyse waarvoor in Hoofstuk 6 van hierdie Grondwet voorsiening gemaak word, saamgestel word en funksioneer.

XXXIII

Die Grondwet moet voorsiening maak daarvoor dat, tensy die Parlement weens die aanvaarding van 'n voorstel van wantroue in die Kabinet ontbind word, geen nasionale verkiesing voor 30 April 1999 gehou mag word nie.

SCHEDULE 5

Procedure for Election of President

1. Nominations of candidates for election as President shall be called for by the Chief Justice or the other judge presiding at the meeting at which the President is to be elected.

2. Every nomination shall be submitted on the form prescribed by the Chief Justice and shall be signed by two members of Parliament and also by the person nominated, unless the person nominated has in writing signified his or her willingness to accept the nomination.

3. The names of the persons duly nominated as provided for in item 2 shall be announced at the meeting at which the election is to take place by the person presiding thereat, and no debate shall be allowed at the election.

4. If in respect of any election only one nomination has been received, the person presiding at the meeting shall declare the candidate in question to be duly elected.

5. Where more than one candidate is nominated, a vote shall be taken by secret ballot, each person present and entitled to vote having one vote, and any candidate in whose favour the majority of all the votes cast is recorded, shall be declared duly elected by the person presiding at the meeting.

6. *(a)* If no candidate obtains a majority of all the votes so cast, the candidate who has received the smallest number of votes shall be eliminated and a further ballot shall be taken in respect of the remaining candidates, this procedure being repeated as often as may be necessary until a candidate receives a majority of all the votes cast and is declared duly elected.

(b) Whenever two or more candidates being the lowest on the poll have received the same number of votes, the meeting shall by separate vote, to be repeated as often as may be necessary, determine which of those candidates shall for the purpose of paragraph *(a)* be eliminated.

7. Whenever—

(a) only two candidates have been nominated; or

(b) after the elimination of one or more candidates in accordance with this Schedule, only two candidates remain,

and there is an equality of votes between those two candidates, the person presiding at the meeting shall at the time the result of the election is announced, fix the time at and date on which a further meeting will be held, being a date not more than seven days thereafter.

8. At the further meeting referred to in item 7, the provisions of this Schedule shall apply as if such further meeting were the first meeting called for the purpose of the election in question.

9. (1) The Chief Justice shall make rules in regard to the procedure to be observed at a meeting at which the President is to be elected, and rules defining the duties of the presiding officer and of any person appointed to assist him and prescribing the manner in which the ballot at any such meeting shall be conducted.

(2) Any such rules shall be made known in such manner as the Chief Justice may consider necessary.

BYLAE 5

Prosedure vir Verkiesing van President

1. Benoemings van kandidate vir verkiesing as President word gevra deur die Hoofregter of die ander regter wat op die vergadering voorsit waarop die President verkies moet word.

2. Elke benoeming moet voorgelê word op die vorm soos deur die Hoofregter voorgeskryf en moet onderteken wees deur twee lede van die Parlement en ook deur die benoemde persoon, tensy die benoemde persoon sy of haar gewilligheid om die benoeming te aanvaar, skriftelik te kenne gegee het.

3. Die name van die persone wat behoorlik volgens voorskrif van item 2 benoem is, moet op die vergadering waarop die verkiesing moet plaasvind, afgekondig word deur die persoon wat daarop voorsit, en geen debat word by die verkiesing toegelaat nie.

4. Indien daar ten opsigte van 'n verkiesing slegs een benoeming ontvang is, word die betrokke kandidaat deur die persoon wat op die vergadering voorsit, behoorlik verkies verklaar.

5. Waar meer as een kandidaat benoem word, vind 'n geheime stemming plaas waarby elke lid wat aanwesig en bevoeg is een stem het, en word 'n kandidaat ten gunste van wie 'n meerderheid aangeteken word van al die stemme wat uitgebring is, behoorlik verkies verklaar deur die persoon wat op die vergadering voorsit.

6. *(a)* Indien geen kandidaat 'n meerderheid verkry van al die stemme wat aldus uitgebring is nie, word die kandidaat wat die minste stemme gekry het, uitgeskakel en 'n verdere stemming ten opsigte van die oorblywende kandidate gehou, en hierdie prosedure word herhaal so dikwels as wat dit nodig is totdat 'n kandidaat 'n meerderheid verkry van al die stemme wat uitgebring word en behoorlik verkies verklaar word.

(b) Wanneer twee of meer kandidate dieselfde getal stemme behaal het, maar minder as al die ander kandidate, bepaal die vergadering by afsonderlike stemming, wat so dikwels as wat nodig is, herhaal word, watter van daardie kandidate vir die doeleindes van paragraaf *(a)* uitgeskakel moet word.

7. Wanneer—

(a) slegs twee kandidate benoem is; of

(b) daar na die uitskakeling van een of meer kandidate ooreenkomstig hierdie Bylae slegs twee kandidate oorbly,

en daar 'n staking van stemme tussen daardie twee kandidate is, moet die persoon wat op die vergadering voorsit, sodra die uitslag van die verkiesing aangekondig word, die tyd en datum bepaal waarop 'n verdere vergadering sal plaasvind, watter datum nie meer as sewe dae daarna sal wees nie.

8. By die verdere vergadering bedoel in item 7, is die bepalings van hierdie Bylae van toepassing asof daardie verdere vergadering die eerste vergadering is wat vir die doeleindes van die betrokke verkiesing belê is.

9. (1) Die Hoofregter moet reëls uitvaardig in verband met die prosedure wat gevolg moet word op 'n vergadering waarop die President verkies moet word, en reëls wat die pligte voorskryf van die voorsittende beampte en van enige persoon aangestel om hom by te staan en die wyse voorskryf waarop 'n stemming op so 'n vergadering gehou moet word.

(2) Sodanige reëls moet bekend gemaak word op die wyse wat die Hoofregter nodig ag.

SCHEDULE 6

Legislative Competences of Provinces

Agriculture

Casinos, racing, gambling and wagering

Cultural affairs

Education at all levels, excluding university and technikon education

Environment

Health services

Housing

Language policy and the regulation of the use of official languages within a province, subject to section 3.

Local government, subject to the provisions of Chapter 10

Nature conservation, excluding national parks, national botanical gardens and marine resources

Police, subject to the provisions of Chapter 14

Provincial public media

Public transport

Regional planning and development

Road traffic regulation

Roads

Tourism

Trade and industrial promotion

Traditional authorities

Urban and rural development

Welfare services

BYLAE 6

Wetgewende Bevoegdhede van Provinsies

Landbou

Casino's, wedrenne, dobbelary en weddenskappe

Kulturele aangeleenthede

Opvoeding op alle vlakke, met uitsluiting van universiteits- en technikonopvoeding

Omgewing

Gesondheidsdienste

Behuising

Taalbeleid en die reël van die gebruik van amptelike tale binne 'n provinsie, behoudens artikel 3.

Plaaslike regering, behoudens die bepalings van Hoofstuk 10

Natuurbewaring, met uitsluiting van nasionale parke, nasionale botaniese tuine en marinebronne

Polisie, behoudens die bepalings van Hoofstuk 14

Provinsiale openbare media

Openbare vervoer

Streeksbeplanning en -ontwikkeling

Reëling van padverkeer

Paaie

Toerisme

Handel en nywerheidsbevordering

Tradisionele owerhede

Stedelike en landelike ontwikkeling

Welsynsdienste

SCHEDULE 7

Number and year of law	Title	Extent of repeal
Act No. 46 of 1959	Representation between the Republic of South Africa and Self-governing Territories Act, 1959	The whole
Act No. 32 of 1961	Provincial Government Act, 1961	The whole
Act No. 22 of 1963	Provincial Councils and Executive Committees Act, 1963	The whole
Act No. 48 of 1963	Transkei Constitution Act, 1963	The whole
Act No. 101 of 1967	Transkei Constitution Amendment Act, 1967	The whole
Act No. 36 of 1968	Transkei Constitution Amendment Act, 1968	The whole
Act No. 26 of 1969	South Africa Act Amendment Act, 1969	The whole
Act No. 26 of 1970	National States Citizenship Act, 1970	The whole
Act No. 21 of 1971	Self-governing Territories Constitution Act, 1971	The whole
Act No. 31 of 1971	Transkei Constitution Amendment Act, 1971	The whole
Act No. 61 of 1975	Transkei Constitution Amendment Act, 1975	The whole
Act No. 3 of 1976	Transkei Constitution Amendment Act, 1976	The whole
Act No. 65 of 1976	Financial Relations Act, 1976	The whole, except sections 27 and 28
Act No. 100 of 1976	Status of Transkei Act, 1976	The whole
Act No. 30 of 1977	Constitution Amendment Act, 1977	The whole
Act No. 31 of 1977	Financial Relations Amendment Act, 1977	The whole
Act No. 89 of 1977	Status of Bophuthatswana Act, 1977	The whole
Act No. 8 of 1978	Bophuthatswana Border Extension Act, 1978	The whole
Act No. 13 of 1978	National States Citizenship Amendment Act, 1978	The whole
Act No. 36 of 1978	Alteration of Provincial Boundaries Act, 1978	The whole
Act No. 107 of 1979	Status of Venda Act, 1979	The whole
Act No. 2 of 1980	Borders of Particular States Extension Act, 1980	The whole
Act No. 70 of 1980	Republic of South Africa Constitution Amendment Act, 1980	The whole
Act No. 101 of 1980	Republic of South Africa Constitution Fifth Amendment Act, 1980	The whole
Act No. 77 of 1981	Borders of Particular States Extension Amendment Act, 1981	The whole
Act No. 101 of 1981	Republic of South Africa Constitution Second Amendment Act, 1981	The whole
Act No. 102 of 1981	Financial Relations Amendment Act, 1981	The whole

BYLAE 7

No. en jaar van wet	Titel	In hoeverre herroep
Wet No. 46 van 1959	Wet op die Verteenwoordiging tussen die Republiek van Suid-Afrika en Selfregerende Gebiede, 1959	Die geheel
Wet No. 32 van 1961	Wet op Provinsiale Bestuur, 1961	Die geheel
Wet No. 22 van 1963	Wet op Provinsiale Rade en Uitvoerende Komitees, 1963	Die geheel
Wet No. 48 van 1963	Transkeise Grondwet, 1963	Die geheel
Wet No. 101 van 1967	Wysigingswet op die Transkeise Grondwet, 1967	Die geheel
Wet No. 36 van 1968	Wysigingswet op die Transkeise Grondwet, 1968	Die geheel
Wet No. 26 van 1969	Wysigingswet op die Suid-Afrika-wet, 1969	Die geheel
Wet No. 26 van 1970	Wet op Burgerskap van Nasionale State, 1970	Die geheel
Wet No. 21 van 1971	Grondwet van die Selfregerende Gebiede, 1971	Die geheel
Wet No. 31 van 1971	Wysigingswet op die Transkeise Grondwet, 1971	Die geheel
Wet No. 61 van 1975	Wysigingswet op die Transkeise Grondwet, 1975	Die geheel
Wet No. 3 van 1976	Wysigingswet op die Transkeise Grondwet, 1976	Die geheel
Wet No. 65 van 1976	Wet op Finansiële Verhoudings, 1976	Die geheel, behalwe artikels 27 en 28
Wet No. 100 van 1976	Wet op die Status van die Transkei, 1976	Die geheel
Wet No. 30 van 1977	Wysigingswet op die Grondwet, 1977	Die geheel
Wet No. 31 van 1977	Wysigingswet op Finansiële Verhoudings, 1977	Die geheel
Wet No. 89 van 1977	Wet op die Status van Bophuthatswana, 1977	Die geheel
Wet No. 8 van 1978	Wet op die Uitbreiding van die Grense van Bophuthatswana, 1978	Die geheel
Wet No. 13 van 1978	Wysigingswet op Burgerskap van Nasionale State, 1978	Die geheel
Wet No. 36 van 1978	Wet op die Verandering van Provinsiale Grense, 1978	Die geheel
Wet No. 107 van 1979	Wet op die Status van Venda, 1979	Die geheel
Wet No. 2 van 1980	Wet op die Uitbreiding van die Grense van Bepaalde State, 1980	Die geheel
Wet No. 70 van 1980	Wysigingswet op die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1980	Die geheel
Wet No. 101 van 1980	Vyfde Wysigingswet op die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1980	Die geheel
Wet No. 77 van 1981	Wysigingswet op die Uitbreiding van die Grense van Bepaalde State, 1981	Die geheel
Wet No. 101 van 1981	Tweede Wysigingswet op die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1981	Die geheel
Wet No. 102 van 1981	Wysigingswet op Finansiële Verhoudings, 1981	Die geheel

Number and year of law	Title	Extent of repeal
Act No. 110 of 1981	Status of Ciskei Act, 1981	The whole
Act No. 34 of 1982	Financial Relations Amendment Act, 1982	The whole
Act No. 25 of 1983	Borders of Particular States Extension Amendment Act, 1983	The whole
Act No. 88 of 1983	Provincial Affairs Act, 1983	The whole, except section 5
Act No. 109 of 1983	Borders of Particular States Extension Second Amendment Act, 1983	The whole
Act No. 110 of 1983	Republic of South Africa Constitution Act, 1983	The whole
Act No. 105 of 1984	Constitution Amendment Act, 1984	The whole, except sections 12, 13 and 14
Act No. 114 of 1984	Financial Relations Amendment Act, 1984	The whole
Act No. 3 of 1985	Financial Relations Amendment Act, 1985	The whole
Act No. 26 of 1985	Alteration of Provincial Boundaries Act, 1985	The whole
Act No. 104 of 1985	Constitutional Affairs Amendment Act, 1985	The whole
Act No. 69 of 1986	Provincial Government Act, 1986	The whole, except section 20
Act No. 80 of 1986	Joint Executive Authority for KwaZulu and Natal Act, 1986	The whole
Act No. 112 of 1986	Borders of Particular States Extension Amendment Act, 1986	The whole
Act No. 20 of 1987	Constitution Amendment Act, 1987	The whole
Act No. 32 of 1987	Constitutional Laws Amendment Act, 1987	Sections 18, 19, 20, 31 and 32
Act No. 43 of 1988	Constitutional Laws Amendment Act, 1988	Sections 10, 11, 12 and 13
Act No. 50 of 1988	Constitution Amendment Act, 1988	The whole
Act No. 59 of 1988	Borders of Particular States Extension Act, 1988	The whole
Act No. 85 of 1988	National States Constitution Amendment Act, 1988	The whole
Act No. 86 of 1988	Promotion of Constitutional Development Act, 1988	The whole
Act No. 101 of 1988	Constitution Third Amendment Act, 1988	The whole
Act No. 42 of 1989	Incorporation of Certain Land in the Republic of South Africa Act, 1989	The whole
Act No. 71 of 1989	Constitution Fourth Amendment Act, 1989	The whole
Act No. 61 of 1990	Constitution Amendment Act, 1990	The whole
Act No. 111 of 1990	National States Constitution Amendment Act, 1990	The whole
Act No. 59 of 1991	Provincial Matters Amendment Act, 1991	The whole
Act No. 62 of 1991	Financial Relations Amendment Act, 1991	The whole

No. en jaar van wet	Titel	In hoeverre herroep
Wet No. 110 van 1981	Wet op die Status van Ciskei, 1981	Die geheel
Wet No. 34 van 1982	Wysigingswet op Finansiële Verhoudings, 1982	Die geheel
Wet No. 25 van 1983	Wysigingswet op die Uitbreiding van die Grense van Bepaalde State, 1983	Die geheel
Wet No. 88 van 1983	Wet op Provinsiale Aangeleenthede, 1983	Die geheel, behalwe artikel 5
Wet No. 109 van 1983	Tweede Wysigingswet op die Uitbreiding van die Grense van Bepaalde State, 1983	Die geheel
Wet No. 110 van 1983	Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1983	Die geheel
Wet No. 105 van 1984	Grondwetwysigingswet, 1984	Die geheel, behalwe artikels 12, 13 en 14
Wet No. 114 van 1984	Wysigingswet op Finansiële Verhoudings, 1984	Die geheel
Wet No. 3 van 1985	Wysigingswet op Finansiële Verhoudings, 1985	Die geheel
Wet No. 26 van 1985	Wet op die Verandering van Provinsiale Grense, 1985	Die geheel
Wet No. 104 van 1985	Wysigingswet op Staatkundige Aangeleenthede, 1985	Die geheel
Wet No. 69 van 1986	Wet op Provinsiale Regering, 1986	Die geheel, behalwe artikel 20
Wet No. 80 van 1986	Wet op die Gesamentlike Uitvoerende Owerheid vir KwaZulu en Natal, 1986	Die geheel
Wet No. 112 van 1986	Wysigingswet op die Uitbreiding van die Grense van Bepaalde State, 1986	Die geheel
Wet No. 20 van 1987	Grondwetwysigingswet, 1987	Die geheel
Wet No. 32 van 1987	Wysigingswet op Staatkundige Wetgewing, 1987	Artikels 18, 19, 20, 31 en 32
Wet No. 43 van 1988	Wysigingswet op Staatkundige Wetgewing, 1988	Artikels 10, 11, 12, en 13
Wet No. 50 van 1988	Wysigingswet op die Grondwet, 1988	Die geheel
Wet No. 59 van 1988	Wysigingswet op die Uitbreiding van die Grense van Bepaalde State, 1988	Die geheel
Wet No. 85 van 1988	Wysigingswet op die Grondwet van die Nasionale State, 1988	Die geheel
Wet No. 86 van 1988	Wet op die Bevordering van Staatkundige Ontwikkeling, 1988	Die geheel
Wet No. 101 van 1988	Derde Wysigingswet op die Grondwet, 1988	Die geheel
Wet No. 42 van 1989	Wet op die Inlywing van Sekere Grond by die Republiek van Suid-Afrika, 1989	Die geheel
Wet No. 71 van 1989	Vierde Wysigingswet op die Grondwet, 1989	Die geheel
Wet No. 61 van 1990	Wysigingswet op die Grondwet, 1990	Die geheel
Wet No. 111 van 1990	Wysigingswet op die Grondwet van die Nasionale State, 1990	Die geheel
Wet No. 59 van 1991	Wysigingswet op Provinsiale Aangeleenthede, 1991	Die geheel
Wet No. 62 van 1991	Wysigingswet op Finansiële Verhoudings, 1991	Die geheel

Number and year of law	Title	Extent of repeal
Act No. 74 of 1991	Joint Executive Authority for KwaZulu and Natal Amendment Act, 1991	The whole
Act No. 146 of 1992	Constitution Second Amendment Act, 1992	The whole
Act No. 149 of 1992	Constitution Amendment Act, 1992	The whole
Act No. 82 of 1993	Constitution Amendment Act, 1993	The whole

No. en jaar van wet	**Titel**	**In hoeverre herroep**
Wet No. 74 van 1991	Wysigingswet op die Gesamentlike Uitvoerende Owerheid vir KwaZulu en Natal, 1991	Die geheel
Wet No. 146 van 1992	Tweede Wysigingswet op die Grondwet, 1992	Die geheel
Wet No. 149 van 1992	Wysigingswet op die Grondwet, 1992	Die geheel
Wet No. 82 van 1993	Wysigingswet op die Grondwet, 1993	Die geheel

PRINTED BY CREDA PRESS, CAPE TOWN, FOR THE GOVERNMENT PRINTER, PRETORIA, TEL. (012) 323-9731 X267—17000
GEDRUK DEUR CREDA PRESS, KAAPSTAD, VIR DIE STAATSDRUKKER, PRETORIA, TEL. (012) 323-9731 X267—17000